VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETO
TEOLOGIJOS-FILOSOFIJOS FAKULTETO LEIDINYS

Dr. P. Malakauskis

Viešosios bažnytinės teisės

(Bažnyčia, valstybė, įgdviejų santykiai ir tt.)

KAUNAS 1931

IMPRIMATUR.

Nr. 1546

Datum Kaunae, die 12 iunii 1931.

C. Šaulys,
Vicarius Generalis,
(L. S.) Praelatus S. S.

Kaunas, „Šviesos" spaustuvė, Jakšto gatvė, Nr. 2. Tel. Nr. 20-95.

Karo cenzūros leista.

Turinys.

Turinys - - - - - - - - - - - - - - - - - - III—IV
Šaltiniai - - - - - - - - - - - - - - - - - - V—VI
Literatūra - - - - - - - - - - - - - - - - - VII—X

I skyrius.

Nr. psl.
1—5 Apskritai.
2— Viešųjų bažnytinių teisių apibrėžimas - - - - - - - 3—4
3— Viešųjų bažnytinių teisių padalinimas - - - - - - - 4—5
4— Viešųjų bažnytinių teisių šaltiniai - - - - - - - 5—
5— Viešųjų bažnytinių teisių istorija - - - - - - - - 5—6

II skyrius.

Tobula draugija.

6— 8 I. Draugijos apibrėžimas ir padalinimas - - - 7—11
9—13 II. Tobulos draugijos valdžia - - - - - - - - 11—14
14—18 III. Tobulos draugijos valdžios rūšys - - - - - 14—18
19—26 IV. Tobulų draugijų santykiai - - - - - - - 18—23

III skyrius.

Bažnyčia.

27—29 I. Bažnyčios įgimtis ir savumai - - - - 24—27
30—43 II. Bažnyčios valdžia - - - - - - - - - - 27—59
31—34 1. Įstatymų leidyba - - - - - - - - - 28—38
35—38 2. Teismas - - - - - - - - - - - - 38—45
39—43 3. Vykdomoji valdžia - - - - - - - - 45—59
44—59 III. Aktyvus Bažnyčios valdžios subjektas - - - 59—67
44—49 1. Šv. tėvas - - - - - - - - - - - 59—64
50—53 2. Kardinolai, patriarchai, primatai, arkivyskupai ir metropolitai - - - - - - - - 64—
54—59 3. Vyskupai - - - - - - - - - - - 64—67

IV skyrius.

Valstybė.

60—66 I. Valstybės įgimtis - - - - - - - - - - 68—81
67—73 II. Valstybės valdžia - - - - - - - - - - 81—90

V skyrius.

Bažnyčios ir valstybės santykiai.

75 — 77	I. Valstybės hegemonija - - - - - - - -	91—93
78— 80	II. Bažnyčios hegemonija - - - - - - - -	93—94
81— 84	III. Bažnyčios išskyrimas su valstybe - -	94—100
85— 87	IV. Netiesioginė Bažnyčios valdžia - - -	100—104
88 — 91	V. Specialiniai Bažnyčios netiesioginės valdžios klausimai - - - - - - - - -	104—106
92— 95	VI. Valstybės priedermės Bažnyčios atžvilgiu	107—109
96— 98	VII. Bažnyčios priedermės katalikiškos valstybės atžvilgiu - - - - - - - - - -	109—110
99—101	VIII. Bažnyčia ir nekatalikiška valstybė - -	110—112

VI skyrius.

Bažnyčia, valstybė ir mišrieji dalykai.

102—108	I. Mišrieji dalykai in genere - - - - - -	113—116
190—156	II. Mišrieji dalykai in specie - - - - - -	116—
109—111	1. Bažnyčia, ekonomija ir politika - -	116—122
112—119	2. Moterystės tvarkymas - - - - - -	122—127
120—139	3. Konkordatai - - - - - - - - -	127—168

1 skirsnys.

120—134	Konkordatai - - - - - - - - - - - - -	127—139

2 skirsnys.

135—	Lietuvos konkordatas - - - - - - - -	140—152

3 skirsnys.

136—139	Lietuvos konkordato paaiškinimas - - - -	152—168
140—147	4. Draugijos - - - - - - - - - -	168—209
148—156	5. Mokyklos - - - - - - - - - - -	209—264
	Alfabetinė rodyklė - - - - - - - -	265—267

Šaltiniai.

I. Šv. Raštas.
II. Tradicija.
III. Bažnytiniai susirinkimai: Tridento, Vatikano ir t. t.
IV. Corpus I. C.
V. Codex I. C.
VI. Apaštališkojo Sosto raštai:

1) Innocentius VI, ep. ad regem Lithiviae, 17 iul. 1251.

2) Ioannes XXII, const. „Licet", 23 oct. 1327.

3) Paulus V, breve ad Anglos Catholicos, 22 oct. 1606.

4) Benedictus XIV, breve „Ad assidua", 4 mart. 1755.

5) Pius VI, const. „Auctorem fidei", 28 aug. 1794.

6) Pius IX, Syllabus errorum; ep. encycl. „Nostis et Nobiscum", 8 dec. 1849; allocut. „Acerbissimum", 27 sept. 1854; ep. „Quum non sine", 14 iul. 1864; ep. encycl. „Quanta cura", 8 dec. 1864.

7) Leo XIII, ep. „In mezzo", 26 giug. 1878; ep. encycl. „Quod Apostolici", 23 dec. 1878; ep. encycl. „Arcanum", 10 febr. 1880; ep. encycl. „Aeterni Patris", 4 aug. 1879; allocut. „Summi Pontificatus", 20 aug. 1880; litt. encycl. „Diuturnum", 29 iun. 1881; ep. encycl. „Cum multi", 8 dec. 1882; ep. encycl. „Nobillissimi", 8 febr. 1884; ep. encycl. „Humanum genus", 20 apr. 1884; ep. encycl. „Immortale Dei", 1 nov. 1885; ep. encycl. „Quod multum", 22 aug. 1886; ep. „Officio Sanctissimo", 22 dec. 1887; litt. encycl. „Libertas", 20 iun. 1888; litt. encycl. „Sapientiae", 10 ian. 1890; litt. encycl. „Rerum novarum", 15 maii 1891; encycl. ad omnes Galliae Catholicos, 16 febr. 1892; ep. „Au milieu", 16 febr. 1892; ep. „Notre consolation", 13 maii 1892; ep. „Custodi di quella", 8 dec. 1892; ep. encycl. „Caritati providentiaeque", 19 mart. 1894; ep. encycl. „Praeclara", 20 iun. 1894; ep. „Litteras a Vobis", 2 iul. 1894; ep. „Longinqua oceani", 6 ian. 1895; litt. encycl. „Permoti Nos", 10 iul. 1895; ep. encycl. „Militantis Ecclesiae", 1 aug. 1897; ep. encycl. „Affari Vos", 8 dec. 1897; encycl. „Graves de communi", 18 ian. 1901.

8) Pius X, lett. al Conte Medolago-Albani, 19 mart. 1904; encycl. „Il fermo proposito", 11 giul. 1905; ep. encycl. „Vehementer Nos", 11 febr. 1906; ep. ad Card. Ferrari, 1906; discorso agli squadre gimnastiche, 26 sett. 1908; lett. agli Arcivescovi e Vescovi del Brasile, 6 gennaio 1911; litt. encycl. „Iamdudum", 24 maii 1911; ep. encycl. „Singulari quadam", 24 sept. 1912.

9) Benedictus XV, const. „Providentissima", 27 maii 1917; litt. encycl. „Ad beatissimi", 1 nov. 1914; lett. ai vescovi del Portugalo, 18 dec. 1919; lett, al Vescovo Veneto, 14 giug. 1920; allocut. „In hoc quidem", 21 mart. 1921; ep. ad delegatum apostolicum in Indiis Orientalibus, 15 oct. 1921.

10) Pius XI, ep. ad moderatorem comitatus catholicae universitatis studiorum condendae, 9 febr. 1921; litt. encycl. „Ubi arcano“, 22 dec. 1922; discorso alla Gioventù Cattolica di Roma, 1922; discorso agli Amici dell'università cattolica Coure, 6 mart. 1923; lett. al presidente della Giunta Centrale dell'Azione Cattolica, 2 ott. 1923; discorso ai giovani della Società Gioventù Cattolica Italiana, 21 ott. 1923; discorso in udienza al Can. Brohée, 1924; ep. encycl. „Maximam gravissimamque“, 18 ian. 1924; discorso al ministro belga del lavoro e dell'industria, 1924; discorso agli Universitari Cattolici, 8 sett. 1924; discorso alla Gioventù Cattolica, 11 nov. 1924; discorso agli Assistenti Ecclesiastici della società della Gioventù Cattolica Italiana, del sett. 1925; discorso agli Esploratori Cattolici, 6 sett. 1925; allocut. ad Internationalem Juvenum Congressum, 9 sept. 1925; discorso al Federazione Italiana Homini Cattolici, 30 ott. 1926; discorso alla Gioventù Cattolica Romana, 26 giugno 1927; ep. ad episcopos Austriae, 8 nov. 1927; allocut. 25 mart. 1928; ep. ad Episcopos Lithuaniae, 24 iun. 1928; ep. ad archiepiscopos et episcopos Foederatarum Americae Civitatum, 10 oct. 1928; discorso agli alunni del Collegio di Mondragone, 14 maggio 1929; discorso ai pelegrini delle Isiole Maltese, 22 agosto 1929; lett. „Il lieto annunzio“, 16 nov. 1929; ep. ad Card. Segura et Sauez Archiepiscopum Toletanum, 16 nov. 1929; litt. encycl. „Divini illius Magistri“, 31 dec. 1929; discorso agli Amici et Comitato di Onore, 1930; lett. al Card. Arcivescovo di Milano Schuster, 26 apr. 1931.

11) S. C. S. Off., instr. 24 mart. 1866; instr. 24 nov. 1875; instr, 10 maii 1884; ep. ad locorum Ordinarios, 5 nov. 1920; S. C. C., litt. ad Episcopum Insulensem, 5 iun. 1929; S. R. C., 16 iul. 1594; S. C. Ep. et Reg. (ad Ep. Hungariae), 18 maii 1895.

VII. Konkordatai: Latvijos, Lenkijos, Lietuvos, Italijos, Rumunijos, Prūsų ir tt.

Literatūra.

1) Abraham a S. Susanna, Instituzioni di diritto ecclesiastico pubblico e privato, antico, del medio evo e novissimo, Napoli 1869.

„ „ Nozioni e problemi di diritto pubblico e privato in conformità del diritto novissimo, Napoli 1869.

2) Affre, Traité de la propriété des biens ecclésiastiques, Paris 1867.

3) Audisio G., Diritto pubblico della Chiesa e delle genti cristiane, Roma 1863.

4) Bachofen A., Summa iuris publici ecclesiastici, Romae 1910.

5) Baldi P., De nativa et peculiari indole concordatorum apud scholasticos interpretes, Romae 1883.

6) Barba F., Instituzioni di diritto ecclesiastico pubblico e privato, Napoli 1883.

7) Barbato L., Saggio elementare del diritto pubblico ecclesiastico, Napoli 1848.

„ „ Libera Chiesa in libero stato, Napoli 1866.

„ „ La separazione della Chiesa e dello stato, Napoli 1868.

8) Bas A., Etude sur les rapports de l'Église et de l'État et sur leur séparation, Paris 1882.

9) Bauwers, Dissertatio de concordia sacerdotii et imperii, Lovanii 1723.

10) Bendix L., Kirche und Kirchenrecht, Mainz 1895.

11) Biavaschi G. B., La moderna concezione filosofica dello stato [3], Milano 1923.

12) Biederlack I., Institutiones iuris ecclesiastici de fundamentali Ecclesiae constitutione, Romae 1907.

13) Billot L., De habitudine Ecclesiae ad civilem societatem, Prati 1910.

14) Böckenhoff K. — Koeniger A., Katholische Kirche und moderner Staat, Köln 1919.

15) Bolgeni G. V., Dei limiti delle due potestà ecclesiastica e secolare, Firenze 1849.

16) Bondroit, De capacitate possidendi Ecclesiae, Louvain 1900.

17) Bonino C., Osservazioni sulle relazioni giuridiche tra la Chiesa e lo stato, Genova 1884.

18) Bornagius, Ueber die rechtliche Natur der Concordate, Leipzig 1870.

19) Bierbaum M., Das Konkordat, Freiburg im Br. 1928.

20) Bottalla P., The Pope and the Church, London 1868.

21) Briganti A., Studio critico sulle relazioni giuridiche tra stato e Chiesa, dell'on. Stefano Castagnola, Roma 1884.

22) Bruders, La constituzione della Chiesa, Firenze 1906.

23) Cagiano de Azevedo, Natura e carattere essenziale dei concordati, Roma 1872.

24) Cappello F. M., Institutiones iuris publici ecclesiastici, Taurini 1913.

" " Ciesa e stato, Roma 1910.

" " Errori modernistici nello studio del diritto pubblico ecclesiastico, Roma 1912.

" " Summa iuris publici ecclesiastici², Romae 1928.

25) Cavagnis F., Institutiones iuris publici ecclesiastici, Romae 1906.

" " Nozioni di diritto pubblico naturale ed ecclesiastico, Romae 1886.

26) Cenni E., Della Chiesa e dello stato, Firenze 1869.

27) Conte M. B. Coronata, Ius publicum ecclesiasticum, Taurini 1924.

28) De Gennaro S., La Santa Sede, Napoli 1895.

29) De Lecco F., Saggio sulle relazione della Chiesa e dello stato, Napoli 1870—1872.

30) De Luca M., Institutiones iuris ecclesiastici publici, Rome 1901.

31) De Luise G., De iure publico seu diplomatico Ecclesiae catholicae, Parisiis 1877.

30) Droste zu Vischering F. Q., Ueber Kirche und Staat, 1817.

33) Fehr I., Staat und Kirche, Wien 1869.

34) Finck, De concordatis, Louvain 1879.

35) Fremont G., Les raports de l'Eglise et de l'Etat, Paris 1883.

36) Gerbert M., De legitima ecclesiastica potestate circa sacra et profana, S. Blasii 1761.

37) Giobbio A., I concordati, Monza 1900.

" " Lezioni di diplomazia ecclesiastica, Roma 1899—1901.

38) Grandclaude E., Principes du droit public, Paris 1871.

39) Gréa, L'Eglise et sa divine constitution, Paris 1885.

40) Grossing V. Franz Rud, Die Kirche und der Staat, Berlin 1874.

41) Hammerstein L., De Ecclesia et statu iuridice consideratis, Treviris 1886.

42) Hergenröther J., Katholische Kirche und christlicher Staat, Freiburg 1872—1878.

43) Laderchi, Relazione della Chiesa con lo stato, Modena 1845.
44) Liberatore M., La Chiesa e lo stato, Napoli 1872
" " Del diritto pubblico ecclesiastico, Prato 1887.
45) Lury A., Droit public ecclésiastique, Paris 1902.
46) Makée P., Le droit social de l' Eglise, Paris 1893
47) Malakauskis P., Konkordatai ir Lietuvos konkordatas, Kaunas 1928.
" " Katalikiška mokykla, Kaunas 1928.
" " Katalikiškos draugijos, Kaunas 1830.
48) Marchetti G, Della Chiesa quanto allo stato politico, Roma 1819.
49) Mauti, Elementos de derecho dublico ecclesiastico, Quito 1870.
50) Monti G., La libertà della scuola, Milano 1928
51) Moulart F. I., L'Eglise et l'Etat, Louvain 1879.
52) Munerati D., Iuris ecclesiastici publici et privati elementa, Romae 1926.
53) Ottaviani A., Institutiones iuris publici ecclesiastici, Romae 1926.
54) Pallotini S., Sacerdotium et imperium, Romae 1875.
55) Paquet L. A., Droit public de l'Eglise, Québec 1908—09.
56) Pena et Fernandez, Ius publicum ecclesiasticum, Hispali 1900.
57) Prisco, Lo stato secondo il diritto e gli insegnamenti di Leone XIII, Roma 1887.
58) Radini—Tedesche, Chiesa e stato in ordine ai concordati, Roma 1902.
59) Recco A., Delle due potestà, Roma 1793.
60) O'Reilly E. I., The relations of the Church to society, London 1892.
61) Reques, Derechos de la Iglesia, del estado y de la familia, Barcelona 1868.
62) Rivet L., Quaestiones iuris publici ecclesiastici, Romae 1912.
63) Roquette de Maviel, Institutiones iuris canonici publici et privati, Paris 1855.
64) Rossi I., Ius publicum ecclesiasticum, Romae 1896.
65) Sambucy F., De l'armonie entre l'Eglise et l'Etat, Paris 1845.
66) Sarnelli V., L'autonomia della Chiesa, Napoli 1868.
67) Scavini P., Ius publicum ecclesiasticum, Mediolani 1884.
68) Scheys C., De iure Ecclesiae acquirendi et possidendi bona temporalia, Lovanii 1892.

69) Schilling O., Die Staats-und Soziallehre des Papstes Leo XIII, Köln 1925.
70) Schwer W., Katholische Geselschaftslehre, Paderborn 1928.
71) Segna F., De Ecclesiae Christi constitutione et regimine, Romae 1900.
72) Soglia I., Institutiones iuris publici ecclesiastici, Mutinae 1850.
73) Solieri F., Iuris publici ecclesiastici elementa, Romae 1900.
74) Sota S., Manuale del derecho publico ecclesiastico, Besanzon Orinda Dey 1857.
75) Stilfried E., Trennung der Kirche vom Staat, 1874.
76) Tarquini C., Iuris publici ecclesiastici institutiones, Romae 1898.
77) Tischleder P., Ursprung und Träger der Staatsgewalt, M. Gladbach 1923.
„ „ Die Staatslehre Leos XIII, M. Gladbach 1925.
78) Ventura I., De iure publico ecclesiastico commentarium, Romae 1826.
79) Zallinger I., Iuris ecclesiastici publici et privati institutiones, Romae 1853.
80) Zeler E., Staat und Kirche, Leipzig 1873.

I SKYRIUS.

Apskritai.

1. Medžiaga. — 1. Viešųjų bažnytinių teisių apibrėžimas, 2. Viešųjų bažnytinių teisių padalinimas, 3. Viešųjų bažnytinių teisių šaltiniai ir 4. Viešųjų bažnytinių teisių istorija.

2. Viešųjų bažnytinių teisių apibrėžimas. — 1. Viešosios bažnytinės teisės vadinasi tos konstitucinės Bažnyčios teisės, kurias Kristus ir Bažnyčia išleido Bažnyčiai, tobulai ir antagamtinei draugijai (ius publicum ecclesiasticum est systema legum de constitutione et iuribus Ecclesiae tamquam societatis perfectae in finem supernaturalem ordinatae).

Pasakyta:

a) Konstitucinės Bažnyčios teisės. Tai viešųjų bažnytinių teisių objektas. Juo eina organiška socialinė Bažnyčios struktūra, būtent, Bažnyčios socialinė įgimtis, valdžios forma, objektas ir aktyvus subjektas.

b) Bažnyčios teisės. Nes čia pridera Bažnyčios teisės ir priedermės savo valdinių atžvilgiu. Jos sako, ką Bažnyčia gali daryti, ko gali reikalauti iš savo valdinių ir t. t. Be to, čion įeina tos teisės ir priedermės, kurias Bažnyčia turi kitų tobulų draugijų, arba valstybių atžvilgiu.

c) Kurias Kristus ir Bažnyčia išleido. Tai viešųjų bažnytinių teisių autoriai. Taip, vienas iš viešųjų bažnytinių teisių išleido Kristus. Tai daugumas. Kitas viešąsias bažnytines teises išleido pati Bažnyčia. Išleido arba pridėjo prie fundamentalinių, arba Kristaus išleistųjų viešųjų bažnytinių teisių. Tai mažumas.

d) Bažnyčiai. Tai pasyvus viešųjų bažnytinių teisių subjektas.

e) Tobulai ir antagamtinei draugijai. Pirmasis dalykas reiškia tai, kad viešosios bažnytinės teisės kalba apie socialinę ar visuomeninę Bažnyčios organizaciją—organizaciją, kuri turi savo srity vyriausią tikslą ir priemones jam pasiekti. Antrasis rodo tai, kad viešosios bažnytinės teisės yra savotiškos. Tai pareina nuo antagamtinio Bažnyčios tikslo. Tai specifikinis skirtumas.

2. Visos kitos bažnytinės teisės, t. y. kur nepridera prie viešųjų bažnytinių teisių, vadinasi privatinės bažnytinės teisės. Tai Bažnyčios narių arba valdinių teisės ir priedermės.

3. Kai kurie kanonistai viešosiomis bažnytinėmis teisėmis teva-

dina fundamentalines konstitucines Bažnyčios teises, arba Kristaus išleistąsias Bažnyčiai, tobulai ir antagamtinei draugijai[1]). Bet tai yra perdaug siaura viešųjų bažnytinių teisių sąvoka. Nes Bažnyčia gali determinuoti, paaiškinti ir papildyti tas konstitucines Bažnyčios teises, kurias išleido Kristus. Tai iš tiesų ir daro. Kalbamieji Bažnyčios priedai tikrai pridera prie Bažnyčios konstitucijos. Todėl yra dalis viešųjų bažnytinių teisių.

4. Viešosios bažnytinės teisės skiriasi nuo privatinių bažnytinių teisių štai kuo:

1) Viešosios teisės yra privatinių teisių pamatas.

2) Viešosios teisės yra kur kas svarbesnės už privatines teises, nes didžiausia dalis pirmųjų yra Dievo teisės (ius divinum) [2]). Atbulai, antrosios dažniausiai tėra visai bažnytinės teisės.

3) Fundamentalinės kostitucinės Bažnyčios, arba Kristaus išleistosios teisės yra nepakeičiamos ir neatšaukiamos arba amžinos. Atbulai, privatinės bažnytinės teisės, apskritai, galimos atšaukti, pakeisti ir t. t.

4) Gausiausias viešųjų bažnytinių teisių šaltinis yra apreikštosios teisės. Atbulai, privatinių bažnytinių teisių šaltiniai dažniausiai yra įvairūs šiaipjau dokumentai, Bažnyčios įstatymai, statutai ir t. t.

Pastaba. — Valstybių teisės taip pat yra skirstomos į viešąsias ir privatines teises. Pirmosios — konstitucinės administratyvinės, procesualinės ir baudžiamosios teisės. Antrosios—asmens, šeimos, piliečių priedermių, įpėdinystės ir realinės teisės.

Viešosios bažnytinės teisės labai skiriasi nuo konstitucinių valstybės teisių. Nes valstybė tam tikrais atvejais gali pakeisti savo konstituciją. Atbulai, Bažnyčia tegali ką pridėti prie fundamentalinių konstitucinių teisių, tik nieku gyvu negali jų atšaukti ar pakeisti. Pakeisti ar atšaukti tegali tai, ką pati yra pridėjusi ar išleidusi.

3. Viešųjų bažnytinių teisių padalinimas. — Viešosios bažnytinės teisės skirstomos šiaip:

1) Viešosios bažnytinės Dievo arba fundamentalinės teisės (ius publicum ecclesiasticum divinum seu fundamentale) ir stačiai viešosios bažnytinės teisės (ius publicum ecclesiasticum humanum seu simpliciter). Pirmosios vadinasi tos konstitucinės Bažnyčios teisės, kurias išleido Kristus Bažnyčiai, tobulai

---

[1]) Pav.: Tarquini, Iuris ecclesiastici publici institutiones, Romae. 1898, I 3; I. Biderlack, Institutiones iuris ecclesiastici, Romae 1907, n 5; L Rivet, Quaestiones iuri ecclesiastici publici, Romae 1912, 10; Fr. Wernz, Ius decretalium, Prati 1913, I n. 50; I. Chelodi, Ius de personis, Tridenti 1922, n. 13; F. M Cappello, Summa iuris publici ecclesiastici,[2] Romae 1928. n. 32: „Complexus legum divinarum, quibus constitutio nativa seu fundamentalis Ecclesiae, i. e. eius constitutio qua societatis perfectae, definitur", ir tt

[2]) Dievo teisės (ius divinum) vadinasi įgimtosios teisės (ius naturale) ir pozityvūs Dievo įstatymai arba apreikštosios teisės.

ir antagamtinei draugijai. Pavyzdžiai: nepriklausoma Bažnyčios įstatymų leidyba, galia teisti, galia bausti, papos jurisdikcijos primato teisės, laisva ir nepriklausoma Bažnyčios teisė turėti ir tvarkyti bažnytiniai turtai ir t. t. Antrosios — tos konstitucinės Bažnyčios teisės, kurias išleido pati Bažnyčia. Jų pavyzdžiai: Bažnyčios konkordatų teisė, papos rinkimų teisės ir t. t.

Viešosios bažnytinės Dievo arba fundamentalinės teisės yra nepakeičiamos ir neatšaukiamos. Atbulai, stačiai viešosios bažnytinės teisės galimos pakeisti ir net atšaukti. Tai padaryti gali Bažnyčia. Be to, stačiai viešosios bažnytinės teisės nieku būdu negali prieštarauti viešosioms bažnytinėms Dievo teisėms.

2) Vidaus (ius internum) ir išorinės (ius externum). Pirmosios — Bažnyčios teisės ir priedermės savo valdinių atžvilgiu. Antrosios — Bažnyčios teisės ir priedermės valstybės atžvilgiu.

4. Viešųjų bažnytinių teisių šaltiniai. — 1. Viešųjų bažnytinių Dievo teisių šaltiniai yra šie:

1) Buities šaltinis yra Dievas — Dievas įgimtosios teisės ir pozityvių Dievo įstatymų autorius.

2) Konstitutyvinis šaltinis bus pati įgimtoji teisė ir pozityvūs Dievo įstatymai. Nes Bažnyčiai pridera ne tik apreikštosios fundamentalinės teisės, bet taip pat tos teisės, kurios įgimtąja teise pridera šiaipjau tobulai draugijai.

3) Depozityviniai šaltiniai—S. ir N. Įstatymų Šv. Raštas, tradicija ir šiaipjau įgimtosios teisės depozityviniai šaltiniai. Tik S. Įstatymas tėra pavyzdinis šaltinis (fons exemplaris), nes jame mūsų klausime terasime tipus ir pavyzdžius.

2. Stačiai viešųjų bažnytinių teisių šaltiniai:

1) Buities šaltiniai — šv. tėvas ir visuotiniai Bažnyčios susirinkimai, nes jie yra vyriausi bažnytinių teisių leidėjai ir net vieninteliai visuotinių bažnytinių teisių autoriai.

2) Konstitutyviniai šaltiniai — konstituciniai ir tam tikri bažnytiniai įstatymai, išleisti Bažnyčios.

3. Depozityviniai šaltiniai — bažnytinių teisių kolekcijos, kodeksai, Apaštališkojo Sosto raštai, konkordatai ir t. t. Iš kalbamųjų raštų mums svarbiausi yra šie: Leo XIII, litt. encycl. „Diuturnum“, 29 iun. 1881; ep. encycl. „Immortale Dei“, 1 nov. 1885; litt. encycl. „Libertas“, 20 iun. 1888; litt. encycl. „Sapientiae“, 10 ian. 1890; Pius X, ep. encycl. „Vehementer Nos“, 11 febr. 1906; Pius XI. litt. encycl. „Ubi arcano“, 23 dec. 1922; ep. encycl. „Maximam gravissimamque“, 18 ian. 1924; litt. encycl. „Divini illius Magistri“, 31 dec. 1929; litt. encycl. „Casti connubii“, 31 dec. 1930 ir t. t.

5. Viešųjų bažnytinių teisių istorija. — Seniau viešosios bažnytinės teisės buvo nagrinėjamos drauge su privatinėmis bažnytinėmis teisėmis. Net šiaipjau bažnytinės teisės nebuvo išskirtos su teologija.

Viešosios bažnytinės teisės skyrium nuo privatinių bažnytinių teisių nagrinėti tepradėtos XVIII amž. Taip darė Chrosto-

phorus Neller, Principia iuris ecclesiastici, Francofurti et Lipsiae 1746 (ta knyga pirma buvo įdėta net į draudžiamųjų knygų indeksą); Ickstatt, De studio iuris ordine atque metodo scientifica instituendo, Inglostadii 1747; Ioannes Nep. Esdres, De necessario iurisprudentiae naturalis cum ecclesiastica nexu, Wirceburgi 1751; A. Schmidt, Institutiones iuris publici ecclesiastici, Heidebbergae 1771 ir k. Kalbamąjį privatinį metodą paskiau patvirtino Apaštališkasis Sostas. Todėl imta kurti tam tikros viešųjų bažnytinių teisių katedros universitetuose. Tai pirmiausia padaryta Padvoj 1768 m. Šiandien jau labai daugely katalikiškų universitetų yra dėstomos viešosios bažnytinės teisės. Jos dėstyti įsakytos net Vytauto Didžiojo Universiteto Teol.-Filosofijos Fakultete, Teologijos Skyriuj.

II SKYRIUS.

Tobula draugija.

I. Draugijos apibrėžimas ir padalinimas.

6. Medžiaga.—1. Draugijos apibrėžimas ir 2. Draugijų padalinimas.

7. Draugijos apibrėžimas.—1. Draugija yra morališkas ir patvarus žmonių susidėjimas į krūvą tam tikram bendram tikslui bendromis priemonėmis pasiekti.

2 Esminiai draugijos elementai yra šie:

1) Nariai, t. y. daug žmonių. Reikia bent dviejų asmenų. Paskutiniosios draugijos pavyzdys — šeima. Tik iš tiesų draugija dažniausiai tesivadina tada, kai turi daugiau už du narius ar šiaip jau daug asmenų. Atbulai, vienas asmuo tikrai negali sudaryti draugijos.

Be to, draugiją sudaryti tegali tie, kurie turi protą; nes tik jie tegali suprasti ir siekti draugijos tikslą. Atbulai, neprotingų sutvėrimų, arba gyvulių, vabalų ir tt. susibūrimai į krūvą nesivadina draugija tikrąja prasme. Tai būrys, gauja, banda, krūva ir tt. Jeigu juos vadiname draugija, tai netikrąja prasme arba metaforiškai.

Toliau, nors draugiją sudaryti taip pat gali dvasios, bet čia tekalbame apie žmones.

2) Ryšys. Jis draugijos narius turi suburti ir surišti į krūvą. Kalbamasis ryšys turi sutikti su protinga žmogaus įgimtimi (natura). Žmogus, be kitko, turi du esminius savumus, būtent, protą ir laisvą valią. Todėl draugijos ryšys turi būti toks, kurs sugebėtų įtikrinti žmogaus protą ir palenkti valią. Be to, protas ir valia yra dvasiniai dalykai. Todėl kalbamasis ryšys turi būti moralinis arba taip pat dvasinis. Tokiu ryšiu tegali eiti tiesa ir gera. Tiesa — proto objektas. Gera — valios dalykas. Tiesa — tam tikras draugijos tikslas. Jis geras — pavergs ir lenks žmogaus valią jį siekti. Atbulai, draugijai neužtenka vien išorinio ar fizinio kurio ryšio, pav., laiko ar vietos. Todėl ne draugija — žmonių susirinkimas į kurią salę pasiklausyti paskaitos ir tt.

3) Tikslas. Jis turi būti teisingas, geras, tam tikras ir bendras. Jeigu tikslas nebus teisingas ir geras, tai negalės įtikrinti protą ir palenkti valią. Todėl draugijos tikslu negali eiti tai, kas nesutinka su žmogaus protinga įgimtimi ir vyriausiu tikslu. Tai bet kurs bloga. Todėl ne draugija — vagių ar banditų gauja. Be to, kalbamasis tikslas turi būti tam tikras, nes kitaip negalės pa-

lenkti žmogaus dėtis į draugiją ir joj laikytis. Toliau, draugijos tikslas turi būti bendras — visiems draugijos nariams priderėti. Nes jeigu vienas gali ką pasiekti, tai kam dėtis su kitais. Tas pat pasakytina tada, kai draugijos tikslas tetarnauja atskiriems draugijos nariams — būtų vergavimas kitiems.

Draugijos tikslas yra labai svarbus dalykas. Nes:

a) Determinuoja draugijos įgimtį. Jis, pav., sako, kuri draugija yra dvasinė ir pasaulinė, tobula ir netobula ir tt.

b) Determinuoja draugijos galių arba priemonių teisę. Pav., jeigu tikslas yra laisvas, tai priemonių negalima įsakyti, ar jeigu tikslas yra pasaulinis, tai negalima kliudyti dvasiniam tikslui ir tt.

c) Determinuoja santykius su kitomis draugijomis, nes vyresnio tikslo draugijai turi nusilenkti žemesnio tikslo draugija ir tt.

Bet draugijos tikslas negali būti pats sau tikslu (Selbstzweck), nes į jas dedamasi tam tikram tikslui pasiekti.

4) Priemonės. Tai visi tie dalykai, kurių reikia draugijos tikslui pasiekti.

Draugijos priemonėmis eina įvairūs dalykai. Tai pareina nuo draugijos įgimties, arba tikslo įvairumo. Tik draugijos priemonės, kaip jau sakėme, turi būti bendros, atsieit, priderėti ne vienam ar kitam, bet visiems nariams. Nes į draugijas ir tesidedama, kad būtų pasiektas atskirų asmenų nepasiekiamas dalykas.

3. Kai kurie prie esminių draugijos elementų priskiria dar valdžią. Bet ji tiksliau yra laikyti esminiu draugijos savumu, nekaip elementu. Nes valdžia tegimsta tada, kai draugija jau iš esmės egzistuoja, atsieit, pirmiau draugija, paskiau valdžia. Draugijos valdžią vis dėlto priskiriame prie esminių jos savumų dėl to, kad ji yra labai reikalinga.

8. Draugijų padalinimas. — Draugijos skirstomos šiaip:

1) Paprasta arba neorganiška ir sudėtinė arba organiška, veizint į tai, ar draugiją betarpiškai sudaro atskiri asmens arba individai, pav., mokslo draugijos, ar kitos draugijos, pav., valstybė, kurią labiausiai sudaro šeimos ir tt.

2) Patvari, pav., moterystė, ir laikinė, pav., komercijos draugijos ir tt.

3) Visuomeninė ir privatinė. Pirmoji būna tada, kai betarpiškai ir principališkai siekia visuomenės tikslą. Tokios draugijos, pav., yra Bažnyčia ir valstybė. Antroji betarpiškai siekia privatinį tikslą.

4) Plati ir siaura. Pirmoji patenkina visą žmogų, pav., šeima. Antroji žmogų tepatenkina tam tikru atžvilgiu, pav., literatų draugija.

5) Visuotinė ir dalinė, veizint į tai, ar ji apima visą pasaulį arba įima visus žmones ar ne.

6) Tikybinė ir pasaulinė. Pirmoji vadinasi ta, kurios tikslas yra principališkai dvasinis ir antagamtinis, pav., krikščioniškojo mokslo draugija. Bet prie tikybinių draugijų vis dėlto negalima priskirti teosofų ir spiritistų draugijų, nes jos neturi antagamtinio tikslo. Atbulai, eretikų ir atskalūnų draugijos yra tikybinės. Tik jos yra neteisios. Antrosios yra tos draugijos, kurių tikslas tėra pasaulinis, pav., finansistų, pirklių ir tt.

7) Katalikiškos ir nekatalikiškos. Apie tai kalbėsime žemiau (n. 139).

8) Politinės (įvairios partijos), ekonominės (įvairūs kooperatyvai, liaudies bankai ir tt.), kultūros, profesinės ir tt., veizint į tai, kurį draugija turi tikslą, būtent, politikos, ekonomijos, kultūros, luomo ir tt.

9) Lygios ir nelygios (pares et impares). Tai pareina nuo to, ar draugijos turi tos pačios ar skirtingos įgimties tikslus. Vyriausi draugijų tikslai tėra du, būtent, antagamtinis arba dvasinis ir natūralinis arba pasaulinis. Pirmasis dalykas pridera Bažnyčiai. Antrasis valstybei. Todėl visos bažnytinės draugijos yra lygios su viena kita. Atbulai, dvasinės ir pasaulinės draugijos nėra lygios su viena kita.

10) Tokios pat ir skirtingos (similes et diversae), veizint į tai, ar turi tokį pat tikslą ir tuos pat narius ar ne. Skirtingos draugijos dar skirstomos formališkai ir materiališkai skirtingos.

Formališkai skirtingos draugijos vadinasi tos, kurios turi skirtingos įgimties ar rūšies tikslus, tik tuos pat narius. Jos dar vadinasi „specifice et non numerice distinctae". Tokios draugijos yra Bažnyčia ir valstybė viena antros atžvilgiu.

Materiališkai skirtingos draugijos vadinasi tos, kurios turi tos pat rūšies tikslą, tik narius kitus. Jos dar vadinasi, numerice et non specifice distinctae". Tokios yra valstybės viena kitos atžvilgiu.

Jeigu draugijos skiriasi nuo viena kitos taip tikslo, taip narių atžvilgiais, tai vadinasi formališkai ir materiališkai skirtingos.

Formališkai skirtingos draugijos būtinai būna nelygios (impares). Nes draugijų lygybė pareina nuo jų tikslų. O specifikiški draugijų tikslai tėra du, būtent, dvasinis ir pasaulinis. Pirmasis kaip tik yra vyresnis už antrąjį. Taigi. Atbulai, materiališkai skirtingos draugijos būna lygios, nes jos turi tokius pat tikslus. Draugijų tikslai tokie pat — pačios draugijos yra lygios. Todėl, pav., net mažiausios valstybės turi lygias teises su kitomis valstybėmis. Dalyką tepakeičia atsitiktinės aplinkybės ir tam tikros jų pačių sutartys.

S. Įstatyme buvo formališkai ir materiališkai skirtingų draugijų. Nes sinagoga formališkai ir materiališkai skyrėsi nuo valstybės. Formališkai—turėjo dvasinį ir antagamtinį tikslą. Materiališkai—

prie sinagogos priderėti tegalėjo viena tauta—tauta „išrinktoji“. Kitoms tautoms prie jos priderėti draudė pozityvūs Dievo įstatymai.

N. Įstatyme kas kita; nes Bažnyčia yra įsakyta draugija, visiems reikalinga—visi turi prie Jos priderėti iš tiesų (actu) ar bent „voto“. Tai de iure. De facto ir šiandien dar yra formališkai ir materiališkai skirtingų draugijų. Nes daug yra tautų, kurios nepridera prie Bažnyčios. Tokios draugijos, pav., yra Turkų valstybė ir Bažnyčia —jiedvi turi skirtingus tikslus ir mahometonys, Turkų valstybės valdiniai, nepridera prie Bažnyčios.

11) Subordinuota ir koordinuota. Tai pareina nuo to, ar draugijos priklauso viena kitos ar ne.

Draugijų subordinacija skirstoma tikrąja arba griežtąja ir netikrąja prasme. Pirmoji būna tada, kai vienos draugijos tikslas eina kitos draugijos priemone jos tikslui pasiekti, pav., dvasinės draugijos Bažnyčios atžvilgiu ir literatų ar komercijos draugijos valstybės atžvilgiu. Antroji būna tada, kai dvi ar kelios draugijos sudaro tam tikro vieneto pilnatį, arba yra papildomosios jos dalys. Jos skyrium gali pasiekti principalinį savo tikslą. Bet geresniam patogumui ir didesniam sėkmingumui susideda su kitomis į save panašiomis draugijomis ir sudaro didesnę ar platesnę tam tikrą draugiją. Paskutiniosios tikslas yra toks pat, kaip ir jos dalių. Tokios draugijos pavyzdžiu gali eiti Š. Amerikos J. Valstybės ir Katalikų Veikimo Centras.

Koordinuotosios draugijos nepriklauso viena kitos. Tik jos vis dėlto turi harmoniškai dirbti savo darbą. Jų pavyzdys—literatų ir komercijos draugijos.

Dar galima sakyti, jog visos pasaulinės draugijos yra koordinuotos savo tarpe ir subordinuotos valstybės atžvilgiu. Taip pat visos dvasinės draugijos yra koordinuotos savo tarpe ir subordinuotos Bažnyčios atžvilgiu.

Pažymėsime dar tai, kad draugija gali būti savo srity nepriklausoma, stačiai niekam nesubordinuota. Bet drauge vyresnėj srity gali priklausyti kitos draugijos ir todėl nestačiai būti subordinuota. Toks dalykas yra valstybės—ji yra subordinuota Bažnyčiai dvasinėj arba antagamtinėj srity.

12) Būtina ar įsakyta ir laisva, veizint į tai, ar ją kurti ar į ją dėtis yra įsakyta ar ne. Pats būtinumas į ją dėtis gali būti pačia daiktų įgimtimi arba savaime ar kieno įsakymu. Pirmasis atvejis būna tada, kai savaime reikia pasiekti kurs tikslas ir tam tikra draugija teturi priemones jam pasiekti, pav., valstybė. Antrasis atvejis būna tada, kai teisiai įsakoma kurti draugija ar į ją dėtis arba teisiai įsakomas pasiekti tam tikras tikslas, o jo priemonės duodamos tam tikrai draugijai. Paskutiniosios pavyzdys — Bažnyčia, kur Dievas žmogui įsako pasidaryti išganytas ir pasiekti amžiną laimę, o to dalyko priemones davė savo įkurtai Bažnyčiai.

13) Tobula ir netobula. Pirmoji yra ta, kuri turi savo srity vyriausią tikslą ir bent de iure visas priemones jam pasiekti. Todėl ji savo srity nepriklauso jokios kitos draugijos. Tai Bažnyčia ir valstybė. Antroji yra ta, kuri neturi savo srity vyriausio tikslo ar bent neturi savo priemonių jam pasiekti ir konsekvenčiai priklauso kitų draugijų ir tt. Tai visos kitos draugijos. Vienos iš jų priklauso Bažnyčios, kitos valstybės ir tt.

II. Tobulos draugijos valdžia.

9. Medžiaga. — 1. Valdžios sąvoka, 2. Valdžios kilimas, 3. Bet kurios draugijos valdžios kiekybė ir 4. Tobulos draugijos valdžios kiekybė.

10. Valdžios sąvoka.—1. Valdžia yra ne kas kita, kaip teisė įsakinėti tam tikroj srity (ius obligandi socios in ordine ad consequendum finem).

2. Valdžia galima nagrinėti dviejais atžvilgiais, būtent:

1) Objektyviai (potestas in se spectata). Tai įsakomai tvarkąs principas, kurs draugijos narius laiko krūvoj ir veda prie tam tikro tikslo.

2) Subjektyviai (potestas ut in subiecto). Tai aktyvus valdžios subjektas, valdžios vykdytojas.

3. Aktyviu valdžios subjektu negali eiti visi draugijos nariai, kur lyg visi turėtų lygiai valdžios. Nes tada nebūtų vienodumo: vienas vienaip, kitas kitaip norėtų ir tt.

4. Aktyvus valdžios subjektas turi būti determinuotas.

Be to, aktyvus valdžios subjektas iš esmės turi būti tam tikru būdu vienas (unicum subiectum). Tik daug gali būti laipsnių. Pasakiau tam tikru būdu vienas — yra tokių valdžių, kur ne vienas fizinis asmuo dalyvauja valdžioj, pav., demokratijoj. Kalbamojo dalyko pamatas yra tas, kad kitaip vienas įsakys viena, kitas kita; vienas įsakys vienaip, kitas kitaip ir t. t. O tada draugijos nariai nežinos, kur eiti, ką dirbti, irkonsekvenčiai nebebus galima sėkmingai pasiekti draugijos tikslą. Juk ir fiziniuose daiktuose viena tėra vyriausia veikiančioji priežastis.

11. Valdžios kilimas.—1. Apie tobulos draugijos valdžios kilimą kalbėsime žemiau. Čia dalyką teliesime apskritai. Tai tiks bet kurios draugijos valdžiai.

2. Draugijų valdžia objektyviai (in se spectata) yra to paties kilimo, kur ir pati draugija. Nes valdžios reikalingumas yra pačios draugijos reikalas. Kurs buvo reikalas draugijai gimti, kas ją padarė, sukūrė, toks pat reikalas pagimdė ar padarė taip pat draugijos valdžią. Todėl sakoma: „Inde fluit imperandi ius seu auctoritas, unde orta est societas“.

Plačiau kalbant, pasakytina dar štai kas:

1) Jeigu draugija yra laisvas žmonių padaras, tai ir jos valdžios betarpišku autorium eis tie patys žmonės. Sakau betarpišku, nes galutinis bet kurios valdžios šaltinis ar autorius yra Dievas.

2) Jeigu draugija yra įsakyta, tai jos valdžios autorius yra pačios draugijos įsakytojas. Kalbamąsias draugijas, kaip jau sakėme (n. 8, 12), įsako pati daiktų įgimtis ar tam tikras vyresnysis (ex voluntate praecipientis). Todėl pirmuoju atveju draugijos valdžios šaltinis bus įgimtoji teisė, o antruoju — Dievas ar net šiaipjau įsakytojas, kas kitas.

3. Kitas klausimas, kurio kilimo yra valdžia subjektyviai. Kalbame apie betarpišką subjektą, kurs pirmasis (originarie) buvo determinuotas. Kalbame ne apie paveldėtoją ir t. t.

Visai laisvos draugijos betarpišką aktyvų valdžios subjektą determinuoja draugijos nariai. Jis renkamas ar skiriamas.

Įsakytoj draugijoj reikia veizėti, ar draugijos autorius determinavo aktyvų valdžios subjektą ar ne. Pirmuoju atveju aktyvaus valdžios subjekto betarpiškas autorius yra draugijos autorius. Antruoju atveju — betarpišką aktyvų valdžios subjektą determinuoja pats gyvenimas. Toks dalykas yra valstybių. Nes žmonės įgimtąja teise turi gyventi sociališkai. Bet įgimtoji teisė bent tarpiško aktyvaus valdžios subjekto nedeterminuoja. Tai fakto klausimas (n. 63).

12. Bet kurios draugijos valdžios kiekybė. — 1. Įsakytos draugijos valdžia gali įsakyti visa tai, ko reikia draugijos tikslui pasiekti. Tam dalykui nereikia narių sutikimo ir t. t.

Kalbamojo dalyko pamatas yra šis:

1) Įsakytos draugijos tikslas yra įsakytas. Tikslo nepasieksi be priemonių. Taigi įsakytomis laikytinos taip pat priemonės. Kitaip sakant, įsakomas tikslas — tuo pačiu įsakomos ir priemonės.

2) Įsakytos draugijos pačios ir jos narių tikslai nėra visai (adaequate) identiški. Ne; pirmasis yra vyresnis. O priemonės ir tikslas turi būti proporcingi. Todėl atskirų narių priemonės tegali būti proporcingos jų pačių tikslui — tikslui relatyviškai žemesniam. Tiesa, sudėjus atskirų narių priemones į krūvą, jų suma didėja. Bet tai tėra kiekybės, tik ne kokybės dalykas. Kokybė palieka ta pati, proporcinga žemesniam tikslui. Todėl draugija turi turėti kitų priemonių, proporcingų savo tikslui. Tai ir įsakoma.

3) Nors įsakytos draugijos ir jos narių tikslai mažne visai (inadaequate) yra tie patys, bet draugijos autorius dažniausiai visas priemones teduoda pačiai draugijai. Todėl jos nariai turi klausyti ir vartoti visas tas priemones, kurias draugija įsako. Pav., Bažnyčios pačios ir atskirų Jos narių tikslas yra, galima sakyti, tas pats, būtent, sielų išganymas ir amžina laimė (sanctificatio animarum et beatitudo aeterna). Bet to tikslo priemonės tėra duotos Bažnyčiai.

2. Laisvos draugijos valdžia įsakyti tegali tai, ką leidžia jos gautosios teisės ar kas glūdi atskirų narių sudėtoj teisių sumoj

Kitaip sakant, įsakyti tegali tai, ko draugijos nariai laisvai pasižadėjo klausyti. Daugiau nieko. Nes čia laisvai susidėta į draugiją ir laisvas tikslas—laisvos taip pat savaime turi būti priemonės. Be to, čia priemonės tėra sudėtos atskirų draugijos narių. Todėl tiek ir tegalima įsakyti, kiek priemonių sudėta į krūvą.

Kalbamasis dalykas vis dėlto tetinka visai laisvai draugijai. Nes daugeliui šiaipjau laisvų draugijų dažnai kitas vyresnysis duoda tam tikrų teisių, privilegijų ar įsako priemonių. Tai daroma visuomenės naudai ar reikale. Pav., valstybė duoda tam tikrų teisių komercijos draugijoms, Bažnyčia vienuolijoms ir t.t.

13. Tobulos draugijos valdžios kiekybė. — Tobulos draugijos valdžios kiekybė yra ši:

1) Tobula draugija gali iš savo narių reikalauti viso tai, ko reikia jos tikslui pasiekti. Nes tobula draugija yra įsakyta. Todėl įsakytos yra taip pat visos reikalingos priemonės.

2) Jeigu priemonės yra nedeterminuotos, tai tobula draugija gali jas determinuoti ir įsakyti savo nariams.

Pats priemonių reikalingumas yra relatyviškas dalykas. Vadinasi, įsakant priemones, reikia atsižvelgti į bendras visuomenės jėgas. Paskutiniosios yra žmoniškos jėgos ir konsekvenčiai silpnos (vires humanae et consequenter defectibiles). Juk ir Kristaus žodžiai: „Būkite tobuli, kaip ir Jūsų Dangaus Tėvas yra tobulas“[1]) suprastini yra ne suglaustąja ir griežtąja prasme. Kitaip būtų įsakoma padaryti tai, ko visai negalima padaryti — perdaug didelis yra Dievo tobulumas. Tai įsakyti būtų nesąmonė. Taip, anie žodžiai tereiškia tai, kad mes, siekdami tobulumo tipą ar idealą, pasirūpintumėme pasiekti relatyvinį tobulumą, t. y. proporcingą mūsų jėgoms, aplinkybėms ir Dievo duotai malonei. Proporcingą žmogaus jėgoms, kur žmogus imamas ne toks, koks turi būti, tik koks iš tiesų yra. Tas pat pasakytina apie mūsų kalbamąjį dalyką, atsieit, priemonių reikalingumą.

Kadangi draugijos negali įsakyti tų dalykų, kurių nepakelia bendros žmonių jėgos, tai tobula draugija negali įsakyti žygdarbių (actus heroicos) visai draugijai arba visiems savo nariams — jų visa draugija neįvykdys. Kas kita žygdarbiai atskiriems individams— tai vienas kitas gali padaryti. Konsekvenčiai jiems kartais galimi įsakyti žygdarbiai.

Kai kurie sako, jog tobula draugija galinti įsakyti net tai, kas naudinga jos tikslui pasiekti[2]). Čia, mano galva, reikia veizėti, kaip suprantama nauda, būtent, netikrąja ar tikrąja prasme. Pirmasis atvejis bus tada, kai be tam tikros priemonės iš dalies tegalimas pasiekti tikslas. Tai yra tas pat, kas morališkas reikalingumas (necessitas moralis). Jo pavyzdys — X valstybei reikia kariuomenės ap-

---

[1]) Mat. 5,48.

[2]) Pav.: Al. Ottaviani, Institutiones iuris publici ecclesiastici, Romae 1925, I n. 33; F. M. Cappello, Summa iuris publici ecclesiastici [2], n. 56.

siginti ne nuo išorinio, tik nuo vidaus priešo. Antrasis atvejis — paprasta nauda (simplex utilitas). Pirmuoju atveju tobula draugija gali įsakyti, nes tai būtinos priemonės. Antruoju atveju — ne, nes tai nepakeliama ir būtų atviri vartai piktanaudojimams.

3) Tobula draugija negali reikalauti iš savo narių to, ko nereikia tiksiui pasiekti. Nes teisė ką įsakyti pareina nuo draugijos tikslo — tai tegalima įsakyti, ko reikia tikslui pasiekti.

4) Žemesnė draugija negali tvarkyti tų dalykų, kurie pridera vyresnei draugijai. Pav., suliepsnoja dideli tikėjimo ginčai. Valstybės piliečiai suskilo į dvi dalis. Iš čia kilo valstybės netvarkos pavojus. Reikia uždrausti ginčytis ar autentiškai išspręsti ginčas. Valstybė vis dėlto niekatro dalyko negali padaryti. Tai pridera vyresnei draugijai, būtent, Bažnyčiai.

Kalbamojo dėsnio pamatas yra šis:

a) Galima nuskriausti niekuo nekalta vyresnė draugija — kiekvienas yra linkęs žiūrėti daugiau į savo, nekaip į kitų naudą.

b) Galėtų kilti vyresnės ir žemesnės draugijos konfliktas.

c) Tai vyresnė sfera. Žemesnio kišimasis į ją būtų netvarka. Sveikas protas draudžia ardyti daiktų tvarką. Kas prieštarauja sveikam protui, tas draudžiama ar bent neteisu.

Kartais, tiesa, vyresnės draugijos dalykai yra reikalingi žemesnei draugijai. Kas tada daryti? Tada veizėtina, ar vyresnė draugija pati yra sutvarkiusi aną dalyką ar ne. Pirmuoju atveju žemesnė draugija gali įsakyti dalyką savo valdiniams. Tik turi įsakyti visa tai, kas įsakyta vyresnės draugijos, atsieit, ir pats objektas, ir būdas. Čia jau nėra prieštaravimo nei priemonių nei vyresnės sferos atžvilgiais. Nėra priemonių prieštaravimo — jos reikalingos tikslui pasiekti. Nėra vyresnės sferos prieštaravimo — priemones determinavo vyresnė draugija. Todėl čia neardoma daiktų tvarkos. Ne; čia tvarka, galima sakyti, laikoma. Antruoju atveju žemesnė draugija gali prašyti, kad vyresnė draugija tam tikrai sutvarkytų dalyką savo srity. O paskum bus galima pritaikinti pirmasis atvejis. Jeigu vyresnė draugija negalėtų ar nelaikytų reikalinga sutvarkyti dalyko savo srity, tai reikėtų pakentėti; nes vyresnės gerovės reikalas turi imti viršų (ratio superioris boni praevalere debet). Be to, bijomoji skriauda tėra atsitiktinė ir relatyviškai negali būti didelė, kur žemesnė draugija turėtų žūti. Galop, bijomąją skriaudą rekompensuoja nauda, kurią žemesnė draugija kitais atvejais turi iš vyresnės draugijos.

III. Tobulos draugijos valdžios rūšys.

14. Medžiaga. — 1. Tobulos draugijos valdžios padalinimas, 2. Įstatymų leidyba, 3. Teismas ir 4. Vykdomoji valdžia.

15. Tobulos draugijos valdžios padalinimas.— 1. Tobulos draugijos valdžia yra skirstoma į tris dalis, būtent, įstatymų leidybą, teismą ir vykdomąją valdžią. Tas padalinimas suda-

rytas, atsižvelgiant į valdžios objektą, atskirų valdžios funkcijų tikslą ir iš dalies į aktyvų valdžios subjektą.

2. Trilypis tobulos draugijos valdžios padalinimas yra senokas. Jau Aristotelis savo Politikos skiria tris valdžios funkcijas arba elementus, būtent, sprendžiamąjį, tvarkomąjį ir teisiamąjį (functio deliberativa, gubernativa et iudiciaria). Senovėj net praktikoj valdžia kartais buvo dalinama į tris dalis. Tai buvo daroma net jos atkyvaus subjekto atžvilgiu. Pav., trilypė valdžia buvo Graikuose ir labiausiai Atenuose.

Montesquieu dar precizyviškiau kalba apie trilypę valdžią[1]). Jis sako, jog kiekvienos anų trijų valdžių aktyvus subjektas turįs būti tikrai atskiras. Išskirtieji aktyvūs valdžios subjektai turį būti nepriklausomi vienas kito ir lygūs. Tai nauja — Montesquieu pirmasis taip griežtai reikalavo. Tik kalbamasis reikalavimas ne visai tegalimas įvykdyti, nes vyriausios socialinės valdžios negalima visiškai suskaldyti į atskiras dalis. Juo labiau tai pasakytina apie Bažnyčios valdžią, nes visos trys Bažnyčios valdžios pridera tiems pat asmenims, t. y. šv. tėvui ir vyskupams.

Šiandien visi, apskritai, mokslininkai valdžią dalina į tris dalis Tik tai ne visi vienaip daro. Pav., Locke valdžią skirsto į įstatymų leidžiamąją ir vykdomąją arba administratyvinę (potestas legifera et executiva seu administrativa) [2]). Kai kurie, dalindami valdžią į įstatymų leidybą ir vykdomąją arba administratyvinę valdžią, paskutiniąsias dar skirsto į teismo ir vykdomąją ar respektyviai administratyvinę valdžią. Galop, dar kiti valdžią skirsto į keturias dalis, būtent, į tris paprastąsias ir ketvirtąją karo valdžią (postestas militaris) [3]).

3. Mūsų valdžios padalinimas bene bus geriausias ir tiksliausias. Nes jis yra:

1) Tinkamas (conveniens): čia ir kelias rodomas — įstatymai, ir abejojimai sprendžiami — teismas, ir neklausos suvaldomi — vykdomoji valdžia.

2) Pakankamas — visa patenkinama. Jeigu kas prideda kitas valdžios dalytes, tai jau randame savo padalinime. Tai labiausiai pasakytina apie vykdomąją valdžią, į kurią įeina tvarkomoji valdžia (potestas gubernativa), administratyvinė valdžia ir verčiamoji valdžia (potestas coactiva).

3) Kodeksas I. C., kan. 335, § 1, valdžią skirsto į tris dalis.

16. Įstatymų leidyba.—1. Įstatymų leidyba yra teisė įsakyti tai, ko reikia tobulos draugijos tikslui pasiekti (ius proponendi obligatorio modo quae necessaria sunt ad finem societatis perfectae assequendum).

2. Įstatymų leidyba gali daryti štai ką:

---

[1]) L'esprit des lois, I lib. XI.

[2]) Two treatises on governement, c. X, XII (vz. A. Ottaviani. Iustitutiones iuris publici ecclesiastici, I, 89).

[3]) Pav., Trendelember, Naturrecht, § 177.

1) Įsakyti visa tai, ko reikia tobulos draugijos tikslui pasiekti.

2) Parinkti labiau tinkamas ir įsakyti nederminuotąsias priemones.

3) Spręsti, kiek ir kurių priemonių reikia.

4) Determinuoti būdą ir laipsnį, kaip nariai turį vartoti priemones.

3. Tobula draugija turi įstatymų leidybą. Tai įrodo:

1) Privatiniai asmens ne visada tegali tiksliai suprasti priemonių, reikalingų tobulos draugijos tikslui pasiekti. Todėl gali praleisti net determinuotąsias priemones.

2) Nors privatiniai asmens ir žinotų ar suprastų determinuotąsias priemones, tai vis dėlto ne visada tegalėtų prisiversti jas vartoti. Tai būtų labiausiai tada, kai priemonės yra neprielankios vykdytojams.

3) Nemaža yra nedeterminuotų priemonių. Kas jas parinks? Tai padaryti sunku patiems draugijoms nariams — ir visi nesupras dalyko, ir neišrinks vienodų priemonių. Tada kiltų chaosas. Todėl kalbamąsias priemones turi parinkti ir įsakyti kas kitas. Tam dalykui tetinka tobulos draugijos įstatymų leidybos valdžia.

17. Teismas. — 1. Teismas arba galia teisti yra teisė autentiškai aiškinti, ar ginčijamieji valdinių veiksmai sutinka ar ne su teisėmis, ir įvertinti jų padarinius (ius authentice declarandi quaenam subditorum actiones sunt iuri conformes et quaenam difformes, simulque statuendi effectus legitimos huius conformitatis vel difformitatis).

2. Į teismą įeina trys dalykai, būtent, tikrosios įstatymo prasmės autentiškas sprendimas, įvykio įgimties sprendimas, įvykio ir įstatymo santykio sprendimas. Tai visai teoretiškas, visai empiriškas ir mišrus, arba teoretiškai-empiriškas teisimas.

3. Teismo objektu gali eiti ginčijamos valdinių teisės kits kito ar privatinių asmenų ir valstybės atžvilgiais, pav., įžeidimas nuosavybės, skelbimas juridinio įvykio ir tt.. Tai civilinis teismas [1]). Be to, teismo objektu gali eiti įvykis, kurs suardė viešą visuomenės tvarką. Tai nusikaltimas. Tokie teismai vadinasi kriminaliniai.

4. Tobulą draugiją gali teisti. Tai įrodo:

1) Svarbu, kad draugijos priemonės būtų tiksliai vartojamos. Jeigu abejojama jų tikslumu, tai bet kas turi teisingai ir objektyviai išspręsti dalyką. To nepadarys privatiniai asmens, nes jie yra suinteresuoti ir dažnai gali būti blogos valios. Todėl čia reikia kito asmens ir autoriteto. Tai padaro valdžia ar tam tikras jos organas, t. y. teismas.

2) Žinome, jog kieno dalykas yra leisti įstatymai, to taip pat dalykas yra žiūrėti, ar piliečių veiksmai sutinka ar ne su

[1]) Civilinis teismas skirtinas yra nuo pasaulinio teismo. Paskutinysis yra nebažnytinis teismas.

išleistuoju įstatymu, arba teisti tais įstatymais. Ir ne be pamato. Nes teismas aiškina įstatymo prasmę abejojamais atvejais. Kas tai geriau gali suprasti už patį įstatymo leidėją? Be to, jeigu įstatymo leidėjui nepriderėtų teisti, tai ir įstatymų leidyba būtų bergždžia ar nenaudinga.

3) Kyla ginčai ir abejojimai atskirais atvejais. Kuo tai pasibaigtų, jeigu nebūtų valdžios tiems dalykams išspręsti — už vieną dantį būtų išiminėjami po du, tris ir penkis dantis.

18. Vykdomoji valdžia. — 1. Vykdomoji valdžia (potestas executiva) vadinasi teisė versti kas daryti ar ko nedaryti ir nubausti neklausos ir nusikaltėliai.

2. Vykdomoji valdžia yra šiaip skirstoma:

1) Valdomoji valdžia (potestas gubernativa). Tai tvarkymas asmenų tam tikrais įstatymais (regimen personarum specialibus legibus).

2) Administratyvinė valdžia (potestas administrativa). Tai tvarkymas turtų tam tikrais įstatymais (regimen bonorum).

3) Verčiamoji valdžia (potestas coactiva). Čia neklausos fiziškai varomi siekti tobulos draugijos tikslą ir reikale baudžiami (ius vim physicam adhibendi in personas ad finis socialis assecutionem).

3. Kalbamųjų galių generikinis terminas „vykdomoji valdžia“, pasakykime stačiai, vartojamas netikrąja prasme. Nes čia ne tik vykdoma, bet dažnai tvarkoma, sprendžiami abejojimai, įsakoma. Tai labiausiai atsitinka valdomajai ir administratyvinei valdžiai. Todėl kalbamąją valdžią kai kurie vadina stačiai administratyvine. Bet tada šis terminas įgyja tam tikrą prasmę — prasmę kitą, nekaip mes čia suprantame.

4. Tobula draugija turi vykdomąją valdžią. Tai įrodo:

1) Tobula draugija gali leisti įstatymus ir teisti. Tiedvi galios reikalauja vykdomosios valdžios. Kitaip ir įstatymų leidyba, ir teismas nepasiektų savo tikslų ir konsekvenčiai būtų nenaudingos galios. Taigi.

2) Jeigu nebūtų vykdomosios valdžios, tai žmonės net tyčia galėtų nesilaikyti įstatymų ir teismo sprendimų. Taip daryti gal į galvą ateitų kurstyti ir kiti. Tada tobula draugija nebegalėtų gyventi.

5. In specie:

1) Vykdomoji valdžia taip turi dirbti savo darbą, kad tobula draugija lengviau pasiektų savo tikslą ir jos nariams būtų gera gyventi. Čia įeina trys dalykai, būtent: a) narių gausingumas, b) narių taikus ir harmoningas sugyvenimas ir teisių laikymasis ir c) visų individų sėkmingas siekimas visuomenės tikslo.

Iš tikrųjų juo kuri draugija daugiau turi narių ir jų santykiai yra harmoningesni ir t.t., juo sėkmingiau pasieks savo tikslą. Nes tuo būdu padidėja draugijos priemonės arba sociališkos jėgos ir gerovė. Pav., kokia kariuomenė — keli kareiviai ir kokie kareiviai be drausmės, narsumo, ištvermės ir t.t.

Tobulai draugijai labiausiai svarbu turėti gausingus narius. Tai svarbu taip valstybei, taip Bažnyčiai. Todėl valstybė turi rūpintis savo piliečių fiziniu gyvenimu ir padaugėjimu, o Bažnyčia — dvasiniu savo narių gyvenimu ir nekatalikų atvirtimu.

2) Administratyvinei valdžiai stačiai pridera materialinės visuomenės priemonės, arba turtai. Nes, tiesa, dvasinei draugijai materialiniai turtai tėra „inadaequatae" ir neužtektinos priemonės. Jų vienų taip pat neužtenka valstybei. Visam jos tobulumui pasiekti dar reikia dvasinių ir intelektualinių dalykų. Bet kiekviena pasaulinė ir dvasinė draugija, kurią sudaro žmonės ir kuri išoriniu būdu dirba darbą, tikrai turi turėti natūralinių priemonių. Kitaip nepasieks savo tikslo. Todėl kiekviena kalbamoji draugija gali įsigyti ir vartoti pasaulinius turtus. Gali įsakyti, kad jos nariai sudėtų ar duotų pasaulinių turtų ir t.t.

Kalbame ne apie privatinius turtus. Kalbame apie socialinius turtus — turtus, kurie pridera tobulai draugijai visuomenės reikalams. Taip, valstybė žiūri į visuomenės gerovę ir konsekvenčiai jai stačiai rūpi visuomenės turtai. Bet kadangi visuomenės gerovei daug reiškia atskirų asmenų materialinė gerovė, tai valstybei nestačiai svarbūs yra taip pat privatiniai turtai ir konsekvenčiai jie įeina į valstybės administratyvinės valdžios sritį. Taip pat dvasinė draugija arba Bažnyčia tegali administruoti visuomenės bažnytinius turtus. Atbulai, ji stačiai nežiūri į privatinę materialinę gerovę.

3) Verčiamoji valdžia skirstoma į galią versti, suvaldyti ir bausti (facultas cogendi, coercendi et puniendi). Pirmoji vadinasi ta valdžia, kur užbėgama už akių sulaužyti teises. Čia žmonės verčiami atlikti savo priedermes, respektuoti kitų teises ir t.t. Antroji — kur sulaikomas faktiškas ardymas visuomenės tvarkos. Tai apsisaugojimas ir represijos prieš užpuolikus. Tretysis — kur pataisoma suardyta visuomenės tvarka, arba baudžiami nusikaltėliai.

IV. Tobulų draugijų santykiai.

19. Medžiaga. — 1. Apskritai, 2. Santykiai santaikos atveju: a) I dėsnys, b) II dėsnys, c) III dėsnys ir d) IV dėsnys, ir 3. Santykiai nesantaikos atveju: a) I dėsnys ir b) II dėsnys.

20. Apskritai. — 1. Čia tam tikrai tekalbėsim apie tobulų draugijų santykius. Bet tai galima taikinti taip pat kitoms draugijoms.

2. Tobulos draugijos gali gyventi su viena kita santaikoj (in statu concordiae) ir nesantaikoj (in statu conflictus). Pirmasis atvejis būna tada, kai vienos draugijos teisės ir veiksmai sutinka su kitos draugijos teisėmis ir veiksmais — draugijų interesai arba nauda neprieštarauja kits kitam. Antrasis atvejis būna tada, kai vienos draugijos teisių ir veiksmų negalima sutaikinti su kitos draugijos vartojamomis teisėmis ir veiksmais. Todėl viena draugija nenoromis turi nusileisti ar nukentėti.

Kalbam apie juridinį arba tikrąją konfliktą. Atbulai, nekalbam apie tą konfliktą, kurs kyla atsitiktinai (per accidens) arba iš tiesų (de facto) ir iš blogos žmonių valios. Pav., jeigu Bažnyčia susiginčija su valstybe dėl bažnytinių turtų konfiskavimo, tai yra ne Bažnyčios ir valstybės teisių konfliktas, tik teisės ir neteisingumo konfliktas.

Toliau, tekalbam apie dalinį konfliktą, t. y. kai kurių dalykų, teisių ir tt.

Galop, juridinis konfliktas yra pataisomas. Nes niekada negali būti tokio atvejo, kur vienos draugijos objektyvi gerovė reikalautų kitos draugijos mirties. Tai tegali kilti iš neteisingumo, blogos valios. Taip, Bažnyčiai niekada nereikia ir Ji nenori jokios valstybės galo. Taip pat nėra tokio valstybių konflikto, kur turėtų visai išnaikinti viena kitą. Bet kuri satisfakcija galima pasiekti kitu keliu, būtent, reparacijos, kontribucijos ir tt. Kartais, tiesa, valstybė įkorporuojama į kitą. Tai bent seniau dažnai atsitikdavo. Bet tai nebuvo juridinis reikalas, iš kurio kilo konfliktas. Tai tebuvo stipresnio paėmimas viršaus.

21. Santykiai santaikos atvėju: - Idėsnys.— 1. Kiekviena draugija turi negatyvią priedermę nekliudyti viena kitai. Nes:

1) Kiekviena draugija turi teisę egzistuoti. Bet taip pat kiekviena draugija turi respektuoti kitų teises.

2) Kiekvienai tobulai draugijai užtenka savo priemonių. Todėl kuriems galams besiskverbti į svetimą sritį.

2. Kalbamasis dėsnys tinka bet kurioms draugijoms. Juo labiau jis tinka formališkai skirtingoms draugijoms. Nes tuos pat asmenis saisto dvi priedermės — priedermės pasiekti skirtingus tikslus. Tikslai skirtingi — sutaikomi. Sutaikomi tikslai — savaime sutaikomos taip pat būtinos priemonės. O įgimtoji teisė sako, jog tevykdytinos sutaikomos priedermės. Todėl draugijos nereikiant negali taip tvarkyti savo valdinių, kad būtų skriauda kitoms draugijoms. Tokia skriauda būtų, jeigu būtų kliudoma ar neleidžiama kitai draugijai siekti savo tikslą. Pav., valstybė negali įsakyti, kad karo mankšta ar mokinių gimnastika būtų daroma šventadieniais per pamaldas. Nes nereikiant trukdoma atlikti dvasinė priedermė, dvasinis reikalas — reikalas, kurs pridera Bažnyčiai. Sakau nereikiant. Nes taip privatiniame, taip viešame ir valstybės gyvenime tam tikros priežastys kartais pateisina dalyką, pav., karo metu šventadieniais galima vežti amunicija. Be to, kiekvienas įstatymų leidėjas turi žiūrėti, kad savo įstatymais neįžeistų kitų draugijų teisių. Tai pasakytina labiausiai tada, kai visa galima taikiai padaryti. Pav., valstybės kalendorius turi būti sutaikintas su Bažnyčios kalendorium. Tuo būdu lengvai pasiekiami abiejų draugijų tikslai drauge.

Materiališkai skirtingos draugijos, pav., dvi valstybės, taip pat gali siekti savo tikslą ir rūpintis gerove, neskriausdamos kita kitos. Net nėra ko bijotis, kad vienos draugijos vidaus tvarkymas galįs

kenkti kitai draugijai. Todėl neteisingai darytų ta valstybė, kuri kištųsi į kitos valstybės vidaus darbą, gyvenimą, progresą, kultūrą ir t. t. tam, kad kitos tautos nepražystų, nepatobulėtų. Tai politiškas arba valstybės egojizmas.

22. II dėsnys. —1. Bet kurios draugijos turi meilės priedermę reikale padėti kita kitai. Čia, kaip matome, kalbame ne apie juridinius santykius, tik apie pozityvią meilės priedermę.

2. Kalbamosios taisyklės pamatas yra šis:

1) Meilės priedermė padėti kits kitam saisto visus, būtent, taip fizinius ir moralius, taip lygius ir nelygius asmenis.

2) Kalbamoji priedermė yra kur kas didesnė formališkai skirtingoms draugijoms, nes vienos draugijos narių reikalas būtinai liečia kitos draugijos narių reikalą — tie patys nariai.

3) Jeigu draugijos yra materiališkai skirtingos, tai vis dėlto reikia laikytis žmoniškumo.

3. Kalbamasis dėsnys griauja kalbą, jog draugijų santykius reguliuoti teturįs teisingumas. In specie, griauja šūkį „non interventus".

„Interventus" yra vienos valstybės kišimasis į kitos valstybės vidaus reikalus.

„Interventus" skirstomas yra šiaip:

1) „Interventus" dalinėms savo teisėms ginti.

2) „Interventus" kitų arba lyg bendrosioms teisėms ginti „ob consortium humanitatis". Paskutiniojo pavyzdys — 1815 m. Šv. Sąjunga.

3) „Interventus amicalis" arba draugiškas. Tai yra ne kas kita, kaip draugiškas vienos valstybės siūlymas tarpininkauti tarp susiginčijusių valstybių ir t. t.

Teisus yra tas „interventus", kurs rūpinasi sugrąžinti sugriautą taiką bejėgiškos valstybės valdžios krašte. Dar teisesnis ir gražesnis dalykas yra draugiškas „interventus".

„Non interventus" vadinasi negalėjimas kištis į kitos valstybės vidaus reikalus. Jis gimė iš Šv. Sąjungos. Nes Šv. Sąjunga dėjosi ginanti ir grąžysianti Europos taiką, sudrumstą prancūzų revoliucijos ir Napoleono II. Tam galui atstatinėjo į vietas dinastijas ir gynė Europos valstybių valdžios formas. Tai daugeliui nepatiko ir pradėjo šaukti klykti, jog negalima esą kištis į kitų valstybių vidaus gyvenimą. Šūkis paimtas iš Amerikos Monroe doktrinos formulių.

Pats „non interventus" ilgainiui taip paplėstas, jog iš tiesų dažnai virto ir virsta kruvinu neutrališkumu. Nes jis buvo ir yra taikomas net tada, kai nekaltas žmonių kraujas klanais bėga ir šaukte šaukia atkreipti akis į kai kurių valstybių begėdiškus žygius. Pav., gal reikėjo pasaulio valstybėms įsikišti į Meksikos darbus, kur katalikai buvo neroniškai persekiojami ir smaugiami. Gal reikia „interventus" į SSSR nežmoniškus darbus ir t. t.

4. Bažnyčia seniai skelbia ir remia kalbamąjį II dėsnį. Dar labiau remia ir siūlo draugišką „interventus“. Bažnyčia skelbia meilės dėsnius tautų gyvenime tarp savęs. Ji pati gausiai rodo meilės priedermės kelią. Be kitko, Bažnyčia nelaimėj visoms tautoms padeda ne tik morališkai ar žodžiu, bet taip pat materiališkai. Pavyzdžiu tebūna šv. tėvas Benediktas XV, kurs trokšte troško pasaulio taikos ir kelis kartus siūlė kariaujančių tautų valdovams alyvos taikos šakelę. Šv. Tėvas Pijus XI taip pat ne vieną kartą nušluostė vargstančių tautų ašaras. Jis, pav., daug padėjo Rusijos badaujantiems gyventojams ir t. t.

23. III dėsnys. — 1. Žemesnė draugija turi pozityviai padėti vyresnei formališkai skirtingai draugijai.

Čia kalbam apie nelygias ir formališkai skirtingas draugijas. Atbulai, visai neliečiame materiališkai skirtingų draugijų.

Pozityviai padėti reiškia ne tik nekliudyti, bet reikale net stačiai padėti.

2. Kalbamąjį dėsnį įrodo tai, kad formališkai skirtingų draugijų nariai yra tie patys. Todėl tie patys asmens turi dvejopą priedermę, būtent, žemesnės ir vyresnės draugijų. Kiekviena draugija turi padėti savo nariams atlikti jų priedermes. Tuo pačiu turi padėti vyresnei draugijai.

24. IV dėsnys. — Vyresnė draugija turi padėti žemesnei formališkai skirtingai draugijai tada, kai to dalyko reikia jos pačios tikslui pasiekti.

Vyresnė draugija turi meilės priedermę galėdama reikale padėti žemesnei draugijai (n. 22). Čia kalbam apie tikrą juridinę priedermę. Nes kiekviena draugija turi vartoti reikiamas priemones savo tikslui pasiekti. Čia kalbamąja priederme eina žemesnės draugijos reikalas. Taigi.

25. Santykiai nesantaikos atveju: - I dėsnys. — 1. Vyresnė draugija turi daugiau balso (praevalet) žemesnės formališkai skirtingos draugijos atžvilgiu ir gali galutinai pažymėti konflikto ribas ir išspręsti jo galą.

2. Tą dalyką, kad vyresnė formališkai skirtinga draugija ima viršų (praevalet) žemesnės draugijos atžvilgiu, įrodo jų priedermės ir tikslas. Ir tai. Kalbamasis konfliktas liečia dvi rūšis priedermių to paties subjekto atžvilgiu. Abiejų priedermių sutaikinti negalima. Čia bėra vienas išėjimas, būtent, „potior obligatio“ (svarbesnė priedermė). O šiuo atveju svarbesnė bus vyresnės draugijos priedermė — tikslas vyresnis.

Vyresnei draugijai konflikte taip pat pridera galutinis balsas. Nes konfliktas kaip tik liečia klausimą priemonių reikalingumo tikslui pasiekti. Priemones, matyt, įsakė žemesnė draugija. Jos palietė

vyresnę draugiją, pakenkė vyresnės draugijos priemonėms ir tikslui. Čia nusileisti, kaip matėme, turi žemesnė draugija. Bet kas išspręs, ar iš tikrųjų tos priemonės kenkia vyresnei draugijai. Tai padaryti tegali vyresnė draugija. Nes čia yra klausimas, ar paliestieji dalykai priderą prie reikiamų vyresnės draugijos priemonių. Tai vyresnės draugijos priemonių klausimas. Žemesnė draugija visai negali spręsti tų klausimų, kurie pridera vyresnei draugijai.

Čia, tiesa, vyresnė draugija liečia žemesnės draugijos reikalus. Bet tai daroma nestačiai (indirecte). Stačiai teliečiami savo reikalai.

Dar galima prikišti tai, kad čia vyresnė draugija galinti suklysti ir tuo pačiu nuskriausti žemesnę draugiją. Tokiu atveju galima žiūrėti, ar tikrai ar tik abejotinai suklysta. Pirmuoju atveju, žinoma, galima nesilaikyti sprendimo. Nes čia būtų įsakyta tai, ko nereikia draugijos tikslui pasiekti — įsakyta neįsakomas dalykas. Antruoju atveju vis dėlto laikytinasi sprendimo. Nes vyresniųjų sprendimo nesilaikyti tegalima tada, kai tikrai žinoma neteisingumas. Tai bendra taisyklė.

3. Praktikoj konflikto klausime pridera, kad vyresnė draugija pirma atsiklaustų žemesnės draugijos nuomonės; nes tada daug gali paaiškėti objektyvi tiesa.

26. II dėsnys.—1. Dviejų materiališkai skirtingų draugijų konflikte niekatra draugija neturi būti viena antros auka ir dalykas spręstinas, teisingai atsižvelgiant į bendrą naudą. Nes kalbamosios draugijos yra lygios (pares), turi lygias teises ir niekatra juridiškai neima viršaus (non praevalet) viena antros atžvilgiu. Todėl nėra pamato priverstinai nusileisti viena antrai.

2. Čia ginčijantis darytina šiaip:

1) Pirma reikia įrodyti teisės buvimas. Toliau, reikia, kiek galima, taikinti abiejų šalių teisės. Dar toliau, ginčas stengtinasi spręsti ramiu būdu (mediis pacificis). Tai galima padaryti, pav., padalinant turtus (jeigu jie dalomi) ar rekompesuojant skriaudą. Ramiu būdu spręstinas ginčas net tada, kai vienos šalies teisė tėra manoma (ius putativum), antros šalies yra tikra ar objektyvi (ius obiectivum), ar bent vienos šalies dalykas yra didesnis ar svarbesnė ginčijamoji teisė.

2) Jeigu geruoju susitarti negalima, tai jau galima eiti prie prievartos. Tik tai darytina pirma menkesnėmis priemonėmis (mediis coactivis minoris momenti). Jų pavyzdžiai: nutraukimas komercijos ir diplomatijos santykių, represalijos, taikus blokas, ultimatumas, sekvestracija laivų, užėmimas teritorijos ir tt.

3) Vietoj represijų dar galimas kitas kelias pasirinkti, būtent, pasiūlyti arbitražas, pagalvoti dalykas, ginčas atiduoti tarptautiniam tribunolui ir tt. Tik tai daryti savaime vis dėlto nėra juridinės priedermės; nes tobulos draugijos nepriklauso viena kitos ir suponuojama, kad šiaip jau turi užtektinai kitų priemonių dalykui likviduoti,

ir teisei apginti. Išimtis — tam tikra sutartis. Tik kalbamosios priemonės yra labai rekomenduojamos. Jos vartoti, galima pasakyti, yra net tam tikra moralinė arba etikos priedermė.

4) Jeigu niekaip nebegalima išspręsti ginčo, tada tik belieka vienas kelias—fiziška jėga. Tik šis kelias turi būti teisingas ir tai tikrai žinoma. Tik, deja, tai vargu gali būti!

III SKYRIUS.

Bažnyčia.

I. Bažnyčios įgimtis ir savumai.

27. Medžiaga. — 1. Bažnyčios apibrėžimas ir 2. Bažnyčios savumai.

28. Bažnyčios apibrėžimas. — Bažnyčią teologai apibrėžia štai kaip: Bažnyčia yra draugija tikinčiųjų, išpažįstančių tą pačią tikybą, einančių tų pat sakramentų ir valdomų teisių ganytojų, labiausiai šv. tėvo (coetus hominum viatorum, eiusdem fidei christianae professione, et eorundem sacramentorum communione adunatus, sub regimine legitimorum pastorum, ac praecipue Romani Pontificis).

29. Bažnyčios savumai. — 1. Ką tik kalbėtas Bažnyčios apibrėžimas turi visus konstitutyvinius draugijos elementus, būtent:

1) Daug asmenų, arba narius;
2) Ryšį — vienodą tikėjimą, bendravimą ir t.t.;
3) Priemones — sakramentus, sakramentalijas ir t.t., ir
4) Tikslą — sielų išganymą ir amžiną laimę.

2. Bažnyčia yra tobula draugija. Tai įrodo šie argumentai:

1) Šv. Raštas. Šv. Raštas, tiesa, pažymėtai nesako, jog Bažnyčia esanti tobula draugija. Bet šis savumas vis dėlto glūdi tam tikrose Jo vietose. Todėl kalbamasis įrodymas, gal būt, galimas pavadinti „ratio theologica“ arba pozityviai racionališku.

Be kitko, Kristus šv. Petrui sako: „Ir aš tau sakau: tu Petras, ir ant tos uolos aš pastatysiu savo Bažnyčią, ir pragaro vartai jos nenugalės. Tau aš duosiu dangaus karalystės raktus; ką tu suriši žemėje, bus surišta ir danguje, ir ką tu atriši žemėje, bus atrišta ir danguje“[1]). Čia Bažnyčia pastatyta ant tam tikro fundamento—šv. Petro. Tas fundamentas yra taip stiprus, kaip uola. Nuo Bažnyčios fundamento stiprumo pareina pačios Bažnyčios stiprumas — Ji taip pat stipri. Todėl Bažnyčios nenugalės jokie priešai, net pats pragaras.

Jeigu Bažnyčia nebūtų tobula draugija, tai turėtų priklausyti kurios kitos draugijos, pav., valstybės. Bet tada nebeįvyktų Kristaus pažadėjimas. Nes valstybė bus Bažnyčios bičiuliu ar priešu. Pirmuoju atveju Bažnyčia savo jėgas sems ne iš šv. Petro, tik iš val-

[1]) Mat. 16,18—19

stybės. Antruoju atveju valstybė imtų viršų Bažnyčios atžvilgiu ne tik fiziškai, bet taip pat juridiškai.

Be to, kalbėtojoj citatoj pasakyta: „Ką tu suriši,... ką atriši...“ Tais žodžiais, kaip moko katalikų egzegetai ir teologai, šv. Petrui ir Bažnyčiai duota visiška jurisdikcijos galia. O į visišką jurisdikcijos galią savaime įeina visos tos galios, kurios pridera tobulai draugijai. Taigi.

2) Apaštalų mokslas ir praktika. Apaštalai žodžiu ir darbais dėjosi turį valdžią, visai nepriklausomą pasaulinės valdžios. Jie, pav., Jeruzalės susirinkime Antijochijos katalikams rašo: „Mes girdėjome, kad kai kurie išėjusieji iš mūsų tarpo, kuriems mes nebuvome pavedę, daro neramybės tarp jūsų žodžiais ir kelia sumišimą jūsų sielose. Todėl mes, susirinkę kruvon, nutarėme... Nes šventajai Dvasiai ir mums patiko nedėti ant jūsų jokios daugiau naštos, kaip tik šituos reikalingus dalykus: kad prisilaikytumėte nuo aukų stabams, nuo kraujo, nuo pasmaugto ir nuo paleistuvystės“[1]). Be to, apaštalai visai niekieno nepriklausomai skelbė evangeliją, leido įstatymus, bausdavo ir t.t.

3) Bažnyčios mokslas. Pav., šv. Ignotas sako: „Vyskupas turi visišką valdovų ir Bažnyčios valdžią“[2]). Šv. tėvas Grigalius D. rašo: „Bažnyčios vyresnieji nesikiša į valstybės reikalus dėl to, kad imperatoriai taip pat nesikištų į Bažnyčios reikalus ir laikytųsi savo srities“[3]). Šv. Grigalius Nazianz. sako: „Taip pat Tave, Imperatoriau, krikščionių įstatymas atidavė man ir mano Sosto valdžiai. Nes ir mes vyskupai turime valdžią. Pridedu, jog mes ją turime vyresnę ir tobulesnę. Kitaip teisinga būtų tai, kad kūnas surištų dvasią ir dangaus dalykai užleistų vietą žemės reikalams“[4]). Šv. Jonas Damascenuįs rašo:„Imperatoriai negali išleisti bažnytinių įstatymų. Klausykis, ką sako apaštalas: *Ir kai kuriuos paskyrė (Dievas) mokytojais Bažnyčios tobulumui.* Imperatorių dalykas yra teisingai tvarkyti valstybę, o ganytojų ir mokytojų dalykas yra tvarkyti Bažnyčią. Tai neigti, Broliai, yra pasileidimas“[5]).

---

[1]) Apašt. Darb., 15,24—25; 28—29.

[2]) Ep. ad Trallenses: „Quid aliud est episcopus, quam is, qui omnem potestatem principatum ac potestatem in Ecclesia obtinet“.

[3]) Vz. Migne, Patrologia Latina, XXXV 964: „Idcirco Ecclesiae praefecti sunt pontifices a reipublicae negotiis abstinentes, ut imperatores similiter ab ecclesiasticis abstineant et quae sibi commissa sunt capessant“.

[4]) Vz. Migne, Patrologia Graeca, XXXV 970: „Te quoque, imperator, imperio meo et throno lex christiana subiicit. Imperium enim et nos quoque episcopi gerimus; addo etiam praestantius et perfectius; nisi enim aequum sit spiritum carni fascem submittere, et coelestia terrenis cedere“.

[5]) Orat. II, De imagin., n. 12, vz. Migne, P. Gr., XCIV 1295: „Penes imperatores potestas non est, ut Ecclesiae leges sanciant. Attende quid dicat Apostolus: *Et quosdam quidem posuit doctores ad perfectionem Ecclesiae.* Ad imperatores spectat recta reipublicae administratio: Ecclesiae regimen ad pastores et doctores. Eiusmodi invasio latrocinium est, fratres“.

4) Bažnyčios įgimtis. Nes Bažnyčia turi atskirą ir vyriausią savo tikslą. Jis yra nepaprastas, antagamtinis ir įsakytas. Tokiam tikslui pasiekti Bažnyčia turi pati turėti reikalingas priemones. Kitaip turėtų priklausyti žemesnės draugijos. Bet negalimas daiktas, kad Kristus vyresnę savo draugiją būtų padaręs priklausomą žemesnės draugijos. Tai prieštarautų Dievo išminčiai ir net sveikam protui. Taigi, Bažnyčia turi visus tobulos draugijos elementus — vyriausią tikslą ir reikiamas priemones.

Be to, Bažnyčia turi būti vienoda—vienoda tikėjimo, mokslo ir tvarkos atžvilgiais (una quoad fidem, doctrinam et regimen). Jeigu Bažnyčia nebūtų tobula draugija arba kieno nors priklausytų, tai nieku būdu neišlaikytų vienodumo. Nes tas, kieno Bažnyčia priklausytų, rūpintųsi ją savotiškai pakreipti.

5) Bažnyčios pareiškimai. Taip, šv. tėvas Pijus IX pasmerkė šį tvirtinimą: „Bažnyčia nėra tikra, visai laisva ir tobula draugija, ir neturi savo ir nuolatinių teisių, duotų Dievo, savo Įkūrėjo, ir valstybės dalykas yra pasakyti, kurias Bažnyčia turi teises ir kurios yra tų teisių ribos [1])". Šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Ji (Bažnyčia) yra tobula draugija, nes Jos Įkūrėjas davė Jai pačiai visa, ko reikia gyventi ir veikti. Kaip jos siekiamas tikslas yra kilniausias, taip ir valdžia yra visų vyriausia ir negali būti žemesnė už pasaulinę valdžią ir nieku būdu negali jos priklausyti. Suprantama, kad Bažnyčia yra už valstybę ne žemesnė ir tobula draugija: vyriausi valdovai negali reikalauti, kad Bažnyčia jiems tarnautų ar jų priklausytų arba susiaurintų jos veikimo laisvę ir šiaipjau teises, gautas iš Kristaus" [2]). Šv. tėvas Benediktas XV sako: „Rūpestinga Motyna, Bažnyčia, taip yra įkurta, jog turi visa tai, ko reikia bet kuriai tobulai draugijai. Todėl nuo pat savo pradžios, klausydama Viešpaties įsakymo, pradėjo savo įstatymais tvarkyti ir saugoti dvasiškių ir krikščionių drausmę" [3]).

---

[1]) Syllabus errorum, propos. 19: „Ecclesia non est vera perfectaque societas, plane libera, nec pollet suis propriis et constantibus iuribus, sibi a divino suo fundatore collatis, sed civilis potetastis est definire, quae sint Ecclesiae iura, ac limites intra quos eadem iura exercere queat".

[2]) Ep encycl. „Immortale Dei", 1 nov. 1885: „Haec... societas est genere et iure perfecta, cum adiumenta ad incolumitatem actionemque suam necessaria, voluntate beneficioque conditoris sui omnia in se et per se ipsa possideat. Sicut finis, quo tendit Ecclesia, longe nobilissimus est, ita eius potestas est omnium praestantissima, neque imperio civili potest haberi inferior, aut eidem esse ullo modo obnoxia... Intelligi debet, Ecclesiam societatem esse, non minus quam ipsam civitatem genere et iure perfectam: necque debere, qui summam imperii teneant, committere ut sibi servire aut subesse Ecclesiam cogant, aut minus esse sinant ad suas res agendas liberam, aut quidquam de ceteris iuribus detrahant, quae in ipsa a Iesu Christo collata sunt".

[3]) Const „Providentissima", 27 maii 1917: „Providentissima Mater Ecclesia, ita a Conditore Christo constituta, ut omnibus instructa esset notis quae cuilibet perfectae societati congruunt, inde a suis primordiis, cum Dominico obsequens mandato, docere ac regere omnes gentes incepit, aggressa est iam tum sacri ordinis virorum christianaeque plebis disciplinam datis legibus moderari ac tueri".

3. Bažnyčia yra dar štai kokia draugija:

1) Antagamtinė ir dvasinė. Nes Jos autorius yra Kristus, tikslas antagamtinis ir priemonės antagamtinės arba dvasinės. O jau vienas tikslas specifikuoja pačią draugiją arba pasako jos įgimtį.

2) Įsakyta. Ją įsakė Kristus.

3) Bažnyčios valdžios forma yra monarchinė. Nes Kristus šv. Petrui ir jo įpėdiniams, šv. tėvams, davė visuotinę, vyriausią, visišką ir niekieno nepriklausomą jurisdikciją. Tai padaryta bene tik Bažnyčios vienodumui išlaikyti.

Atbulai, Bažnyčios valdžios forma nėra demokratinė, kur valdžia priderėtų daugeliui, visiems arba visuomenei. Bažnyčią pavadinti demokratine tegalima tam tikra prasme, būtent, kad vyskupais ir pačiu šv. tėvu gali būti iš paprastų žmonių kilę dvasiškiai, pav., šv. tėvas Pijus X buvo net siuvėjo sūnus.

Be to, Bažnyčios valdžia nėra aristokratinės formos, kur valdžia priderėtų vyresnei klasei, diduomenei. Ją aristokratine pavadinti tegalima ta prasme, kad Kristaus įsakymu turi būti skiriami vyskupai, dvasios aristokratai, ir t. t.

II. Bažnyčios valdžia.

30. Apskritai. — 1. Bažnyčia turi dvejopą valdžią, būtent, šventimų ir jurisdikcijos (ordinis et iurisdictionis). Tai pritaikinta prie dvilypio Bažnyčios tikslo — sielų išganymo ir amžinos laimės.

2. Šventimų galia vadinasi ta Bažnyčios valdžia, kurios objektas yra padaryti ir tvarkyti šventi daiktai (conficiendi et administrandi res sacras). Vadinasi, stačiai rūpinasi išganyti sielas. Čia pridera mišių auka, sakramentai ir sakramentalijos.

Jurisdikcijos galia vadinasi vieša valdžia, kuri stačiai veda į amžiną laimę. Nestačiai žiūri taip pat išganyti sielas — žiūri, kad žmonės laikytųsi įsakymų ir pasidarytų šventi.

3. Šventimų galia yra dvasinė ir antagamtinė valdžia šventoms apeigoms eiti arba „ad sacra peragenda". Be to, šventimų galia gaunama yra šventinant „ex opere operato", įspaudžia neišdildomą charakterį ir jos vartojimo tikrumas nepareina nuo jokios žmonių valdžios. Tai savaime pasakytina apie Dievo teisių šventimų galią. Bet taip pat tinka Bažnyčios teisių šventimų galiai. Taip dalyką sutvarkė pati Bažnyčia. Tai imitacija Dievo teisių šventimų galios.

Jurisdikcijos galia taip pat yra dvasinė ir antagamtinė. Bet ji gaunama, teisiai įgaliojant (per legitimam deputationem vel missionem); neįspaudžia neišdildomo charakterio, ir ne tik veiksmo leistinumo, bet taip pat tikrumo atžvilgiais visai priklauso vyresniųjų.

4. Šventimų galia skirstoma liturginė ir sakramentalinė. Pirmoji principališkai rūpinasi Dievo kultu. Antroji principališkai rūpinasi išganyti sielas, paskiau — Dievo kultu.

Jurisdikcijos galios objektu eina tikėjimas ir dorovė. Pirmasis pridera prie Bažnyčios magisterijos. Antrasis — prie valdymo (impe-

rium). Bet Bažnyčios magisterija nesudaro atskiros Bažnyčios valdžios. Tai tėra jurisdikcijos rūšis. Todėl klysta tie, kurie Bažnyčios valdžią skirsto į tris dalis, būtent, magisteriją, ministeriją ir imperiją arba magisteriją, šventimus ir jurisdikciją.

Be to, jurisdikcijos galia dar skirstoma išorinės ir sąžinės srities (fori externi et interni), paprasta ir įgaliota (ordinaria et delegata), vikarinė (vicaria) ir t.t.

Galop, jurisdikcijos valdžia skirstoma yra į įstatymų leidybą, teismą ir vykdomąją valdžią.

1. Įstatymų leidyba.

31. Medžiaga. — 1. Bažnyčia gali leisti įstatymus, 2. Bažnyčios įstatymų leidybos objektas ir 3. Bažnyčios įstatymų leidybos ribos.

32. Bažnyčia gali leisti įstatymus. — Bažnyčia gali leisti įstatymus arba turi įstatymų leidybą. Tai įrodo:

1) Bažnyčios įgimtis. Bažnyčia yra tolula draugija. Todėl jai pridera visos tobulų draugijų galios, konsekvenčiai ir įstatymų leidyba.

2) Šventasis Raštas. Šventasis Raštas sako, jog Kristus įkūręs dvasinę ir antagamtinę tam tikrą valstybę (regnum). O valstybė be įstatymų negali gyventi. Kristus savo Bažnyčiai davė visa, ko reikia jos tikslui pasiekti. Todėl būtinai turėjo Jai duoti įstatymų leidybą.

Be to, Kristus sakosi davęs apaštalams tokią pat galią, kokią esąs gavęs iš Tėvo. Kristus buvo įstatymų leidėjas [1]). Taigi ir Bažnyčiai teko įstatymų leidyba.

Toliau, Kristus šv. Petrui davė Bažnyčios jurisdikcijos primatą. „Ganyk", sako Jis: „mano avis" [2]). Į Bažnyčios jurisdikciją tikriausiai įeina ir įstatymų leidyba.

Dar toliau, Kristus šv. Petrui ir kitiems apaštalams davė dangaus raktus ir plačiausią galią surišti ir atrišti [3]). Tai, be kitko, reiškia įstatymų leidybą. Nes raktai reiškia visą valdžią atžvilgiu tų daiktų, kurie yra uždaryti pačiais raktais. Mūsų atveju raktai reiškia tai, kad apaštalams buvo duota visa valdžia atžvilgiu tų, kurie eina į dangų. Tobuloj draugijoj turėti visa valdžia principališkai ir pirmučiausia reiškia turėti įstatymų leidybą. — Rišti ir atrišti suprastina ne fiziškai, bet morališkai. Tai reiškia užmegsti moralinis ryšys arba įsakyti, kas daryti ir ko nedaryti. O tai yra įstatymų leidyba.

3) Apaštalai. Apaštalai turėjo įstatymų leidybą ir leido įstatymus. Šv. Povilas, pav., sako: „Aš gi giriu Jus, Broliai, kad

[1]) Jon. 22, 21.
[2]) Jon. 21, 15–17.
[3]) Mat. 16, 19; 18, 18; 28, 19.

Jūs visame atsimenate mane ir, kaip jums padaviau, užlaikote mano įsakymus“ [1]). „Nes žinote, kokius aš Jums daviau įsakymus per Viešpatį Jėzų“ [2]). Jeruzalės susirinkime apaštalai išleido įstatymą susilaikyti nuo kraujo ir pasmaugtos mėsos [3]). Apaštalai dar išleido vyskupų savumų įstatymą, uždraudė šventinti bigamus, išleido kunigų teismo procedūrą, vieną kitą jungtuvių įstatymą ir t. t. Apaštalai buvo siųsti skelbti tiesą. Todėl tyčia meluoti negalėjo — negalėjo tyčia sau priskirti tai, ko neturėjo. Taigi turėjo įstatymų leidybą.

4) Apaštalų įpėdiniai. Apaštalų įpėdiniai leido įstatymus, dekretus ir įsakymus.

5) Bažnyčios pareiškimai. Pati Bažnyčia nekartą yra autentiškai pareiškusi, kad galinti leisti įstatymus. Pav., Tridento susirinkimas sako: „Jeigu kas sakytų, jog pakrikštytieji esą laisvi nuo rašytinių ir nerašytinių Bažnyčios įsakymų, ar norėdami galį nesilaikyti, tebūna išmestas iš Bažnyčios“ [4]). Vatikano susirinkimas ir Kodeksas I. C. rašo, jog šv. tėvas turįs „vyriausią ir visą jurisdikcijos galią visoj Bažnyčioj taip tikėjimo ir dorovės, taip Bažnyčios drausmės ir valdymo klausimuose“ [5]). Į Bažnyčios jurisdikciją tikriausiai įeina įstatymų leidyba.

6) Bažnyčios istorija. Bažnyčia visada leido ir leidžia savo įstatymus.

33. Bažnyčios įstatymų leidybos objektas.—1. Bažnyčios įstatymų leidybos objektas, apskritai, yra šis:

1) Dievo kultas. Tai Bažnyčios ministerijos objektas.

2) Tikėjimas. Tai bažnyčios magisterijos objektas.

3) Dorovė. Tai Bažnyčios imperijos objektas.

2. Jau Kristus išleido kai kuriuos Dievo kulto arba vadinamuosius liturgijos įstatymus, pav., substancialines sakramentų apeigas. Apaštalai taippat kai ką išleido, pav., maldas už visus žmones, karalius, „communicationem fractionis panis“ ir t. t. Bet didžiausią dalį Bažnyčios liturgijos įstatymų išleido pati Bažnyčia. Išleido visuotinių ir dalinių įstatymų.

Dievo kulto arba liturgijos įstatymai yra sudėti tam tikrose knygose, pav., mišole, brevijoriuj, rituale, pontifikale, ceremoniale ir t. t. Be to, liturgijos įstatymai yra skelbiami šv. tėvo konstitucijose ir Apeigų kongregacijos dekretuose.

Svarbesnieji Dievo kulto įstatymų objektai yra šie:

---

[1]) 1 Kor. 11, 2.

[2]) Tes. 4, 2.

[3]) Ap. Darb. 15, 18.

[4]) Sess. VII, *de baptismo*, can. 8: „Si quis dixerit, baptizatos liberos esse ab omnibus sanctae Ecclesiae praeceptis, quae vel scripta vel tradita sunt, ita ut ea observare non teneantur, nisi se sua sponte illis submittere voluerint; anathema sit“.

[5]) Kan. 218.

1) Šventos apeigos (ritus sacri). — Bažnyčios tėra dalykas tvarkyti Dievo kulto apeigos ir leisti jų įstatymai. Nes:

a) Bažnyčios apeigos liečia sakramentų administravimą, garbinimą Dievo ir Jo šventųjų. Tai dvasiškai auklėja žmones, kelia į viršų šventų daiktų majestotingumą, verčia žmones pagalvoti apie antagamtinius dalykus ir uždega ar kursto pamaldumo ugnį. Ar tai ne priemonės žmogui išganyti? O tokie reikalai tvarkyti pridera Bažnyčiai.

b) Bažnyčios apeigose glūdi profesija arba išpažinimas daugelio katalikų dogmatų. Todėl pritinka, kad Bažnyčiai būtų pripažinta visa teisė tvarkyti ir saugoti kalbamieji dalykai.

Atbulai, valstybė visai negali kištis į Dievo kultą. Negali jo tvarkyti ir tt. Bet kadangi tikyba labai kelia pasaulinę visuomenės gerovę, tai valstybei pridera padėti Dievo kultui. Tik tai darytina teisingu būdu ar teisingomis priemonėmis.

2) Šventas metas (tempora sacra). — Vien Bažnyčios dalykas yra tvarkyti ir leisti švenčių, labiausiai įsakytųjų arba „de praecepto", įstatymai. Nes šventės yra Dievo kulto determinavimas, leidžia atlikti religijos priedermes, leidžia atkreipti akį į sielos reikalus, pagydyti jos ligas, sustiprinti jos jėgas, patobulinti ją ir tt. Visa tai dvasiniai dalykai. O paskutinieji tvarkyti pridera Bažnyčiai.

Valstybei, tiesa, taip pat gali rūpėti kai kurie kalbamieji dalykai. Tokio reikalo pavyzdžiu gali eiti kalendoriaus sutvarkymas. Nes šventimas bažnytinių švenčių labai kelia piliečių įpročius ir tt. Bet čia užtenka leisti, kad Bažnyčia laisvai tvarkytų ir vykdytų dalyką. Be to, valstybė turi pripažinti savo srity visas įsakytąsias arba „de praecepto" bažnytines šventes. Tik jas gali įtraukti į savo įstatymus. Jeigu Bažnyčios švenčių skaičius, metas ar šventimas kartais nesutiktų su išmintingais ir objektyviais valstybės reikalais, pav., kliudytų komerciją, viešus darbus, tai valstybė gali prašyti Bažnyčią, kad sumažintų jų skaičių, iškeltų į kitą dieną, suminkštintų šventimą ir tt. Bažnyčia visada klauso išmintingos ir objektyvios valstybės kalbos ir kreipia akį į tikrus krašto reikalus.

3) Šventi daiktai (res sacrae). — Šventi vadinasi tie daktai, kurie tarnauja Dievo kultui, pav., altoriai, šventi indai, šventi rūbai, altorių ir Bažnyčių papuošalai ir tt.

Bažnyčios tėra dalykas tvarkyti šventi daiktai ir leisti jų įstatymai. Nes šventi daiktai yra ne kas kita, kaip Dievo kulto priemonės ir konsekvenčiai dvasiniai dalykai. O šie tvarkyti pridera Bažnyčiai. Todėl Bažnyčios dalykas yra išleisti šventų daiktų medžiaga, forma, šventimo apeigos, būdas vartoti ir tt.

Skyrium keli žodžiai apie varpus.

Varpai ar jų skambinimas pridera prie viešo kulto ir viešo išreiškimo ar manifestacijos tikėjimo, kursto tikybos jausmus — jausmus tai džiaugsmo, tai skausmo, ir kviečia tikinčiuosius į bažnyčią pamaldų. Taigi stačiai pridera prie tikybos. O tikybos reikalai varkyti yra Bažnyčios dalykas. Todėl Bažnyčia, be kitko, yra už-

draudusi vartoti šventus varpus pasauliniams galams [1]). Išimtys: a) jeigu varpų fundatoriai, sutinkant vietos ordinarui, būtų pridėję tam tikrą sąlygą; b) reikale, pav., ištikus gaisrui, užpuolus plėšikams ir tt.; c) leidus vietos ordinarui, pav., atvykstant krašto valdovui, ir d) esant teisiam įpročiui, pav., kai kur varpais kviečiami visuomenės susirinkimai ir tt.

Kai kurie sako, jog varpai kelią triūkšmą, neleidžią miegoti ir tt. Taigi valstybė galinti uždrausti ar moderuoti jų skambinimą. Atsakoma: Tai ne valstybės sritis. Tai viena. Antra, varpų „triūkšmas" palyginamai nėra toks didelis, jog reikėtų trukdyti jų laisvę. Pirma reikėtų pašalinti visi tikri miesto ar miestelių triūkšmai. Trečia, jeigu varpai ir kenktų privatiniams asmenims, tai reikia atsiminti taisyklę, kad „bonum publicum praevalet bono privato" (vieša gerovė ima viršų privatinės gerovės atžvilgiu).

4) Šventos vietos (loca sacra).—Kodekso I. C. kan. 1154 šventomis vadina tas vietas, kurios konsekruojant ar švenčiant yra paskirtos Dievo kultui ar laidoti tikintiesiems. Pirmojo dalyko pavyzdys — bažnyčios, koplyčios, šventoriai ir tt. Antrasis dalykas — kapinės ir atskiri kapai.

Dievo kulto vietose yra laikomos mišios, administruojami kiti sakramentai ir sakramentalijos, sakomi pamokslai ir tt. Taigi kalbamosios vietos pridera prie Dievo kulto ir sielų išganymo, arba yra dvasiniai daiktai. Todėl jos tvarkyti tėra Bažnyčios dalykas.

Smulkiau kalbant:

a) Bažnyčios dalykas yra spręsti, kur, kiek ir kurios bažnyčios statyti. Tik toleruojami teisingi valstybės statybos įstatymai.

b) Bažnyčios dalykas yra tvarkyti pačios šventos vietos.

c) Bažnyčios dalykas yra leisti šventoj vietoj tai, kas sutinka, ir uždrausti, kas nesutinka su jos šventumu. Be kitko, Bažnyčia gali leisti šventose vietose daryti tam tikrus susirinkimus. Iš tiesų ji leidžia katalikams susirinkti pasiklausyti ar pasimokyti tikėjimo ar dorovės mokslo, laikyti tikybines iškilmes arba pamaldas. Nes bažnyčios yra skiriamos taip Dievo kultui, taip mokyti tikėjimo ir dorovės. Bažnyčiose taip pat galimi leisti daryti bet kurie kiti katalikų ir katalikiškų draugijų susirinkimai, kur sprendžiami katalikiškos pasaulėžvalgos klausimai ar su jais susiję dalykai. Galima leisti susirinkti net ekonominiams ir politiniams katalikų susirinkimams. Nes šiandien daug ekonominių ir net politinių klausimų ar dalykų apyglaudžiai ar stačiai glaudžiai yra susiję su tikyba ar dorove arba yra tam tikro tikybiško charakterio. O kitur kartais negalima katalikų pamokyti katalikų mokslo ekonomijos ir politikos dėsnių. Tik bažnyčiose draudžiami yra daryti atskirų politinių partijų susirinkimai. Nes tada skaldo katalikus į dalis ir neigiamai atestuoja Bažnyčią. — Religinės akcijos susirinkimams, apskritai, užtenka bažnyčios tvarkytojo leidimo. Šiaipjau katalikiškų draugijų susirinkimams reikia

[1]) S. R. C., 16 iul. 1594; kan. 1169, § 4.

vyskupijos tvarkytojo leidimo. Išimtys — greitas reikalas. Tada gal užtenka bažnyčios rektoriaus leidimo.

d) Bažnyčios dalykas yra spręsti, kurios procesijos darytinos bažnyčioj ar lauke arba ore. Pirmasis dalykas savaime aiškus. Antrojo dalyko pamatas yra tas, kad Bažnyčia garbinti Dievą gali viešai — nėra priešingo pamato. Išimtis — nepaprasta laiko aplinkybė. Todėl valstybė negali uždrausti bažnytinių procesijų ir t.t.

Priešai apeliuoja į viešą tvarką ir viešą vartojimą kelių. Bet šie argumentai nedaug teturi vertės. Nes tikybinės apeigos visai negali kenkti viešai tvarkai. Jeigu kartais bijomasi priešų sumišimų, tai ar dėl to Bažnyčia turi nustoti savo teisių. Tada reikėtų sudrausti nenoramos. Jeigu kalbėsim apie viešą vartojimą kelių, tai jie tarnauja privatiniams ir visuomenės reikalams. Prie paskutiniųjų pridera viešas Dievo kultas. Taigi.

e) Bažnyčios dalykas yra uždaryti ar uždrausti bažnyčios ar šventos vietos.

Be to, Bažnyčios dalykas yra tvarkyti tikinčiųjų kapai arba kapinės. Nes gerbiami yra mirusiųjų kūnai ir jų laidojimas yra šventas dalykas. Net laukinės tautos taip mano ir kiekvieną kapą ar kapus laiko šventais — šventais savaime. Krikščionių laidojimas dar yra paremtas dviem dogmatais, būtent, būsimojo kūnų atsikėlimo ir amžinos dangaus laimės, kur pats laidojamasis kūnas nueis ir dalyvaus. Tai visa tikybiniai dalykai. O šie tvarkyti pridera Bažnyčiai.

In specie, Bažnyčios dalykas yra tvarkyti patys kapai. Čia Bažnyčia pasako, kur turi būti kapai, kaip jie turi būti sutvarkyti, laikomi, kas juose galimas laidoti, ko negalima laidoti ir t.t. Čia Bažnyčia atsižvelgia į laiko ir vietos aplinkybes. Taip, pirmaisiais krikščionių amžiais nebuvo laidojama bažnyčiose ir kapuose (kapų nebuvo). Laidojama buvo tam tikrose vietose prie kelių, katakombose, urvuose ir t.t. Tik vėliau imama laidoti bažnyčiose, šventoriuj. Galop padaryti atskiri kapai arba kapinės. Lietuvoj katalikai pirma buvo laidojami bažnyčiose, paskum sodos ar miestelio kapuose ir dabar parapijos ar bažnytiniuose kapuose ir t.t.

Bažnyčia turi teisę turėti savo kapus, kur būtų laidojami vieni katalikai. Nes mes neturime pretenzijų prie nekatalikų kapų. Taip pat nekatalikai neturi turėti pretenzijų santykiauti su mirusiais katalikais. Čia santykiauti būtų net absurdas—nekatalikai, gyvi būdami, nesantykiavo su katalikais tikybiškuose dalykuose. Todėl didelis neteisingumas teleisti turėti bendri arba civiliniai, savivaldybių kapai, kur laidojami bet kurios tikybos ir net netikintieji žmonės drauge. Čia taip pat yra įžeidžiama katalikų sąžinė. Įžeidžiami net šiaipjau tikybos jausmai.

Bažnyčios dalykas taip pat yra tvarkyti pats tikinčiųjų laidojimas, laidojimų apeigos ir t.t. Nes tai taip pat šventa, tikybiška ir t.t.

3. Bažnyčios dalykas yra saugoti, aiškinti ir skelbti tikėjimas.

Tikėjimo kanonai (canones fidei) yra tikri įstatymai. Todėl jie nėra vien Bažnyčios magisterijos, bet taip pat jurisdikcijos objektas

„Canones fidei“ nemaža išleista. Jie dedami net į šiaipjau bažnytinių teisių kolekcijas. Kalbamųjų kanonų buvo Korpuse I. C., pav., c. 1, X, *de summa Trinitate et fide catholica*, I, 1; c. 1, 3, 5, X, *de baptismo eiusque effectu*, III, 42 ir t.t. Jų taip pat yra Kodekse I. C., pav., kan. 218 (kalba apie papos jurisdikcijos primatą), 801 (kalba apie eucharistiją) ir t t.

Vieni iš tikėjimo kanonų yra dogmatiniai, kiti nedogmatiniai. Pirmieji — dogmatų kanonai. Jie yra visuotiniai įstatymai. Antrieji— šiaipjau, kas tikėtina tėra „fide catholica“ ir t.t.

4. Prie kalbamosios dorovės (mores) pridera taip dorovė tikrąja prasme, taip Bažnyčios drausmė (disciplina). Paskutinysis dalykas dar skirstomas socialinė Bažnyčios santvarka (sociale regimen Ecclesiae) ir aktyvus Bažnyčios valdžios subjektas. Pati socialinė Bažnyčios santvarka dar skirstoma asmeninė ir teritorialinė Bažnyčios valdžios organizacija.

Dorovė tikrąja prasme žiūri į sielų išganymą (sanctificatio animarum). Čia Bažnyčios dalykas yra, be kitko:

1) Determinuoti Dievo teisės (ius divinum), pav., šventės, ėjimas sakramentų, profesija tikybos ir t.t.

2) Determinuoti Bažnyčios valdinių priedermės vyresniųjų atžvilgiu, tėvų priedermė auklėti vaikai ir t.t.

3) Determinuoti, kiek tikintieji turi padėti Dievo kultui ir t.t.

4) Išleisti priemonės užbėgti už akių tikėjimo ir dorovės pavojams, pav., bažnytinės cenzūros įstatymai ir t.t.

Socialinę Bažnyčios organizaciją iš dalies sutvarkė Dievo teisės. Nes Kristus išleido du Bažnyčios jurisdikcijos laipsnius, būtent, papatą ir vyskupystę. Kitus Bažnyčios jurisdikcijos laipsnius išleido pati Bažnyčia. Be to, Kristus paskelbė vieną kitą dėsnį, kuriais reikia tvarkyti Bažnyčią, pav., leido vartoti cenzūras[1]), įsakė Bažnyčios vyresniesiems būti nusižeminusiais ir gailiaširdžiais baudžiant[2]) ir t.t.

Smulkiau kalbant apie socialinę Bažnyčios santvarką, pasakytina štai kas:

1) Konstituciniai Bažnyčios asmeninės santvarkos įstatymai išleisti yra daugiausia Kristaus, iš dalies pačios Bažnyčios. Be kitko, asmeninėj Bažnyčios valdžios organizacijoj Kristus yra determinavęs papos primato ir fundamentalines vyskupystės teises. Pasakiau f u n d a m e n t a l i n e s v y s k u p y s t ė s t e i s e s. Nes Kristus vyskupystę išleido tik in genere, kur vyskupai gali leisti įstatymus, teisti ir bausti. Išleido bent ta prasme, kad įsakė skirti vyskupus in genere su ana valdžia. Todėl papa negali visai neskirti vyskupų. Bet Kristus nieko nepasakė apie vyskupus in specie: smulkiau nedeterminavo vyskupų valdžios, nepaskyrė vyskupijų valdinių ir t.t.

Visa kita asmeninė Bažnyčios valdžios organizacija arba santvarka yra pačios Bažnyčios darbas. Taip, Bažnyčios dalykas yra

[1]) Mat. 18,17.
[2]) Luk. 22,25

paskirti vyskupai tam tikrose teritorijose arba vyskupijose, smulkiau determinuoti vyskupų valdžios objektas ir t.t. Tik papa vis dėlto negali taip susiaurinti vyskupų valdžios, jog nebegalima būtų jų vadinti vyskupu arba „pastor". Bažnyčios taip pat yra reikalas kurti patriarchatai, arkivyskupatai, kapitulos ir t.t. Jos dalykas yra duoti tam tikros galios ar valdžia kalbamosioms pareigoms ir paskirti jų valdytojai, būtent, patriarchai, arkivyskupai, pralotai, kanauninkai ir t.t.

Be to, visa teritorialinė Bažnyčios organizacija arba santvarka tėra pačios Bažnyčios padaras, nes Kristus visai nepadalino Bažnyčios į teritorijas. Taigi Bažnyčios padaras yra dalinimas Bažnyčios į vyskupijas, bažnytines provincijas, dekanatus, parapijas ir t.t.

2) Jokie yra tie valstybės įstatymai, kurie tvarko Bažnyčios asmeninę ar teritorialinę organizaciją. Tokie, pav., yra tie valstybės įstatymai, kurie draudžia ar įsako skirti vyskupais ar klebonais tam tikrų savumų asmenis, draudžia be valstybės sutikimo kurti ar dalinti vyskupijas, parapijas ir t.t. Nes Bažnyčia yra viešpats visų, savo tikslo priemonių. O visa Bažnyčios santvarka yra ne kas kita kaip priemonė Bažnyčios tikslui pasiekti. Kalbamasis dalykas, tiesa, gali būti svarbus taip pat valstybei. Bet tai tėra nestačiai. Stačiai ir betarpiškai teliečia dvasinę sritį. Todėl vien Bažnyčiai ir teprikląuso. Dėl netiesioginio kalbamojo svarbumo valstybė gali prašyti Bažnyčią, kad čia, kiek galėdama, atsižvelgtų į jos reikalus. Bažnyčia visada sutinka su išmintingais ir objektyviais visuomenės reikalais.

3) Bažnyčios dalykas yra išleisti būdas ir dėsniai, kaip turi būti dirbamas bažnytinis darbas, valdomi tikintieji, administruojami bažnytiniai turtai, mokoma, sakomi pamokslai, teisiama, baudžiama ir tt.

34. Bažnyčios įstatymų leidybos ribos. — Bažnyčios įstatymų leidybos ribos yra šios:

1) Bažnyčia negali įsakyti žygdarbių (actus heroicos) visiems savo valdiniams ar katalikų visuomenei (communitati fidelium). Nes įstatymai turi būti sutaikinti su žmogaus įgimtimi arba negalima įsakyti to, kas, apskritai, visų žmonių nepakeliama ar sunkiai įvykdoma. O žygdarbių kaip tik visi neįvykdys (plg. n. 13).

Bažnyčia „actus heroicos" įsakyti tegali šiais atvejais:

a) Jeigu „actum heroicum" reikalauja visuomenės gerovė. Pav., Bažnyčia įsako, kad klebonai administruotų paskutinius sakramentus net su dideliu pavoju užsikrėsti liga ir tt.

b) Jeigu kas laisvai įstoja į tokį luomą, kuris reikalauja „actus heroicos". Pav., vienuolės (moniales) turi laikytis amžinos klauzūros, misionieriai laikyti misijas laukiniams žmonėms ir tt.

c) Vieni sako, jog Bažnyčia negalinti įsakyti visai vidujinių veiksmų (actus mere internos) išorinėj srity, nes Ji negalinti bausti už visai vidujinius veiksmus ir išorinėj srity niekada jų neįsakinėjanti [1]).

[1]) Pav: Suarez, De legibus, IV c. 12-13; S. Alphonsus, Theologia moralis, n. 100; I D'Annibale, Summula theologiae moralis, I n. 100; Bene-

Kiti sako, jog Bažnyčia galinti įsakyti visai vidujinius dalykus išorinėj srity [1]). Tos nuomonės įrodymai yra šie: Viena, Bažnyčia turinti įstatymų leidybą be restrikcijos. Antra, Bažnyčia esanti dvasinė draugija — galinti įsakyti visai dvasinius dalykus. Trečia, Bažnyčia iš tiesų įsakanti visai vidujinius dalykus, pav., kunigui trupučiuką pamedituoti po mišių komunijos ir tt.

Antroji nuomonė bene bus apytikresnė, nes jos įrodymai yra svarbesni.

2) Bažnyčia negali leisti visai pasaulinių įstatymų. Visai pasaulinių, t. y. tų pasaulinių dalykų, kurie pridera prie pasaulinės srities (in rebus temporalibus et sub respectu finis temporalis). Nes tie dalykai savaime ir tikslo atžvilgiu pridera kitai tobulai draugijai, būtent, valstybei.

Bažnyčia vis dėlto gali leisti įstatymus tų pasaulinių dalykų, kurie liečia dvasinę sritį (in rebus temporalibus, quae respectum habent ad finem spiritualem). Tai bus tada, kai pasauliniai dalykai yra būtinai reikalingi Bažnyčios tikslui pasiekti ar kliudo jį pasiekti. Tai netiesioginė Bažnyčios valdžia. Kalbamojo dalyko pamatas yra tas, kad Bažnyčia, tobula draugija, turi turėti visas priemones, reikalingas savo tikslui pasiekti. Todėl ir šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Bažnyčiai pridera visa tai, kas pridera prie sielų išganymo ar Dievo kulto. Nesvarbu, ar tai yra savo įgimtimi ar tikslo atžvilgiu“ [2]).

Be to, Bažnyčia gali savaime neteisingus valstybės įstatymus paskelbti jokiais arba „leges nullas et irritas“. Jie jau savaime yra jokie. Tokie yra dėl to, kad prieštarauja įgimtajai teisei ar pozityviams Dievo įstatymams. Kalbamojo dalyko pamatas yra tas, kad Bažnyčia yra teisingumo ir teisybės saugotoja ir Dievo teisių sargas, mokytoja ir aiškintoja. Be to, neteisybė ir neteisingumas labai kenkia krikščionių gyvenimui (vitae et moribus). Todėl šv. tėvas ne vieną neteisingą ir neišmintingą (iniustam et irrationabilem legem) valstybės įstatymą yra savo magisterija paskelbęs jokiu. Pav., Napoleonas II buvo pridėjęs tam tikrus artikulus (articulos organicos) prie Prancūzijos 1801 m. konkordato. Prieš tai šv. tėvas Pijus VII užprotestavo ir pasmerkė 1802 m. 25 geg. konsistorijoj. Prancūzija pakėlė balsą, kad čia esą pasauliniai įstatymai ir todėl jų negalima mai-

---

diktas XIV, De synodo dioecesana, lib. IX n. 4; Inocentas III, c. 34, X, *de simonia*, V, 3; Fr. Wernz, Ius decretalium, Prati 1915, II[3] n. 201; Billot, De Ecclesia, Prati 1909, I 461 ir tt.

[1]) Pav.: Ballerini-Palmieri, Opus theologiae moralis, I n. 308; H. Noldin, De principiis theologiae moralis, Oeniponte 1920, I [12] n. 138; Th. Maroto, Institutiones iuris canonici, Matriti 1919, I 185; H. I. Cicognani, Ius canonicum, Romae 1925, II 60–63; G. Sebastianelli, Praelectiones iuris canonici, Romae 1896, I 50; I. Devoti, Ius canonicum universum, I tit. 2 § 3; T. M. Cappello, Summa iuris publici ecclesiastici [2], 173–177 ir tt.

[2]) Ep. encycl. „Immortale Dei“, 1 nov. 1885: „Quidquid ad salutem animarum cultumve Dei pertinet, sive tale illud sit natura sua, sive rursus tale intelligitur propter causam ad quam refertur, id est omne in potestate arbitrioque Ecclesiae“.

šyti su konkordatu. Tada Apaštališkasis Sostas dar kartą pasmerkė anuos artikulus, kaip pasaulinius įstatymus. Šv. tėvas Pijus X pasmerkė Prancūzijos įstatymą, kuriuo Bažnyčia išskiriama su valstybe [1]).

Bažnyčia negali stačiai (directe) atšaukti ar pakeisti savaime teisingų ir tikrų valstybės įstatymų. Nes to dalykas yra atšaukti ar pakeisti įstatymas, kieno dalykas yra jis išleisti. Tai visai svetima sritis ir būtų tiesioginis kišimasis į pasaulinę valdžią. Tik ir čia Bažnyčia gali ką netiesiog (indirecte) daryti. Tai bus tada, kai paliečiami yra dvasiniai dalykai. Tada Bažnyčia gali išleisti savo įstatymą to pat objekto, kur ir valstybės įstatymas. Čia valstybės įstatymas sueina į koaliziją su nauju Bažnyčios įstatymu, ir tada galima taikinti bendras dviejų formališkai skirtingų draugijų konflikto pradas, kur vyresnė draugija turi daugiau balso ir galutinai sprendžia konfliktą (n. 25). Todėl valstybės įstatymas turi nusileisti Bažnyčios įstatymui, arba pačiu įvykiu nustoja juridinės galios. Pav., valstybės įstatymas įsako dvasiškiams tokią ištikimybės priesaiką, kur nepritinka siekti ar net įžeidžia Bažnyčios drausmę. Jeigu, tiesa, toks įstatymas būtų visai neprotingas (irrationabilis), tai Bažnyčia jį galėtų stačiai paskelbti jokiu ir netikru, kaip aukščiau. Taip, pav., padarė šv. tėvas Povilas V su Anglijos kar. Jokūbo I ištikimybės priesaika. „Jums", sako jis: „iš pačių žodžių turi būti aišku, kad tokios priesaikos negalima daryti, neįžeidžiant katalikų tikybos ir Jūsų sielų išganymo. Nes joj daug yra tokių dalykų, kurie aiškiai prieštarauja tikėjimui ir išganymui" [2]). Bet jeigu valstybės įstatymas savaime būtų tikras, tik dvasiškai būtų pavojingas, tai Bažnyčia gali įspėti įstatymo autorių, kad jis pats atšauktų ar pataisytų dalyką. Jeigu to nepaklausytų, tai Bažnyčia galėtų išleisti savo įstatymą, kur būtų draudžiama anokiais atvejais siekti. Tada valstybės įstatymas savaime turi nusileisti: tai vyresnės ir žemesnės srities draugijų konfliktas (n. 25). Kartais, tiesa, kišami faktai, kur šv. tėvas atšaukęs ar pataisęs vieną kitą valstybės įstatymą. Tai nesupratimas. Nes kalbamieji įvykiai yra ne kas kita, kaip Bažnyčios paskelbimas valstybės įstatymų jokiais.

Klausiama, ar Bažnyčia niekada negalinti išleisti pasaulinių įstatymų (de re civili)? Tas klausimas galima dvejaip pastatyti, būtent, ar Bažnyčia gali išleisti pasaulinius įstatymus pasaulinei piliečių naudai (in re civili propter bonum civium temporale)ir ar Bažnyčia gali išleisti pasaulinius įstatymus dvasinei piliečių naudai (in re civili propter civium bonum spirituale).

Quoad primum, atsakytina stačiai neigiamai; nes tai pridera valstybei. Viena tėra išimtis, būtent, ius devolutivum.

---

[1]) Ep. encycl. „Vehementer Nos", 11 febr. 1906.

[2]) Breve ad Anglos catholicos, 22 oct. 1606: „Vobis ex verbis ipsis debet esse perspicuum, quod huiusmodi iuramentum, salva fide catholica, et salute animarum vestratum, praestari non potest, cum multa contineant quae fidei et saluti aperte adversantur".

„Ius devolutivum“ vadinasi tokia teisė, kuri savaime pridera kitam. Bet paskutinysis apsileidžia ar negali jos vartoti. Tada pati teisė tenka (transit) kam kitam. Tenka tam, kuriam yra svarbu sutvarkyti dalykas ir kurs tai šiaip jau gali padaryti (cuius interest et aliunde capax est).

Jeigu kalbėsim apie mūsų atvejį, tai „ius devolutivum“ bus tada, kai valstybė apsileidžia ar negali aprūpinti kai kurių būtinų savo valdinių reikalų, o tai padaryti gali Bažnyčia. Tokių atvejų gali būti ir būna. Taip, valstybė visai negali aprūpinti valdinių reikalų, nesant valdžios, pav., anarchijos metu. Tas pat bus tada, kai valstybė kartais stačiai apmiršta, pav., romėnų imperijos žlugimo metu. Žmonėms reikia, kad kas rūpintųsi jų reikalais, pasauline gerove. Valdžios nėra ar bent ji negali ar nesistengia rūpintis kalbamuoju dalyku. Kurs bėra išėjimas? Tada žmonės pasidaro savarankiški (populus fit sui iuris) — patys gali rūpintis visuomenės gerove. Tai padaryti gali dvejaip, būtent, ar išrinkti tinkamą asmenį aniems reikalams tvarkyti, arba naują valdžią, ar priimti tvarkymą kitų, kurie tai padaryti gali ir nori ar sutinka tvarkyti dalykus. Paskutinysis dalykas pasakytinas labiausiai tada, kai naujas tvarkytojas yra tam tikru būdu tinkamesnis, labiau kvalifikuotas už kitus. Bažnyčia kai kuriose aplinkybėse iš tikrųjų gali sėkmingai tvarkyti ir proteguoti valstybės piliečius. Bažnyčia tam reikalui atlikti net turi tam tikrą titulą, nes iš visuomenės tvarkos ir socialinės ramybės suirimo dažniausiai gimsta dvasinės skriaudos. O dvasiniai dalykai turi rūpėti Bažnyčiai. Net patys žmonės krikščionys kalbamaisiais atvejais su mielu noru eina į Bažnyčios rankas, ją pasitiki ir t. t., nes Bažnyčia jiems gerai yra užsirekomendavusi dvasinėj srity. Tai gerai patvirtina Italijos istorija ir šv. tėvo valstybės pradžia. Taigi, Bažnyčia „iure devolutivo“ gali leisti pasaulinius įstatymus ir duoti pasaulinius įsakymus pasaulinei piliečių naudai.

Quoad secundum, a fortiori atsakytina teigiamai. Taip, jeigu pasaulinės būklės ar pasaulinių reikalų pavojus dėl savo santykių su dvasiniais dalykais visai paliestų Bažnyčią ar sielų išganymą, tai Bažnyčia gali išleisti pasaulinius įstatymus (in re civili). Nes jeigu Bažnyčia kartais gali leisti pasaulinius įstatymus pasaulinei žmonių gerovei (in re civili) aprūpinti, tai reikale juo labiau gali padaryti dvasinei naudai (pro bono spirituali).

Klausimas, ar Bažnyčia, esant ir teisiai einant savo pareigas pasaulinei valdžiai, gali leisti pasaulinius įstatymus tada, kai to reikia dvasinei gerovei (pro bono spirituali), o pasaulinė valdžia tyčia nieko nedaro ar atsisako daryti ar net tyčia nori nuskriausti dvasinę sritį? Atsakome neigiamai. Nes tai būtų ne kas kita, kaip tiesioginė Bažnyčios valdžia (potestas directa in societatem civilem). O tai prieštarauja valstybės suverenitetui. Jeigu kalbamuoju atveju Bažnyčiai ko reikėtų ar kas kliudytų pasiekti tikslą, tada ji gali pavartoti netiesioginę savo valdžią (potestatem indirectam) ir išleisti savo įstatymą. Bet tas įstatymas jau bus ne pa-

saulinis, tik bažnytinis. Tokį įstatymą Bažnyčia ne vieną išleido. Pav.: Laterano susirinkimas IV, can. 60, *de hebraeorum interdictione a publicis muneribus*; can. 68, *de speciali quodam indumentu, ab hebraeis deferendo*; Feraros susirinkimas, ses. II, uždraudė įvežti į Bazelį maistą, jeigu per 30 dienų atskalūnai nepamesią miesto; Tridento susirinkimas, ses. XXIV, *de ref. matrim.*, c. 6, įsakė, kad moters pagrobėjas turįs duoti dalį pagrobtajai ir t.t.

2. Teismas.

35. Medžiaga. — 1. Bažnyčia gali teisti, 2. Bažnyčios teismo objektas ir 3. Bažnyčios teismo ribos.

36. Bažnyčia gali teisti. — Bažnyčia gali teisti savo valdinius dėl dvasinių ir su dvasiniais susijusių dalykų. Tai rodo štai kas:

1) Bažnyčios įgimtis. Bažnyčia yra tobula draugija. Tokia draugija gali teisti. Taigi ir Bažnyčia gali teisti.

2) Šv. Raštas. Kristus apaštalams pasakė: „Iš tikrųjų, sakau jums, ką tik jūs surišite žemėje, bus surišta ir danguje, ir ką tik atrišite žemėje, bus atrišta ir danguje“ [1]). Tai Bažnyčios jurisdikcijos galia. O į ją įeina ne tik įstatymų leidyba, bet taip pat galia teisti (potestas iudiciaria).

Be to, Kristus sako: „Jei tavo brolis tau nusidėjo, eik ir bark jį tarp savęs ir tarp jo vieno. Jei jis tavęs paklausys, tu laimėjai savo brolį. Jeigu gi jis tavęs nepaklausytų, imk su savim dar vieną ar du, kad kiekvienas dalykas būtų nutartas dviejų ar trijų liudytojų pasakymu. Jeigu jis jų nepaklausytų, pasakyk Bažnyčiai; jei jis nepaklausytų Bažnyčios, tebūna jis tau, kaip pagonis ir muitininkas“ [2]). Čia turime visus esminius teismo elementus, būtent, ieškovą, atsakovą, liudytojus, teisėjus, skundą ir sprendimą. Ieškovas yra tas, kur pasakyta: „Jeigu tavo brolis tau nusidėjo“. Atsakovas — „tavo brolis“. Liudytojai — vienas ar du, prie kurių įspėjama. Teisėjai — Bažnyčia arba Bažnyčios ganytojai, vyskupai. Skundas — „pasakyk“, nes šis žodis, kaip moko egzegetai, reiškia tikrą pranešimą (denuntiationem). Sprendimas savaime aiškus. Jeigu nuteistasis Bažnyčios nepaklausytų, t. y. nesilaikytų sprendimo, tai yra baustinas ekskomunika: „tebūna jis tau, kaip pagonis ir muitininkas“.

3) Apaštalai. Pav., šv. Povilas teisia ir baudžia paleistuvį. „Visur“, sako jis: „tenka girdėti apie paleistuvystę jūsų tarpe ir tai tokią paleistuvystę, kokios nėra ir tarp pagonių, taip kad vienas gyvena su savo tėvo pačia. Ir jūs esate pasipūtę ir nemaž

---

[1]) Mat. 18, 18.
[2]) Mat 18, 15—17.

nenuliūdote, kad tas, kurs tą dalyką padarė, būtų pašalintas iš jūsų tarpo. Aš, tiesa, nebūdamas pas jus kūnu, bet būdamas dvasia, jau nuteisiau taip padariusį, lyg kad čia pat būčiau: Mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus vardu, susirinkus jums ir mano dvasiai su mūsų Viešpaties Jėzaus galia, paduoti tokį šetonui, kad kūnas žūtų, kad dvasia būtų išgelbėta mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus dienoje“ [1]). Tai viešas teisimas, kur šv. Povilas liepia viešai paskelbti savo sprendimą: „susirinkus jums ir mano dvasiai“.

Be to, šv. Povilas sako: „Nes kam aš teisčiau tuos, kurie yra lauke?... Tuos, kurie yra lauke, teis Dievas“ [2]). Tai įrodymas „per modum oppositionis“.

Toliau, šv. Povilas šv. Timotėjui įsako tam tikrą procedūrą, teisiant kunigą: „Skundo prieš kunigą nepriimk, jei jis nepatvirtintas dviejų ar trijų liudytojų“ [3]).

Galop, šv. Povilas taip buvo įsitikinęs galįs teisti, jog net dėl pasaulinių dalykų bylinėtis pataria Bažnyčios teisme: „Kam drįstų kas nors iš jūsų, turėdamas bylą su kitu, teistis pas neteisiuosius, o ne pas šventuosius? Ar jūs nežinote, kad šventieji teis šį pasaulį? O jei jūsų bus teisiamas pasaulis, tai argi jūs neesate verti daryti teismą dėl mažiausių dalykų? Ar jūs nežinote, kad mes teisime angelus? juo gi labiau žemiškus dalykus“ [4]).

4) Bažnyčios praktika. Bažnyčia nuo pat pirmųjų amžių teisia. Teisia ne tik sąžinės, bet ir išorinėj srityse. Pirmaisiais, tiesa, amžiais, per persekiojimą krikščionių, nebuvo galima laikytis visos viešo teismo procedūros. Bet krikščionys, atsimindami aukščiau kalbėtąjį šv. Povilo patarimą, savo bylas spręsti duodavo vyskupams. O šie „summariis, sed veris iudiciis“ spręsdavo dalyką.

5) Bažnyčios pareiškimai. Pav., Tridento susirinkimas sako: „Jeigu kas sakytų, jog moterystės bylos spręsti nesąs Bažnyčios dalykas, tebūna ekskomunikuotas“ [5]). Šv. tėvas Pijus IX pasmerkė šį tvirtinimą: „Visai panaikintinas yra bažnytinis dvasiškių taip civilinių, taip kriminalinių pasaulinių ieškinių teismas, net neatsiklausus Apaštališkojo Sosto ir Jam prieštaraujant“ [6]). Šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Iš tikrųjų J. Kristus savo apaštalams davė laisvą šventų dalykų valdžią. Prie to pridėjo taip tikrą įstatymų leidybą, taip dvilypę valdžią, būtent, teisti ir bausti“ [7]). Kan. 1553:

---

[1]) 1 Kor. 5, 1–5.
[2]) 1 Kor. 5, 12—13.
[3]) 1 Tim. 5, 19.
[4]) 1 Kor. 6, 1—3.
[5]) Sess. XXIV, *de matrimonio*, c. 12: „Si quis dixerit causas matrimoniales non spectare ad iudices ecclesiasticos, a. s.“
[6]) Syllabus errorum, propos. 31: „Ecclesia forum pro temporalibus clericorum causis, sive civilibus sive criminalibus, omnino de medio tollendum est, etiam inconsulta et reclamante Apostolica Sede“.
[7]) Ep. encycl. „Immortale Dei“, 1 nov. 1885: „Revera, Iesus Christus Apostolis suis libera mandata dedit in sacra, adiuncta tum ferendarum legum veri nominis facultate, tum gemina, quae hinc consequitur, iudicandi puniendique potestate“

„§ 1. Bažnyčia sava ir vienintele teise sprendžia: n. 1. Bylas, kurios liečia dvasinius ir su dvasiniais susijusius dalykus“ [1]).

37. Bažnyčios teismo objektas.—1. Bažnyčia gali teisti dėl viso tai, kas pridera prie Jos įstatymų leidybos. Be to, Bažnyčia kartais gali teisti net dėl tų dalykų, kur negali leisti įstatymų. Tai daryti gali tam tikromis teisėmis. Todėl Bažnyčios teismo galia yra platesnė už įstatymų leidybą.

2. In specie, Bažnyčiai pridera spręsti štai kurios bylos:

I. Bylos, kurios savaime Jai pridera (causae natura sua Ecclesiae iudicio subiectae). Tai tos bylos, kurios pridera dvasinei sričiai objekto, aplinkybių, savumų, sąlygų ir tikslo atžvilgiais. Jos pridera Bažnyčiai sava ir vienintele teise (iure proprio et exclusivo). Sava teise — ne kieno įgaliota ir tt. Vienintele teise — Bažnyčia viena tegali spręsti.

Į kalbamąsias bylas įeina:

1) Bylos, kurios liečia dvasinius ir su dvasiniais susijusius dalykus (kan. 1553, § 1).

Dvasiniai dalykai (res spirituales) vadinasi tie, kurie liečia dvasinį ir antagamtinį gyvenimą.

Dalykai gali būti dvasiniai šiaip:

a) Formališkai (formaliter) — pav., Dievo malonė, tikėjimas, kitos dorybės, kur sudaro antagamtinės srities ar dvasinį gyvenimą.

b) Priežasties atžvilgiu (causaliter) — pav., sakramentai.

c) Reiškimo atžvilgiu (significative) — pav., sakramentalijos.

d) Padarinio atžvilgiu (effective) — šventimas, Bažnyčios magisterija ir jurisdikcija, atlaidai ir tt. Todėl Bažnyčia gali spręsti erezijos nusikaltimus, moterystės ir kitų sakramentų tikrumą ir tt.

Tą dalyką, kad Bažnyčiai pridera spręsti dvasiniai dalykai, savaime aišku; nes jie pridera vienai Bažnyčiai. Kalbamojo dalyko nieks ir neneigė iki pat regalizmo (XIV amž.). Su paskutiniuoju ir kitais šios srities priešais Bažnyčia kovojo ir tebekovoja.

Be to, su dvasiniais susiję dalykai vadinasi tie dalykai, kurie savo įgimtimi yra pasauliniai, bet drauge su dvasiniu dalyku sudaro kitą dalyką (simul constituunt unum quid). Čia yra du elementai — pasaulinis ir dvasinis. Bet dvasinis yra svarbesnis. Todėl eina pirmuoju elementu. O „accessorium sequitur principale“. Dvasiniai dalykai pridera Bažnyčiai. Todėl Jai taip pat turi priderėti pasaulinė ana dalytė — pasaulinis elementas.

Bet vieni iš su dvasiniais susijusių dalykų yra neišskiriamai (inseparabiliter), kiti išskiriamai (separabiliter) susiję.

Pirmieji yra tie dalykai, kurie be dvasinio dalyko nieku būdu negali egzistuoti (kan. 727). Tai tie pasauliniai dalykai, kurie: a) gaivina antagamtinį dvasios gyvenimą (vitam spiritualem supernatura-

[1]) „Ecclesia iure proprio et exclusivo cognoscit: n. 1. De causis quae respiciunt res spirituales et spiritualibus adnexas“.

lem fovent), pav., maldos, šventos apeigos, šventės, pasninkai ir tt.; b) yra kurio dvasinio dalyko padariniai (sunt effectus alicuius rei spiritualis), pav., vaikų teisumas (moterystės padarinys); c) eina lyg priemonėmis dvasiniam tikslui pasiekti (ad rem spiritualem ordinantur tamquam media ad finem), pav., beneficijos ir patronato teisės ir tt. Kadangi kalbamieji dalykai yra neišskiriamai susiję, tai Bažnyčios tėra dalykas spręsti jų bylos. Nes nieku būdu neišspręsi pasaulinio dalyko, nepaliesdamas dvasinio dalyko. O šis yra principalinis ir pridera Bažnyčiai.

Antrieji yra tie dalykai, kurie savaime taip pat gali egzistuoti skyrium, pav., krikšto įrašymas civilinėse metrikose. Šie dalykai spręsti pridera Bažnyčiai dėl dvasinio elemento. Bet Bažnyčia juos sprendžia ne viena (non exclusive una). Ne; pasaulinį elementą gali spręsti taip pat pasaulinė valdžia. Nes šis elementas yra išskiriamas nuo dvasinio elemento — galimas spręsti, neliečiant nekompetentingojo, t. y. dvasinio, elemento. Pav., mergaitės dalies ir vedusiųjų alimentų bylas atsitiktinai (incidenter) spręsti gali Bažnyčia [1]). O valstybė kalbamąsias bylas spręsti gali visada. Kas kita moterystės ryšio bylos — jos spręsti yra ne valstybės, tik Bažnyčios dalykas; nes jos yra dvasiniai ar su dvasiniais neišskiriamai susiję dalykai.

2) Bažnytinių įstatymų sulaužymo ir visos tos bylos, kur yra nuodėmės dalykas, išspręstinas kaltės ir bažnytinių bausmių atžvilgiais (causae „de violatione legum ecclesiasticarum, deque omnibus in quibus inest ratio peccati, quod attinet ad culpae definitionem et poenarum ecclesiasticarum irrogationem"—kan. 1553, § 1).

Kalbamąsias bylas Bažnyčia spręsti gali sava ir vienintele teise (iure proprio et exclusivo). Tai išplaukia iš tų bylų įgimties, arba yra dvasinės bylos.

Visų pirma, Bažnyčios dalykas yra spręsti bažnytinių įstatymų sulaužymo bylos (de violatione legum ecclesiasticarum). Tai pasakytina taip apie civilines, taip apie kriminalines bylas. Tai pasakytina net apie bažnytinių įstatymų sulaužymo padarinių bylas, pav., pasaulinės skriaudos. Nes kieno yra įstatymas, to taip pat dalykas yra spręsti jo sulaužymo bylos. Čia įstatymai yra bažnytiniai. Todėl Bažnyčia ir tegali spręsti jų bylas.

Be to, Bažnyčios dalykas yra spręsti tos bylos, kur yra nuodėmės dalykas, išspręstinas kaltės ir bažnytinės bausmės atžvilgiais (in quibus inest ratio peccati, quod attinet ad culpae definitionem et poenarum irrogationem).

Nesvarbu, ar kalbamieji veiksmai yra teigiami ar neigiami (ommissiones). Taip pat nesvarbu, kas tai padarė, t. y. fiziniai ar moraliniai arba juridiniai kolegialiniai asmens, privatiniai žmonės ar valdininkai, pav., teismas, administratyvinė valdžia ir tt.

---

[1]) Incidenter būna tada, kai dalykas iškyla iš kitos bylos.

Bažnyčia sprendžia visa tai, kur yra nuodėmės dalykas (in quibus inest ratio peccati). Paskutinysis dalykas gali atsitikti trejopai, būtent: a) Jeigu teigiamas ar neigiamas veiksmas subjektyviai yra nuodėmė, kur kas laisvai ir žinodamas sulaužo pasaulinį ar Dievo įstatymą ir nusideda, pav., ką nuskriaudžia. b) Jeigu teigiamas ar neigiamas veiksmas yra nuodėmės medžiaga. Toks dalykas bus pasaulinio teismo galutinis, objektyviai ir aiškiai (evidenter) neteisingas sprendimas, kur konsekvenčiai ieškovas negali jo leistinai laikytis. Pasakyta: galutinis, nes kitaip pats pasaulinis teismas gali pataisyti negerovę, pav., apelacijos keliu. Neteisingas — jeigu sprendimas yra teisingas, tai maža tėra bloga. Objektyviai neteisingas — savaime neteisingas ir nesvarbu, ar teisėjas subjektyviai kaltas ar ne. Aiškiai neteisingas — čia svetima sritis ir konsekvenčiai tik aiškiais atvejais tegalima į ją kištis. c) Jeigu teigiamas ar neigiamas veiksmas yra proga nusidėti (occasio peccati), pav., pasaulinis teismas nesprendžia bylos ir todėl šalys dega pykčiu, neapykanta, kerštu ir tt.

Kalbamaisiais atvejais Bažnyčia gali spręsti dalyką kaltės ir bažnytinės bausmės atžvilgiais. Vadinasi, Bažnyčia tik šiuos padarinius ir tenagrinėja. Be to, Bažnyčia dalyką tenagrinėja tam, kad būtų pašalinta pati nuodėmė ar jos medžiaga ir proga.

Kalbamosios bylos spręsti pridera Bažnyčiai dėl to, kad čia esamą dorovės klausimo, o šie klausimai pridera Bažnyčiai.

Šiandien nuodėmės dalykų bylas Bažnyčia besprendžia sąžinės srity.

II. Privilegijuotų asmenų civilinės ir kriminalinės bylos („De omnibus causis, sive contentiosis sive criminalibus quae respiciunt personas privilegio fori gaudentes ad normam can. 120, 614 ir 680“ — kan. 1553, § 1, n. 3). Tai sprendžia visai viena (exclusive una) Bažnyčia. Išimtis — tie kraštai, kur kitokio esama teisaus įpročio ar kitaip Apaštališkojo Sosto sutvarkyta, pav., konkordatu.

Kalbamojo dalyko pamatas yra tas, kad Bažnyčia, tobula, nepriklausoma valstybės ir tam tikru atžvilgiu už valstybę net vyresnė draugija, turi savo tribunolą, gali teisti ir įsakyti dvasiškiams ar su dvasiškiais bylinėtis bažnytiniame teisme. Taip ir padaryta. Nes nepritinka, kad dvasiškiai būtų tampomi po pasaulinius teismus ir pasaulininkų teisiami. Gal šiems patiems labiau tiktų būti teisiamiems dvasiškių. Be to, dvasiškiai yra paskirti Dievo kultui ir stačiai pašvęsti, t. y. tam tikru atžvilgiu yra šventi daiktai, arba asmens. O šventi daiktai tvarkyti pridera Bažnyčiai.

III. Mišriosios bylos (causae mixti fori). Tai Bažnyčia sprendžia drauge su valstybe (iure cumulativo).

Mišriosios bylos vadinasi tos, kurias spręsti tuo pat atžvilgiu gali taip Bažnyčios, taip valstybės teismai.

Mišriosios bylos dažniausiai būna pasauliniai dalykai. Tik turi išskiriamų dvasinių savumų. Be to, bylos gali būti mišrios dėl

savo santykių su kitais dalykais (propter continentiam causae). Toliau, kai kurios bylos yra mišrios „iure devolutivo“. Galop, kai kurios bylos yra mišrios, sutinkant kitai valdžiai (ex concessione). Pirmuoju, antruoju ir trečiuoju atvejais Bažnyčia įeina į mišrią sritį (forum mixtum). Ketvirtuoju atveju gali įeiti taip Bažnyčia, taip valstybė. Pavyzdys — dvasiškių bylos kai kuriuose kraštuose.

Nuo mišrių bylų (causae mixti fori) reikia skirti mišrūs dalykai (res mixtae). Tai tie dalykai, kurie stačiai pridera taip pasaulinei, taip dvasinei sritims. Bažnyčia ir valstybė sprendžia dalyką tik tiek, kiek liečiama katros sritis. Sprendžia tam tikru atžvilgiu, savo atžvilgiu. Todėl abi darbą dirba skyrium, o ne drauge (exclusive, non cumulative). Pavyzdys — metrikos (nn. 103—104).

Plačiau kalbant, mišriosios bylos būna štai kokios:

1) Mišriosios bylos, kurios savaime liečia pasaulinį dalyką, bet dėl išskiriamo dvasinio elemento arba dėl tam tikro dvasinio dalyko atžvilgio (ob aliquem respectum ad spiritualia) svarbios yra taip pat Bažnyčiai (intersunt etiam Ecclesiae). Jų pavyzdžiai: seniau — našlių, našlaičių ir beturčių bylos; dekretalių teisėse — prisiektų sutarčių, pasaulininkų pamaldžių dalykų testamentų, šventų daiktų vagystės bylos ir tt. Tai krikščioniškosios meilės sritis (caritas christiana).

Čia dalyką dvasiniu atžvilgiu sprendžia tik Bažnyčia, nes visi dvasiniai dalykai jai pridera. O pasauliniu atžvilgiu spręsti gali taip valstybės arba pasaulinis teismas, taip Bažnyčios arba dvasinis tribunolas. Tai daryti gali valstybė, nes dalykas yra pasaulinis. Jis, tiesa, turi taip pat dvasinį elementą. Bet paskutinysis yra išskiriamas (separabilis). Todėl valstybė, spręsdama pasaulinį dalyką, gali stačiai neliesti dvasinio arba nesavo elemento. Be to, Bažnyčia, kaip sakėme, gali spręsti kalbamųjų bylų dvasinį elementą. Bet Bažnyčia čia spręsti gali taip pat pasaulinį elementą, nes kalbamasis dalykas turi dvasinį elementą — dėl paskutiniojo Bažnyčia ir sprendžia pasaulinį elementą. To reikalauja „ipsa congruentia“: kas sprendžia vieną kurio dalyko elementą, tam pritinka paliesti ir kiti to dalyko elementai arba visa byla. Išimtis galėtų būti tada, kai būtų tam tikrų nepatogumu (difficultates) ar prieštaravimų (repugnantia). To pasakyti mūsų klausime negalima. Juk ir šv. Povilas sako: „Ar Jūs nežinote, kad mes teisime angelus? juo gi labiau žemiškus dalykus?“ [1]).

2) Mišriosios bylos dėl savo santykių su kitais dalykais (ratione continentiae causarum).

„Continentia“ ar „connexio causarum“ būna tada, kai vienos bylos sprendimas reikalauja pirmiau išspręsti kitą bylą ar kai dvi ar kelios bylos taip glaudžiai yra susijusios su viena kita, jog labai pritinka spręsti drauge, by tik tam tikros aplinkybės neprieštarautų anam dalykui. Paskutinioji aplinkybė bus, pav., tada,k ai valstybė, spręsdama pasaulinę bylą, susiduria su dvasiniu klausimu — dvasinių dalykų spręsti ji visai negali.

[1]) 1 Kor. 6, 3.

„Connexio causarum“ atvejai yra šie:

a) Objekto atžvilgiu (ratione obiecti) — kai tą pat objektą tuo pat ar kitu titulu ieško kiti asmens ar tą pat objektą skirtingais titulais ieško tie patys asmens. Jeigu bylos objektas, titulas ir ieškovai yra tie patys, tai bus visai viena byla. Čia dalykas turi bet kuo skirtisi, turi šiek tiek būti kita byla. Kalbamųjų bylų pavyzdžiu gali eiti trečiojo asmens įsikišimas į bylą (interventus tertii in causa).

b) Asmens atžvilgiu (ratione personarum) — kai ne viena byla eina tarp tų pat asmenų, pav., priešingas ieškinys (causa reconventionalis). Tai gali atsitikti dvasiniame tribunole — pasaulininkas iškėlė ieškinį dvasiškiui dvasiniame tribunole ir dvasiškis iškelia jam priešingą ieškinį, kurio kitais atvejais šis tribunolas nega lėtų spręsti. Tai atsitikti taip pat gali pasauliniame teisme — dvasiškis iškėlė ieškinį pasaulininkui pasauliniame teisme ir pasaulininkas iškelia jam priešingą ieškinį, kur šiaip jau nebūtų galima kelti dėl teismo privilegijos. Tik pasakykime, kad pasauliniuose teismuose dvasiškiams, apskritai, tegalimi kelti priešingi civiliniai ieškiniai.

c) Titulo atžvilgiu (ratione tituli) — kai tuo pat titulu ieško vieną ar kelis objektus tie patys ar kiti asmens, pav., bendrose priedermėse (in obligationibus sodalibus) — įpėdiniai skolininkai dvasiškiai ir pasauliniukai.

3) Mišriosios bylos „iure devolutivo“. Tai iš tiesų tegalima pasakyti a pie Bažnyčią — Bažnyčia „iure devolutivo“ gali įgyti galią teisti dėl pasaulinių dalykų. Taigi, kalbamosios bylos vadinasi tos, kurios sava ir vienintele teise (iure proprio et exclusivo) pridera valstybei, tik dėl tam tikrų aplinkybių tenka Bažnyčiai. Tenka dėl valstybės bejėgiškumo (ob impotentiam) ar neteisingumo (ob iniuriam) ar dėl tam tikrų aplinkybių, kurios atsitiktinai paliečia dvasinę sritį. Taip, Bažnyčia pirmaisiais amžiais „iure devolutivo“ spręsdavo savo valdinių pasaulines bylas. Nes stabmeldžių valstybės teismas netiko krikščionims ir įžeisdavo tikinčiųjų sąžines, pav., reikėjo siekti „per genium imperatoris regnantis“, t. y. neteisingo dievaičio vardu (per falsum Deum). Viduriniais amžiais Bažnyčia „iure devolutivo“ sprendė krikščionių pasaulines bylas. Nes tada valstybės gyvenimas nekartą buvo visai pašlijęs — nei valdžios nei teisingumo dažnai nebebūdavo. Todėl Bažnyčia neturėjo tiek širdies, kad būtų galėjusi palikti žmones be jokios pagalbos ir tt.

4) Mišriosios bylos „ex concessione“. „Concessionem“ gali duoti taip valstybė Bažnyčiai, taip Bažnyčia valstybei. Tai nekartą padaryta: ir Bažnyčia daug yra turėjusi ir dar kartais gauna tokių koncesijų, ir valstybė jų gauna. Pav., Lietuvos konkordatu valstybės teismas gali teisti dvasiškius, nusikaltusius baudžiamiesiems valstybės įstatymams [1]).

[1]) Str. XX

Mišriosiose bylose gyvoja „ius praeventionis“. Vadinasi, katras bažnytinio ar valstybės teismų pirmasis pradeda bylą, to taip pat dalykas yra ji baigti. Byla prasideda, pirmąjį kartą teisiai pakvietus atsakovą ar jam pačiam atvykus į teismą. Taigi, iki atsakovui teisiai įteikiamas kvietimas į teismą, mišriąsias bylas spręsti gali taip bažnytinis, taip valstybės teismas. Po kvietimo bylą spręsti begali teismas kvietėjas. Kitaip sakant, tada bylos nebegalima perkelti į antrąjį kalbamųjų teismų ir šis teismas nebegali jos spręsti. Pamatas — išvengti maišaties, piktanaudojimų ir skirtingų sprendimų.

38. Bažnyčios teismo ribos. — Bažnyčia negali spręsti šių bylų:

1) Asmens atžvilgiu: a) Nekrikštytųjų asmenų bylų. b) Šv. tėvo bylų. To daryti negali net kardinolų kolegija, visuotinis susirinkimas ir tt. Nes šv. tėvas nepridera niekieno jurisdikcijai [1]). Kaip teisi tą, kurs nepridera tavo jurisdikcijai bent teisiamojo dalyko atžvilgiu [2]).

2) Objekto atžvilgiu — Bažnyčia negali spręsti visai pasaulinių bylų, kurių atsakovai neturi teismo privilegijos. Jeigu Bažnyčia kartais spręsdavo ar sprendžia tokias bylas, tai „iure devolutivo“ ar sutinkant teismo šalims ar pasaulinei valdžiai (ex consensu litigantium aut principum).

3. Vykdomoji Bažnyčios valdžia.

39. Medžiaga. — 1. Klausimo pastatymas, 2. Valdomoji valdžia, 3. Administratyvinė valdžia ir 4. Verčiamoji valdžia.

40. Klausimo pastatymas. — Į vykdomąją valdžią, kaip jau kalbėjome (n. 18), įeina valdomoji, administratyvinė ir verčiamoji valdžios. Apie kiekvieną jų kalbėsime skyrium.

41. Valdomoji valdžia. — 1. Bažnyčia turi valdomąją valdžią. Nes, be kitko, Ji yra tobula draugija. O kiekviena tobula draugija turi valdomąją valdžią.

Apie valdomąją Bažnyčios valdžią plačiai kalba Kodekšas I. C. Todėl čia užteks pažvelgti į vieną dalyką, būtent, Bažnyčios neliečiamumą.

2. Neliečiamumas (immunitas) yra teisė, kuria šventos vietos, daiktai ir asmens yra laisvi nuo kai kurių pasaulinių priedermių ir pareigų (ius quo loca, res et personae sacrae a quibusdam

---

[1]) Šv. tėvas niekieno nepridera net pasauliniuose dalykuose. Tai Dievas sutvarkė. Todėl šv. tėvą teisti begali pats Dievas.

[2]) Atsitiktinai klausiama, ar valstybių vyriausių valdovų taip pat niekas negali teisti. Taip, absoliutinio arba visai nepriklausomo valdovo negali teisti pasaulinis teismas. Bet šiaipjau valdovus, labiausiai demokratinių valstybių, gali teisti pasaulinis tam tikras teismas dėl pasaulinių dalykų ar jo pareigų. Dvasiniuose dalykuose bet kurie valdovai krikščionys pridera Bažnyčios teismui. Be to, Bažnyčia gali juos teisti net dėl pasaulinių dalykų nuodėmės atžvilgiu (ratione peccati).

oneribus et servitiis saecularibus eximuntur).

3. Seniau Bažnyčia turėjo daugiau neliečiamumų, nekaip šiandien. Nes seniau valstybė ne tik pripažindavo Bažnyčios išleistąjį neliečiamumą, bet net pati davė daug privilegijų dvasiškiams ir jų turtams, pav., atleido pačių dvasiškių turtus nuo mokesčio. Šiandien Bažnyčia pati susiaurino savo neliečiamumą, pav., nebėra privilegijos nemokėti valstybės mokesčio už bažnytinius turtus ir tt. Bet valstybės jau ne labai benori pripažinti net likučių Bažnyčios neliečiamumo ir jį vis siaurina ir siaurina. Dėl to dalyko Bažnyčia, suspaudusi širdį, daug kenčia ir, sučiaupusi lūpas, tyli. Tik kai kuriuos savo neliečiamumus vis dėlto nuolat smarkiai gina, pav., dvasiškių privilegiją netarnauti kariuomenėj.

4. Bažnyčios neliečiamumas skirstomas šiaip:

1) Asmens neliečiamumas (immunitas personalis). Čia dvasiškiai yra laisvi nuo pasaulinių teismų (privilegium fori), bausmių (privilegium canonis), priedermės tarnauti kariuomenėj ir kitų, su dvasiškių luomu nesutinkančių pasaulinių pareigų ar priedermių.

Asmens neliečiamumą turi visi dvasiškiai, įimant tonsūratą, nors būtų įkritęs į bažnytinės cenzūros bausmę ar deponuotas, ir abiejų lyčių vienuoliai, įimant naujokus, broliukus ir laikinių apžadų asmenis. Atbulai, asmens neliečiamumo neturi į pasaulinį luomą sugrąžintas, degraduotas ir amžinai nustojęs teisės dėvėti dvasiškių drabužiais dvasiškis, susituokęs ar laisvai įstojęs į kariuomenę žemųjų šventimų dvasiškis ir nebevienuoliai. Čia teminėsime dvasiškius. Bet tai taikintina taip pat visiems kitiems kalbėtiesiems asmenims.

Smulkiau kalbant apie asmens neliečiamumą, pasakytina štai kas:

a) Teismo privilegija yra tai, kad dvasiškiams ir tiems, kurie juos prilygsta dvasiškių privilegijų atžvilgiu, tegalimas iškelti bet kurs civilinis ir kriminalinis ieškinys dėl dvasinių ir net pasaulinių dalykų dvasiniame tribunole. Atbulai, to negalima daryti pasauliniame teisme. Išimtis — jeigu būtų gautas tam tikras bažnytinės valdžios leidimas ar kuriame krašte nedraustų bažnytinės teisės.

Apie teismo privilegiją kan. 120 kalba šiaip: „§ 1. Visose taip civilėse, taip kriminalinėse bylose dvasiškiui iškelti ieškinys tegalimas pas bažnytinį teisėją, nebent jeigu kuriuose kraštuose kitaip būtų sutvarkyta. — § 2. Kardinolams, Apaštališkojo Sosto legatams, vyskupams, net titulariniams, abatams ar pralotams nullius, aukštesniems šv. tėvo teisių vienuolių vyresniesiems, officiales maiores Romanae Curiae, dėl jų pareigų dalykų, iškelti ieškinio negalima be Apaštališkojo Sosto leidimo; kitiems, kurie turi teismo privilegiją — be leidimo to vietos ordinaro, kur keliama byla; o ordinaras teneatsisako leisti, labiausiai tada, kai ieškovas yra pasaulininkas, be teisingos ir didelės priežasties, dar labiau tada, kai pirmiau niekais nuėjo jo stengimasis sutaikinti šalys.

— § 3. Jeigu be leidimo šaukiama tieson, tai reikale didesnei negerovei išvengti galima eiti į teismą. Tik tai pirma reikia pranešti tam vyresniajam, kurio leidimas reikėjo gauti“ [1]).

Juridinis teismo privilegijos pamatas yra tas pat, kur ir privilegijuotų asmenų bylų (n. 37).

Teismo privilegija jau žinoma romėnų teisėse. Todėl imp. Domitianus sakosi ne imperatorius, tik „pontifex“ turįs teisę pasmerkti vestalę Korneliją. Konstantinas D. leido vyskupams spręsti bylas, reikalaujant bent vienai šaliai. Bažnyčia, tuo dalyku pasiremdama, įsakė dvasiškiams bylinėtis su kits kitu pas vyskupus [2]). Be to, teismo privilegiją pažymėtai pripažino Honorius (412), „leges Placidiae“ (426) ir labiausiai Iustinianus (530). Paskutinysis net pasaulininkams įsakė traukti tieson dvasiškius tik pas vyskupus. Tik apeliuoti buvo galima į pasaulinį teismą [3]).

Kitose valstybėse Bažnyčia taip pat drausdavo dvasiškiams bylinėtis su kits kitu pasauliniuose teismuose ir pasaulininkams šaukti dvasiškį į pasaulinį teismą [4]). Tik čia ne visų kraštų įstatymai tepripažino teismo privilegiją.

IX amž. bet kurie teismo privilegijos apribojimai išnyko. Tai įvyko dėl įvairių priežasčių. Svarbiausia jų buvo ta, kad vyskupai tapo valstybių didžiavaldomis.

Dekretalių teisių eroj visur žydėjo teismo privilegija, t. y. ją visi pripažino.

Viduriniais amžiais pasaulinių valdovų imta kėsintis ant teismo privilegijos. Šiandien pati Bažnyčia daug vietų gavo pažymėtai atsisakyti nuo kalbamojo dalyko — prisitaikė prie laiko aplinkybių.

Teismo privilegijos objektai yra dvasiniai, su dvasiniais susiję pasauliniai, šiaipjau pasauliniai, civiliniai ir kriminaliniai bet kurie dvasiškių dalykai.

Be to, teismo privilegija tedraudžia šaukti tieson į pasaulinį teismą dvasiškį kaltininku arba atsakovu. Atbulai, į teismo privi-

---

[1]) „§ 1. Clerici in omnibus causis sive contentiosis sive criminalibus apud iudicem ecclesiasticum conveniri debent, nisi aliter pro locis particularibus legitime provisum fuerit. — § 2. Patres Cardinales, Legati Sedis Apostolicae, Episcopi etiam titulares, Abbates vel Praelati nullius, supremi religionum iuris pontificii Superiores, Officiales maiores Romanae Curiae, ob negotia ad ipsorum munus pertinentia, apud iudicem laicum conveniri nequeunt sine venia Sedis Apostolicae; ceteri privilegio fori gaudentes, sine venia Ordinarii loci in quo causa peragitur; quam tamen licentiam ordinarius, praesertim cum actor est laicus, ne deneget sine iusta et gravi causa, tum maxime cum controversiae inter partes componendae frustra operam dederit. — § 3. Si nihilomibus ab eo qui nullam praehabuerit veniam, conveniantur, possunt, ratione necessitatis, ad vitanda maiora mala comparere, certiore tamen facto Superiore a quo venia obtenta non fuit.“

[2]) Pav., syn. Hippon. (393), c. 9, vz. C. I. Hefele, Conciliengeschichte II² 57; syn. Carthag. XI (407), c. 10, vz. C. I. Hefele, t. p., 101 ir tt.

[3]) L. 29, C. 1, 4; Nov. 79, 8⁴, 123.

[4]) Pav., syn. Aurel. III (538), c. 20, 82, vz. C. I. Hefele, t. p., 775—778; syn. Lugdun. II (567), c. 1, vz. C. I. Hefele, t. p., III² 21.

legiją neįeina dvasiškis šaukti į pasaulinį teismą liudytoju ar ekspertu.

Toliau, dvasiškis turi būti šaukiamas tieson į pasaulinį teismą pats arba savo vardu. Atbulai, jis galimas šaukti kitų vardu, pav., kaip pasaulininkų prokuratorius, globėjas, administratorius ir t. t. Tik ir čia išimamas atvejis, kai dvasiškis šaukiamas nusikaltėliu dėl savo nusikaltimų. Tada teismo privilegija iš naujo išeina į sceną.

Galop, dvasiškis gali kelti ieškinį pasaulininkui dėl pasaulinių dalykų pasauliniame teisme. Tokiame teisme ir atsakovas gali kelti priešingą civilinį ieškinį dvasiškiui. Tik kriminalinis priešingas ieškinys kelti vis dėlto, apskritai, draudžiamas.

Teismo privilegija savaime visur turi galią. Išimtis — jeigu ją atšaukė bažnytinės dalinės teisės, atsieit, konkordatas ar kanoniškai teisus įprotis.

Lietuvos konkordatas, str. XX, leidžia šaukti tieson į pasaulinį teismą dvasiškius, nusikaltusius baudžiamiesiems valstybės įstatymams (nn. 135 ir 137).

Kas sulaužytų teismo privilegiją, tas nusikalstų [1]).

b) Kanono privilegija vadinasi tai, kad negalima reališkai įžeisti dvasiškių ar tų, kurie turi jų privilegijas. Nes kan. 119 sako: „Visi tikintieji turi gerbti dvasiškius pagal jų laipsnį ir pareigas, ir susiteptų šventvagystės nusikaltimu tie, kurie reališkai įžeistų dvasiškius“ [2]).

Reališkai įžeisti yra tas pat, kas fiziškai įžeisti žmogus.

Reališkai įžeisti galima betarpiškai ar tarpiškai. Pirmasis būdas būna tada, kai paliečiamas pats kūnas. Antrasis būna, kai paliečiama žmogaus laisvė, garbė ar dignitatė.

Dvasiškio kūnas įžeidžiamas, pav., jeigu kas jį nužudytų (nunuodytų ir tt), sužeistų, muštų, uždaužtų, išmestų iš vežimo, išmestų iš namų, pastumtų ir t. t.

Dvasiškio laisvė įžeidžiama, pav., jei jį kas pasodintų į kalėjimą, uždarytų kurioj vietoj, iš kur negalima ar sunkiai ar netinkamu būdu tegalima išeiti. Net namų areštas — įžeidimas laisvės.

Įžeidimas dvasiškio garbės ar dignitatės bus, pav., sulaikymas arklių ar vežimo, kur dvasiškis važiuoja; kapeliušo numetimas nuo galvos, lazdos ištraukimas ar išmetimas iš rankų, išvilkimas drabužių, drabužių sudraskymas ar sugadinimas ant kūno; puolimas ant namų, kai dvasiškis yra namie; spjovimas, žemių metimas ar smėlių bėrimas ant dvasiškio ir t. t. Atbulai, nereališkas įžeidimas — užgrobimas ar pavogimas dvasiškio turtų, išniekinimas dvasiškio paveikslo ar statulos, dvasiškio drabužių sudraskymas ne ant

[1]) Kan. 2341.

[2]) „Omnes fideles debent clericis, pro diversis eorum gradibus et muneribus, reverentiam, seque sacrilegii delicto commaculant, si quando clericis realem iniuriam intulerint.“

kūnu, paprastas sugriovimas namų ir t. t. Nes tie dalykai neturi su dvasiškiu tokio santykio, jog susilietų su pačiu jo asmeniu.

Kanono privilegijos pamatas yra tas, kad bloga reališkai įžeisti šiaipjau žmogus. Juo blogiau įžeisti tas, kurs yra pašvęstas ar paskirtas Dievo kultui — dvasiškis.

Pirmaisiais krikščionijos amžiais nebuvo tokių bažnytinių įstatymų, kurie saugotų dvasiškius nuo reališko įžeidimo. Bet jų nė reikėti nereikėjo. Nes verdant krikščionių tikėjimui, dvasiškiai visai retai tebūdavo reališkai įžeidinėjami. Be to, bent šiek tiek vėliau, dvasiškius nuo reališko įžeidimo pakankamai saugojo romėnų teisės, kurios už kalbamąjį veiksmą bausdavo net mirti [1]).

Kai krikščionių tikyba paplito vadinamuosiuose barbaruose, tada padidėjo pavojus dvasiškiams. Bet ir tada anų tautų valdovai patys užsistojo už dvasiškius ir už nužudymą ar sužeidimą jų skaudžiai bausdavo. Bažnyčia aniems nusikaltimams taip pat pradėjo skirti apgailas ir net bausti.

Jeigu kas be kanoniškos priežasties sulaužytų kanono privilegiją, tai nusikalstų [2]).

Lietuvos konkordatas, str. XX, leidžia suimti ir sodinti į kalėjimą dvasiškius už valstybės nusikaltimus (nn. 135 ir 137).

c) Dvasiškiai yra laisvi nuo priedermės tarnauti kariuomenėj ir nuo tų šiaipjau ar valstybės pareigų, kurios nesutinka su jų luomu. Tai „privilegium exemptionis".

Dvasiškiai atleidžiami nuo priedermės tarnauti kariuomenėj dėl to, kad kariuomenės gyvenimas yra visai nesutaikomas su dvasiškių luomu ir t. t.

Į kitas kalbamąsias pareigas labiausiai įeina tos pareigos, kurios eiti visai draudžiamos dvasiškiams ar bent reikia tam tikro leidimo, pav., būti viršaičiu, seniūnu, pasauliniu teisėju, pasaulininkų turtų globėju ir t. t.

„Privilegium exemptionis" turėjo net stabmeldžių dvasiškiai. Imperatoriai, virtę krikščionimis, tokias pat privilegijas davė krikščionių dvasiškiams. Pav., Konstantinas D. katalikų dvasiškius atleido „a servitio militari, a personalibus muneribus sordidis, a stricta obligatione suscipiendi magistratus civiles, curam et tutelam" ir t. t. Bažnyčia pridėjo dar kitas kalbamąsias privilegijas ar neliečiamumus. Tos privilegijos ėjo per vidurinius amžius iki pat XVII amžiaus. Tai buvo mažne visuose krikščioniškuose kraštuose ar tautose. Paskiau imta pulti dvasiškių privilegija „exemptionis" ir jos nepripažinti. Su ta negerove Bažnyčia, kiek galėdama, kariavo. Tik Kodeksas I. C. šiek tiek susiaurino dalyką. Be to, kai kurie konkordatai nusileido viename kitame krašte.

Lietuvos konkordatas pripažįsta visą privilegiją „exemptionis". Nes str. V sako: „Dvasiškiai, gavę įšventinimą, vienuoliai, padarę

[1]) L. 13, C. 3; 1, 33, § 6, C. 1, 3.
[2]) Kan. 2343.

įžadus, seminarijų auklėtiniai, jei palieka ir toliau dvasiškių arba vienuolių luome, bus atleidžiami nuo karinių prievolių dargi karui ištikus ir šaukiant visą visuomenę ginklan. Be to, dvasininkams nebus dedama tokių pilietinių pareigų, kurios nesuderinamos su kunigo pašaukimu, sekant Kanonų Teise".

d) Privilegija „competentiae" dvasiškiai, neturėdami iš kur mokėti nedraudžiamų skolų, negali būti priversti jų mokėti iš tinkamai gyventi reikalingų turtų (ad honestam sustentationem). Tik teisėjas turi išspręsti, kas šiuo atveju pridera „ad honestam sustentationem".

Privilegiją „competentiae" iš dalies pripažįsta Lietuvos konkordatas, str. V: „Kaip valstybės tarnautojai, taip lygiai ir dvasiškiai naudojasi teise, paliuosuojančia tam tikrą jų algos dalį nuo teismo keliu dedamo arešto".

Pastaba. — Klausimas, ar dvasiškiai turi laikytis valstybės įstatymų. Atsakymas: Teisingi valstybės įstatymai saisto ir dvasiškius. Saisto taip civiliniai, taip baudžiamieji. Nes dvasiškiai yra valstybės piliečiai ir nėra jokio pamato kitaip kalbėti. Tik valstybės teismas savaime negali teisti dvasiškių dėl šiaipjau valstybės įstatymų sulaužymo ir valstybė negali bausti jų už valstybės nusikaltimus. Tai atlieka Bažnyčia. Išimtis — jeigu Bažnyčia leidžia valstybei teisti ir bausti dvasiškius.

Kai kurie kalbamuoju klausimu sako, jog dvasiškiai turį laikytis pasaulinių įstatymų dėl bendro reikalo, papiktinimui išvengti, įgimtąja teise, Bažnyčia patvirtinusi valstybės įstatymus ir t. t. Bet tos kalbos nereikalingos. Be to, seniau kai kurie vyskupai, vykdydami paskutinįjį dalyką, net buvo išleidę dvasiškiams tokius pat bažnytinius įstatymus, kokius buvo išleidusi valstybė. Bet tai nepamatuotas manymas ir bergdžias darbas.

2) Vietos neliečiamumas (immunitas localis). Tai yra ne kas kita, kaip šventų vietų laisvumas nuo pasaulinės valdžios ir netinkamų ar su šventos vietos nesutinkamų veiksmų ir vadinamoji prieglaudos teisė.

Šventos vietos kan. 1154 vadinasi, kaip jau aukščiau kalbėjome, tos vietos, kurios konsekruojant ar švenčiant yra paskirtos Dievo kultui ar laidoti tikintiesiems. Pirmojo dalyko pavyzdys — bažnyčios, koplyčios, šventoriai ir t. t. Antrasis dalykas — kapinės ir atskiri kapai (n. 33, 4).

Į vietos neliečiamumą įeina trys dalykai, būtent:

a) Laisvumas nuo pasaulinės valdžios. Apie šį dalyką kan. 1160 sako stačiai: „Šventos vietos yra išimtos iš pasaulinės valdžios ir jose teisi Bažnyčios valdžia gali laisvai vartoti savo jurisdikciją" [1]). Be kitko, Bažnyčia kalbamosiose vietose laisvai gali ka-

[1]) „Loca sacra exempta sunt a iurisdictione auctoritatis civilis et in eis legitima Ecclesiae auctoritas iurisdictionem suam libere execet".

techizuoti žmones, sakyti pamokslus ir t. t. Už šiuos veiksmus Bažnyčia nieku gyvu neatsako valstybei, pasaulinei valdžiai. Dėl tų dalykų pasaulinė valdžia negali tardyti, teisti, bausti ir t. t. Čia neturi galios jokia pasaulinė cenzūra prieš ir po veiksmo ir t. t. Įėmėme čion pamokslus dėl to, kad jie pridera prie Bažnyčios jurisdikcijos ir t. t.

b) Draudimas netinkamų veiksmų (exemptio ab actibus profanis). Tai ne tik draudžiamieji veiksmai (actus illiciti), bet net visai pasauliniai reikalai (actus profani), pav., pasauliniai teisimai, pramonė, pirklyba, licitacija, sudarymas sutarčių, pasauliniai spektakliai ir koncertai, bet kurie kinamatografai, šiaipjau pasauliniai susirinkimai ir posėdžiai, puotos, išstatymas pasaulinių vėliavų, pasaulinė muzika, gyvenimas ar nakvojimas, nereikiant laikymas pasaulinių daiktų ar drabužių, kariuomenės ar policijos įsitvirtinimas ar vartojimas anų vietų gintis ar pulti priešus ir t. t.

c) Prieglaudos teisė arba „ius asyli". Šis dalykas yra tai, kad tam tikri nusikaltėliai, patekę į švęstą ar konsekruotą bažnyčią, koplyčią, šventorių, kapus ir t. t., nebegali būti priverstinai išgabenami iš ten be Bažnyčios valdžios leidimo. Leidimą duoda bažnyčios, koplyčios, šventoriaus, kapų ir t. t. dvasiškis valdytojas, pav., klebonas, rektorius ir t. t.

Pirmųjų dviejų vietos neliečiamumo dalykų pamatas — šventų vietų pagarba ir šventumas. Prieglaudos teisės pamatas — pagarba šventos vietos ir šventų vietų laisvumas nuo pasaulinės jurisdikcijos ar valdžios.

Pati įgimtoji teisė ir pozityvūs Dievo įstatymai [1]) draudžia šventoj vietoj daryti tai, kas nesutinka su jos šventumu (kur yra „dedecor maiestatis et sanctitatis loci sacri"). Bažnyčia pati dar paplėtė vietos neliečiamumą arba uždraudė ne tik tai, kas nesutinka su šventa vieta, bet ir tai, kas gali būti piktanaudojama.

Jau senovės graikai, romėnai, žydai ir daug vadinamųjų barbarų tautų pripažindavo prieglaudos teisę. Graikai ir romėnai į ją įėmė net imperatoriaus statulas ir vadinamuosius šventus žaidimus. Žydai turėjo dar prieglaudos miestų (urbes refugii). IV amž. krikščionių tautos išleido savo prieglaudos teisę. Bažnyčia taip pat meiliomis akimis pažiūrėjo į prieglaudos teisę ir rūpinosi ją įgyvendinti. Viduriniais amžiais prieglaudos teisė buvo paplėsta ir smulkiau determinuota. Tik XV ir XVI amž. iš dalies šv. tėvas, iš dalies pasauliniai valdovai ją labai susiaurino ir mažne visur atšaukė. Šiandien Kodeksas I. C., kan. 1179, ir konkordatai prikėlė iš numirusių substancialinę senovės prieglaudos teisę.

Lietuvos konkordatas pripažįsta vietos neliečiamumą, nes str. VI sako: „Laidojami bažnyčių, koplyčių ir kapinių neliečiamumas, tačiau išskiriant tokius atsitikimus, kada būtų pavojaus visuomenės saugumui".

---

[1]) Vz. Mat. 21, 12—13; Jon. 2, 15; Iz. 56, 7.

3) Realinis neliečiamumas (immunitas realis). Čia kai kurie bažnytiniai turtai yra laisvi nuo valstybės mokesčių.

Jau žydai ir stabmeldžiai kulto ir šventus turtus atleisdavo nuo kai kurių mokesčių. Imperatoriai krikščionys taip pat pripažino realinį neliečiamumą. Viduriniais amžiais nuo pasaulinių mokesčių buvo atleisti net pačių dvasiškių turtai. Bet ilgainiui imta pulti realinis neliečiamumas. Pulta pirma bene pačių dvasiškių turtų neliečiamumas, o paskiau ir kitų. Bažnyčia su tuo ilgokai kariavo. Net prieš pat Kodeksą I. C. bažnytinės teisės reikalavo laikytis realinio neliečiamumo. Tik konkordatai daug buvo atšaukę realinio neliečiamumo. Šiandien Kodeksas I. C. nieko nebesako apie realinį neliečiamumą. Nutilo taip pat daug kanonistų. Tik vienas kitas vis dėlto tebetvirtina, jog tebesąs realinis neliečiamumas. Bet tai neteisinga.

Lietuvos konkordatas iš dalies pripažįsta realinį neliečiamumą. „Dvasiškiai", sako str. XVI: „jų turtas ir juridinių Bažnyčios asmenų bei vienuolynų turtas apdedamas mokesčiu lygiai, kaip ir šiaip Respublikos piliečiai, bei jų turtas ir paprastieji juridiniai asmens, išskyrus tačiau trobesius, pašvęstus maldos tikslui, dvasiškių Seminarijas, vienuolių (vyrų ir moterų) auklėjimo namus, taip pat vyrų ir moterų vienuolynus, davusius neturto įžadus, turtas bei rentas, kurių pelnas skiriamas tikybos reikalams ir nesudaro asmeninių beneficianto pajamų. Vyskupų ir parapijų dvasiškijos gyvenamieji namai ir jų oficialieji būklai bus lžd0 traktuojami lygiomis su oficialiaisiais valdininkų butais ir Valstybės įstaigų būklais".

42. Administratyvinė valdžia. — 1. Kan. 1495 sako: „§ 1. Katalikų Bažnyčia ir Apaštališkasis Sostas turi įgimtą teisę laisvai ir pasaulinės valdžios nepriklausomai įgyti, turėti ir administruoti pasaulinius turtus savo tikslui siekti. — § 2. Taip pat atskiros bažnyčios ir kiti moraliniai arba juridiniai bažnytiniai asmens turi teisę bažnytinių teisių normomis įgyti, turėti ir administruoti pasaulinius turtus"[1]).

Taigi Apaštališkasis Sostas, Bažnyčia ir juridiniai Jos asmens turi teisę įgyti, turėti ir administruoti savo turtus.

2. Bažnyčia turi įgimtą teisę įgyti ir turėti savo turtų. Tai daryti Ji gali laisvai ir nepriklausomai pasaulinės valdžios. Kalbamąjį dalyką įrodo štai kas:

1) Įgimtoji teisė (ius naturale). Nes kas tik turi teisę egzistuoti, tas jau įgimtąja teise turi teisę įgyti ir turėti visa reikalinga egzistuoti. Taip fiziniams, taip moraliniams arba juridiniams asmenims egzistuoti reikia pasaulinių turtų. Todėl kiekviena leistina

[1]) „§ 1. Ecclesia catholica et Apostolica Sedes nativum ius habent libere et independenter a civili potestate acquirendi, retinendi et administrandi bona temporalia ad fines sibi proprios prosequendos. — § 2. Etiam ecclesiis singularibus aliisque personis moralibus quae ab ecclesiastica auctoritate in iuridicam personam erectae sint, ius est ad normam sacrorum canonum, bona temporalia acquirendi, retinendi et administrandi".

ir naudinga draugija gali įgyti ir turėti pasaulinių turtų. Bažnyčia yra leidžiama ir labai naudinga draugija. Jai nemažiau už kitas draugijas reikia pasaulinių turtų tam, kad galėtų egzistuoti ir dirbti savo darbą, t. y. sėkmingai siekti savo tikslą. Todėl Bažnyčia turi įgimtą teisę įgyti ir turėti pasaulinių turtų.

Iš tikrųjų Bažnyčiai neužtenka vien dvasinių ir antagamtinių priemonių savo tikslui siekti. Ne; dar reikia pasaulinių turtų. Pasauliniai turtai, tiesa, nėra visiškos priemonės (adaequata media) antagamtiniam tikslui pasiekti. Bet, sakau, jie vis dėlto yra reikalingi Bažnyčiai greta arba drauge su kitomis dvasinėmis priemonėmis. Nes kitaip Bažnyčia, be kitko, negalės atlikti Dievo kulto, krikščioniškosios labdarybės, skelbti mokslo, platinti tikybos ir tt. Reikia turėti trobesiai (aedes) — reikia statyti bažnyčios ir altoriai šventoms pamaldoms laikyti. Reikia įgyti šventi rūbai, pirkti šventi indai ir tt. Reikia išlaikyti dvasiškiai, leisti dvasinių mokslų ir tt. O tų dalykų be pasaulinių turtų nepadarysi.

2) Pozityvūs Dievo įstatymai. Bažnyčia pozityviais Dievo įstatymais yra tobula draugija. Konsekvenčiai Jai pačiomis Dievo teisėmis (ex iure divino) pridera visos moralinio arba juridinio asmens teisės. O juridiniai asmens turi teisę įgyti ir turėti pasaulinių turtų.

Pasakysi, jog Šv. Rašto kai kurios vietos atrodančios lyg prieštaraujančios kalbamiesiems mūsų dalykams. Pav., Kristus sakąs: „Neturėkite nei aukso, nei sidabro, nei pinigų savo juostose, nei deimono kelyje, nei dviejų jupų, nei kurpių, nei lazdos“ [1]). Bet čia yra kitas dalykas — čia Kristus tik rekomenduoja neturtą (paupertatem). Tai patarimas — tuo vis dėlto nedraudžiama turėti turtų. Kalbamąjį dalyką rodo paties Kristaus pavyzdys, būtent, Kristus nedraudė apaštalams turėti bendrų turtų, suneštų ar paaukotų tikinčiųjų. Iš jų apaštalai dalindavo beturčiams, alkaniems, išlaikydavo dvasiškius ir tt. Todėl Apaštalų Darbuose parašyta: „Kas tik turėjo dirvų ar namų, tie parduodavo, pinigus už parduotąjį turtą atnešdavo ir dėdavo prie apaštalų kojų; kiekvienam gi buvo dalijama, kiek jam buvo privalu“ [2]).

3) Bažnyčios pareiškimai. Bažnyčia nekartą yra pareiškusi, jog turinti teisę įgyti ir turėti pasaulinių turtų. Pav., Tridento susirinkimas sako: „Jeigu bet kurios dignitatės dvasiškis ar pasaulininkas, net imperatorius ar karalius, apimtas viso blogo šaknies gobšumo, drįstų pasisavinti ir pagrobti ar kliudyti savininkams gauti kurios bažnyčios ar kurios pasaulinės ar vienuolijos beneficijos turtus, činšą ir teises, vaisius ir kurios bažnyčios tarnų ir beturčių įplaukas..., tai teįkrinta į ekskomuniką, iki visai sugrąžins užgrobtą jurisdikciją, turtus, daiktus, vaisius ir

[1]) Mat. 10, 9—10
[2]) 4, 34—35.

įplaukas... ir paskum gaus papos absoliuciją“ [1]). Šv. tėvas Pijus IX pasmerkė šį tvirtinimą: „Bažnyčia neturi įgimtos ir tikros teisės įgyti ir turėti turtų“ [2]). Kan. 1495 sako, jog Bažnyčia turinti įgimtą teisę įgyti ir turėti pasaulinių turtų.

4) Bažnyčios istorija. Krikščionys net persekiojimo metu dovanodavo Bažnyčiai savo turtus. Taigi buvo įsitikinę, kad Bažnyčia turinti teisę įgyti ir turėti pasaulinių turtų. Be to, pati Bažnyčia priiminėdavo aukotus turtus — buvo įsitikinusi galinti priimti ir turėti pasaulinių turtų. Toliau, kas paliesdavo bažnytinius turtus, tas buvo laikomas šventvagiu (reus furti sacrilegii). Dar toliau, Bažnyčia jau persekiojimo metu turėjo savo namų, žemės ir kitų judamųjų ir nejudamųjų turtų. Tik kadangi Ji buvo laikoma draudžiama draugija (collegium illicitum), juo labiau nebuvo laikoma juridiniu asmeniu ir konsekvenčiai valstybės įstatymais negalėjo įgyti ir turėti savo turtų, tai buvo daroma fikcija. Taip, bažnytiniai turtai buvo pavedami valdyti savo vardu vyskupams ar kitiems asmenims (in dominium episcoporum seu fiduciariis). Kartais katalikai prisidengdavo laidotojų draugija, kur vadinosi „collegium tenuiorum“ arba „funeraticiarium“. Tada buvo galima turėti savo kapai ir žemės. Dalykas pakitėjo, praslinkus persekiojimui krikščionių. Be kitko, Konstantinas D. 313 m. ediktu sugrąžino Bažnyčiai persekiojimo metu uzurpuotuosius turtus. Kalbamasis ediktas skamba šiaip: „Krikščionių naudai nutariame, kad iki šiolei jų susirenkamos vietos... tuoj visai veltui būtų sugrąžintos krikščionims ir net dovanai kieno gautos (vietos) visai būtų atiduotos atgal krikščionims. Ir kadangi žinoma, kad krikščionys, be susirenkamų vietų, dar turėjo ne privatinių, tik bendrų turtų, tai aiškiai įsakyk, išleidus kalbamąjį mūsų įstatymą, sugrąžinti jų draugijai ir kuopoms“ [3]). Paskiau Bažnyčia jau atvirai ir

---

[1]) Sess. XXII, *de ref.*, c. 11: „Si quem clericorum vel laicorum, quacumque is dignitate, etiam imperiali, aut regali, praefulgeat, in tantum malorum omnium radix cupiditas occupaverit, ut alicuius Ecclesiae, seu cuiusvis saecularis vel regularis beneficii, Montium Pietatis, aliorumque piorum locorum iurisdictiones, bona, census ac iura,... fructus, emolumenta, seu quascunque obventiones, quae in ministrorum et pauperum necessitates converti debent,... in proprios usus convertere, illosque usurpare praesumpserit, seu impedire ne ab iis ad quos iure pertinent percipiantur; is anathemati tamdiu subiaceat, quamdiu iurisdictiones, bona, res, iura, fructus et reditus quos occupaverit..., integre restituerit, ac deinde a Romano Pontifice absolutionem obtinuerit“.

[2]) Syllabus errorum, prop. 26: „Ecclesia non habet nativum ac legitimum ius acquirendi ac possidendi“.

[3]) Vz. Lactantius, De moribus persecutorum, 48: „Hoc autem amplius in gratiam christianorum decernimus, ut loca ipsorum in quibus antehac convenire consueverant,... ipsis christianis absque ulla pecunia et sine repetitione ulla super adiecti praetii, incunctanter ac sine ulla ambage restituant, et si qui eadam loca dono acceperint, ut ea protinus christianis reddant... Et quoniam iidem christiani non ea loca tantum in quibus convenire solebant, sed alia etiam habuisse noscuntur, quae non privatim ad singulos ipsorum, sed ad ius corporis pertinerent, haec omnia post legem a Nobis memoratam, absque

pasauliniais įstatymais galėjo įgyti ir turėti pasaulinių turtų. Todėl Bažnyčia jau nuolat turėjo ir šiandien tebeturi savo turtų.

3. Į Bažnyčios teisę laisvai ir pasaulinės valdžios nepriklausomai įgyti savo turtai įeina štai kas:

1) Bažnyčios savaime nesaisto būdas ir normos, išleistos pasauliniams turtams įgyti. Nes tobulos draugijos nesaisto kitos draugijos įstatymai. Išimtis tėra tada, kai pati ši draugija juos legalizuoja savo srity. Todėl Bažnyčia leistinai ir tikrai gali įgyti turtus vien įgimtosios teisės ir pozityvių Dievo įstatymų normomis (kan. 1999, § 1). Tik ji dar gali išleisti savo normas. Iš tiesų Bažnyčia bažnytinėse sutartyse (atsieit, ir bažnytinių turtų įgijimo sutartyse) įsako laikytis tų valstybių įstatymų, kurie neprieštarauja Dievo teisėms ar bažnytinės teisės ko kita nesako (kan. 1529).

2) Bažnyčia gali laisvai priiminėti dovanas ir reikale įsakyti, kad tikintieji mokėtų bažnytinius mokesčius ar sumestų mezliavas. Nes:

a) Tai yra Bažnyčios priemonės. O Ji Dievo teisėmis gali laisvai vartoti visas priemones, reikalingas savo tikslui pasiekti.

b) Kiekvienas žmogus, konsekvenčiai kiekvienas krikščionis, turi įgimtą teisę laisvai disponuoti savo turtus padoriems tikslams. Taigi gali juos duoti Bažnyčiai.

c) Valstybė gali imti ir ima mokesčius. Kodėl to daryti negalėtų Bažnyčia? Juk žmonės kur kas svarbesnę naudą turi iš Bažnyčios, nekaip iš valstybės. Todėl ir šv. Povilas sako: „Juk yra parašyta Mozės įstatyme: Neužriši nasrų kuliančiam jaučiui! Gal Dievas rūpinasi kuliančiais jaučiais? Ar iš tikrųjų ne dėl mūsų tai sako? Taip, dėl mūsų tai parašyta. Artojas turi arti su viltimi; ir kurs kulia, su viltimi gauti vaisių. Jei mes jums sėjome dvasinę sėklą, argi didelis yra dalykas, jei mes dalyvautumėm jūsų žemiškoje pjūtyje“ [1]).

d) Tikintieji natūraliniu teisingumu (ex iustitia naturali) turi atsilyginti Bažnyčiai už dvasinį darbą. Todėl šv. tėvas Pijus XI rašo: „Nesiliaukite mylėję Dievo namų grožį ir materiališkai padėję dvasiniams savo sėjikams“ [2]).

3) Valstybė nieku būdu negali kliudyti ar aprėžti bažnytinių turtų kiekio ir kokio. Tai išplaukia iš ką tik kalbėtų įrodymų, sub. 3, 2.

4. Bažnyčia turi teisę laisvai ir niekieno nepriklausomai tvarkyti ar administruoti bažnytinius turtus.

Į kalbamąją laisvę įeina ne tik paprastieji, bet taip pat nepa-

---

ulla dubitatione iisdem christianis hoc est corpori et conventiculis ipsorum reddi iubebis“.

[1]) 1 Kor. 9, 9—11.

[2]) Ep. encycl. „Maximam gravissimamque“, 18 ian. 1924: „Ne cessetis diligere decorem domus Dei et iis corporea suppeditare qui vobis spiritualia seminaverunt“.

prastieji turtų administravimo veiksmai, pav., teisė parduoti, mainyti, dovanoti, imti vaisiai ir tt.

Ir tai:

1) Bažnyčia turi teisę administruoti bažnytinius turtus. Nes:

a) Jau privatiniai ir šiaipjau juridiniai asmens turi teisę administruoti savo turtus. Juo labiau tą teisę turi turėti Bažnyčia—Ji, tobula draugija, kur kas svarbesnė už privatinius ir šiaipjau juridinius kitus asmenis.

b) Kan. 1495, § 1 sako, jog Bažnyčia turinti teisę administruoti savo turtus.

2) Bažnyčia, administruodama savo turtus, yra laisva ir nepriklauso pasaulinės valdžios. Nes:

a) Bažnyčios, tobulos draugijos, savaime nesaisto pasaulinės valdžios įstatymai. Konsekvenčiai nesaisto Jos tie pasaulinės valdžios įstatymai, kurie tvarko pasaulinių turtų administravimą.

b) Bažnytiniai turtai, nors tebėra fizinės įgimties, vis dėlto yra pakeitę juridinę įgimtį. Nes virto dvasiniais daiktais (res sacrae) — daiktais, paskirtais antagamtiniam tikslui siekti, ir pateko į Bažnyčios valdžią, kuri savo reikalus tvarko laisvai ir pasaulinės valdžios nepriklausomai. Tai su dvasiniais susiję dalykai, kas prilygsta dvasinius dalykus.

c) Kan. 1495, § 1 sako, jog Bažnyčia turinti teisę laisvai ir ir pasaulinės valdžios nepriklausomai administruoti bažnytinius turtus.

3) Bažnyčia, administruodama bažnytinius turtus, nepriklauso net tikinčiųjų arba katalikų; nes šie šiaip jau neturi jokios valdžios Bažnyčioj.

Katalikai, tiesa, dažniausiai sudeda visus kurio bažnytinio juridinio asmens turtus, pav., nuperka beneficijos žemę, pastato visus parapijos namus ir tt. Bet vis dėlto neturi jokios jų nuosavybės ar administravimo teisės. Nes kalbamųjų turtų savininkas yra pati Bažnyčia, arba juridiniai bažnytiniai asmens. Katalikai jiems visai atidavė anuos daiktus — nustojo jų atžvilgiu visų teisių. Išimtys: a) Jeigu krikščionys, duodami turtus, pridėjo sąlygą ir ją priėmė Bažnyčia. Taip daryti galima ir kartais daroma, kuriant beneficijas (in fundatione alicuius beneficii). b) Jeigu pati Bažnyčia katalikams, pav., vadinamiesiems bažnyčios fabrikos komitetams, duoda tam tikrų teisių administruoti bažnytinius turtus.

5. Taip pat kiekvienas moralinis ar juridinis bažnytinis asmuo turi teisę įgyti, turėti ir administruoti savo turtus. Tą teisę duoda Bažnyčia. Duoda, padarydama juridinį asmenį ar duodama jam juridiškumą. Duoda tam, kad atskiri juridiniai bažnytiniai asmens turėtų iš ko gyventi, dirbti savo darbą ir siekti savo tikslą.

Tą dalyką, kad juridiniai bažnytiniai asmens turi teisę įgyti, turėti ir administruoti savo turtus, rodo kan. 1495, § 2 ir 1499, § 2. Pirmasis stačiai sako, jog juridiniai bažnytiniai asmens turį teisę įgyti, turėti ir administruoti savo turtus. Antrasis skamba

šiaip: „Turtų nuosavybė (juridinių bažnytinių asmenų), prižiūrima vyriausios Apaštališkojo Sosto valdžios, pridera tiems moraliniams asmenims, kurie teisiai yra juos įgiję“[1]).

Juridinių bažnytinių asmenų teisė įgyti, turėti ir administruoti savo turtus nepriklauso valstybės. Nes to dalykas yra tvarkyti ar kištis į moralinių asmenų reikalus, kas patį asmenį yra padaręs ar davęs jam juridiškumą. Moraliniams bažnytiniams asmenims juridiškumą arba juridinę asmenybę davė Bažnyčia. Konsekvenčiai Bažnyčia ir tegali juos tvarkyti. Valstybei begalima pripažinti ar priskirti teisė įregistruoti, arba įrašyti valstybės knygose bažnytiniai turtai (recognitio bonorum ecclesiasticorum). Tai net pačiai Bažnyčiai naudinga, nes padės lengviau apsiginti nuo užpuolikų bažnytinių turtų.

43. Verčiamoji valdžia. — 1. Verčiamoji valdžia, kaip matėme aukščiau (n. 18), skirstoma į galią priversti (facultas cogendi), sudrausti (facultas coercendi) ir bausti (fucultas puniendi).

2. Bažnyčia turi galią priversti, arba užbėgti už akių sulaužyti teises. Nes:

1) Tai preventyvi priemonė: lengviausia išlaikyti tvarka.

2) Kiekviena tobula draugija turi kalbamąją galią. Todėl ji pridera taip pat Bažnyčiai.

3. Bažnyčia turi galią sudrausti, arba sulaikyti faktišką ardymą savo visuomenės tvarkos. Nes:

1) Tai taip pat yra lyg preventyvi priemonė: lengviau sulaikyti ardoma visuomenės tvarka, nekaip suardyta pataisyti.

2) Tokią galią turi kiekviena tobula draugija. Taigi.

4. Bažnyčia gali bausti nusikaltėlius, savo valdinius. Ta teisė yra įgimta, sava ir nepriklausoma jokios pasaulinės valdžios.

Bažnyčia gali bausti savo valdinius dvasinėmis ir pasaulinėmis bausmėmis. Pirmasis dalykas yra dogmatas. Antrasis — teologijos tiesa (theologice certum).

Tą dalyką, kad Bažnyčia gali bausti savo valdinius dvasinėmis ir pasaulinėmis bausmėmis, įrodo:

1) Bažnyčios įgimtis ir tt. Nes Bažnyčia yra tobula draugija. O tokios draugijos gali bausti savo valdinius.

Be to, į Bažnyčios galią bausti įeina dvasinės ir pasaulinės bausmės, nes abiejų tų bausmių Bažnyčiai reikia savo tikslui pasiekti. Pav., ar labai pabaidysi ekskomunika ir tt. atvėsusį kataliką ar eretiką? Dar reikia pasakyti tai, kad kur nusikalstant įžeidžiama „bonum sensibile“, ten pritinka taip pat bausti „privatione boni sensibilis“ arba „poena sensibili“.

2) Šv. Raštas. Iš Jo sužinome, kad pats Kristus yra davęs Bažnyčiai galią bausti. Pav., Jis sako: „Jeigu jis (nusikaltėlis)

[1]) „Dominum bonorum, sub supprema auctoritate Sedis Apostolicae, ad eam pertinet moralem personam, quae eadem bona legitime acquisiverit.“

ir jų nepaklausytų (įspėtas prie liudytojų), pasakyk Bažnyčiai: jei jis nepaklausytų Bažnyčios, tebūna jis tau, kaip pagonis ir muitininkas“ [1]). Tai ekskomunikos bausmė.

3) Apaštalai. Pav., šv. Povilas galią bausti sakosi gavęs ne iš žmonių, tik iš paties Kristaus. Štai jo žodžiai: „Todėl aš tau rašau toli būdamas, kad atėjęs neturėčiau elgtis kiečiau ta valdžia, kurią Viešpats yra man davęs statymui, ne griovimui“[2]). Kitoj vietoj tas pat apaštalas sako: „Ko jūs norite? kad aš ateičiau pas jus su rykšte ar su meile ir romumo dvasia?“[3]). Galop, apaštalai iš tiesų bausdavo taip dvasinėmis, taip pasaulinėmis bausmėmis nepriklausomai jokios pasaulinės valdžios. Pav., šv. Povilas ekskomunikavo viešą paleistuvį, piktžodžiautoją Iminiejų ir Aleksandrą ir t.t.[4]) O šv. Petras, galima sakyti, nubaudė Ananiją ir jo žmoną Safirą už melavimą.

4) Bažnyčios pareiškimai. Taip, šv. tėvas Jonas XXII pasmerkė Marsilijaus Patavinus propoziciją, kuri skamba šiaip: „Be imperatoriaus leidimo Bažnyčia visai negali bausti jokio žmogaus“[5]). Šv. tėvas Benediktas XIV pasmerkė P. La Borde knygą, kur neigiama Bažnyčios galia bausti pasaulinėmis bausmėmis[6]). Šv. tėvas Pijus VI tokią pat sinodo Pistoriensis klaidą paskelbė eretiška[7]). Šv. tėvas Pijus IX pasmerkė šį tvirtinimą: „Bažnyčia negali fiziškai bausti ir neturi jokios tiesioginės ir netiesioginės pasaulinės valdžios“[8]). Tridento susirinkimas pasmerkė tuos, kurie sako, jog Bažnyčia tegalinti pašalinti nuo sakramentų[9]), kur bausmė labiausiai yra dvasinė. Vadinasi, Bažnyčia gali bausti ne tik dvasinėmis, bet taip pat pasaulinėmis bausmėmis. Kan. 2214, § 1 sako: „Bažnyčiai yra įgimta, sava ir jokios žmonių valdžios nepriklausoma teisė bausti nusikaltėliai valdiniai dvasinėmis ir pasaulinėmis bausmėmis“[10]).

5) Bažnyčios istorija. Bažnyčia visada bausdavo dvasinėmis ir pasaulinėmis bausmėmis. Pirmųjų pavyzdys — ekskomunika, depozicija ir t.t. Antrųjų — ištrėmimas, kalėjimas, pinigų bauda ir t.t. Jeigu Bažnyčia tai, neturėdama teisės, būtų dariusi, tai būtų klydusi. To tvirtinti negalime. Taigi.

---

[1]) Mat. 18, 17.
[2]) 2 Kor. 13,10.
[3]) 1 Kor. 4,4.
[4]) 1 Kor. 5,1—5; 2 Tes. 3,14; 1 Tim. 1,20.
[5]) Const. „Licet“, 23 oct. 1327: „Ecclesia simul iuncta neminem punire potest punitione coactiva nisi hoc concedat Imperator“.
[6]) Breve „Ad assidua“, 4 mart. 1755.
[7]) Const. „Auctorem fidei“, 28 aug. 1794.
[8]) Syllabus errorum, prop. 24: „Ecclesia vis inferendae potestatem non habet, necque potestatem ullam temporalem directam vel indirectam“.
[9]) Sess. VII, *de baptismo*, can. 14.
[10]) „Nativum et proprium Ecclesiae ius est, independens a qualibet humana auctoritate, coercendi delinquentes sibi subditos poenis tum spiritualibus tum etiam temporalibus“

6) Bausmių įgimtis. Nes kai kuriose dvasinėse bausmėse glūdi taip pat pasaulinės bausmės, pav., ekskomunikoj, kur, be kitko, draudžiama yra draugauti su ekskomunikuotu kai kuriuose dalykuose.

5. Ginčijamasi, ar Bažnyčia galinti bausti mirti. Absoliutiškas daugumas mokslininkų katalikų neigiamai kalba. Tai, mano išmanymu, yra teisinga. Nes:

1) Šv. Raštas stačiai ir pažymėtai nekalba tokios teisės naudai.

2) Bažnyčia niekada nėra buvusi ir nėra išleidusi tokio įstatymo, kuriuo bažnytiniai nusikaltėliai būtų baudžiami mirti. Tik seniau tam tikrus savo nusikaltėlius atiduodavo valstybei, kuri savo įstatymais bausdavo mirti. Paskutinysis dalykas ir rodo, jog Bažnyčia pati negali bausti mirti.

3) Bažnyčia net kartkartėmis yra pareiškusi priešinga. Pav., šv. tėvas Leonas D. sako, jog Bažnyčia vengianti kraujo bausmių[1]). Šv. tėvas Mikalojus I taip pat sako: „Bažnyčia... teturi dvasinį kardą, neužmuša, tik gaivina“[2]).

4) Tokia galia turėti Bažnyčiai būtų nenaudinga ir negalima įvykdyti. Nes jeigu Bažnyčia geruoju gyvens su valstybe, tai ši pati baus už didesnius bažnytinius nusikaltimus, kurie ardo taip pat jos tvarką, ar bent pasirūpins, kad bažnytinės bausmės būtų įvykdytos. Jeigu tuodu suverenitetai gyvens nesantaikoj, tai vis dėlto Bažnyčia fiziškai ar morališkai negalės vartoti savo galios.

III. Aktyvus Bažnyčios valdžios subjektas.

1. Šv. tėvas.

44. Medžiaga. — 1. Apskritai, 2. Rinkimai šv. tėvo, 3. Šv. tėvo valdžia, 4. Šv. tėvo teisės ir 5. Šv. tėvo valdžios kadencija.

45. Apskritai. — Šv. tėvas yra šv. Petro primato įpėdinis. Tai Dievo teisės.

46. Rinkimai šv. tėvo. — 1. Pirmaisiais amžiais šv. tėvas buvo renkamas maždaug taip pat, kaip Vakarų Bažnyčios vyskupai, atsieit, jį rinko Romos dvasiškiai, sutinkant aplinkiniams vyskupams ir dalyvaujant katalikams. Paskutinieji nerinko, tik liudydavo, jog išrinktasis esąs vertas būti šv. tėvu.

Ilgainiui į rinkimus šv. tėvo pradėjo kištis imperatoriai. Be kitko, ėmė reikalauti, kad šv. tėvu būtų išrenkamas jiems tinkamas asmuo.

XI amž. šv. tėvą renka kardinolai. Šv. tėvas Aleksandras III išleido įstatymą, kur šv. tėvui išrinkti reikia $^2/_3$ visų kardinolų rinkėjų balsų.

---

[1]) Ep. XV, ad Turribium, vz. Migne, P. L., IV 680: „Cruentas refugit ultiones“.

[2]) C. 6, C. XXXIII, qu. 2: „Ecclesia... gladium non habet, nisi spiritualem; non occidit, sed vivificat“.

Šv. tėvas Grigalius X šv. tėvą rinkti įsakė konklavoj.

XVI amž. Bažnyčia ar bent kardinolai ima toleruoti vadinamąjį „veto“ arba „exclusivam“. Pagal ją Prancūzijos, Austrijos ir Ispanijos valdovai galėjo per bet kurį kardinolą pareikšti, kad tam tikras kardinolas nebūtų renkamas šv. tėvu. Kalbamąjį dalyką griežčiausiai uždraudė šv. tėvas Pijus X.

2. Šiandien šv. tėvą rinkti tegali kardinolai. Renkama uždaroj konklavoj. Paskutinioji turi prasidėti po 15 d., mirus šv. tėvui. Reikale terminas galimas pailginti tris dienas.

Paprastoji šv. tėvo rinkimų forma yra stačiai rinkimai (per scrutinium). Čia renkama slapta ir raštu. Išrinkti reikia, kaip ir seniau, $^2/_3$ rinkėjų balsų.

Nepaprastosios šv. tėvo rinkimų formos yra kompromisas (per compromissum) ir lyg įkvėpimas (per quasi inspirationem). Pirmasis būna tada, kad absoliutiškai visi kardinolai rinkėjai konklavoj paveda trims, penkiems ar septyniems kardinolams rinkti šv. tėvą. Antrasis — kai visi kardinolai rinkėjai nesusitarę, lyg šv. Dvasios įkvėpti, ką gyvu žodžiu apšaukia šv. tėvu konklavoj.

3. Šv. tėvu tikrai renkami gali būti visi tie, kuriems nedraudžia Dievo ir bažnytinės teisės. Todėl tikrai rinkti galimas net pasaulininkas, juo labiausiai bet kurs dvasiškis. Atbulai, tikrai rinkti negalima moterų [1]), vaikų, nuolatinių bepročių (habituali amentia laborantes), nekrikštytųjų, viešų ir žinomų eretikų ar atskalūnų ir t. t. Kitas dalykas — leistinumas. Jam, be kitko, reikia, kad šv. tėvu renkamas būtų dorovingas, mokytas, suaugęs ir verčiausias asmuo.

Šv. tėvu rinkti galimi net nekardinolai. Tik tai pritinka. Taip iš tiesų net daroma nuo šv. tėvo Urbono VI [2]).

Šv. tėvu rinkti galima bet kurios tautybės. Tik nuo šv. tėvo Hadriono VI šv. tėvu renkami italai [3]).

4. Išrinktasis šv. tėvu turi sutikti (consensus seu acceptatio electi). Atbulai, nereikia niekieno patvirtinimo.

Sv. tėvas, teisiai pareiškęs sutikimą, pačiomis Dievo teisėmis, arba betarpiškai iš Dievo gauna savo valdžią arba jurisdikciją [4]).

5. Jeigu šv. tėvu išrinktas nevyskupas, tai šventinamas. Šventina kardinolas dekanas. Šie šventimai duoda ne jurisdikciją, tik šventimų galią (potestatem ordinis).

6. Galų gale šv. tėvas vainikuojasi (coronatio) ir apima Laterano baziliką (captio possessionis Basilicae Lateranensis) [5]).

47. Papos valdžia. — 1. Papa turi dvilypę valdžią, būtent, šventimų (potestatem ordinis) ir jurisdikcijos galias (potestatem iurisdictionis).

---

[1]) Šv. tėvo Joannos istorija yra pasaka. Vz. P. Malakauskis, Ar moteris Joanna kadaise buvo papa? [8], Kaunas 1931.

[2]) Urbonas VI (1378—1389) šv. tėvu buvo išrinktas nekardinolas.

[3]) Sv. tėvas Hadrionas VI (1522—1523) buvo olandas (batavus).

[4]) Kan. 108, § 3 ir 219.

[5]) Laterano bazilika yra šv. tėvo katedra.

Šv. tėvo šventimų galia substanciališkai ir veiksmo tikrumo atžvilgiu nėra vyresnė už kitų vyskupų. Tik leistinumo atžvilgiu yra kur kas platesnė už vyskupų šventimų galią. Tai pareina nuo vyriausios, visiškos ir visuotinės šv. tėvo jurisdikcijos. Todėl šv. tėvas gali leistinai eiti daug tokių šventimų apeigų, kurios kitiems vyskupams draudžiamos.

Šv. tėvo jurisdikcijos galia yra ne kas kita, kaip galia tvarkyti Bažnyčia. Ji sudaro šv. tėvo primatą. Apie paskutinįjį kan. 218, § 1 sako štai ką: „Romos šv. tėvas, šv. Petro primato įpėdinis, turi ne tik garbės primatą, bet taip pat vyriausią ir visišką jurisdikcijos galią visoj Bažnyčioj taip tikėjimo ir dorovės, taip tuose dalykuose, kurie pridera prie visame pasauly paplitusios Bažnyčios drausmės ir tvarkos“ [1]).

2. Šv. tėvo jurisdikcija skirstoma šiaip:

1) Formos atžvilgiu — įstatymų leidyba, teismas ir vykdomoji valdžia.

2) Objekto atžvilgiu — ministerija, magisterija ir tvarkymas (regiminis). Pirmoji — tvarkymas sakramentų, sakramentalijų ir Dievo kulto. Antroji — mokymas. Trečioji — tvarkymas visos Bažnyčios.

3) Būdo atžvilgiu — paprastoji (ordinaria), nepaprastoji (extraordinaria), sava (propria), vikarinė (vicaria) ir t. t. Paskutinioji vadinasi ta galia, kuri einama Dievo vardu.

4) Tysos atžvilgiu — visuotinė ir dalinė.

3. Šv. tėvo jurisdikcija kan. 218, §§ 1—2 yra šiokia:

1) V y r i a u s i a (supprema). Vyriausia už visas kitas Bažnyčios jurisdikcijas. Todėl visi krikščionys, nors eitų vyriausias pareigas, dvasinėj srity pridera šv. tėvo valdžiai.

2) V i s i š k a (plena), t. y. šv. tėvas gali tvarkyti visa tai, ko reikia Bažnyčios tikslui siekti.

3) V i s u o t i n ė (universalis). Vadinasi, liečia visus — taip atskirus asmenis, taip jų sumą, arba visus krikščionis ir jų gyvenamuosius kraštus.

4) B e t a r p i š k a (immediata). Betarpiška pasyviai ir aktyviai. Betarpiška pasyviai reiškia tai, kad šv. tėvas savo galią gavo ne iš kur kitur, tik betarpiškai iš Dievo. Betarpiška aktyviai reiškia tai, kad šv. tėvas gali ją vartoti be jokio dvasinio ar pasaulinio, pav., valstybės, tarpininkavimo. Taigi jis gali betarpiškai tvarkyti kiekvieną vyskupiją ar kraštą, įsakyti kiekvienam krikščioniui ir t. t. [2])

5) N e p r i k l a u s o m a (independens). Nepriklausoma pasaulinės valdžios, pav., valstybės ir t. t. Todėl šv. tėvas P i j u s IX pasmerkė šį tvirtinimą: „Bažnyčia negali vartoti savo valdžios be

[1]) „Romanus Pontifex, Beati Petri in primata Successor, habet non solum primatum honoris, sed suppremam et plenam potestatem iurisdictionis in universam Ecclesiam tum in rebus quae ad fidem et mores, tum in iis quae ad disciplinam et regimen Ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent“.

[2]) Plg. kan. 1557, 1569 ir 1431.

pasaulinės valdžios leidimo ir sutikimo“ [1]). Šv. tėvas nepriklauso nė jokios dvasinės valdžios, pav., vyskupų, kardinolų, visuotinio susirinkimo ir t. t. [2]) Šv. tėvo valdžia tepriklauso įgimtosios teisės ir pozityvių Dievo įstatymų.

4. Šv. tėvas neklysta (est infallibilis), kai kalba ex cathedra, t. y. tikėjimo ir dorovės dalykuose visai Bažnyčiai ir t. t. Drausmės dalykuose tiek tėra „infallibilis“, jog negali išleisti tokio visuotinio įstatymo ar duoti visuotinio įsakymo, kuris prieštarautų tikėjimui ar dorovei. Kituose dalykuose gali klysti.

48. Šv. tėvo teisės. — 1. Šv. tėvas turi daug savotiškų teisių. Be kitko, turi vadinamąsias garbės teises (iura honorifica), pav., įvairius titulus (Papa, Beatissimus Pater, Episcopus episcoporum, Vicarius Christi, Pontifex Maximus, Summus Pontifex, ir t. t.), insignijas (tiarą, palijų) ir t. t.

2. Plačiau kalbant, paminėtinos šios šv. tėvo teisės:

1) Laisvos kelybos teisė (ius liberae communicationis). Šv. tėvas laisvai ir betarpiškai gali santykiauti su visu katalikišku pasauliu ir su visais ir atskirais krikščionimis. Taip pat visas katalikiškas pasaulis ir visi atskiri krikščionys gali laisvai ir betarpiškai santykiauti su šv. tėvu. Šv. tėvas ir tikintieji gali santykiauti su kits kitu patys (personaliter), raštu ir kitais būdais, pav., telefonu, telegrafu, radiju ir t. t.

Šv. tėvo laisvos kelybos teisė išplaukia iš jo primato.

2) Teisė siųsti legatai (ius mittendi legatos), pav., legatas a latere, nuncijus, internuncijus, apaštališkasis delegatas ir t. t. Šv. tėvas turi pasaulinės valdžios nepriklausomą teisę siųsti legatus į visą pasaulį. Tai įrodo:

a) Šv. tėvo primatas. Šv. tėvas turi jurisdikcijos primatą. Todėl turi santykiauti su visa Bažnyčia. Čia dažnai neužtenka rašto ir t. t. Bet šv. tėvas pats negali visų pasiekti. Todėl jam reikia pripažinti teisė santykiauti per kitus, arba siųsti legatai.

b) Apaštališkojo Sosto pareiškimai. Pav., šv. tėvas Jonas XXII sako: „Mes, apaštališkąja valdžia visai pasmerkdami tokį (priešingą) įprotį, ne tik neišmintingą, bet labiausiai priešingą sielų išganymui ir įžeidžiantį apaštališkąją valdžią, nutariame, jog legatai... turi būti priimami“ [3]). Šv. tėvas Leonas XIII rašo, jog šv. tėvas legatus siųsti galįs „ne iš kur gauta, bet savo teise“ [4]).

---

[1]) Syllabus errorum, propos. 20: „Ecclesiastica potestas suam auctoritatem exercere non debet absque civilis gubernii venia et assensu“.

[2]) Plg. Conc. Tridentinum, sess. XXIV, *de ref.*, c. 21; Pius VI, const. „Auctorem fidei“, 28 aug. 1794; Conc. Vaticanum, sess. IV, c. 3.

[3]) C. un., *de consuetudine*, Extravag. com.: „Nos huiusmodi consuetudinem non tam irrationabilem, quam... animarum saluti contrariam, detrahentemque Apostolicae potestati, auctoritate apostolica penitus reprobantes, legatos ipsos... debere admitti decrevimus“.

[4]) Ep. „Longinqua oceani“, 6 ian. 1895: „non extrinsecus quaesito, sed nativo iure suo“.

c) Valstybės. Valstybės pripažįsta šv. tėvo legatus ir pačios siunčia savo atstovus Apaštališkajam Sostui.

3) Neliečiamumo teisė (immunitas).

Kalbamąja teise šv. tėvas visai nepriklauso jokios pasaulinės valdžios ne tik dvasinės savo valdžios srity, bet taip pat pasauliniuose dalykuose, kur pasaulinės valdžios priklauso šiaipjau valdiniai. Taigi šv. tėvas yra laisvas nuo asmens ir turtų pasaulinių priedermių (exemptio ab oneribus personalibus et patrimonialibus), niekas jo negali teisti, areštuoti, bausti ir, apskritai, nesaisto jokia priedermė vien pasauliniais įstatymais (ex sola vi civilium legum) [1].

Kalbamąjį dalyką įrodo:

a) Šv. tėvo primato svarbumas. Nes šiaipjau dvasiškiai dėl savo dignitatės yra išimti iš kai kurios pasaulinės jurisdikcijos, pav., teismo. Juo labiau šv. tėvas turi nepriklausyti pasaulinės jurisdikcijos. Be to, šv. tėvo dalykas yra atleisti dvasiškiai nuo pasaulinės jurisdikcijos. Kaip tai galėtų padaryti, jeigu pats priderėtų pasaulinės jurisdikcijos. Toliau, šv. tėvo primate glūdi teisė spręsti bet kieno, net pasaulinių valdovų, dvasinės ir nuodėmės atžvilgiu pasaulinės bylos. Kalbamuoju teismo objektu eina ne tik privatinio, bet taip pat ir viešo ar valstybės gyvenimo veiksmai ar darbai. Kaip šv. tėvas, būdamas valdiniu bet kuriuo atžvilgiu, galėtų teisti savo vyresnįjį. Galop, šv. tėvas valdo visą Bažnyčią. Čia jis iš tiesų turi būti laisvas ir niekieno nepriklausyti. Kitaip gali būti įtarimų, kad šv. tėvas esąs šališkas. Tai jau negera.

b) Bažnyčios nepriklausomumas. Bažnyčia turi būti laisva ir niekieno nepriklausyti. Todėl ir Jos galva, šv. tėvas, turi būti visai laisvas ir niekieno nepriklausyti.

49. Šv. tėvo valdžios kadencija. — Šv. tėvo valdžia baigiasi šiaip:

1) Mirus šv. tėvui.

2) Atsisakius šv. tėvui. Tam dalykui nereikia niekieno sutikimo, nes šv. tėvui nėra jokio vyresniojo.

3) Tikrai ir amžinai išėjus šv. tėvui iš proto; nes čia nustojama jurisdikcijos vartojimo pamato, nuolatinio proto (usus habitualis rationis).

4) Įkritus šv. tėvui į viešą ir žinomą eretiją ar atskalą. Nes tada liaujamasi buvus aktyviu Bažnyčios nariu. Tuo pačiu nebegalima būti Bažnyčios galva [2].

---

[1] Tik įgimtąja teise šv. tėvas turi laikytis visuomenės sugyvenime normų, kur reikalauja visuomenės gerovė. Sąlyga—jeigu tai sutaikoma su Jo pareigomis ir dignitate.

[2] Chimeriškas atvejis, nes Dievo apvaizda saugoja šv. tėvą nuo tos nelaimės.

2. Kardinolai, patriarchai, primatai, metropolitai ir arkivyskupai.

50. Medžiaga. — 1. Kardinolai, 2. Patriarchai ir primatai, ir 3. Metropolitai ir arkivyskupai.

51. Kardinolai. — Kardinolai — VIII amž. padaras. Juos laisvai skiria šv. tėvas iš įvairių tautų.

Kardinolų gali būti 70. Jie skirstomi į tris rūšis (ordines), būtent, vyskupų — 6, kunigų — 50 ir diakonų — 14.

Kardinolai sudaro šv. tėvo senatą, padeda šv. tėvui tvarkyti Bažnyčią ir yra jo rinkėjai. Bet jie savaime neturi jurisdikcijos. Išimtis — jeigu tam tikru paskyrimu ar įgaliojimu eina jurisdikcijos pareigas, pav., yra dieceziniais vyskupais.

52. Patriarchai ir primatai.— 1. Seniau patriarchų buvo penki, būtent, Romos, Konstantinopolio, Aleksandrijos, Antiochijos ir Jeruzalės. Šiandien jų yra daugiau.

Primatai seniau buvo šiek tiek panašūs į patriarchus.

2. Seniau patriarchai ir primatai turėjo tam tikrą jurisdikciją atskirų tautų ar kelių bažnytinių provincijų vyskupų ir arkivyskupų atžvilgiu. Šiandien jiems bepridera garbės titulas ir precedencija. Išimtis — dalinės teisės.

53. Metropolitai ir arkivyskupai. — 1. Metropolitai seniau vadinosi svarbesnių sostapilių vyskupai. Arkivyskupas buvo labiau garbės titulas, kur buvo duodamas svarbesniems metropolitams. VII am. metropolitai dažniausiai buvo vadinami taip pat arkivyskupais. Šiandien arkivyskupu metropolitu vadinamas tas vyskupas, kurs valdo bažnytinę provinciją. Stačiai arkivyskupas vadinasi kartais tas vyskupas, kurs betarpiškai priklauso Apaštalikojo Sosto. Arkivyskupų yra taip pat titularinių.

Arkivyskupus ir arkivyskupus metropolitus laisvai skiria šv. tėvas.

2. Arkivyskupas metropolitas turi dvejopą valdžią, būtent, vyskupo — savo vyskupijoj ir arkivyskupo metropolito — bažnytinėj provincijoj. Pirmoji yra tokia pat, kaip kitų rezidencialinių vyskupų. Išimtis — paliko ir precedencijos teisės. Antrąją sudaro tam tikros teisės, pav., provincijos vyskupų tribunolų apelacijos.

Šiaipjau arkivyskupas teturi vyskupo valdžią savo vyskupijoj ir šiokias tokias garbės teises.

3. Vyskupai.

54. Medžiaga. — 1. Vyskupų sąvoka, 2. Padalinimas vyskupų, 3. Skyrimas vyskupų, 4. Vyskupų valdžia ir 5. Vyskupų valdžios kadencija.

55. Vyskupų sąvoka. — „Vyskupai yra apašalų įpėdiniai

ir Dievo įsakymu yra skiriami tam tikroms bažnyčioms, kurias jie, prižiūrimi R. šv. tėvo, valdo paprastąja galia" — kan. 329, § 1 [1]).

Vyskupai in genere, kaip kalbėjom aukščiau, yra Kristaus padaras. Tai pasakytina bent ta prasme, kad Kristus įsakė skirti vyskupus. Atbulai, vyskupai in specie tėra bažnytinių teisių dalykas. Nes atskirų vyskupijų vyskupus skiria šv. tėvas. Šv. tėvas duoda jiems ir jurisdikciją ir tt. (n. 33, 4).

56. Padalinimas vyskupų. — Vyskupai skirstomi šiaip:

1) Rezidencialiniai ir titulariniai. Pirmieji vadinasi tie, kurie valdo vyskupiją. Antrieji nevaldo vyskupijų.

2) Sufraganai ir išimtieji (exempti), veizint į tai, kieno priklauso, būtent arkivyskupo metropolito ar betarpiškai Apaštališkojo Sosto.

3) Bendradarbiai (coadiutores) ir padėjėjai (auxiliares) Pirmieji skiriami padėti vyskupui su įpėdinystės teise (cum futura successione). Antrieji stačiai skiriami padėti vyskupui.

57. Skyrimas vyskupų. — 1. Pirmuosius vyskupus paskyrė pats Kristus. Tai apaštalai.

Apaštalai taip pat skyrė vyskupus. Pav., visi jie Matą išrinko Judos vietoj, šv. Petras ir Povilas Jokūbą Teisingąjį paskyrė Jeruzalės vyskupu, šv. Povilas šv. Titą — Kretos vyskupu ir šv. Timotiejų — Efezo vyskupu.

Apaštalai net išleido tam tikrą įstatymą. Juo vyskupai skiria savo įpėdinius, sutinkant Bažnyčiai.

Tik katalikų dalyvavimas buvo ne kas kita, kaip liudijimas, jog išrinktasis esąs dorovingas ir vertas būti vyskupu.

II—III amž. vyskupus renka provincijos vyskupai, kunigai ir pasaulininkai katalikai. Paskutiniųjų dalyvavimas buvo toks pat, kaip I amž.

Išrinktąjį tvirtina provincijos vyskupai.

IV amž. vyskupus rinko dvasiškiai, vietinė taryba (curia), garbės asmens (honorati) ir miesto gyventojai. Bet tik dvasiškiai tikrai terinkdavo. Kiti pareikšdavo savo sutikimą ar norus ir tt. Jeigu rinkimais buvo abejojama, tai dalyką spręsdavo imperatorius. Išrinktąjį tirdavo metropolitas ir provincijos vyskupai. Tvirtindavo metropolitas.

IV amž. (o gal net truputį anksčiau) žmonės daugely vietų įgijo labai plačią vyskupų rinkimų teisę — teisę net balsuoti vyskupų rinkimuose drauge su dvasiškiais ar bent reikalauti, kas turėtų būti renkamas vyskupu. Bet dėl to dalyko dažnai tekdavo gailėtis, nes kilo daug nesusipratimų, intrigų ir sumišimų.

Ketvirtojo amžiaus vyskupų rinkimų sistema ilgokai gyveno. Ją išgriovė karaliai.

---

[1]) „Episcopi sunt Apostolorum Successores atque ex divina institutione peculiaribus ecclesiis praeficiantur quas cum potestate ordinaria regunt sub auctoritate Romani Pontificis".

Karaliai labai seniai kėsinosi kištis į rinkimus vyskupų. Pirmąjį tokį pavyzdį randame jau IV amž., kur imperatorius Konstantinas D. Antiochijos vyskupo kandidatais pasiūlė du kunigus. Jo sūnus Konstancijus net pats katalikų vyskupais pasodino arijonus.

Kai vėlesniais laikais vyskupai tapo didžiavaldomis ir senatoriais, karaliai dar labiau reiškė pretenzijų rinkti vyskupus. Daug jų, pav., Ispanijos karalius (VII amž.), net gavo įvairių vyskupų rinkimų teisių (skirti, nominuoti, prezentuoti ir tt.).

IX—X amž. karaliai glemžte paglemžė žmonių teisę dalyvauti rinkimuose vyskupų. Paskiau pastumė į šalį net dvasiškius. Tada karaliai ima piktanaudoti — už pinigus davinėti vyskupų sostus. Įsivyravo simonija. Be to, imta manyti, kad vyskupai visą savo valdžią gauną iš karalių. Tai kilo iš to, kad vyskupai iš karalių gaudavo feudalinius turtus. Tai buvo atliekama investitūros būdu, vartojant simboliškus ženklus, būtent, pastoralą ir žiedą. Ši klaida vadinasi „investitūra“ [1]). Prieš kalbamąją simoniją ir investitūrą protestavo šv. tėvai. Labiausiai Grigalius VII smarkiai kariavo su ta negerove. Kova siautė iki Worms'o konkordato (1122 m. 23 rugs.).

Paskiau vyskupai rinkti pavesta katedrų kapituloms. Išrinktąjį tvirtino metropolitas. Iš pradžių ši sistema gerai užsirekomendavo. Bet XV amž. kapitulose ima virti ginčai, nesusipratimai ir intrigos. Tai nekartą baigdavosi dvejais rinkimais. Į tą negerovę net pasaulinė valdžia ima kištis. Reikėjo gydyti liga. Todėl atšaukta kapitulų teisė rinkti vyskupus. Išimtis — Vokietija ir t.t. Nuo šiol vyskupus skiria ar bent tvirtina šv. tėvas. Paskutinioji sistema vis dėlto neilgai tegyveno. Nes karaliai ar pasauliniai valdovai vienas po kito išgauna vyskupų nominacijos ar prezentacijos teises. Tokią teisę, be kitų, gavo Lenkijos-Lietuvos karalius Kazimieras Jogelaitis (1440—1492). Nominuotuosius tvirtino ir prezentuotuosius skyrė šv. tėvas. Čia vėl paplūdo piktanaudojimai. Pav., karalienė Bona už didžiausius pinigus pardavinėdavo vyskupų pareigas Lenkijoj (o gal ir Lietuvoj).

Taigi, XIV—XIX amž. vyskupus skiria šv. tėvas pats, renka katedrų kapitulos ir nominuoja ar prezentuoja karaliai.

Nuo XIX amž. prasideda mūsų laikų vyskupų rinkimų sistema. Ji vystėsi, kaitaliojosi, tobulėjo iki pat Kodekso I. C. Šį periodą Rusijos konkordatu (1847 m.) Rusijos (taigi ir Lietuvos) vyskupų kandidatus nominuoja caras. Iš jų papa skiria vyskupą. Tai buvo iki 1917 m., kai žlugo caro valdžia [2]).

2. Kodekso I. C. kan. 329, § 2 vyskupus laisvai skiria šv. tėvas (libera collatio). Tai visuotinė teisė. Dalinėmis teisėmis vyskupai skiriami dar šiaip:

1) Šv. tėvas, skirdamas arkivyskupus, diecezinius ir bendra-

---

[1]) Anų laikų investitūra tikrąja prasme buvo ne kas kita, kaip įvedimas į valdymą feudalinių turtų.

[2]) Plačiau vz P. Malakauskis, Vyskupų rinkimai, Kaunas 1919.

darbius vyskupus, atsiklausia valstybės vyriausybę, ar nieko politiška neturinti prieš vyskupo kandidatą. Taip yra, pav., Latvijoj[1]), Lenkijoj[2]), Lietuvoj[3]), Italijoj[4]), Rumunijoj[5]) ir t.t.

2) Renka katedrų kapitulos, pav., Šveicarijos S. Galli, Guri ir Bazelio vyskupijose ir iš dalies Prūsuose[6]).

3) Nominuoja ar prezentuoja karaliai ar pasauliniai valdovai, pav., daugely Lotyniškosios Amerikos vietų (bent iš tiesų) ir t.t.

4) Siūlomi kandidatai. Tai siūlymo sistema (commendatio). Čia provincijos vyskupai ar katedros kapitula ar kiti dvasiškiai renka ir siunčia į Romą vyskupo kandidatus (įprastai tris). Iš jų šv. tėvas skiria vyskupą. Taip yra, pav., Š. Amerikos J. Valstybėse, Kanadoj, Anglijoj, Škotijoj, Belgijoj, Olandijoj, Brazilijoj, Meksikoj, Bavarijoj ir t.t.

Nominuotą, prezentuotą, siūlytą, ar išrinktą vyskupo kandidatą šv. tėvas galutinai skiria vyskupu. Tai pripažinimas (institutio) — nominavus ar prezentavus, patvirtinimas (confirmatio) — išrinkus, šiaipjau skyrimas (simplex electio) — pasiūlius ir t.t.

Šv. tėvas vyskupams duoda jurisdikciją.

58. Vyskupų valdžia. — 1. Rezidencialiniai vyskupai turi šventimų galią ir paprastąją ir betarpišką vyskupijos jurisdikciją.

2. Vyskupų jurisdikcija skirstoma:

1) Formos atžvilgiu — įstatymų leidyba, teismas ir vykdomoji valdžia.

2) Objekto atžvilgiu — galia mokyti, tvarkyti tikintieji ir administruoti bažnytiniai daiktai ir turtai.

59. Vyskupų valdžios kadencija. — Vyskupų valdžia baigiasi:

1) Mirus vyskupui.
2) Atsisakius vyskupui.
3) Perkėlus vyskupą į kitą vietą.
4) Pašalinus vyskupą.
5) Deponavus vyskupą.

Pastaba. — Rezidencialinius vyskupus jurisdikcijos atžvilgiu iš esmės prilygsta kiti vyskupijų ar lyg vyskupijų valdytojai, būtent, apaštališkieji vikarai ir prefektai, apaštališkieji administratoriai, abatai ir pralotai nullius ir t.t.

---

[1]) 1922 konkordatas, n. IV (vz. Acta A. S., XIV [1922] 577).
[2]) 1925 m. konkordatas, art. XI (vz. Acta A. S., XVII [1925] 277).
[3]) 1927 konkordatas, str. XI (vz. Acta A. S., XIX [1927] 489).
[4]) 1929 konkordatas, art. 19 (vz. Acta A. S., XXI [1929] 282).
[5]) Rumunijos 1929 m. konkordatas, art. V. (vz. Acta A. S., XXI [1929] 443).
[6]) Prūsų 1929 m. konkordatas, art. 6 (vz. Acta A. S., XXI [1929] 526—527: Katedros kapitula ir Prūsų vyskupai siūlo Apaštališkajam Sostui kandidatus. Iš jų Apaštališkasis Sostas išrenka tris asmenis, iš kurių kapitula išrenka vyskupą ir atsiklausia Prūsų vyriausybę, ar nieko neturinti prieš išrinktąjį. Todėl Prūsų vyskupų rinkimų sistema yra iš dalies kapitulų rinkimų, iš dalies siūlymo.

IV SKYRIUS.

Valstybė.

I. Valstybės įgimtis.

60. Medžiaga. — 1. Valstybės apibrėžimas, 2. Valstybės kilimas, 3. Valstybės valdžios kilimas, 4. Kitos valstybės kilimo teorijos, 5. Valstybės tikslas ir 6. Valstybės valdžios forma.

61. Valstybės apibrėžimas. — Valstybė visiems gerai žinoma. Bet vis dėlto ne visi vienaip ją apibrėžia.

Vieni valstybę apibrėžia šiaip: „Valstybė yra tokia bendruomenė, kuri turi taisyklingą ir sutvarkytą prievartą“[1]). Kiti sako, jog valstybė esanti „žmonių masė, kuri gyvena tam tikrame žemės plote ir valdoma yra vyriausios valdžios“[2]).

Tuodu valstybės apibrėžimai yra netobuli, nes tinka net gerai suorganizuotai plėšikų gaujai.

Kiti dar kitaip apibrėžia valstybę. Bet vis netiksliai.

Valstybė apibrėžti bene bus teisingiausia šiaip: valstybė yra įgimta ir tobula draugija, kurios tikslas yra visuomenės gerovė. Šis apibrėžimas tinka kiekvienai valstybei. Tinka valstybei kelių dešimčių ar šimtų milijonų gyventojų ir tobuliausiai organizuotai. Tinka taip pat primityviškiausiai valstybei, vienam kuriam savarankiškam miestui. Tinka net vienai savarankiškai šeimai, turinčiai vyriausią lyg politišką galvą.

Valstybės apibrėžime pasakyta:

1) Draugija. Nes valstybė turi visus šiaipjau draugijos esminius elementus. Ir tai:

a) Daug žmonių. Taip, valstybę sudaro daug šeimų ir individų. Svarbiausia yra šeima: tai tikrasis valstybės fundamentas.

b) Ryšį. Juo eina teritorija ir suma bendrų moralinių, etnikinių, tikybinių santykių ir t.t.

Visų pirma, valstybę riša teritorija. Ji pridera prie tam tikro materialinio valstybės ryšio. Juk žydų naciją riša etnikiniai, tikybiniai ir tam tikros valdžios ryšiai. Bet jos vis dėlto nepavadinsime valstybe. Tik po pasaulinio karo pradėta kurti žydų valstybė Palestinoj. Bet čia jau turime teritoriją.

---

[1]) Pav., R. Ihering, Der Zweck im Recht, Leipzig 1884—1885, I² 304: „Der Staat ist die Gesellschaft als Inhaberin der geregelten und disciplinierten Zwangsgewalt“.

[2]) Pav., A. Menger, Neue Staatslehre², Jena 1904, 157: „ein Inbegriff von Menschen, die auf demselben Landesgebiet unter der Herrschaft eines höchsten Machthabers zusammenleben“.

Teritorija determinuoja valstybės valdžios sienas, kur gali, kur negali valdyti.

Teritorija valstybę padaro skirtingą nuo šiek tiek valstybiškai organizuotos nomadinės tautos. Bet paskutiniosios galimos laikyti turinčiomis teritoriją — teritoriją, kur iš tiesų gyvenama.

Be to, valstybę daug riša etnikiniai, moraliniai, tikybiniai ryšiai ir t.t. Paimsime vien tautybę. Tautybė, tiesa, nėra sumaišytina su valstybe. Ji pridera prie etnikinės žmonių individualybės, su kuria ne visada iš tiesų supuola politinė valstybės individualybė. Kalbamąjį skirtumą rodo, pav., Šveicarijos valstybė, kurią sudaro kelių tautų žmonės. Bet drauge negalime neigti to fakto, kad tautybė yra viena iš svarbiausių juridiškų ir istoriškų priežasčių, kurios žmones subūrė į krūvą ir surišo į determinuotą valstybę. Jeigu kurią valstybę sudaro daug tautų, tai viena kuri dažnai užima svarbesnę ar pirmąją vietą, arba dominuoja ar viešpatauja. Paskutiniais laikais tautybė, bent teorijoj, pradedama pripažinti svarbiausiu konstitutyviniu valstybės pamatu.

c) Tikslą. Tai visuomenės gerovė.

d) Priemonės. Tai įstatymų leidyba, teismas ir vykdomoji valdžia. Valstybė turi net esminį draugijos savumą, būtent, valdžią.

2) Įgimta. Vadinasi, į valstybę dėtis įgimta.

3) Tobula. Vadinasi, valstybė turi savo srity vyriausią tikslą ir visas reikalingas priemones jam pasiekti.

62. Valstybės kilimas. — 1. Valstybės kilimo klausime reikia skirti paskučiausia ir artimiausia padarančioji priežastis (causa efficiens ultima et proxima) arba valstybės kilimas in abstracto ir valstybės kilimas de facto.

2. Paskučiausia padarančioji valstybės priežastis yra įgimtoji teisė arba valstybė in abstracto yra įgimtosios teisės kilimo. Tai įrodo štai kas:

1) Istorija ir etnografija sako, jog žmonės visada ir visur gyveno ir gyvena, valstybiškai susiorganizavę. Nėra tautos, kuri neturėtų jokios politinės organizacijos. Tos organizacijos turi visa tai, ko būtinai reikia valstybės esmei. Tik juo tauta kultūringesnė, juo politinė organizacija yra tobulesnė.

Valstybė daug pergyveno vėtrų, audrų. Išnyko atskiros valstybės. Bet neišnyko pati valstybė: senųjų vietą užima kitos ir t.t.

Visuotinių ir amžinų dalykų padarančioji priežastis savaime turi būti visuotinė ir amžina. Mūsų klausime tokia priežastimi tegali eiti žmogaus įgimtis. Taigi valstybė yra įgimtosios teisės padaras.

2) Valstybė yra natūrališkai reikalinga žmonijai, nes be jos žmonės negalėtų patenkinti visų esminių natūralinių, fiziologinių, ekonominių, intelektualinių ir dvasinių reikalų.

Pirma, fiziškas žmogaus gyvenimas reikalauja, kad žmonės santykiautų su kits kitu arba padėtų kits kitam. Kitų pagalbos reikia

apsisaugoti nuo faunos ir gamtos nebičiuliškumų, ligų ir t.t. Net primityviškai ir paprastai žvejybai, medžioklei, ūkiui, statybai reikia daug įrankių ir kitų daiktų. Apie kultūringus laikus nėra ko bekalbėti. Čia vienas visai ne karys. Taigi.

Toliau, žmogus viens pats maža tegali išsilavinti. Nes žmogus lavindamasis semi turtus iš jau amžiais kitų sulasyto ir sukrauto mokslo miegų. Kas būtų, jeigu kiekvienas žmogus gautų pats visus mokslo vaisius surasti, ištirti ir t.t.

Dar toliau, žmogus, nesantykiaudamas su kitais, negali būti išauklėtas. Nes auklėti ar auklėtis neužtenka vien teoretiškai. Ne; dar reikia pavyzdžių ir t.t. Be to, žmogus turi tam tikrų natūralinių savumų, kuriems išauginti ir patenkinti dar labiau reikia sociališkai gyventi. Pavyzdžiai — meilė žmonių ir dėkingumas. Čia reikia objekto žmogaus.

Galop, žmogus turi progresuoti. Neprogresuosi, tai atgal grįši. Tai negera. Progresui reikia kuo plačiausių žmonių santykių. Todėl net ištisos tautos, užsidariusios nuo kitų, atsilieka užpakaly, temsta, vysta. Pavyzdys — Kinai.

Kalbamojo žmogaus sociališkumo visai ar bent sėkmingai nepatenkinsi be valstybės. Ko reikalauja visos žmonijos įgimtis, tai, apskritai, įgimta.

3) Valstybės reikia žmonių teisėms tvarkyti ir saugoti. Taip, jeigu nebūtų valstybės, tai kas spręstų žmonių ginčus, teistų ir baustų nusikaltėlius. To daryti negali patys žmonės; nes tada nebūtų galo kerštams ir muštynėms, o teisingumo nė per nago juodimą.

4) Šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Žmogui yra įgimta visuomeniškai gyventi: kadangi jis vienas pats negali pasiekti visa reikalinga šiaipjau gyvenimui, kultūrai, protui ir dvasiai ištobulinti, tai Dievo tvarka žmonėms įgimta dėtis į draugijas, atsieit, taip į šeimą, taip į valstybę, kur paskutinioji tegali gyvenimą padaryti pakankamai tobulą“[1]).

3. Nors valstybė įgimtosios teisės reikalavimas, bet be žmogaus rankų prikišimo negalėjo atsirasti. Tai artimiausia ir betarpiška padarančioji valstybės priežastis.

Kaip žmonės, klausydami įgimtosios teisės, susidėjo į valstybes de facto? Tai galėjo įvairiai įvykti. Paprasčiausiai įvyko šiaip: Pirma gyveno viena pora žmonių. Tai pirmieji mūsų tėvai. Jų vaikai priderėjo prie vienos šeimos. Šeimą valdo tėvas. Tai pirmykštė lyg valstybė. Padaugėjo šeima, sakysime, virto šeimyna—atsiskyrė jos dalis. Jos turi atskiras galvas, valdovus, kuriais eina gal seniausias

---

[1]) Ep encycl. „Immortale Dei“, 1 nov. 1885: „Insitum homini natura est ut in civili societate vivat: iis enim necessarium vitae cultum et paratum, itemque ingenii atque animi perfectionem cum in solitudine adipisci non possit, provisum divinitus est ut ad coniunctionem congregationemque hominum nasceretur tum domesticum tum etiam civilem, quae suppeditare vitae sufficientiam perfectam sola est“.

jų narys. Tai jau dvi valstybės ir t.t. Paskiau kyla kai kurie nesusipratimai, barniai, peštynės tarp naujų primityviškų valstybių. Pradeda užpuldinėti kita kitą. Tada, veizėk, eina į krūvą artimesnės šeimos ar šeimynos. Einama tam, kad būtų galima atsispirti prieš priešą. Tai nauja valstybė. Viena šalis pergalėjo antrąją — vėl nauja valstybė ir t.t. Taip dažniausiai gimė visų tautų valstybės.

63. Valstybės valdžios kilimas. — 1. Kalbant apie valstybės valdžios kilimą, taip pat reikia skirti klausimas in abstracto ir de facto.

2. Valstybės valdžia in abstracto yra įgimtosios teisės kilimo. Nes:

1) Žmonės, verčiami savo įgimties, dedasi į valstybę. Dedasi į ją, visuomenės gerovei pasiekti. Bet ne visi gerai supranta valstybės tikslą: visuomenės gerovė labai bendras terminas, gilus indas, platus ežeras. Tai reikia autoritetyviškaipasakyti, paaiškinti, parodyti — reikia valdžios.

2) Visuomenės gerovei pasiekti reikia tam tikrų priemonių. Kas jas parodys, parinks, determinuos? Beto, kolektyviškai gyvenant, priemonės turi būti vienodos. Kas jas suvienodins? Tai padarys valdžia.

3) Valstybės gyvenimas yra komplikuotas. Čia reikia įvairių jėgų ir gabumų. Kas paskirstys pareigas? Kas įsakys visiems lygias priedermes? Tai savaime arba įgimtosios teisės nėra determinuota ar pasakyta. Todėl reikia autoriteto, arba valdžios.

4) Žmogus, anot Schopenhaus'o, yra tokia „bestija", kurią būtinai reikia uždaryti į teisių narvą (Köfig). Iš tikrųjų daug blogų palinkimų guli žmogaus širdy. Jiems pergalėti reikia taip pat daug jėgų — reikia save suvaldyti ir nugalėti. Bet praktika rodo, kad daugumas žmonių taip yra silpnos valios, jog negali nė pradėti save valdyti. Taigi tik jėga begalima priversti, kad jie laikytųsi tvarkos. Tai atliks valdžia.

5) Valdžios reikia net tam, kad valstybė sėkmingai galėtų gintis nuo vidaus ir išorinių priešų.

6) Visos valstybės turėjo ir turi valdžią. Visuotiniai ir amžini dalykai yra įgimti — įgimtosios teisės dalykai.

7) Šv. tėvas Leonas XIII sako: „Kadangi jokia draugija negali būti be pirmininko, kuris sėkmingai ir vienodai vestų visus prie bendro tikslo, tai valstybei reikia valdžios: ji, kaip ir valstybė, kilimo yra įgimtosios teisės ir konsekvenčiai jos autorius yra Dievas" [1]).

3. Kurio valstybės valdžia yra kilimo de facto? Čia reikia

---

[1]) Ep. encycl. „Immortale Dei", 1 nov. 1885: „Quoniam vero non potest societas ulla consistere, nisi si aliquis omnibus praesit, efficaci similique movens singulos ad commune propositum impulsione, efficitur, civili hominum communitati necessarium esse auctoritatem qua regatur: quae, non secus ac societas, a natura proptereaque a Deo ipso oriatur auctore".

skirti, kas turi teisę skirti ar rinkti valstybės vyriausybę ar valdžią ir kaip tai iš tiesų būta ir būna.

Tikrieji arba teisūs valstybės vyriausybės ar valdžios skyrėjai arba rinkėjai yra valstybės valdiniai. Plačiau kalbant, pasakysime štai ką: Valstybė kuriasi ar jau įsikūrė. Ją sukurti ar į ją dėtis verčia pati žmogaus įgimtis. Nūn ta pati žmogaus įgimtis verčia valstybę turėti savo valdžią ar vyriausybę. Paskutiniąją sudaro fizinis ar moralinis asmuo, t. y. vienas žmogus ar ištisa kolegija. Pasakiau v e r č i a. Vadinasi, žmogaus įgimtis reikalauja, kad būtų valstybės valdžia, bet nepasako jos formos nei paskiria pačios vyriausybės. Kas tai turi padaryti? Patys valdiniai. Valdiniai nutaria valdžios formą. Valdiniai išrenka vyriausybę arba vyriausį aktyvų valdžios subjektą. Kaip tai padaro, nesvarbu, atsieit, tai įvairiausiai galima padaryti. Tai padaryta. Tada įgimtoji teisė duoda anam asmeniui valdžią. Bet valdiniai ir toliau eina tam tikrais vyriausybės kontroliais — vyriausybė atsako valdiniams už savo pareigų darbus. Be to, valdiniai dėl teisingos priežasties visada gali pakeisti valdžios formą, pašalinti, pakeisti ir už nusikaltimus net nubausti vyriausybę. Jų kalbamasis balsas yra tikras tada, kai nutaria absoliutiškas daugumas pilnamečių piliečių.

Kalbamąjį dalyką rodo:

1) Atskiras žmogus yra laisvas. Žmonių suma taip pat yra laisva. Kiekvienas kėsinimasis ant atskirų asmenų laisvės — neteisingumas. Kas paglemžia, uždeda pančius ar bent siaurina žmonių sumos, valstybės piliečių, laisvę—dar didesnis neteisingumas. Valdžia — tam tikri žmogaus laisvės pančiai. Žmogaus ir tam tikros žmonių sumos laisvė susiaurinti ar sumažinti gali pati įgimtis. Bet ji tereikalauja žmogaus gerovei to, kad būtų valdžia. Kas toliau, tai paties žmogaus dalykas. Taigi, vastybės piliečių laisvę, brangiausią ir net neįkainojamą turtą, susiaurinti begali patys žmonės: savo laisvės dalytę atiduoda valstybės valdžiai.

2) Valdiniams išsirinkti vyriausybė net pritinka. Nes valstybės valdžia yra, kaip sakėme, valdinių tam tikri pančiai. Ji valdinius valdys: valdiniai yra valdžios objektas. Taigi, ar neverta, kad valdiniai patys rinktų savo gerovės korifėjus. Kaip atrodytų tai, jeigu man, išsikėlusiam keliauti į tolimus kraštus, kas užmestų vadą ar pats juo užsimestų. Juk aš pats vadą pasirinksiu.

3) Kitų draugijų analogija. Nes kitų draugijų vadus ar pirmininkus renka jų nariai. Jeigu kas pats apsišauktų draugijos pirmininku, tai būtų savivalia. Jeigu jį kas kitas paskirtų, tai piktanaudojimas. Tas pat yra valstybės atžvilgiu.

4. Kitas dalykas yra valstybės vyriausybės ar valdžios skyrimas ar rinkimas de facto.

Seniau valstybės vyriausybę ar valdžią ne visada skyrė ar rinko žmonės, valdiniai patys. Bet čia reikia atsiminti tai, kad valstybė ir jos valdžia turi savo istoriją. Jųdviejų tikroji sąvoka ne iš karto gimė, bet vystėsi pamažu ir tobulėjo evoliucijos dėsniais. Ir šian-

dien dar negalima sakyti, jog valstybė ir valdžia yra tobuliausios ir čia žmonija nieko nauja, nieko gera nebesugalvosianti.

Iš tikrųjų. Štai Adomas ir Jeva, pirmoji pora žmonių. Štai jų šeima. Pirmosios šeimos galva — tėvas. Jis visa valdo. Tai tėvo valdžia ir drauge pirmutinis primityviškas karalius. Gimė daugiau šeimų ir šeimynų. Tada gimė patriarchalinė tvarka. Patriarchas — seniausias šeimų galva. Jo klauso šeimos ir šeimynos nariai. Klauso privatiniame gyvenime. Atsitinka bet kurie nesusipratimai tarp šeimos ar šeimynos narių, pav., įžeidžiama garbė, paliečiama nuosavybė ir tt. Kyla reikalas surasti teisingumas. Kur kreipsies? Žinoma, į patriarchą. Nes jis visų prityrusiausias asmuo. Į jį žiūrima, lyg į tėvą. Patriarchas pats mato, kad visi jį gerbia ir klauso. Tai jau turime patriarchą teisėją. Tai viena valstybės valdžios funkcija. Kiti šeimų ar šeimynų reikalai pagimdė kitas valstybės pareigas ir tt.

Reikia gintis nuo priešų. Tam galui susideda į krūvą kelios šeimos ar šeimynos. Išsirenka karo vadą. Po karo vadas dažniausiai pasilieka taip pat valdovu — valdovu nugalėtųjų tautų ir tt.

Žmonės numeta nuo sosto karalių. Išsirenka prezidentą. Prezidentą nuverčia diktatorius ir tt.

5. Kiek žmonės iš tiesų dalyvavo valstybės vyriausybės ar valdžios rinkimuose? Jau patriarchus, politiškus valdovus, žmones bent tyliu būdu (tacite) rinkdavo, atsieit, juos savy ir iš tiesų pradėjo laikyti savo politiškais valdovais. Bet žmonės kartais net pažymėtai ar tikrai rinko valdovus, pav., karo vadus, teisėjus ir net karalius. Jeigu žmonės ne visada tam tikrai kišdavosi į rinkimus valstybės vyriausybės, tai darė, dar nesuprasdami valdžios idejos, nežinodami savo teisių. Dažnai buvo net piktanaudojimų, „samozvancų". O apie pavergtąsias tautas nė nekalbėsime—vergų niekas neklausia ir neklauso balso. Bet tai anormalija — į taisyklę nedėsime.

64. Kitos valstybės kilimo teorijos. — 1. Sutarties teorija. Ji neigia valstybės natūrališką reikalingumą, įgimtosios teisės kilimą ir tvirtina, jog žmonės priėję prie valstybės laisva valia, patys.

Sutarties teoriją galima padalinti į dvi teorijas, butent, Hobbes'o ir Rousseau. Ir tai:

1) T. Hobbes (1588—1679), anglas, empirizmo tėvas, mokė, jog seniau nebuvę valstybės. Tada vienas tebuvęs ir teisių matas, būtent, atskirų asmenų nauda. Todėl egojizmas ir įgimtas instinktas saugoti save buvę vieninteliai žmogaus veiksmų pradai. Bet kadangi žmogus esąs pilnas įvairių blogų palinkimų, tai užsidegusi visuotinė kova (bellum omnium contra omnes). Tai negerovei pašalinti žmonės suėję į valstybės sutartį, kur tam tikrą dalį asmens teisių amžinai atidavę valstybės valdovui. Tada gimusi teisingumo ir neteisingumo, teisių ir priedermių ideja: neteisinga tai, kas prieštarauja socialinei tvarkai, ir net bloga ir gera skirtumas pareinąs

nuo valstybės valdovo ir tt. Valstybės vyriausybės valdžia esanti absoliutiška [1]).

2) J. J. Rousseau (1712—1778), prancūzas, sako, jog žmonės seniau buvę labai laimingi: viskuo buvę patenkinti, naudojęsi gamta be troškimų, pavydo ir ginčų. Bet kadangi žmogus esąs už kitus tobulesnis gyvulys, tai ilgainiui priėjęs prie ūkio ir pastovaus gyvenimo ir išradęs įvairių verslų. Iš čia gimusi luomų ir individų nelygybė, turtai, skurdas ir tt. O dar iš čia kilusi neapykanta, barniai, užpuolimai ir tt. Didesnei negerovei išvengti žmonės suėję į sutartį. Tai padarę atskiri žmonės su visais kitais žmonėmis. Kalbamąja sutartimi kiekvienas žmogus atidavęs visatai visas savo teises. Bet taip pat atgavęs atgal savo teises (net daugiau jų gavęs) iš visatos. Taip gimusi valstybė ir valdžia. Bet ir paskiau valdiniai tebeturį vyriausią valstybės valdžią. Jie leidžią įstatymus per savo atstovus. Valstybė tik vykdanti įstatymus. Valdiniai visada norėdami galį susiaurinti valstybės vyriausybės valdžią ir net pašalinti ar pakeisti pačią vyriausybę. Priežasties nereikią [2]).

Sutarties teorija yra neteisinga. Nes:

a) Neturi įrodymų. Gratis affirmatur, gratis negatur.

b) Rousseau sistema darvinizmo teoriją, savo pamatą, laiko įrodytu dalyku. Tai netiesa. Neteisingas pamatas — neteisingos išvados.

c) Niekada ir niekur nebuvo ir nėra tautos, kuri neturėtų bet kokios politinės organizacijos. Tai rodo, jog valstybė yra natūrališkas reikalas.

d) Sako, jog žmonės suėję į sutartį. Tuo pačiu pripažįsta priedermę laikytis sutarties. Bet taip pat tvirtina, jog prieš valstybės sutartį nebuvę priedermių. Todėl iš kur begimė dėsnys, jog reikia laikytis sutarties. Tai prieštaravimas.

e) Apverskime antraip dalyką, arba suponuokime, kad senovės žmonės suėję į valstybės sutartį. Bet jie, anaip kalbant, tegalėjo daugiausia save surišti. Kaip jie mums galėjo uždėti tokius pančius? Jeigu jie mus ir surišo, tai kuria teise padaryta, ta pačia teise mes galim atsimesti nuo sutarties ir grįžti į aną išsvajotą pirmykščią būklę, „v dikoje sostojanije“. Sakysi, jog reikią laikytis valstybės sutarties dėl visuomenės gerovės. Bet tuo pačiu pripažinsi, jog sutartis nėra vienintelis ir tikras valstybės ir jos valdžios šaltinis.

f) Sutarties teorija neatsako į klausimą, iš kur valstybės vyriausybė arba valdžia turi teisę ar gali reikalauti viso tai, ko reikia visuomenės gerovei.

2. Pavergimo ir įpročio teorija. Ji sako, jog senovėj žmonės gyvenę gaujomis. Vieni iš jų buvę nomadai, kiti gy-

[1]) Elementa philosophiae de cive, Amsterdam 1696, c 1 n. 10; Leviathan sive de civitate ecclesiastica et civili, 1651 introd.

[2]) Su contrat social, ou principes du droit politique, Lyon 1790.

venę vienoj vietoj. Nomadai arba klajojančios gaujos užpuldinėdavusios antruosius ir juos pavergdavusios. Nugalėtojai įsakydavę tai, ką turį daryti pavergtieji. Paskutinieji dejuodami traukę jungą. Bet ilgainiui apsipratę, ir nugalėtojų įsakymai virtę teise ir dorove. Nes žmogus esąs įpročio gyvulys: ką pirma daręs iš prievartos, tai paskiau virstą antrąja įgimtimi. Kalbamąjį įprotį dar sutvirtinanti valdžios nauda.

Pavergimo ir įpročio teorijos laikosi L. Gumplowicz[1]).

Pavergimo ir įpročio teorija taip pat yra neteisinga. Nes:

1) Ji sudaryta iš vieno kito įvykio. Tai mažas pamatas teorijai sudaryti. Ir mes sakome, jog valstybė kartais galėjo gimti iš pavergimo. Bet tai dar nėra paskučiausia padarančioji valstybės priežastis. Tai tėra aplinkybė, kur įsikūrė įgimtosios teisės reikalaujama valstybė.

2) Įprotis pats negali padaryti teisės. Juk Romos vergai ilgai vergavo. Ar tuo įpročiu vergija pasidarė teisinga? Mes lietuviai ilgai ilgai vilkome svetimą lenkų ir rusų jungus. Ar čia pasidarė teisė? Ne. Ir kai tik pasaulinis karas sunaikino Rusiją ir išblaškė Vokietijos tendencijas, mes tuoj pasiskelbėme nepriklausomais. Mus visas pasaulis pripažino teisiais.

3. Privatinių teisių sumos teorija. Ši teorija sako, jog valstybė gimusi iš tam tikrų žmonių santykių ir privatinių susitarimų.

Jeigu kalbėsim apie pirmąją šios teorijos dalį, tai žmonės priklausą vienas kito: vyras natūrališkai valdąs savo pačią ir vaikus, ponas — savo tarnus, mokytojus—mokinius ir t. t. Tas žmonių santykių retežis arba priklausomumas pasiekiąs tokį punktą, kur nebeturima vyresnės valdžios. Tai valstybė ir jos valdžia. Tarp valstybės ir kitų žemės savininkų, pav., ūkininkų, tesąs žemės ploto ir valdžios kiekio skirtumas.

Jeigu kalbėsim apie antrąją teorijos dalį, tai pasakytina, jog kalbamosios sutartys buvusios nevisuotinės, tik dalinės, būtent, sueitos su kits kitu skyrium.

Dar reikia pasakyti tai, jog kalbamoji teorija valstybės tikslu laiko ne visuomenės, tik privatinę gerovę.

Privatinių teisių sumos teorijos tėvai yra A. Fouillée[2]), C. de Haller[3]) ir A. Ugolini[4]).

Privatinių teisių sumos teorija yra neteisinga. Nes:

1) Neigia viešąsias valstybės teises.

2) Neigia valstybės įstatymų leidybą ir teismą. Nes sako, jog valstybės valdžia iš esmės nesiskirianti nuo ūkininko valdžios. O ūkininkas negali nei leisti įstatymų nei teisti.

---

[1]) Algemeines Staatsrecht,[3] Insbruch 1907.

[2]) Revue des deux mondes, XXX (1879) 759: La science sociale contemporaine, Paris 1880 ir t.t.

[3]) Restauration in der Staatswissenschaft, Wintherthur 1820.

[4]) Catechismo controrivoluzionario politico, Fossombrone 1836; Ristretto della teoria dello stato naturale sociale del celeberrimo C. de Haller, Fossombrone 1839 ir t.t.

3) Valstybės tikslu laiko privatinę gerovę. Todėl atidaro duris valstybės valdžios tiranijai.

4. Scholastikų teorija. Ši teorija paskučiausia valstybės padarančiąja priežastimi laiko įgimtąją teisę. Tik artimiausia ir betarpiška jos padarančioji priežastis esanti sutartis — vien sutartis. Įsikūrus valstybei, įgimtoji teisė valstybės valdžią davusi visuomenei. O ši ją atidavusi valstybės vyriausybei.

Kalbamosios teorijos platintojas buvo Suarez [1]).

Scholastikų teorija raišta tuo, kad visų valstybių artimiausia padarančiąja priežastimi laiko sutartį.

5. Istoriškai natūralinė teorija. Ji yra panaši į mūsų aukščiau kalbėtąją valstybės ir valdžios kilimą (n. 63). Skiriasi tik tuo, kad, matyt, nepripažįsta permanentiškos jokios visuomenės valdžios.

I pastaba. — Kaip valstybės klausime suprastini yra Šv. Rašto žodžiai: „Nėra valdžios, kaip tik iš Dievo“ [2])? Jie reiškia tai, kad paskučiausias valstybės valdžios arba valdžios in abstracto šaltinis yra Dievas, įgimtosios teisės autorius. Jis išleido įgimtąją teisę, kuri reikalauja sociališko žmonių gyvenimo, arba valstybės. Paskutiniajai reikia vyriausybės. Kas tik teisiai tampa valstybės valdovu, tam įgimtoji teisė tuoj duoda valdžią. Bet nei pats Dievas nei Jo įgimtoji teisė nepaskyrė ir nepaskiria jokio valstybės valdovo. Tik S. Įstatyme vienas kitas valdovas buvo paskirtas antagamtiniu būdu, pav., Saulius ir Dovydas.

II pastaba. — L. V. Konstitucija, str. 1 ir naujoji L. V. Konstitucija, § 1, sako: „Suverenė Valstybės valdžia priklauso Tautai“.

65. Valstybės tikslas. — 1. Apie valstybės tikslą kalbėti tegali teleologiškas žmogus. Kas nėra teistiškos pasaulėžvalgos, norėdamas būti konsekventiškas, turi visai vengti šio klausimo. Nes jeigu visas pasaulis neturi tikslo, tai nė jo dalis, atsieit, valstybė negali turėti jokio tikslo.

Be to, jeigu valstybė tebūtų žmogaus padaras, tai neturėtų jokio pačios gamtos, arba įgimtosios teisės paskirto tikslo ir konsekvenčiai valstybės tikslo klausimas būtų visai istorijos klausimas. Tada reikėtų veizėti, kuriuos savo tikslus turėjo žmonės, įkūrėjai valstybės.

Kadangi valstybė yra natūralinio, t. y. įgimtosios teisės, kilimo, tai jos tikslas taip pat turi būti natūralinis, arba įgimtosios teisės. Nes tikslas pareina nuo padarančiosios priežasties.

---

[1]) De legibus.
[2]) Rom. 13, 1: „Non est potestas nisi a Deo“.

2. Valstybės tikslo mokslas galimas paskirstyti į tris sroves, būtent, individualistinę, socialistinę ir vidurinę teoriją. Pirmoji teorija per daug susiaurina, antroji per daug išplečia valstybės tikslą, o trečioji eina viduriu ir yra teisinga.

3. Individualistinė teorija. Ji sako, jog vienintelis valstybės tikslas esąs apsaugoti teisės (teisių apsauga). Tik saugojamoji teisė tėra privatinė, arba pačių valdinių teisės, kurios savaime yra paremtos visų tokios pat lygybės dėsniu.

Individualistinė teorija yra neteisinga. Nes:

1) Individualinė laimė ir jos apsauga, tiesa, yra didelė gerovė. Bet tai tėra dalytė valstybės tikslo. Prie paskutiniojo pridera dar daug kitų dvasinių ir materialinių gerovių, kur stačiai vadiname visuomenės gerove.

3) Kalbamoji teorija reikalauja vienodos bet kurių gerų ir blogų veiksmų laisvės. Konsekvenčiai ardo viešą arba visuomenės dorovę.

3) Jokia valstybė nepasitenkina vien saugoti savo valdinių teises: natūrališkai jaučia, jog jos tikslas yra platesnis.

4) Individualistinė teorija veda prie smerktinų išvadų. Pav., dorovės srity turėtų būti toleruojama visa, net didžiausi nusikaltimai, iki paliečia bet kieno laisvę ar teisę. Todėl nebūtų galima drausti daugpatystės, blogų ar nepadorių rašinių ir paveikslų ir t.t., jeigu jų dalyviai, sakykime, klientai su jais sutinka.

4. Socialistinė teorija. Ši teorija savo vardą gavo iš socialistų, kurie šiandien jos uoliai laikosi.

Pagal socialistinę teoriją valstybė esanti pati sau tikslu (Selbstzweck). Tai pasakytina bent ta prasme, kad valstybė nesanti priemonė visuomenės gerovei siekti, o tik žiūrinti į savo gerovę, būtent, įgyti kuo daugiausia galios, turtų, paplėsti sienas, kuo gausiausiai paglemžti individualinių teisių savo naudai ir t. t. Į individualines teises ir laisvę nežiūrima. Taigi, valstybė — dievaitis, o individas — valstybės vergas.

Socialistinės teorijos seniau laikėsi nekrikščionys, renesansas ir modernieji pantejistai. Šiandien jos laikosi, kaip jau minėjome, socialistai ir, pridėkime, liberalai. Paskutinieji tik ūkio dalykuose vis dėlto tebesilaiko individualizmo.

Socialistinė teorija yra neteisinga. Nes:

1) Visi pasaulio daiktai yra skirti žmogui — jie turi jam tarnauti. Tai priemonės žmogaus tikslui siekti. Tas pat pasakytina apie bet kurias draugijas ar organizacijas ir įstaigas. Visa tai kalbamoji teorija pamina po kojų, žmogų atplėšia nuo tikrojo tikslo, gerovės, ir atiduoda į valstybės rankas. Konsekvenčiai ji ardo visą pasaulinę ir antagamtinę tvarką.

2) Rengia žmogui nepakeliamą nelaisvę. Nes čia žmogus visai priklauso valstybės. Valstybė norėdama gali kištis į jo paties ar privatinius reikalus, gali jį net nugalabyti ir t. t.

3) Socialistinė teorija galima visai pateisinti tuos, kurie sako, jog galima esą neleisti gyventi dvasiškai ir fiziškai silpniems, ligonims, valstybė galinti tvarkyti visų moterystę, viena auklėti vaikus ar jaunuomenę ir t.t.

5. Viduriné teorija. Jos esmė yra ši: Visų sutvėrimų ir daiktų paskučiausias tikslas yra Dievas. Todėl ir valstybės paskučiausias tikslas yra Dievas. Tik juo kas yra tobulesnis, juo labiau turi tarnauti anam tikslui. Valstybė natūralinėj srity turi svarbią vietą. Todėl juo labiau turi tarnauti Dievui. Tai vienas valstybės tikslas.

Be to, valstybės artimiausias ir betarpiškas tikslas yra visuomenės gerovė. Tai antras valstybės tikslas. Apie jį čia ir tekalbėsime.

Taip, valstybės tikslas stačiai yra visuomenės gerovė (bonum commune). Tik pats „visuomenės gerovės" terminas yra labai bendras, tiksliai nepasako viso valstybės tikslo. Socialistinė teorija taip pat kalba apie visuomenės gerovę.

Kalbamoji visuomenės gerovė vadinasi visa tai, ko reikia visiems piliečiams ir privatiniai asmens patys negali visai ar bent pakankamai pasiekti. Kitaip sakant, visuomenės gerovė yra suma tų sąlygų, kurių reikia tam, kad visi valstybės valdiniai galėtų laisvai ir savarankiškai pasiekti tikrąją pasaulinę laimę. Todėl valstybės tikslas yra, sakysime stačiai, papildyti individų ir šeimų neužtektinumas žmogui, tvarkyti juridiški individų ir šeimų santykiai, saugoti ir sulaužytos atitaisyti valdinių teisės (ad iura defendenda et violata reparanda).

Valstybės tikslas galimas padalinti į dvi dalis, būtent, saugoti visų valdinių teisės (valstybės apsauga) ir pozityviai padėti dirbti privatiniai darbai (valstybės parama). Pirmasis dalykas šalina privatinio darbo kliūtis. Antrasis pozityviai padeda ir duoda priemones privatiniam darbui ar akcijai tobulai išplėsti.

Kalbamoji visuomenės gerovė yra štai kokia:

1) Išorinė ir pasaulinė. Išorinė — valstybė yra išorinė organizacija ir nieku gyvu negali liesti žmogaus vidaus dalykų. Pasaulinė — valstybė tam tikrai rūpinasi šio pasaulio gyvenimu.

2) Tikra. Tai tokia gerovė, kuri ne tik nekliudo, bet dar padeda žmogui siekti amžinąjį savo tikslą. Nes pliki turtai, plika išorinė kultūra dar nėra tikrojigerovė. Taip, čia dar reikia tikybos ir dorovės. Kitaip nepasieksi amžinosios laimės. Kitaip net šiame pasauly nė trupučiuko nepasotinsi savo širdies. Be to, šv. tėvas Leonas XIII sako: „Valstybių valdovai visai turi rūpintis ne tik pasauline nauda ir dalykais, bet labiausiai sielos gerove, įstatymų išmintingumu... Nes pasaulinė valdžia yra valdomųjų naudai: ir nors betarpiškai turi rūpintis pasauliniais dalykais ir pasauline gerove, bet vis dėlto turi ne mažinti, tik didinti žmogaus galią pa-

siekti tą didžiausią ir paskučiausią gerovę, kuri sudaro amžinąją žmonių laimę, ko negalima pasiekti, nežiūrint į tikybą“ [1]). Bet tai nereiškia, kad valstybė turėtų liepti atskirus asmenis laikytis tikybos ir dorovės ar verstų eiti į dangų. Ne; užtenka to, kad valstybės įstatymuose ir įstaigose nebūtų apleisti tikrosios gerovės svarbiausi faktoriai arba veikiniai, būtent, tikyba ir dorovė.

3) Visiška. Vadinasi, siekiama turi būti visa, o ne dalytė visuomenės gerovės arba vienas kitas dalykas. Nes valstybė yra tobula draugija ir savaime turi visas priemones visai visuomenės gerovei pasiekti. Kuriems galams būtų jai duotos tokios galios, jeigu nebūtų vartojamos. Bet pats visiškumas suprastinas relatyviškai. Vadinasi, pareina nuo įvairių valstybės aplinkybių, pav., laiko, geografijos būklės, turtingumo, kultūros ir tt. Juk gerovę supranta vienaip indas ar kinas, kitaip prancūzas ar vokietys ir tt. Be to, gerovė turi būti siekiama tiek, kiek galima. Nes žmogaus veiksmai negali būti absoliutiškai tobuli. Ir jo širdis yra besotė — valstybė, kuo švenčiausiai eidama savo pareigas, jos nepasotins.

4) Bendra. Vadinasi, visų gerovė. Visų valstybės narių arba valdinių gerovė. Visų fizinių ir moralinių arba juridinių asmenų gerovė. Atbulai, atskirų asmenų, sluogsnių, luomų, srovių ar partijų gerovė — nevisuomenės gerovė.

6. Nuo valstybės tikslo reikia skirti vyriausybės tikslas. Juodu nėra identiški. Tik vis dėlto yra glaudžiai susiję su vienas antru.

Vyriausybės tikslas yra daryti tai, ko reikia valstybės tikslui pasiekti. Todėl valstybės tikslas yra tolimesnis ir tarpiškas vyriausybės tikslas ir konsekvenčiai to tikslo norma ir matas.

66. Valstybės valdžios formos. — 1. Valstybės valdžios forma nutarti yra žmonių dalykas (n. 63). Iš tiesų ji įvairiai yra kilusi.

2. Valstybės valdžios formos yra įvairios. Skirstant jas į rūšis, reikėtų žiūrėti į visas valdžios dalytes. Bet iš tiesų čia teveizima į vyriausią valdžios galvą arba organą, nes jis valdžiai atstovauja.

3. Valstybės valdžios formos skirstomos šiaip:

1) Monarchija ir poliarchija. Pirmosios vyriausia valdžia pridera vienam fiziniam asmeniu. Antrosios — daugeliui asmenų.

2) Absoliutinė ir neabsoliutinė monarchija, veizint į tai, ar monarchui pridera neribota ar ribota valdžia. Pirmoji dar vadinasi autokratija.

---

[1]) Litt. encycl. „Libertas“, 20 iun. 1888: „Qui populo praesunt hoc omnino reipublicae debent, ut non solum commodis et rebus externis, sed maxime animi bonis, legum sapientia, consulant... Publica enim potestas propter eorum qui reguntur utilitatem constituta est: et quamquam hoc proxime spectat, deducere cives ad huius, quae in terris degitur, vitae prosperitatem, tamen non minuere, sed augere homini debet facultatem adipiscendi summum illud atque extremum bonorum, in quo felicitas hominum sempiterna consistit: quo perveniri non potest religione neglecta“.

3) Parlamentarinė ir visai konstitucinė monarchija. Tai neabsoliutinės monarchijos padalinimas. Jųdviejų skirtumas tėra tas, kad pirmosios monarchas, skirdamas ministerių kabinetą, turi atsižvelgti į piliečių atstovybės rūmų daugumą. Antrosios monarchas vienas pats skiria ir atleidžia ministerių kabinetą.

4) Demokratija, aristokratija ir plutokratija. Tai poliarchijos skirstymas. Pirmoji būna tada, kai piliečiai dalyvauja vyriausioj valdžioj arba vyriausybėj. Antroji — kai vyriausybėj dalyvauti tegali aristokratai. Trečioji — kai vyriausybė yra šiaipjau turtingesnių luomų rankose. Šiandien plutokratiją pakeitė vadinamoji buržuazija.

5) Diktatūra. Tai bus tada, kai vienas fizinis ar moralinis asmuo pasiskelbia valstybės galva. Čia įeina taip pat vadinamoji proletarų diktatūra.

6) Oligarchija. Ji būna tada, kai vyriausia valdžia pridera kuriai mažumai, kur žiūrima tik į savo naudą ir skriaudžiami kiti.

7) Mišri forma. Tai įvairių valslybės valdžios formų mišinys. Vis dėlto viena kuri forma yra dominuojanti.

4. Kiekviena valstybės valdžios forma savaime ar įgimtąja teise yra gera. Tik teisiai ir teisingai turi būti padaryta ir siekti visuomenės gerovę. Taip pat Bažnyčia kiekvieną valstybės valdžios formą laiko gera. Sąlyga — jeigu siekiama visuomenės gerovė, dorai, teisingai ir teisiai būtų padaryta ir elgiamasi. Nes šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Valstybės valdžia savaime nėra susijusi su jokia valstybės forma. Ji visai teisiai gali laikytis vienos ar kitos formos, tikrai siekiančios visuomenės naudą ir gerovę... Nesmerkiama jokios valstybės formos, jeigu tik nieko priešinga nėra katalikų mokslui, ir kiekviena jų, išmintingai ir teisingai vartojama, sėkmingai tarnauja valstybei“ [1]). „Bažnyčia nesmerkia jokios valstybės formos, kad tik savaime galėtų rūpintis visuomenės gerove. Ji tenori to, ko taip pat reikalauja įgimtoji teisė, būtent, kad valstybės valdžios forma neįžeistų jokio teisingumo, labiausiai Bažnyčios teisių“ [2]). „Bažnyčia, saugodama savo ir labai respektuodama kitų teises, mano, jog ne jos dalykas esąs spręsti to klausimo, kuri valstybės forma labiausiai tiktų, kurių įstaigų būtų tvarkomi krikščionių tautų dalykai: nesilaiko jokios valstybės rūšies, jeigu tik nėra

[1]) Ep. encycl. „Immortale Dei“. 1 nov. 1885: „Ius autem imperii per se non est cum ulla reipublicae forma necessario copulatum: aliam sibi vel aliam assumere recte potest, modo utilitatis bonique communis reapse efficientem... Nulla per se reprehenditur ex variis reipublicae formis, ut quae nihil habent, quod doctrinae catholicae repugnet, eaedemque possunt, si sapienter adhibentur et iuste, in optimo statu tueri civitatem“.

[2]) Litt. encycl. „Libertas“, 20 iun. 1888: „Ex variis reipublicae generibus, modo sit ad consulendum utilitati civium per se idonea, nullum quidem Ecclesia respuit: singula tamen vult. quod plane idem natura iubet, sine iniuria cuusquam, maximeque integris Ecclesiae iuribus esse constituta“.

įžeidžiama tikyba ir dorovė“ [1]). Tas pats šv. tėvas laiške „Au milieu“ (prancūzams), 1892 m. vas. mėn. 16 d., rašo, jog katalikai, kaip ir kiti piliečiai, galį pasirinkti valstybės formą, nes kiekviena jų savaime esanti gera ir t. t.

5. Įgimtoji teisė taip pat nieko nesako, kuri valstybės valdžios forma esanti geresnė. Tai pareina nuo vietos, laiko, įvairių valstybės reikalų, aplinkybių, tautos kultūros laipsnių ir t.t. Šiandien kultūringiems kraštams, mano galva, geriausia ar tobuliausia valstybės valdžios forma yra demokratija. Ji taip pat sutinka su valstybės ir jos valdžios kilimu ir t. t.

II. Valstybės valdžia.

67. Medžiaga. — 1. Apskritai, 2. Valstybės valdžios ribos, ir 3. Valstybė ir atskiri dalykai: a) Valstybė ir individas, b) Valstybė ir šeima, c) Valstybė, kalbos ir spaudos laisvė ir d) Valstybė ir tikyba.

68. Apskritai. — Visų pirma, valstybės valdžia yra įgimtosios teisės kilimo (n. 63).

Be to, valstybė yra tobula draugija. Todėl jos valdžiai pridera visa ta valdžia, kuri savaime pridera tobulai draugijai, būtent įstatymų leidyba, teismas ir vykdomoji valdžia.

Toliau, valstybė rūpinasi visuomenės gerove (n. 65). Atskirų asmenų arba privatine gerove tesirūpina netiesiog ar tarpiškai—per visuomenės gerovę daroma gera taip pat atskiriems asmenims.

Galop, vyriausybė, tvarkydama valstybę, turi laikytis ne savo, tik valdinių tikybos ir pasaulėžvalgos. Todėl katalikų valstybė turi būti katalikiškai tvarkoma, protestantų—gali būti tvarkoma protestantiškai, žydų—žydiškai ir t. t. Tik veizėtina, kad kurios tikybos dėsniai neprieštarautų įgimtajai teisei ir pozityviams Dievo įstatymams. Jeigu kurio krašto valdiniai yra ne tos pat tikybos ar pasaulėžvalgos, tai reikia laikytis absoliutiško daugumo tikybos ar pasaulėžvalgos. Jeigu nė to nėra, tai su visais vienaip elgtinasi, o į pamatą dėti Dievo teisės (įgimtoji teisė ir pozityvūs Dievo įstatymai) ir bendrieji visų tikybų principai.

69. Valstybės valdžios ribos. — Vienas Dievas teturi neribotą valdžią. Todėl ir valstybės valdžia negali būti be ribų.

Svarbiausios valstybės valdžios ribos yra šios:

1) Valstybės valdžia negali įsakyti to, kas prieštarauja įgimtajai teisei ir pozityviams Dievo įstatymams. Nes:

a) Valstybė ir jos valdžia yra įgimtosios teisės padaras ir konsekvenčiai Dievo padaras. Todėl Dievas yra valstybės valdžios

---

[1]) Litt. encycl. „Sapientiae“, 10 ian. 1890: „Simili ratione custos iuri sui, observantissima alieni, non ad se putat Ecclesia pertinere, quae maxime forma civitatis placeat, quibus institutis res christianorum gentium civilis geratur: ex variisque reipublicae generibus nullum non probat, dum religio morumque disciplina plane salva sit“.

vyriausia norma, tikrasis matas ir neperžengiama siena ar riba. Kitaip sakant, kiekviena šiaipjau ir politinė valdžia ribotai dalyvauja Dievo valdyme pasaulio. Valstybės valdžia turi įvykdyti tam tikrą dalį Dievo valdymo pasaulio. Įvykdyti turi ne savivališkai, bet kaip Dievas nori. Todėl valstybės valdžia nieku gyvu negali prieštarauti net kur kitur pareikštai Dievo valiai. Juk įgaliotiniai niekada negali prieštarauti įgaliotojo planams ir valiai. Juo labiau negali įsakyti to, kad kas neklausytų įgaliotojo. Įgimtoji teisė ir pozityvūs Dievo įstatymai yra Dievo planas ir valia. Taigi.

b) Šv tėvas Leonas XIII rašo: „Kai neteisiai ar prieš sveiką protą įsakoma, tai teisinga yra neklausyti žmonių (valdovų) ir klausyti Dievo“ [1]). „Kas tik prieštarauja įgimčiai ar Dievo valiai, to negalima nei įsakyti nei daryti. Taigi jeigu kas būtų verčiamas pasirinkti nesilaikyti ar Dievo ar valdovo įsakymų, tai klausytina yra J. Kristaus, kurs įsako atiduoti, *kas yra imperatoriaus imperatoriui, kas Dievo Dievui*, ir apaštalų paveikslu drąsiai atsakyti: *Klausytina labiau Dievo, nekaip žmonių.* Ir negalima peikti tų, kurie taip elgiasi. Nes jeigu valdovai prieštarauja Dievo valiai ir įstatymams, tai patys peržengia savo valdžios ribas ir sujaugia teisingumą. Tada nieko nebegali reikšti valdžia, kuri be teisingumo yra jokia“ [2]). „Jeigu valstybės įstatymai aiškiai nesutinka su Dievo teisėmis ar bet kaip įžeidžia Bažnyčią ar prieštarauja tikybos dalykams, priedermėms ar įžeidžia J. Kristaus duotąją šv. tėvo valdžią, tai reikia pasipriešinti ir klausyti būtų nusikaltimas. Tai įžeistų pačią valstybę, nes tikybos nusikaltimai yra nuodėmė valstybės atžvilgiu“ [3]).

Kalbamajam mokslui prieštarauja vadinamasis machiavelizmas, kurs valstybės valdžią emancipuoja iš įgimtosios teisės ir labiausiai pozityvių Dievo įstatymų.

---

[1]) Litt. encycl. „Libertas“, 20 iun. 1838: „Ubi imperandi ius abest, vel si quidquam praecipitur ratione, legi aeternae, imperio Dei contrarium, rectum est non parere, scilicet hominibus, ut Deo pareatur“.

[2]) Litt. encycl. „Diuturnum“, 29 iun 1881: „Omnia enim in quibus naturae vel Dei voluntas violatur aeque nefas est imperare et facere. Si cui igitur usuveniat, ut alterutrum malle cogatur, scilicet aut Dei aut principum iussa negligere, Iesu Christo parendum est reddere iubenti *quae sunt coesaris coesari, quae sunt Dei Deo*, atque ad exemplum apostolorum animose respondendum: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus.* Neque tamen est cur abiecisse obedientiam, qui ita se gerant, arguantur; etenim si principum voluntas cum Dei pugnat voluntate et legibus, ipsi potestatis suae modum excedun', iustitiamque pervertunt; neque eorum tunc valere potest auctoritas, quae ubi iustitia non est, nulla est“. Plg. ep. „Au milieu“, 16 febr 1892; ep. „Notre consolation“, 13 maii 1892.

[3]) Litt. „Sapientiae“, 10 ian. 1890: „Verum si reipublicae leges aperte discrepent cum iure divino, si quam Ecclesiae imponant iniuriam, aut iis, quae sunt de religione, officiis contradicant, vel auctoritatem Iesu Christi in pontifice maximo violent, tum vero resistere officium est, parere scelus: idque cum ipsius reipublicae iniuria coniunctum, quia peccatur in rempublicam quidquid in religione delinquitur“.

Machiavelizmo tėvas yra Machiavelli. Jis senovės stabmeldžių paveikslu valstybės tikslu laiko valstybę pačią sau ir valdovams leidžia vartoti visas geras ir blogas priemones tam tikslui pasiekti. Politiką visai atplėšia nuo tikybos ir dorovės. Čia galima esą meluoti, apgauti, net užmušti ir t.t.

Naujaisiais laikais gimė kitos formos machiavelizmas, būtent, imta skirti privatinė ir vieša dorovė. Privatiniame gyvenime valdovai turį laikytis tikybos ir dorovės dėsnių. Atbulai, viešame ir valstybės gyvenime nereikią laikytis nei tikėjimo nei dorovės. Todėl čia galima esą daryti visa, kas tik norima, pav., skriausti kiti, apgaudinėti ir tt.

Bet visa tai yra savaime arba pačia daiktų įgimtimi nedora, bloga. O nedorai ar blogai daryti niekada negalima, visada draudžiama. Be to, tikėjimas ir dorovė saisto visus ir vienaip: ponus ir tarnus, valdininkus ar valdovą ir valdinius ir t.t.

2) Valstybė negali leisti įstatymų ar duoti įsakymų tų dalykų, kurie pridera vienai Bažnyčiai; nes tai svetima sritis. Jeigu šių dalykų valstybei vis dėlto reikėtų ar valstybė jų norėtų, tai gali paimti iš Bažnyčios ir įdėti į savo įstatymus. Tik dalyko objektas ir būdas vykdyti turi sutikti su, sakysime, originalu.

Be to, valstybės įstatymai ir įsakymai negali prieštarauti bažnytiniams įstatymams ir įsakymams. Kitaip būtų neteisūs, netikri, jokie. Nes:

a) Įsikišta, matyt, į svetimą sritį — todėl ir prieštarauja.

b) Suėjus į koaliziją dviem draugijoms, vyresnė draugija ima viršų formališkai skirtingos žemesnės draugijos atžvilgiu (n. 25).

c) Valstybė turi negatyviška priedermę nekliudyti Bažnyčiai dirbti savo darbą (n. 21). Valstybės įstatymai prieštarauja bažnytiniams įstatymams — kliudomas Bažnyčios darbas.

d) Šv. tėvas Leonas XIII sako: „Jeigu valstybės įstatymai aiškiai nesutinka su Dievo teisėmis ar bet kaip įžeidžia Bažnyčią, prieštarauja tikybos dalykams, priedermėms ar įžeidžia J. Kristaus duotąją šv. tėvo valdžią, tai reikia pasipriešinti ir klausyti būtų nusikaltimas. Tai įžeistų pačią valstybę, nes tikybos nusikaltimai yra nuodėmės valstybės atžvilgiu“[1]).

3) Valstybės valdžia tegali ir teturi teisę daryti tai, ko reikia jos tikslui pasiekti.

Žmogus savaime yra laisvas ir nepriklausomas. Kas pretenduoja galįs sumažinti ar susiaurinti jo laisvę, tas turi įrodyti turįs tokią teisę. Tas pat pasakytina apie valstybės valdžią. Ji tiek tegali ką daryti, kiek sveiku protu galima įrodyti reikalingumas. O tai pareina

---

[1]) Litt. encycl. „Sapientiae“, 10 ian. 1890: „Verum si reipublicae leges aperte discrepent cum iure divino, si quam Ecclesiae imponant iniuriam, aut iis, quae sunt de religione, officiis contradicant, vel auctoritatem Iesu Christi in pontifice maximo violent, tum vero resistere officium est, parere scelus: idque cum ipsius reipublicae iniuria coniunctum, quia peccatur in rempublicam quidquid in religione delinquitur“.

nuo valstybės tikslo. Taip, įgimtoji teisė reikalauja, kad žmonės gyventų valstybėj. Konsekvenčiai leidžia valstybei reikalauti viso tai, ko reikia jos tikslui pasiekti. Atbulai, valstybės valdžia negali įsakyti to, ko nereikia valstybės tikslui pasiekti. Be to, negali įsakyti to, kas tik naudinga. Išimtis — kai nauda yra ne kas kita, kaip morališkas reikalingumas (n. 13).

4) Valstybė negali dirbti to, ką privatiniai asmens patys gali padirbti, gali padirbti be valstybės pagalbos. Tai privatiniams asmenims turi leisti dirbti. Privatinė iniciatyva, darbas ar akcija visada turi turėti pirmenybę. Jeigu privatinė akcija negali kurio bendro reikalo atlikti, padaryti ir todėl visuomenei būtų skriauda, tada tik į sceną išeina valstybė. Jeigu privatiniams asmenims čia šiek tiek trūksta jėgų, tai valstybė padeda. Todėl šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Neteisinga valstybei paglemžti pilietis..., šeima. Nes teisinga yra leisti jiemdviem laisvai dirbti darbas, kiek tai galima daryti, neįžeidžiant visuomenės gerovės ir jokio teisingumo“ [1]).

5) Valstybės vyriausybė turi laikytis žmonių teisiai pareikštų postulatų, pav., jų išleistos konstitucijos ir t.t. Nes žmonės įkūrė valstybę, išrinko vyriausybę, gali kištis į valstybės gyvenimą ir t.t. (n. 63).

70. Valstybė ir atskiri dalykai: - I. Valstybė ir individas. — 1. Kiekvienas asmuo turi tam tikrų teisių ir laisvę. Be kitko, kiekvienas asmuo gali laisvai daryti gera ir siekti paskučiausią ar vyriausią savo tikslą.

2. Valstybė turi respektuoti ir saugoti individų teises, pav., gyvybę, asmens ir turto neliečiamumą, gerą vardą ir t.t. Be to, valstybė turi respektuoti ir saugoti individų laisvę ir padėti ją tinkamai vartoti — vartoti geriems dalykams, dorovei, dorai, tikybai, labdarybei ir t.t.

Jeigu valstybė nerespektuotų, neigtų ar neteisiai atimtų individų teises ar varžytų jų laisvę, tai būtų nedora. Individų teisių laužymo pavyzdžiais gali eiti labdarybės monopolis, darbo monopolis, draugijų laisvės siaurinimas ar monopolis ir t.t.

71. II. Valstybė ir šeima. — 1. Šeima yra įgimtosios teisės kilimo. Ją daug ir tvarko įgimtoji teisė. Taip, įgimtoji teisė kalba šį tą apie suėjimą į moterystę. Daug kalba apie šeimos teises. Neužmiršo pasakyti, jog moterystė yra nesuardoma ir t.t.

Be to, šeima turi pozityvių Dievo įstatymų.

2. Valstybė turi respektuoti visas šeimos įgimtąsias teises ir pozityvius Dievo įstatymus.

Be to, valstybė turi padėti šeimai.

Jeigu valstybė nerespektuotų šeimos įgimtųjų teisių ar pozi-

---

[1]) Litt. encycl. „Rerum novarum“, 15 maii 1891: „Non civem..., non familiam absorberi a republica rectum est: num utrique facultatem agendi cum libertate permittere aequum est, quantum incolumi bono communi et sine cuiusquam iniuria potest“.

tyvių Dievo įstatymų, nedorai darytų ir priešingi veiksmai dažnai būtų net netikri arba jokie. Kalbamųjų dalykų pavyzdžiai: jeigu valstybė leistų ardyti ar pati ardytų moterystės ryšį (veiksmas netikras), monopolizuotų auklėjimą vaikų, monopolizuotų mokyklą ir tt.

72. III. Valstybė, kalbos ir spaudos laisvė. — 1. Žmogus turi minties laisvę — gali laisvai mintyti. Taip sakoma. Bet tai bendras pasakymas. Iš tiesų žmogus teturi teisę mintyti tai, kas yra objektyviai teisinga ir gera ar dora. Nes žmogaus protas savo įgimtimi tarnauja tiesai — ieško tiesos ir ją radęs ir pažinęs, pasako ar pristato žmogui. Jeigu jis klysta, tai neteisiai dirba savo darbą.

Kur žmogaus protas teisiai elgiasi, ten turime jį pripažinti. Atbulai, kur protas neteisiai dirba savo darbą, ten negalima reikalauti, kad kas priimtų ir gerbtų jo kalbą arba „modum cogitandi". Taigi, čia nėra minties laisvės.

Tai spekulatyviškai kalbant (in ordine speculativo).

Praktikos srity (in ordine practico) laisvėj mintyti glūdi laisvė kalbėti ir daryti tai, kur žmogaus protas teisiai sako, kas darytina ar ko nedarytina. Nes jeigu galima laisvai mintyti, tai būtų nekonsekventiška drausti laisvai kalbėti ar daryti. Tai būtų net didelis išorinės laisvės neteisingumas — reikalaujama eiti prieš sveiko proto kalbą ar postulatą arba stačiai prieš sveiką protą.

2. Valstybė negali uždrausti laisvai mintyti, kalbėti ir daryti tai, kas yra teisinga ir gera arba dora. Atbulai, valstybė gali uždrausti kalbėti ir daryti tai, kas yra neteisinga ar bloga. Tik minties visai negali paliesti, nes ji yra vidujinis žmogaus veiksmas ar dalykas.

3. Su kalbėtaisiais dalykais labai artima yra spauda.

Spauda yra labai svarbus visuomenės faktorius. Todėl apie ją ne vienas kalba.

Spaudos laisvės yra trys teorijos, būtent:

1) Spaudos visiškos laisvės teorija. Visa galima esą spausdinti — to dalyko niekas negalįs uždrausti ir už tai niekam nereikią atsakyti. Tos nuomonės laikosi kraštutiniai anarchistai ir, galima sakyti, socialistai.

Kalbamoji teorija yra neteisinga. Nes:

a) Ardo žmonių sugyvenimą — leidžia kitus šmeižti ir teršti, meluoti ir tt.

b) Jeigu negalima visa kalbėti ir net mintyti, tai juo labiau negalima visa spausdinti — skirtina tiesa nuo netiesos ir gera ar dora nuo bloga ar nedoros. Nes spauda yra ne kas kita, kaip minties išreiškimas raštu.

2) Senovės liberalų teorija. Visa galima esą spausdinti be cenzūros ir teatsakoma už įžeidimą pažymėtų arba atskirų asmenų. Galima esą užpulti ar įžeisti net tikyba, tikybinės organizacijos, dorovė, socialinė būklė ir tt. Konsekvenčiai valstybė nega-

linti bausti už puolimus tikybos, dorovės, fundamentalinės valstybės tvarkos, pav., moterystės, šeimos, nuosavybės, autoritetų ir tt. Tos teorijos laikosi tie, kurie valstybės tikslu laiko atskirų asmenų teisią apsaugą.

Iš tiesų visos kalbamosios spaudos laisvės niekur nėra. Nes jai labai aiškiai prieštarauja sveikas protas ir visuomenės gerovė. Tik liberalų ir bolševikų valstybės nebaudžia už puolimą tikybos, labiausiai katalikų Bažnyčios ir tt.

3) Vidurinė teorija. Ji visai neigia preventyvią cenzūrą— galima esą visa spausdinti be preventyvios cenzūros. Bet spauda vis dėlto atsakanti už įžeidimą taip atskirų asmenų, taip tikybos, dorovės ir valstybės pamatų. Tai smulkiau determinuoją valstybės įstatymai.

Ši teorija šiandien yra labiausiai paplitusi.

Vidurinė teorija yra teisingiausia. Nes:

a) Preventyvi valstybės cenzūra valdančiajai partijai ar sluogsniui, despotams, duoda priemonę ar botagą į rankas opozicijos spaudai plakti, nuslopinti ir viešai nuomonei savotiškai falsifikuoti. Bet kurioms mažumoms atimama paskutinė priemonė gintis ir tt. Tai melo dievaitis, nelaisvės pančiai.

b) Teisinga ir dora turi teisę egzistuoti — tik neteisinga ir nedora neturi tokios teisės.

Pastaba. — Bažnyčia yra išleidusi tikybinių ir moralinių rašinių cenzūrą. Jos pamatas yra apsaugoti žmonės nuo tikėjimo netiesos ir dorovės puvesių. Kadangi tikėjimas ir dorovė yra Bažnyčios dalykai, tai valstybė neturi teisės kištis į Bažnyčios cenzūrą. Bet valstybei svarbus yra tikėjimas ir dorovė. Todėl jau vien dėl to savo srity turi pripažinti Bažnyčios cenzūrą.

73. IV. Valstybė ir tikyba. — 1. Tikyba pačia įgimtąja teise yra valstybės pamatas. Nes taip manė visos tautos, seniausios, vadinamosios barbarų ir kultūringos. Visuotinė ir nuolatinė tautų nuomonė — įgimtosios teisės įrodymas.

2. Apreikštoji tikyba dar labiau kelia visuomenę ir valstybę. Nes jos įsakymai yra tobulesni už natūralinės tikybos įsakymus ir turi daug antagamtinių priemonių jiems įvykdyti. Tai apskritai.

In specie, Bažnyčia yra legalinio teisingumo saugotoja ir globėja ir visų dorybių šaltinis ir pagalba.

Quoad primum, be tikybos nekalbėk apie legalinį teisingumą. Nes:

1) Jeigu žmonės nematys turį antagamtinę priedermę atlikti savo darbą, laikytis valstybės įstatymų ir respektuoti kitų teises, tai ne labai bus galimi suvaldyti. Vienos pasaulinės sankcijos neužteks. Nes paskutinioji težiūri į svarbiuosius dalykus. O mažesnių dalykų nepastebima. Tuo tarpu mažesnių dalykų gyvenime yra kur kas gausiau. Jų esama, galima sakyti, galybės ir nuolat vis nauji gimsta.

Mažesni dalykai vis dėlto rengia žmogaus dvasią didesniems dalykams įvykdyti. Be to, pasaulinė sankcija teliečia išorinius ir viešus dalykus. Galop, pasaulinės sankcijos lengva išvengti, pav., pasislepiant, paperkant liudytojus, teisėjus, apgaunant kitus ir tt.

2) Kas klauso valstybės valdžios dėl Dievo (propter Deum), tas net mažuose ir nematomuose dalykuose rūpinsis gerai elgtis. Nes žino, kad Dievas visa mato. Žino, kad Dievas, teisingas teisėjas, visa atlygins. Žino, kad „Nėra valdžios, kaip tik iš Dievo“ [1]). Žino, kad teisios valdžios teisių įsakymų reikia klausyti ir tt.

Quoad secundum, tikyba gerai, aiškiai ir išmintingai determinuoja atskirų asmenų priedermes ir antagamtinėmis priemonėmis padeda jas įvykdyti. Taip, tikyba sėkmingai tvarko susituokusių gyvenimą, tėvų ir vaikų santykius, piliečių santykius su kits kitu ir tt. Paskutiniųjų santykiams ir priedermėms reguliuoti siūlo meilę, gailestingumą ir duosnumą.

3. Kai kurie, nežiūrėdami į tikybos svarbumą valstybės gyvenimui, Dievo teises teskiria privatiniam žmogaus gyvenimui — privatiniai asmens norėdami galį jų laikytis, galį pasirinkti bet kurią tikybą. Tuo būdu tikyba pakelsianti viešą dorovę. Atbulai, valstybė visai negalvojanti apie apreikštąją tikybą, visus dalykus tvarkanti be tikybos, lyg jos nebūtų ar bent neskirdama jokios teisingos ir neteisingos tikybos nuo viena kitos. Tai valstybės atejizmas, natūralizmas ir indiferentizmas. Ir tai:

1) Valstybės atejizmas sako, jog valstybei nereikią jokios tikybos. Tik valdiniai galį laikytis bet kurios tikybos ir tuo pat būsianti pasiekta tikybos nauda valstybei.

Valstybės atejizmui prieštarauja štai kas:

a) Sveikas protas. Tą dalyką šv. tėvas Leonas XIII šiaip nupasakoja: „Įgimtis ir protas, kurie atskiriems asmenims įsako šventai ir pamaldžiai garbinti Dievą, savo Valdovą, Autorių ir Tikslą, tą pat įsako valstybei. Nes žmonės, susidėję į bendrą draugiją, Dievo valdomi yra nemažiau už atskirus asmenis ir valstybė nemažiau už atskirus asmenis yra gavusi malonių Dievo, kurs maitina, saugoja ir gausiausiai apipylė turtais. — Todėl kaip niekas negali apleisti savo priedermių Dievo atžvilgiu ir labai turi širdimi ir veiksmais laikytis tikybos..., taip pat valstybės, nenusikalsdamos negali taip elgtis, lyg visai nebūtų Dievo, arba nesirūpinti tikyba, lyg ji būtų svetima ir nenaudinga arba bet kurią sau tinkamą tikybą pasirinkti: visai turi taip garbinti Dievą, kaip Dievas pats pareiškė norįs“ [2]).

---

[1]) Rom. 13, 1.

[2]) Ep. encycl. „Immortale Dei“, 1 nov. 1885: „Natura et ratio quae iubet singulos sancte religioseque Deum colere quod in eius potestate sumus, et quod, ab eo profecti, ad eundem reverti debemus, eadem lege adstringit communitatem. Homines enim communi societate coniuncti, nihilo sunt minus in Dei potestate quam singuli; necque minorem quam singuli gratiam Deo societas debet, quo auctore coaluit, cuius nutu conservatur, cuius beneficio innumerabilem

b) Valstybės nauda. Vadinasi, valstybė negaus tos naudos, kurią šiaip jau duoda tikyba. Nieko nepadės nė tas dalykas, kur teoretiškai sakoma, jog piliečiai galėsią laikytis bet kurios tikybos ir t.t. Nes atejistiški įstatymai varžys tikybos laisvę ir patys žmonės po truputį atšals ir pames tikybą ir dorovę.

c) Valstybės tikslas. Nes valstybės tikslas, pasaulinė visuomenės gerovė, turi sutikti su žmogaus įgimtimi ir antagamtiniu paskyrimu. Todėl reikia padėti piliečiams eiti tikybos priedermes ir įvykdyti dvasiniai įsakymai ar įstatymai. Apie kalbamąjį dalyką šv. tėvas Leonas XIII šiaip rašo: „Valstybė, gimusi bendrai naudai, rūpindamasi savo gerove, taip turi rūpintis piliečiais, jog siekiantiems aną vyriausią, nepakeičiamą ir savaime trokštamą gerovę, ne tik niekada nepadarytų skriaudos, bet, kiek begalėdama, padarytų visa, kas yra naudinga. Svarbiausia rūpintis tuo, kad šventai ir nepakrutinamai būtų laikomasi tikybos, kurios priedermės jungia su Dievu“[1]).

d) Šv. tėvas Leonas XIII, be ką tik kalbėtos enciklikos „Immortale Dei“ (sub a), rašo: „Tos pačios neteisingos laisvės vardu reikalaujama to, kad valstybė nesilaikytų ar nenorėtų viešai laikytis jokio Dievo kulto: jokio kulto nelaikyti pirmoj vietoj ir visas tikybas vienodai traktuoti, net neatsižvelgiant į daugumą piliečių katalikų. Jeigu tai būtų teisinga, tai taip pat turėtų būti teisinga tai, kad valstybė neturinti jokių priedermių Dievo atžvilgiu ar be kaltės galima esą nuo jų atsisakyti. Abu tuodu dalykai tikrai yra neteisingi... Taigi draudžia teisingumas, draudžia protas valstybei būti atejistiškai arba (tai bus tas pat, kas įkristi į atejizmą) tokiomis pat akimis žiūrėti į įvairias, kaip sako, tikybas ir pripažinti joms vienodas teises“[2]).

---

bonorum quibus affluit copiam accepit. — Quapropter sicut nemini licet sua adversus Deum officia negligere, officiumque est maximum amplecti et animo et moribus religionem... eodem modo civitates non possunt citra scelus gerere se tamquam si Deus omnino non esset, aut curam religionis velut alienam nihilque profuturam abiicere, aut adsciscere de pluribus indifferenter quod libeat: omninoque debent cum in collendo numine, morem usurpare modumque, quo colere Deus ipse demonstravit velle“.

[1]) Ep. encycl. „Immortale Dei“, 1 nov. 1885: „Civilem... civitatem, communi utilitati natum, in tuenda prosperitate reipublicae necesse est sic consulere civibus, ut obtinendo adipiscendoque summo illo atque incommutabili bono quod sponte appetunt, non modo nihil importet unquam incommodi, sed omnes, quascumque possit, opportunitates afferat. Quarum praecipua est, ut detur opera religioni sancte inviolateque servandae, cuius officia hominem Deo coniungunt“.

[2]) Litt. encycl. „Libertas“, 20 iun. 1888: „Eadem libertas si consideretur in civitatibus, hoc sane vult, nihil esse quod illum Deo cultum civitas adhibeat aut adhiberi publice velit: nullum antiferri alteri, sed aequo iure omnes haberi oportere, nec habita ratione populi, si populus catholicum profiteatur nomen. Quae ut recta essent, verum esse oporteret, civilis hominum communitatis officia adversus Deum aut nulla esse, aut impune solvi posse: quod est utrumque aperte falsum... Vetat igitur iustitia, vetat ratio atheam esse, vel, quod in atheismum recideret, erga varias, ut loquuntur, religiones pari modo affectam civitatem, eademque singulis iura promiscue largiri“.

2) Valstybės natūralizmas tesilaiko natūralinės tikybos, kurią žmogus sužinąs protu ar kiekvienas sau įsivaizduojąs. Tada (sako racionalistai) valstybė patenkinanti natūralinį žmogaus tikybos instinktą ir tikyba vis dėlto padarysianti savo naudą valstybei.

Prieš valstybės natūralizmą kalba štai kas:

a) Taip individai, taip valstybė turi laikytis ne bet kurios ar ne vien visai natūralinės, bet Dievo apreikštosios tikybos. Kalbamoji tikyba turi būti tikra.

b) Natūralinė kalbamoji tikyba negali duoti tiek naudos, kiek duoda apreikštoji tikyba. Nes, pav., įgimtoji teisė teturi bendrus dėsnius. Todėl jų vienų neužtenka margam, kaip genys, pasaulio gyvenimui. Juo labiau natūralinė tikyba yra visai menkutė ir t.t. Be to, apreikštoji tikyba turi daugiau priemonių savo tikslui siekti, nekaip natūralinė tikyba ir t.t.

c) Įsivaizduota tikyba — tikybos karikatūra. Todėl apie jos naudingumą negalima nė kalbėti.

3) Valstybės indiferentizmas praktikoj leidžia, kaip kas nori, mintyti apie Dievą, Jį išpažinti ir garbinti. Valstybė nesilaiko jokios atskiros apreikštos tikybos. Ji į visas tikybas vienaip žiūri, visas vienaip proteguoja ir tuo būdu dedasi pasieksianti visuomenės santaiką ir gausianti dorovės naudą.

Politinio indiferentizmo argumentas yra tas, kad negalima esą atskirti tikrosios tikybos.

Politinis indiferentizmas yra neteisingas. Nes:

a) Neteisingas pamatas — tikroji tikyba lengva sužinoti, atskirti nuo netikrųjų. Tai labiausiai pasakytina katalikiškoj valstybėj. „Nes“, rašo šv. tėvas Leonas XIII: „labai daug aiškių įrodymų, būtent, dažni stebūklai, greičiausias tikėjimo paplitimas net priešų tarpe ir baisiausiai kliudant, kankinių liudijimas ir kiti į tai panašūs, aiškiai rodo, jog teisinga tėra ta tikyba, kurią pats Jėzus Kristus įkūrė ir savo Bažnyčiai įsakė saugoti ir skelbti“ [1]).

b) Reikia laikytis tikrosios tikybos, kur viena tėra ir tegali būti teisinga. „Kadangi“, sako šv. tėvas Leonas XIII: „valstybė būtinai turi išpažinti kurią tikybą, tai turi išpažinti tik teisingą. Ji, labiausiai katalikiškose valstybėse, lengvai sužinoma, nes joj matyti aiškios tiesos žymės. Taigi jos turi laikytis tie, kurie valdo valstybę. Ją tesaugoja. Taip tedaro, jeigu nori išmintingai ir naudingai, kaip turi būti, rūpintis piliečių bendruomene“.[2])

---

[1]) Ep. encycl. „Immortale Dei“, 1 nov. 1885: „Argumetis enim permultis atque illustribus, veritate nimirum vaticinorum, prodigiorum frequentia, celerrima fidei vel per medios hostes ac maxima impedimenta propagatione, martyrum testimonio, aliisque similibus, liquet eam esse unice veram, quam Iesus Christus et instituit ipsemet, et Ecclesiae suae tuendam propagandamque demandavit“.

[2]) Litt. encycl. „Libertas“, 20 iun. 1888: „Cum igitur sit unius religionis necessaria in civitate professio, profiteri eam oportet quae unice vera est, quaeque non difficulter, praesertim in civitatibus catholicis, agnoscitur, cum in ea tamquam insignitae notae veritatis appareant. Itaque hanc, qui rempublicam gerunt, conservent, hanc tueantur, si volunt prudenter atque utiliter, ut debent, civium communitati consulere“.

c) Tikrajai tikybai neleidžiama naudingai kelti valstybę, visuomenę.

d) Politinis indiferentizmas prieštarauja sveikam protui ir teisingumui. „Draudžia teisingumas“, rašo šv. tėvas Leonas XIII: „draudžia protas valstybei būti atejistiškai arba (tai bus tas pat, kas įkristi į atejizmą) tokiomis pat akimis žiūrėti į įvairias, kaip sako, tikybas ir pripažinti joms vienodas teises“ [1]). Prieštarauja sveikam protui — spekulatyviškai lygiomis laiko tiesą ir netiesą ir praktikoj lygiai sektina dora ir nedora. Prieštarauja teisingumui — skriaudžia visuomenę. Nes valstybė, laikydamasi visų tikybų, taigi ir netikrųjų, leidžia skleisti netiesą ir kartais net nedorą ir tuo būdu stato visuomenę į pavojų sugesti, supūti, prapulti ir t. t.

e) Politinis indiferentizmas yra tas pat, kas ir politinis atejizmas. „Neskirti“, sako šv. tėvas Leonas XIII: „skirtingų ir priešingų formų tikybų yra tas pat, kas jokios nepriimti teorijoj ir praktikoj. Taigi tai, jeigu vardu kiek ir skiriasi, bet iš tiesų nė trupučiuko nesiskiria nuo atejizmo“ [2]).

[1]) Litt. encycl. „Libertas“, 20 nov. 1883: „Vetat igitur iustitia, vetat ratio atheam esse, vel, quod in atheismum recideret, erga varias, ut loquuntur, religiones pari modo affectam civitatem, eademque singulis iura promiscue largiri“.

[2]) Ep. encycl. „Immortale Dei“, 1 nov. 1885: „De religione autem putare, nihil inter formas dispares et contrarias interesse, hunc plane habet exitum, nolle ullam probare iudicio, nolle usu. Atqui istud ab atheismo, si nomine aliquid differt, re nihil differt“.

V SKYRIUS.

Bažnyčios ir valstybės santykiai.

74. Apskritai. — 1. Bažnyčia ir valstybė yra tobulos draugijos. Jiedvi turi savo sritis ir čia nepriklauso viena antros.

2. Valstybės turi kitus valdinius. O vis dėlto turi daug bendrų reikalų ir turi santykiauti su viena kita.

Valstybės ir Bažnyčios valdiniai yra tie patys. Todėl valstybė ir Bažnyčia juo labiau turi bendrų reikalų ir turi santykiauti su viena antra.

3. Bažnyčios ir valstybės santykių yra keturios sistemos, būtent, valstybės hegemonija (hegemonia status), Bažnyčios hegemonija (hegemonia Ecclesiae), Bažnyčios išskyrimas su valstybe (separatio Ecclesiae a statu) ir netiesioginė Bažnyčios valdžia (potestas indirecta Ecclesiae).

I. Valstybės hegemonija.

75. Medžiaga. — 1. Valstybės hegemonijos sistema ir 2. Valstybės hegemonijos sistemos kritika.

76. Valstybės hegemonijos sistema. — 1. Valstybės hegemonijos sistema valstybei priskiria vyriausią valdžią, o Bažnyčia laiko jos valdine.

2. Valstybės hegemonijos sistemos tėvai yra Marsilius Patavinus ir kai kurie kiti vidurinių amžių rašytojai. Jie sako, jog Dievas visą Bažnyčios valdžią davęs žmonėms. Šie ją atidavę imperatoriui. Paskutinysis kalbamąja valdžia įgaliojęs vyskupus. Todėl vyskupai esą imperatoriaus įgaliotiniai ir einą savo pareigas, prižiūrimi imperatoriaus (sub vigilantia imperatoris).

Paskiau valstybės hegemonijos sistemos laikėsi regalistai, galikonys, febrionys ir k. Jie sako, jog Bažnyčios valdžia esanti duota žmonėms „originarie, fundamentaliter, radicaliter“, o dvasiškiai ją teturį „ministerialiter“ arba „usufructualiter“.

Galop, valstybės hegemonijos sistemą priglaudė šiandienykščiai juridiškieji modernistai. Jie valstybei priskiria absoliutišką valdžią. Nes valstybė esanti visų teisių šaltinis: tas teturįs teisę, kas turįs fizišką jėgą. Visi kiti tegalį ką daryti, kai valstybė leidžianti ar duodanti galią. Taigi ir Bažnyčia tegalinti egzistuoti ir dirbti savo darbą, jeigu valstybė leidžianti. Tik daugelis kalbamųjų modernistų vis dėlto priduria tai, jog Bažnyčia esanti verta tam tikros akies, ir Ją vadina viešųjų teisių draugija (corporatio iuris publici); nes esanti labai naudinga ir patenkinanti psichologinį tam tikrą daugelio žmonių reikalą. Bet ir tokia Bažnyčia vis dėlto pri-

klausanti valstybės išorinėj savo srity. Todėl nuo valstybės pareinanti Jos moralinių ir šiaip jau įstatymų leidyba.

Valstybės hegemonijos sistema labai patiko valstybių valdovams, nes tiko jų valdžiai paplėsti. Pasauliniai valdovai sugalvojo dar kitų dalykų, būtent, įvairias teises (iura). Jos buvo skirstomos „iura in sacra" ir „iura circa sacra". Pirmosios — teisė mokyti ir tvarkyti (ministrandi) visai vidujiniai ir dvasiniai dalykai. Tai esąs Bažnyčios dalykas. Tik valstybė galinti susiaurinti „iura in sacra". Antrosios — vyriausia galia prižiūrėti ir diriguoti visa išorinė Bažnyčios tvarka. Tai valstybės esąs dalykas.

Kalbamieji dalykai įvairiomis formomis buvo kėsintasi įvykdyti. Taip, buvo sugalvota „ius cavendi" — teisė žiūrėti, kad Bažnyčia nenuskriaustų valstybės. Todėl Bažnyčios, šv. tėvo ir vyskupų įstatymams, aktams, dekretams skelbti ir vykdyti buvo reikalaujama karaliaus sutikimo. Paskutinysis dalykas dar vadinosi „placet" ir „exequatur". Valstybės teismui buvo priskiriama galia pakeisti ir net atšaukti Bažnyčios tribunolų sprendimai. Tai „appellatio ab abusu" (apelacija dėl piktanaudojimo). Dar buvo „ius protectionis seu advocatitiae". Tai valstybei davė pretekstą kištis į Bažnyčios reikalus. Buvo „ius suppremae inspectionis in officia et beneficia, cultum externum, praedicationem, disciplinam". Buvo „ius eminentis dominii in omnia bona ecclesiastica", kur buvo pretenduojama galia administruoti ir net konfiskuoti bažnytiniai turtai. Buvo „ius reformandi" — teisė pakeisti bažnytiniai dalykai kaip ir Bažnyčios piktanaudojimams pašalinti ir Jai priversti laikytis kanonų arba bažnytinių teisių.

Visa tai mažne visoj Europoj buvo pretenduojama ar skelbiama per daug amžių. Šiandien tų dalykų tik pėdsakus berasime kai kuriuose kraštuose. Tik šiandien valstybės stengiasi kitaip atsiliepti Bažnyčiai. Be kitko, Bažnyčia, kaip kalbėjom aukščiau, praminta viešųjų teisių draugija, kuri egzistuoja valstybės ribose ir išorinėj srity tvarkosi jos įstatymais. Taip, pav., yra Vokietijoj, Austrijoj ir k. k.

77. Valstybės hegemonijos sistemos kritika.— Valstybės hegemonijos sistema yra neteisinga. Nes:

1) Nėra pamatuota.
2) Prieštarauja Bažnyčios suverenitetui.
3) Šv. tėvas Pijus IX pasmerkė šiuos tvirtinimus: „Bažnyčia nėra tikra, visai laisva ir tobula draugija, ir neturi savo ir nuolatinių teisių, duotų Dievo, savo Įkūrėjo, ir valstybės dalykas yra pasakyti, kurias Bažnyčia turi teises ir kurios yra tų teisių ribos" [1]). „Valstybė, visų teisių pradžia ir šaltinis, turi visai neribotas

[1]) Syllabus errorum, prop. 19: „Ecclesia non est vera perfectaque societas plane libera, nec pollet suis propriis et constantibus iuribus sibi a divino suo Fundatore collatis, sed civilis potestatis est definire quae sint Ecclesiae iura ac limites, intra quos eadem iura exercere queat".

teises“ [1]). Šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Norėti Bažnyčia laikyti savo pareigų srity priklausoma valstybės yra didelis neteisingumas, didelis akiplėšiškumas. Tuo būdu suardoma tvarka, pasauliniai dalykai laikomi svarbesniais už antagamtinius dalykus, pašalinamos ar tikrai sumažinamos tos gausios gėrybės, kuriomis Bažnyčia, visai nekliudoma, pripildytų visuomenės gyvenimą: be to, tiesiamas kelias nesantaikų ir kovų, kurios kiek abiem yra skriaudingos, labai dažnai įrodė gyvenimas“ [2]).

II. Bažnyčios hegemonija.

78. Medžiaga. — 1. Bažnyčios hegemonijos sistema ir 2. Bažnyčios hegemonijos sistemos kritika.

79. Bažnyčios hegemonijos sistema. — Bažnyčios hegemonijos sistema dar vadinasi tiesioginės Bažnyčios valdžios sistema (potestas directa Ecclesiae).

Bažnyčios hegemonijos sistemos sekėjai sako, jog Dievas visą taip pasaulinę, taip dvasinę valdžią davęs Bažnyčiai. Šv. tėvas pasauline Bažnyčios valdžia įgalioję valstybių valdovus. Bet jis vis dėlto galįs kištis į pasaulinę valdžią, įspėti ir net deponuoti valdovus ir tt.

Kalbamoji sistema buvo sugalvota viduriniais amžiais valstybės hegemonijai sugriauti.

80. Bažnyčios hegemonijos sistemos kritika — 1. Bažnyčios hegemonijos sistema yra neteisinga. Nes:

1) Neturi jokio juridiško pamato.

2) Visai neigia valstybės suverenitetą.

3) Prieštarauja Šv. Rašto žodžiams: „Tau aš duosiu dangaus karalystės raktus“ [3]); „Mano karalystė ne iš šio pasaulio“ [4]) ir tt.

4) Niekas jos nebesilaiko.

2. Kai kurie šv. tėvai, tiesa, kalba, lyg būtų Bažnyčios hegemonijos sistemos šalininkai. Pav., Inocentas III sako: „Viešpats Dievas Petrui paliko valdyti ne tik Bažnyčią, bet taip pat visą pasaulį [5]). Jonas XXII rašo: „Pats Dievas per Petrą jam (šv. tėvui)

---

[1]) Syllabus errorum, prop. 39: „Reipublicae status, utpote omnium iurium origo et fons, iure quodam pollet nullis circumscripto limitibus“.

[2]) Ep. encycl. „Immortale Dei“, 1 nov. 1885: „Ecclesiam vero in morum officiorum munere potestati civili velle esse subiectam, magna quidem iniuria, magna temeritas est. Hoc facto perturbatur ordo, quia quae naturalia sunt praeponuntur iis, quae sunt supra naturam: tollitur aut certe magnopere minuitur frequentia bonorum, quibus si nulla res impediretur, communem vitam Ecclesia compleret: praetereaque via ad inimicitias munitur et certamina, quae quantam utrique reipublicae perniciem afferunt, nimis saepe eventus demonstravit“.

[3]) Mat. 16, 19.

[4]) Jon. 18, 36.

[5]) Ep. ad Ioannem patriarcham Constantinopolitan: „Dominus Petro non solum universam Ecclesiam, sed totum reliquit soeculum gubernandum“.

davė drauge pasaulio ir dangaus imperijos teises“ [1]). Bet tokios kalbos galimos suprasti, jog kalbama apie viduriniu amžių netiesioginę Bažnyčios valdžią ar istorinę galią, kurią šv. tėvas turėjo feudaliniais Apaštališkojo Sosto ir daugelio Europos tautų santykiais ir t. t. Galėjo būti taip pat idejų ir išsireiškimų neaiškumas, nes valstybės ideja tebegulėjo lyg vystykluose ir krikščioniška valstybė buvo paremta Bažnyčia. Tai galėjo įsiskverbti taip pat į Romos Kūrijos raštus. Kalbamąjį dalyką patvirtina ir tai, kad tie patys ir kiti šv. tėvai, kur kitur nekartą yra aiškiai pareiškę, jog nenorį liesti visai pasaulinių dalykų. Pav., Inocentas III sako: „Nenorime liesti feudų, kurie spręsti yra jo (karaliaus) dalykas“ [2]). „Karalius visai neturi vyresnio pasauliniuose dalykuose“[3]). Bonifacas VIII rašo: „Jau keturios dešimtys metų, kai žinome teises. Žinome tai, kad Dievas padarė dvi valdžias. Todėl, ar galima tikėti tuo, kad mūsų galvoj būtų ar būtų buvusi tokia beprotystė, toks neišmintingumas? Sakome, jog niekur nenorim uzurpuoti karaliaus jurisdikcijos“ [4]).

III. Bažnyčios išskyrimas su valstybe.

81. Medžiaga. — 1. Bažnyčios išskyrimo su valstybe sistema, 2. Bažnyčios išskyrimo su valstybe sistemos kritika ir 3. Išimtys.

82. Bažnyčios išskyrimo su valstybe sistema. — 1. Bažnyčios išskyrimo su valstybe sistema nėra nusistojusi. Vienų vienaip, kitų kitaip suprantama. Vienur yra vienoda, kitur kitokia ir net priešinga. Tai pareina nuo to, kokiomis akimis žiūrima į Bažnyčią, būtent, ar visai nebičiuliškomis ar šiek tiek švelnesnėmis.

2. Bažnyčios išskyrimo su valstybe šūkiai yra bene du:

1) „Laisva Bažnyčia laisvoj valstybėj“. Šį šūkį pirmasis pasakė Cavour Turino deputatų rūmuose 1861 m. 27 geg. Jis originale skamba šiaip: „Libera Chiesa in libero stato“.

Kalbamąjį šūkį galime paskirstyti į dvi dalis: a) laisva valstybė ir b) laisva Bažnyčia.

Laisva valstybė. Valstybė, leisdama įstatymus, nežiūrinti į Bažnyčios reikalus. Ji neliečianti dvasinių dalykų. Bet taip pat

---

[1]) C. 1, *ne sede vacante aliquid innovetur*, tit. V, in Extravag. Ioann. XXII: „Cui in persona beati Petri terreni simul coelestis imperii iura Deus ipse com. misit“.

[2]) C. 13, X, *de iudiciis*, II, 1: „Non enim intendimus iudicare de feudo, cuius ad ipsum spectat iudicium“.

[3]) C. 13, X, *qui filii sint legitimi*, IV, 17: „Rex ipse superiorem in temporalibus minime recognoscat“.

[4]) Declarat. in Consistorio 1302 a.: „Quadraginta anni sunt quod nos sumus experti in iure; scimus quod duae sunt potestates ordinatae a Deo. Quis ergo debet credere vel potest, quod tanta fatuitas, tanta insipientia sit vel fucrit in capite nostro? Dicimus quod in nullo volumus usurpare iurisdictionem regis“.

neleidžianti Bažnyčiai daryti to, kas bet kaip paliestų valstybės ar politikos sritį. Bažnyčiai bepaliekami visai tikybiniai dalykai.

Laisva Bažnyčia. Bažnyčia galinti laisvai tvarkyti visai tikybos dalykus. Tik tai darytina valstybės įstatymų ribose.

Čia argumentuojama šiaip:

a) Bažnyčia ir valstybė esančios autonomiškos. Jiedvi turinčios savo sritis: Bažnyčia — tikybą, valstybė — pasaulinius dalykus. Todėl galinčios skyrium gyventi. Pats jųdviejų susidėjimas varžąs vieną antros laisvę.

b) Valstybė turinti respektuoti savo valdinių kalbos, mokymo ir sąžinės laisves. Todėl ji turinti būti neutrališka tikybos atžvilgiu.

2) „Tikyba — privatinis dalykas". Tai labiausiai socialistų šūkis. Jis yra agitatoriškas: norima paslėpti tai, kad socialistai yra visai betikybiški.

Kalbamojo šūkio prasmė yra ši:

a) Tikyba visai nepridera prie valstybės dalykų, t. y. valstybei nesvarbus išreiškimas tikybos, nepripažįsta jokių tikybinių apeigų ir t.t. Ji čia visai yra pasyvi.

Ši prasmė savaime suprantama, nes socialistai tikybą (be kitko) laiko asmens jausmu.

b) „Privatinis" yra toks dalykas, kuris neturi jokios vertės valstybei. Dar daugiau, kalbamoji privatinė tikyba yra, galima sakyti, fantazijos išdava, į kurią mokslas visai nebežiūri. Kalbamoji prasmė taip pat savaime suprantama, nes socialistai netiki į Dievą ir amžinybę. Jie tepripažįsta medžiagą ir šį pasaulį. Tikyba socialistams yra kilusi iš ekonomijos aplinkybių, kur turtų trokštanti ir kenčianti žmonija ieškanti laimės. Socialistai patys šaliną pasaulio vargus ir konsekvenčiai nebereikią tikybos.

3. Bažnyčios išskyrimo su valstybe šalininkai yra liberalai, socialistai, masonai ir t.t.

4. Bažnyčios išskyrimas su valstybe skirstomas į amerikoniškąjį ir prancūziškąjį. Pirmasis kilo iš politikos pamatų ir visai neatmeta krikščionių tikybos pradų valstybės gyvenime. Antrąjį pagimdė neapykanta tikybos.

Amerikoniškoji sistema yra šiose valstybėse:

1) Š. Amerikos J. Valstybėse nuo pat pradžios (1787). Čia jokios tikybos nėra valstybės. Visos tikybos yra lygios ir laisvos. Bet valstybės įstatymai ir įstaigos laikosi tam tikrų bendrų krikščioniškų tikybų dėsnių. Valstybė katalikams net yra prielanki.

2) Brazilijoj (1890) ir Kuboj (1902) — tas pat, kaip Š. Amerikos J. Valstybėse.

3) Kanadoj, Australijoj ir kitose didesnėse Anglijos kolonijose. Bet čia Bažnyčios išskyrimas yra toks švelnus, jog abejojama, ar iš tikrųjų jo esama ar ne.

4) Belgijoj (1831). Parašyta valstybės konstitucijoj. Bet valstybė padeda statyti ir taisyti bažnyčias, išlaiko katalikiškas mo-

kyklas ir moka algas dvasiškiams, pas save laiko Apaštališkojo Sosto legatą ir siunčia savo atstovą Šventajam Sostui ir t.t.

5) Olandijoj (1848). Bažnyčia laikoma viešųjų teisių draugija. Išlaikomos katalikiškos mokyklos proporcinga mokyklos sistema ir t.t.

6) Irlandijoj (1869), Genuvoj (1907) ir Bazelėj (1910), kur katalikai per Bažnyčios išskyrimą su valstybe atgijo laisvę ir t.t.

Prancūziškoji Bažnyčios išskyrimo su valstybe sistema yra: Prancūzijoj (1905), Meksikoj (1874) Ekvadore (1902), Portugalijoj (1911), SSSR ir t.t. Čia tikyba visai atmetama. Bažnyčia net persekiojama ir t.t.

5. Bažnyčios išskyrimo su valstybe sistema, kaip sakėm aukščiau, neturi visos programos. Bet vis dėlto dažniausios ir mažne bendros jos žymės yra šios:

1) Nepripažįstama visuotinės Bažnyčios. Tepripažįstamos atskirų kraštų ar vyskupijų Bažnyčios ar stačiai atskiros bažnyčios ir t.t. Jos laikomos privatinėmis ar bent viešųjų pasaulinių teisių draugijomis, tvarkomos šiaipjau draugijų valstybės įstatymais ir nesiskiria nuo kitų draugijų, pav., labdarybės, pramogų, sporto ir t.t. Maldos namų nebeproteguojama. Dvasiškiai telaikomi bažnyčių draugijų pirmininkais ir t.t.

2) Dvasiškiai neturi jokių privilegijų. Todėl turi atlikti visas valstybės priedermes, nors jos visai nebūtų suderinamos su dvasiškių luomu ar pareigomis, pav., turi būti seniūnais ir t.t.

3) Valstybė materiališkai nebešelpia Bažnyčios, pav., nemoka dvasiškiams algų. Tik kartais primetamas vienas kitas centas, kaip ir kitoms naudingoms draugijoms.

4) Valstybės įstaigose nebelaikoma apmokamų sielų ganytojų, pav., karo ir kalėjimų kapelionų ir t.t. Išimtys — Š. Amerikos J. Valstybės ir vienas kitas kraštas.

5) Valstybės mokyklos yra vadinamosios pasaulinės, netikybiškos, neutralinės ar stačiai bedieviškos. Valstybės universitetuose, apskritai, nėra teologijos fakultetų.

6) Valstybė nepripažįsta bažnytinių įstatymų, švenčių ir t.t.

7) Kai kur įsakomas bažnytinių turtų maksimumas.

8) Dažnai nepripažįstama bažnytinės moterystės — įsakyta civiliškai tuoktis. Šiaip jau civiliškos jungtuvės visur figūruoja.

9) Laidojama bendruose kapuose ir be bažnytinių insignijų. Tik kartais leidžiami turėti atskiri konfesiniai kapai.

10) Nereikia priesaikos[1]).

11) Dažnai draudžiami vienuolynai.

12) Pašalintas iš mokyklų, teismo salių ir kitų valstybės įstaigų kryžius. Jis kartais, pav., Prancūzijoj draudžiamas statyti net šiaip jau viešai. Išimtys — bažnyčios, kapai ir t.t.

13) Bažnytiniai raštai ar dokumentai, pav., krikšto ir jungtuvių metrikos, neturi jokios juridiškos valstybės vertės ir t.t.

[1]) Kitur priesaikos neįsakyta. Tik vienur kitur, tur būt, iš nesusipratimo, ji vis dėlto įsakoma, pav., Prancūzijoj įsakyta siekti Dievo vardu.

83. Kritika. Bažnyčios išskyrimo su valstybe sistema yra neteisinga. Nes:

1) Įžeidžiamas Dievas. Įžeidžiamas dėl to, kad sakoma, jog valstybei nerūpinti tikyba. Dievas valstybę įkūrė ir laiko. Todėl Jis valstybei negali nerūpėti.

2) Įsaistytai (implicite) neigiami antagamtiniai dalykai, nes valstybės darbas tematuojamas pasauline visuomenės gerove. Tai tėra artimiausias ir betarpiškas valstybės tikslas. Paskučiausias jos tikslas vis dėlto yra viso pasaulio tikslas — Dievas. Todėl Jo nieku gyvu valstybė negali užmiršti ar po kojų paminti.

3) Ardoma Dievo tvarka. Nes Dievas įkūrė dvi tobulas draugijas, būtent, dvasinę ir pasaulinę, arba Bažnyčią ir valstybę. Jiedvi, tiesa, turi savo sritis. Bet taip pat turi ne vieną bendrą reikalą. Todėl dažnai turi susieiti, susidurti, kalbėtis. Taigi, Dievo tvarka Bažnyčia ir valstybė turi draugiškai ir santaikoj gyventi.

4) Ardoma pati valstybė. Nes Bažnyčios išskyrimas su valstybe mažne būtinai veda prie tikybos išmetimo iš valstybės gyvenimo. O tikyba moko žmones dorovės ir liepia atlikti visas priedermes valstybės atžvilgiu. Liepia klausyti teisios valdžios teisių įsakymų. Įsakomasis dalykas yra visas valstybės valdžios fundamentas. Jis čia taip pat griaunamas. Taigi.

5) Įžeidžiama Bažnyčia. Nes Ji yra tobula draugija. Tokią Ją įkūrė Kristus. Be to, Kristus įsakė Bažnyčiai skelbti savo mokslą visame pasauly, ir Bažnyčia iš tiesų yra paplitusi visuose kraštuose. Todėl Bažnyčia yra tarptautinė organizacija. O čia Bažnyčia nustumiama į kerčią, į privatines ar lyg privatines draugijas. Bažnyčia per daug amžių gera darė pasauliui — dabar paminama po kojų. Nedėkingumas!

6) Braunamasi į svetimą sritį. Pav., pakrikštytųjų moterystę tvarkyti tegali Bažnyčia (n. 115). Čia ją tvarko valstybė. Civiliškos jungtuvės yra ne kas kita, kaip viešas konkubinatas. Čia jos proteguojamos ir laikomos juridiškomis. Be to, jaunuomenė turi būti auklėjama morališkai, tikybiškai, katalikiškai (n. 152, 5). Todėl mokyklos turi būti katalikiškos (n. 150, 12). Čia iš mokyklų išmetama tikyba ir katalikiška dorovė. Čia neauklėjama morališkai, tikybiškai ir katalikiškai ir tt.

7) Tuose kraštuose, kuriuose Bažnyčia išskiriama su valstybe, Bažnyčia dažniausiai begėdiškai persekiojama, konfiskuojami bažnytiniai turtai ir tt.

8) Kalbamosios sistemos pamatas yra neteisingas. Taip, neteisingas yra pirmojo Bažnyčios išskyrimo su valstybe šūkio, būtent, „Laisva Bažnyčia laisvoj valstybėj“, pamatas. Nes daug dalykų eina drauge taip Bažnyčios, taip valstybės valdžios objektais. Tai labiausiai mišrieji dalykai. Juo labiau jiemdviem tenka susidurti dėl to, kad valdiniai yra tie patys asmens. Be to, kalbos ir sąžinės laisvė turi savo ribas. Tai teisybė ir gera arba dora. Neteisingas taip pat yra antrojo Bažnyčios išskyrimo su valstybe šūkio

būtent, „Tikyba— privatinis dalykas," pamatas. Nes katalikų tikyba nėra vien proto ir juo labiau jausmo dalykas. Ne; ji yra apreiškimo ir autoriteto tikyba. Tikybos turinį sudaro ne stačiai išrastieji ar jaučiamieji, bet Bažnyčios magisterijos pareikštieji dalykai. Prie Bažnyčios priderėti pats Kristus įsakė. O kur dar dėsi šio šūkio materialistišką pasaulėžvalgą ir tt.

9) Apaštališkasis Sostas nekartą pasmerkė Bažnyčios išskyrimą su valstybe. Taip padarė, pav., šie šv. tėvai: Pijus IX pasmerkė tvirtinimą: „Bažnyčia yra išskirtina su valstybe ir valstybė su Bažnyčia"[1]). Leonas XIII rašo: „Mišriuosiuose dalykuose labai sutinka su įgimtimi ir Dievo noru abiem valdžioms nesiskirti su viena antra, juo labiau nesibarti, tik visai sutartinai gyventi — gyventi sutinkamai su abiejų valdžių artimiausiomis padarančiomis priežastimis"[2]). „Prieštarauja patys sau tie, kurie sako, jog Dievo įstatymais tvarkytinas esąs privatinis gyvenimas ir privatinė dorovė, tik ne valstybė: viešuosiuose dalykuose galima esą nutolti nuo Dievo įsakymų ir, leidžiant įstatymus, visai nereikią į juos žiūrėti. Iš kalbamojo dalyko gimsta ta didžiausia skriauda, kad reikalaujami išskirti valstybės ir Bažnyčios reikalai. — Bet lengvai suprantama tai, jog absurdiškai kalbama. Nes jeigu pati įgimtis šaukte šaukia padėti valstybės piliečiams ir rūpintis tuo, ko reikia dorovingai, t. y. Dievo įstatymais, gyventi (Dievas yra bet kurios dorovės ir teisingumo pradas), tai labai didelis prieštaravimas yra valstybei nesirūpinti tais įstatymais ar ką prieš juos išleisti"[3]). „Iš tikrųjų taip Bažnyčia, taip valstybė turi savo vyriausią valdžią: todėl, tvarkydamos savo reikalus, niekatra viena antros nepridera tose ribose, kurias pažymėjo jųdviejų artimiausia priežastis. Bet iš to dalyko nieku gyvu neišplaukia tai, jog jiedvi turinčios būti išskirtos su viena antra, juo labiau turinčios bartis su viena antra"[4]). Pijus X

---

[1]) Syllabus errorum, prop. 55: „Ecclesia a statu statusque ab Ecclesia seiungendus est".

[2]) Ep. encycl. „Immortale Dei", 1 nov. 1885: „In negotiis autem mixti iuris, maxime esse secundum naturam itemque secundum Dei consilia non secessionem alterius potestatis ab altera, multoque minus contentionem, sed plane concordiam, eamque cum causis proximis congruentem, quae causae utramque societatem genuerunt".

[3]) Litt. encycl. „Libertas", 20 iun. 1888: „Nihilo sibi magis constant, qui aiunt nutu legum divinarum dirigendam utique vitam ac mores esse privatorum, non tamen civitatis: in rebus publicis fas esse a iussis Dei discedere, nec ad ea ullo modo in condendis legibus intueri. Ex quo perniciosum illud gignitur consectarium, civitatis Ecclesiaeque rationes dissociari oportere. — Sed haec quam absurde dicantur, haud difficulter intelligitur. Cum enim clamet ipsa natura, oportere civibus in societate suppetere copias opportunitatesque ad vitam honeste, scilicet secundum Dei leges, degendam, quia Deus est omnis honestatis iustitiaeque principium, profecto illud vehementer repugnat, posse iisdem de legibus nihil curare, vel etiam quidquam infense statuere civitatem".

[4]) Litt. encycl. „Sapientiae," 10 ian. 1890: „Profecto et Ecclesia et civitas suum habet utraque principatum: proptereaque in gerendis rebus suis neutra paret alteri, utique intra terminos a proxima cuiusque causa constitutos. Ex quo tamen nulla ratione disiunctas esse sequitur, multoque minus pugnantes".

sako: „Klaidingiausia ir labai pavojinga yra nuomonė, kad reikią išskirti Bažnyčios dalykai su valstybės dalykais. — Nes pirma, kadangi kalbamasis dalykas paremtas tuo fundamentu, kad tikyba nieku gyvu neturinti rūpėti valstybei, tai labai įžeidžia Dievą: Jis yra ne tik atskirų žmonių, bet taip pat valstybės autorius ir laikytojas; todėl Jis turi būti garbinamas ne tik privatiškai, bet taip pat viešai. — Toliau, aiškiai neigia visus antagamtinius dalykus. Taip, valstybės darbas matuojamas vien pasaulinio gyvenimo gerove, kuri sudaro artimiausią valstybės priežastį: visai apleidžia, lyg svetimą, paskučiausią piliečių priežastį, po trumpo šio gyvenimo būsiančią amžinąją laimę. Atbulai, valstybė anai vyriausiai, absoliutiškai ir visų pasaulinių dalykų siektinai gerovei pasiekti turi ne tik nekenkti, bet net padėti. — Be to, sujaugia išmintingiausią pasaulio dalykų tvarką, kuri tikrai reikalauja abiejų draugijų, t. y. dvasinės ir pasaulinės, santaikos. Nes jiedvi, nors savo srityse, valdo tuos pat asmenis ir konsekvenčiai turi bendrų reikalų. Taigi jeigu valstybė nesutiks su Bažnyčia, tai tie dalykai pasės ginčų sėklas— sėklas abiem karčiausias, kas sudrums objektyvų sprendimą sielų vidaus ramumo nenaudai. — Galop, pačiai valstybei padaro didžiausią skriaudą; nes ji, pamynusi po kojų tikybą, vyriausį vadą ir mokytoją žmonių šventai laikytis teisių ir priedermių, ilgai žydėti ir egzistuoti negali... Todėl... Mes Vyriausia Dievo valdžia atmetam ir smerkiame tą Prancūzijos išleistą įstatymą, kurs išskiria Bažnyčią su valstybe“[1]). „Tas dalykas, kad kalbamasis įstatymas (Portugalijos Bažnyčios išskyrimas su valstybe) yra absurdiškas ir pasibaisėtinas, aiškiai rodo tai, kad valstybę atleidžia nuo Dievo kulto, lyg taip atskiri žmonės, taip bet kuri žmonių draugija ir visuomenė nepriklausytų Jo, visų daiktų sutvėrėjo ir laikytojo: taip pat tai, kad Portugalijai leido nesilaikyti katalikų tikybos — tikybos tos, kuri anai tautai buvo didelė prieglobstis ir papuošalas ir išpažįs-

[1]) Ep. encycl. „Vehementer Nos“, 11 febr. 1906: „Civitatis rationes a rationibus Ecclesiae segregari oportere, profecto falsissima, maximeque perniciosa sententia est. — Primum enim, quum hoc nitatur fundamento, religionem nullo pacto debere civitati esse curae, magnam infert iniuriam Deo: qui ipse humanae societatis non minus quam hominum singulorum conditor et conservator est; proptereaque non privatim tantummodo colatur necesse est, sed etiam publice.— Deinde, quidquam esse supra naturam, non obscure negat. Etenim actionem civitatis sola vitae mortalis prosperitate metitur, in qua consistit causa proxima civilis societatis: causam ultimam civium, quae est sempiterna beatitudo extra hanc brevitatem vitae hominibus proposita, tamquam alienam reipublicae, plane negligit. Quod contra, ad adeptionem summi illius absolutique boni, ut hic totus est fluxarum rerum ordo dispositus, ita verum est rempublicam non modo non obesse, sed prodesse, oportere. — Praeterea descriptionem pervertit rerum humanarum a Deo sapientissime constitutam, quae profecto utriusque societatis, religiosae, et civilis, concordiam requirit. Nam, quoniam ambae, tametsi in suo quoque genere, in eosdem tamen imperium exercent, necessitate fit, ut causae inter eas saepe existant eiusmodi, quarum cognitio et diiudicatio utriusque sit. Iamvero, nisi civitas cum Ecclesia cohaereat, facile ex illis ipsis causis concertationum oritura sunt semina, utrinque acerbissimarum; quae iudicium veri, magna cum animorum anxietate, perturbent. — Postremo maximum importat

tama mažne visų piliečių“[1]). Benediktas XV rašo: „Žmonių valdovai teatsimena ir supranta, kad neišmintinga ir neišganinga yra valstybės valdovams ir pačioms valstybėms pamesti J. Kristaus tikyba, iš kurios pati valdžia turi tiek daug jėgos ir stiprybės. Visai tegalvoja, kad neišmintinga pašalinti evangelijos ir Bažnyčios mokslas nuo valstybės drausmės, jaunuomenės auklėjimo. Gerai patirta, kad kur išnyksta tikyba, ten nebėra žmonių autoriteto“[2]).

Pastaba. — Pasmerkti yra net katalikai liberalai. Pasmerkti už tai, kad sako, jog Bažnyčios išskyrimas su valstybe teoretiškai esąs blogas, bet praktiškai—geras dalykas. Juos pasmerkė šv. tėvai Pijus IX[3]) ir Pijus X[4]).

84. Išimtis. — Bažnyčios išskyrimą su valstybe tegalime toleruoti didesnei negerovei išvengti, atsieit, kai kitaip negalima atgyti Bažnyčios teisių ir laisvės. Sąlygos yra šios:

1) Bažnyčia turi būti pripažinta nedraudžiama ir juridiška korporacija.

2) Sielų išganymo laisvė, nėra valstybės „placitum“ ir tt.

3) Privatinio ir viešo Dievo kulto laisvė.

4) Konfesinių mokslų laisvė ir tt.

5) Pripažįstama teisė įgyti, turėti ir administruoti bažnytiniai turtai.

6) Išskyrimas — laikinis dalykas, t. y. iki bus galima padaryti normališki Bažnyčios ir valstybės santykiai[5]).

IV. Netiesioginė Bažnyčios valdžia.

85. Medžiaga. — 1. Apskritai ir 2. Bažnyčios netiesioginės valdžios sistema.

---

ipsi societati civili detrimentum, haec enim florere aut stare diu, posthabita religione, quae summa dux ac magistra adest homini ad iura et officia sancte custodienda, non potest... Nos pro suppremа, quam obtinemus divinitus, auctoritate, sancitam legem quae Rempublicam Gallicanam seorsum ab Ecclesia separat, reprobamus ac damnamus“.

[1]) Litt. encycl. „Iamdudum“, 24 maii 1911: „Principio legem de qua loquimur absurdum quiddam esse et monstruosum apparet ex eo, quod rempublicam divini cultus esse expertem statuit, quasi vero non ab Ipso, qui conditor et conservator est rerum omnium, cum homines singuli tum consociatio quaevis hominum et communitas pendeat: item, quod catholicae religionis observantia solvit Lusitaniam; eius inquimus religionis, quae huic genti maximo semper praesidio et ornamento fuit, quamque universitas fere civium profitetur“.

[2]) Litt. encycl. „Ad beatissimi“, 1 nov. 1914: „Meminerint hoc principes rectoresque populorum, ac videant num prudens ac salutare consilium cum potestati publicae tum civitatibus sit a sancta Iesu Christi religione discedere, a qua tantum ipsa potestas habet roboris et firmamenti. Etiam atque etiam considerent, num doctrinam Evangelii et Ecclesiae velle a disciplina civitatis, a publica iuventutis institutione exclusam, civilis sapientiae sit, nimis experiendo cognitum est, ibi hominum iacere auctoritatem unde exelet religio“.

[3]) Ep. encycl, „Quanta cura“, 8 dec. 1864; allocut. „Acerbissimum“, 27 sept. 1854.

[4]) Ep. ad Card. Ferrari, 1906.

[5]) Plg. Leo XIII, encycl. ad omnes Galliae catholicos, 16 febr. 1892.

86. Apskritai. — Bažnyčios netiesioginės valdžios sistemai vardą davė Bellarminus. Bet pati sistema yra kur kas senesnė už savo vardą. Iš esmės jos laikėsi svarbieji vidurinių amžių teologai ir Bellarmino metu ji buvo bendra nuomonė.

Bažnyčios netiesioginės valdžios sistema dar vadinasi Bažnyčios viršenybės sistema (maioritas Ecclesiae). Bet šis vardas mažiau tėra tikslus ir nepopuliariškas.

87. Bažnyčios netiesioginės valdžios sistema. — 1. Bažnyčios netiesioginės valdžios sistema tvirtina, jog pasauliniai dalykai savaime (in se et per se) nepriklausą Bažnyčios valdžiai. Bažnyčiai savaime teprideră dvasiniai dalykai. Bažnyčia pasauliniuose dalykuose teturinti valdžią tada, kai tie dalykai kliudą ar esą reikalingi Jos tikslui pasiekti. Be to, valstybė nesanti visai nepriklausoma Bažnyčios tuose pasauliniuose dalykuose, kurie liečią dvasinį tikslą arba sritį. Čia Bažnyčiai prideranti ne tik direktyvinė, bet taip pat netiesioginė valdžia.

Bažnyčios netiesioginės valdžios sistema yra teisinga. Jos įrodymai žemiau.

2. Bažnyčios netiesioginės valdžios sistema galima suskirstyti į dvi tezes, būtent:

I tezė: Bažnyčia, kuri turi tiesioginę valdžią dvasiniuose dalykuose, neturi jokios valdžios visai pasauliniuose dalykuose, t. y. pasauliniuose dalykuose ir pasaulinio tikslo atžvilgiu, ir neturi tiesioginės valdžios pasauliniuose dalykuose net dvasinio tikslo atžvilgiu (Ecclesia quae in res spirituales potestatem directam habet, nullam potestatem in res mere temporales, i. e. in res temporales et sub respectu finis temporalis, nec potestatem directam exercet in res temporales etiam sub respectu finis temporalis).

Dvasiniai dalykai čia suprantami ne ontologiškai (sensu ontologico) arba savo įgimtimi, tik tikslo ar paskyrimo atžvilgiu (sensu finali seu destinationis).

Kalbamoji tezė galima suskirstyti į tris dalis. Ir tai:

Pirma — Bažnyčia turi tiesioginę valdžią dvasiniuose dalykuose. Nes dvasiniai dalykai visai pridera Bažnyčiai.

Antra — Bažnyčia neturi jokios valdžios visai pasauliniuose dalykuose, t. y. pasauliniuose dalykuose ir pasaulinio tikslo atžvilgiu. Nes tai svetima sritis ir kalbamieji dalykai neina Bažnyčios priemonėmis.

Trečia — Bažnyčia neturi tiesioginės valdžios pasauliniuose dalykuose net dvasinio tikslo atžvilgiu. Nes pasauliniai dalykai, net liesdami dvasinį tikslą arba sritį, vis dėl to savaime (de se et per se) tebeturi pasaulinį tikslą. O šis nepridera Bažnyčiai. Todėl Bažnyčia jų savaime (per se et propter se) negali paliesti. Ji kalbamuosius dalykus paliesti tegali nestačiai ar tarpiškai (indirecte et propter aliud). Gali paliesti tada, kai pasauliniai dalykai paliečia dvasinį tikslą arba sritį, būtent, kliudo ar yra reikalingi Bažnyčios tikslui pasiekti.

II tezė: Valstybė nėra visai nepriklausoma Bažnyčios tuose pasauliniuose dalykuose, kurie liečia dvasinį tikslą arba sritį. Čia Bažnyčia turi ne tik direktyvinę, bet taip pat netesioginę valdžią (in rebus temporalibus quae respectum habent ad finem spiritualem, status non est ab Ecclesia absolute independens; at vindicanda est Ecclesiae in has res potestas non directiva tantum, sed etiam indirecta).

Ši tezė galima suskirstyti į dvi dalis, būtent:

Pirma — valstybė nėra visai nepriklausoma Bažnyčios tuose pasauliniuose dalykuose, kurie liečia dvasinį tikslą arba sritį.

Pasauliniai dalykai liečia dvasinį tikslą arba sritį, kaip minėjome pirmojoj tezėj, tada, kai kliudo ar yra reikalingi Bažnyčios tikslui pasiekti.

Valstybė gali tvarkyti tuos pasaulinius dalykus, kurie liečia dvasinį tikslą arba sritį; nes jie savaime yra pasauliniai dalykai. Bet juos tvarkyti gali taip pat Bažnyčia, nes jie liečia dvasinį tikslą arba sritį, t. y. eina negatyvia ar pozityvia priemone dvasiniam tikslui pasiekti. Čia valstybė ir priklauso Bažnyčios.

Antra — kalbamuosiuose dalykuose Bažnyčia turi ne tik direktyvinę, bet taip pat netiesioginę valdžią.

Direktyvinė valdžia — kur nėra priedermės klausyti.

Netiesioginės valdžios reikia klausyti, nes ji yra tikra valdžia.

Visos antrosios tezės įrodymai yra šie:

1) Bažnyčios ir valstybės įgimtys. Bažnyčia ir valstybė yra formališkai skirtingos draugijos (n. 20). Bažnyčia yra vyresnė, nes turi svarbesnį tikslą — tikslą dvasinį arba antagamtinį. Kalbamuosiuose dalykuose fiziškai įsakyti gali taip valstybė, taip Bažnyčia. Vienaip įsakoma — galima įvykdyti. Įsako vienaip Bažnyčia, kitaip ar priešingai valstybė — tie patys valdiniai ar asmens negali to pat dalyko daryti ar respektyviai nedaryti. Konfliktas. Tada turi galią šis dėsnys: Vyresnė draugija turi daugiau balso žemesnės formališkai skirtingos draugijos atžvilgiu ir gali galutinai pažymėti konflikto ribas ir išspręsti jo galą (n. 25). Taigi, Bažnyčia sprendžia dalyką ir šio sprendimo turi laikytis valstybė.

Bažnyčiai neužtenka direktyvinės valdžios dėl to, kad jos valstybė vargu klausytų, nesilaikytų.

2) Šv. Raštas. Jis sako, jog Kristus įsakęs apaštalams Dievo karalystės dalykuose neveizėti į pasaulinius dalykus. Įsakęs nesibijoti pasaulinių valdovų persekiojimų, skelbiant evangeliją ir t.t. Todėl apaštalai, kaltinami tarsi kelią maištą prieš valstybę, drąsiai kalbėdavo: „Dievo reikia labiau klausyti, nekaip žmonių“ [1]).

3) Šv. Tėvai ir Bažnyčios Daktarai. Jie laikosi netiesioginės Bažnyčios valdžios. Pav., šv. Krizostomas sako, jog Bažnyčios valdžia „taip yra svarbesnė už pasaulinę valdžią,

[1]) Ap. Darb. 5, 29.

kaip dangus aukštesnis už žemę ir kaip skiriasi dvasia nuo kūno“ [1]). Šv. Grigalius Naz. rašo: „Taip pat Tave, Imperatoriau, Kristaus įstatymas atidavė mano Sosto valdžiai. Nes ir mes, vyskupai, turime valdžią. Pridėsiu, jog mes ją turime net svarbesnę ir tobulesnę. Kitaip teisinga būtų tai, kad kūnas surištų dvasią ir dangaus dalykai užleistų vietą žemės reikalams [2]). Šv. Tomas Akv. kalba: „Pasaulinė valdžia taip priklauso dvasinės valdžios, kaip kūnas sielos, ir todėl neuzurpavimas valdžios — dvasinės vyriausybės įsikišimas į tuos pasaulinius dalykus, kur jos priklauso pasaulinė valdžia“ [3]).

4) Bažnyčios pareiškimai. Pav., šv. tėvas Bonifacas VIII buloj „Unam Sanctam“, 1312 m. 18 lapkr., tvirtina du dalykus, būtent: 1⁰, jog pasaulinė valdžia priklausanti dvasinės valdžios, ir 2⁰, jog kalbamasis priklausomumas turįs sutikti su daiktų įgimtimi, kur reikalaujama, kad kaip dvasia yra vyresnė už medžiagą, taip dvasinė valdžia turinti būti pripažįstama vyresne už pasaulinę valdžią. Kitaip sakant, tvirtinama, jog valstybės valdžia nesanti visai nepriklausoma Bažnyčios arba Bažnyčia turinti tam tikrą valdžią valstybės atžvilgiu. Ši valdžia, kanonistų galva, suprantama netiesioginė [4]). Šv. tėvas Inocentas III rašo, jog Bažnyčia pasauliniuose dalykuose turinti valdžią nuodėmės atžvilgiu [5]). Tai yra netiesioginė valdžia. šv. tėvas Pijus IX pasmerkė šį tvirtinimą: „Bažnyčia negali fiziškai bausti ir neturi jokios tiesioginės ir netiesioginės pasaulinės valdžios“ [6]).

5) Bažnyčios istorija. Šv. tėvai ne vieną imperatorių ir karalių ekskomunikavo, deponavo ar jų valdinius atleido nuo ištikimybės priesaikos. Taip padaryta ne tik Šv. Sosto vasalams ar lyg vasalams, bet taip pat kitiems. Pav., Grigalius VII ekskomunikavo Lenkijos karalių Boleslovą ir deponavo imp. Henriką IV; Aleksandras III ekskomunikavo imp. Fridriką I; Grigalius IX ir Inocentas IV — imp. Fridriką II ir Klemensas VIII — Anglijos karalių Henriką VIII; Povilas III paskelbė, jog Anglijos kar. Henrikas VIII esąs nustojęs karaliaus pareigų ir t. t.

---

[1]) Homil. XV in 2 Cor.: „Tanto civili excellentius est, quanto coelum terra, et quantum inter corpus et animam discriminis est, tantum item ab illa hoc distat“.

[2]) Vz. Migne, P. G., XXXV 970: „Te quoque imperator imperio meo ac throno lex christiana subiecit. Imperium enim et nos quoque episcopi gerimus; addo etiam praestantius et perfectius; nisi enim aequum sit spiritum carni fascem submittere et coelestia terrenis cedere“.

[3]) 2ª 2ae qu. 60 a. 6 ad III: „Potestas soecularis subditur spirituali sicut corpus animae, et ideo non est usurpatum iudicium, si spiritualis praelatus se intrommitat de temporalibus quantum ad ea in quibus subditur ei soecularis“.

[4]) Pav.: F. M. Cappello, Summa iuris publici ecclesiastici [2], n. 223; L. Rivet, Quaestiones iuris ecclesiastici publici, 139—140; A. Ottaviani, Institutiones iuris publici ecclesiastici, II 306.

[5]) C. 13, X, *de iudiciis*, II, 1 arba Constitutio „Novit“. Plg. c 34, X, *de electione et electi potestate*, I, 6, kur vadinasi cap. „Venerabilem“.

[6]) Syllabus errorum, prop. 24: „Ecclesia vis inferendae potestatem non habet, neque potestatem ullam temporalem directam vel indirectam“.

Be to, bažnytiniai susirinkimai išleido bausmes pasauliniams valdovams. Pav.. Laterano sus. III (1179) paleido nuo ištikimybės priesaikos valdinius tų valdovų, kurie užpuldinėjo kelius ir padėjo eretikams; Lugduno sus. (1245) ekskomunikavo visus tuos, kurie tebeklausė deponuoto imp. Fridriko II; Tridento sus. ekskomunikavo tuos pasaulinius valdovus, kurie leido dvikovas savo valstybėse ir t. t.

V. Specialiniai Bažnyčios netiesioginės valdžios klausimai.

88. Medžiaga. — 1. Netiesioginė Bažnyčios valdžia ir pasauliniai įstatymai, 2. Bažnyčia ir pasauliniai valdovai ir 3. Depozicija karalių.

89. Netiesioginė Bažnyčios valdžia ir pasauliniai įstatymai. — Jeigu valstybės įstatymai prieštarauja sveikam protui, įgimtajai teisei ar pozityviams Dievo įstatymams, tai savaime yra netikri arba jokie (lex nulla et irrita). Tai šv. tėvas gali paskelbti, nes jis yra įgimtosios teisės ir pozityvių Dievo įstatymų saugotojas ir aiškintojas.

Be to, šv. tėvas gali įspėti pasaulinius valdovus, kad pataisytų ar atšauktų tuos savaime tikrus savo įstatymus, kurie dėl tam tikrų aplinkybių kenkia sielų išganymui. Nepaklausius gali priverstinai reikalauti, net bausti. Nes čia netiesiog paliečiama dvasinė sritis, arba sielų reikalas.

90. Bažnyčia ir pasauliniai valdovai. — 1. Pasauliniai valdovai ar vyriausybės nariai krikščionys pridera Bažnyčios valdžiai taip pat, kaip ir kiti Jos valdiniai. Pridera Bažnyčios dvasiniuose ir su dvasiniais susijuose dalykuose. Kitaip sakant, kalbamieji asmens nėra išimti iš Bažnyčios valdžios vien dėl to, kad yra valdovai, vyresnieji ir tt.

2. Valstybės valdovai ir vyriausybės nariai turi atsakyti ne tik Dievui, bet taip pat Bažnyčiai. Atsakyti turi dvasiniu atžvilgiu ne tik už privatinius darbus, bet taip pat už valstybės ar valdžios priedermes ir pareigas. Tai pasakytina taip apie sąžinės, taip apie išorinę sritį. Paskutiniojoj atsakoma tada, kai veiksmai yra išorinės srities.

3. Bažnyčia net gali bausti pasaulinius valdovus ir vyriausybės narius už bažnytinius nusikaltimus. Pamatas yra tas, kad jie yra Bažnyčios nariai. Tik pats valdovų baudimo būdas gali būti kitoks, nekaip šiaipjau tikinčiųjų. Nes valstybės valdovai yra dignitoriai, autoritetai ir tt. Tai turi būti respektuojama. Taip daryti liepia krikščioniška išmintis (suadet prudentia christiana). Todėl kan. 1557, § 1, n. 1 vyriausius valstybių valdovus, jų vaikus ir teisius įpėdinius išima iš vyskupų teismo kompetencijos—pats šv. tėvas juos teisia. Paskutiniojo dalyko pamatas dar yra tas, kad vyskupams, valstybės valdiniams pasauliniuose dalykuose, nepatogu teisti savo vyriausią valdžią, paties šv. tėvo žodis yra svaresnis ir tt.

4. Kalbamasis pasaulinių valdovų priklausomumas (subiectio) vis dėl to neįžeidžia jų nepriklausomumo pasauliniuose dalykuose. Nes į jų nepriklausomumą neįeina nepriklausomumas dvasiniuose ar stačiai Bažnyčios dalykuose (n. 18, 11).

91. Depozicija karalių. — 1. Depozicijoj karalių reikia skirti du dalykai, būtent, fakto ir teisės klausimai.

Quoad primum, seniau šv. tėvai deponuodavo pasaulinius valdovus. Bet tai tebuvo daroma retai.

Pirmasis karalių deponavo šv. tėvas Grigalius VII 1076 m.

Quoad secundum, šv. tėvai galėjo deponuoti pasaulinius valdovus netiesiogine Bažnyčios valdžia. Tik iš tiesų tai darė dar kitais anų laikų titulais. Ir tai:

1) Karaliai patys galėdavo nustoti savo valdžios Dievo teisėmis ar net valstybės įstatymais, konstitucijomis. Pav., karalius tirionis pačia įgimtąja teise nustoja valdžios ir žmonės gali jo nebeklausyti. Taip pat įgimtąja teise galimas pašalinti valdovas dėl radikališkos negalios ar bejėgiškumo valdyti ir skubotame absoliutiškame visuomenės gerovės reikale. Čia Bažnyčia, dorovės teisėja, gali paskelbti, jog valdovas nustojęs teisės valdyti ar respektyviai galimas esąs pakeisti kitu valdovu ir tt. Todėl šv. tėvas Povilas III dėl Anglijos karaliaus Henriko VIII depozicijos rašo Karoliui V štai ką: „Jis pats sau atėmė valstybę ir karaliaus garbę: bereikia jis paskelbti nustojęs valdžios“ [1]).

2) Tam tikras yra vidurinių amžių klausimas karalių ir imperatorių, kurie viešosiomis teisėmis tam tikrais titulais priklausydavo šv. tėvo. Čia pasakytina štai kas:

a) Romos imperiją atnaujino šv. tėvas Leonas III. Tikslas buvo apsaugoti krikščionių tikyba (defensio religionis christianae). Taigi, jeigu imperatorius netiksliai eidavo ar visai neidavo šių pareigų, būtent, „defensionis Ecclesiae“, tai šv. tėvas teisiai galėjo deponuoti.

Šv. tėvas deponuodavo imperatorių, ne karalių: pirmojo pareigos buvo skirtingos nuo antrojo pareigų ir buvo gaunamos, tampant Germanijos karalium. Bet Germanijos kunigaikščiai (principes) deponuotą imperatorių nebelaikydavo vertu būti taip pat karalium. Todėl konsekvenčiai deponuotas imperatorius pačiu įvykiu nustodavo taip pat karaliaus valdžios.

b) Daug valstybių iš pamaldumo pripažino vyriausią feudalinę ar lyg feudalinę Apaštališkojo Sosto valdžią — buvo paaukotos šv. Petrui. Pav., Anglija padaryta Šv. Sosto feudale prie Jono Bežemio (sine terra) 1213 m. Šv. Sosto tam tikrai priklausė taip pat Lenkija. 1251 m. Lietuva paaukota „in ius et proprietatem Beati

[1]) „Se ipse ille regno et regia dignitate privavit, ita ut sola declaratio privationis adversus eum supersit“.

Petri" (šv. Petrui) [1]). Tas pat pasakytina apie Daniją, Slaviją, Bosniją ir tt.

Kalbomosios aukos, tiesa, ne visos reikšdavo tikrąjį feudalizmą. Tai dažnai tebuvo paprasta valdovų ištikimybė Apaštališkajam Sostui ar jos pareiškimas. Bet valdovai vis dėlto speciališkai turėjo padėti tikybai. Su ta sąlyga šv. tėvas ir tepriimdavo valstybę į savo globą (protectio). Taigi, jeigu pasauliniai valdovai negerai teidavo šias pareigas, tai šv. tėvas teisiai galėjo paskelbti, jog neverti esą šv. Petro globos. Tai juo labiau pasakytina apie tuos karalius, kuriuos saistė tikri feudaliniai ryšiai šv. tėvo atžvilgiu.

3) Viduriniais amžiais tautos net šiaip jau buvo įsitikinusios, kad karaliai turį bendrauti su Bažnyčia ir taip tvarkyti valstybę, jog šv. tėvas patvirtintų ar aprobuotų jų darbus. Kai kurių kraštų, pav., Ispanijos, karaliai turėjo net prisiekti, jog išpažinsią ir saugosią katalikų tikybą. Anglijos įstatymais karalius turėjo prisiekti, jog atliksiąs savo priedermes Bažnyčios atžvilgiu, ir to dalyko neįvykdęs, nustodavo karaliaus titulo. Tai šv. tėvas taip pat paskelbdavo.

4) Ne vienoj vidurinių amžių valstybių konstitucijoj buvo parašyta, jog karalius, ekskomunikuotas ar kita bažnytine cenzūra nubaustas ir Bažnyčios priešas, esąs nevertas būti karalium ir galimas esąs atimti jo titulas.

5) Šv. tėvas reikale galėjo deponuoti valstybių valdovus net dvasine galia arba tiesiogine valdžia. Tai rodo kai kurie šv. tėvo depozicijos aktai. Juose pasakyta, jog karalius deponuojamas apaštališkąja galia, Kristaus, Šv. Treybės vardu, dvasine galia ir tt. Pav., Inocentas IV, deponuodamas imp. Fridriką II Lugduno sus. I, sako: „Cum Iesu Christi vices, licet immerito, teneamus in terris, nobisque in beati Petri persona sit dictum: Quodcumque ligaveris... privamus". Be to, nėra pamato neigti kalbamosios šv. tėvo teisės, kai pasaulinis valdovas nesilaiko dvasinių baudžiamųjų įstatymų ar įsakymų ir tt.

2. Viduriniais amžiais šv. tėvas valstybės valdinius paleisdavo nuo priedermės laikytis karaliaus ištikimybės priesaikos (iuramentum fidelitatis). Tai daryti taip pat galėjo. Nes anais laikais karaliai siekdavo teisiai rūpintis visuomenės gerove, o jų valdiniai siekdavo jam ištikimybę. Po priesaikos karalius buvo „konsekruojamas" tam tikromis bažnytinėmis apeigomis. Taigi viso tai Bažnyčia buvo priėmėja, depozitorius, liudytojas. Todėl valdovui ir žmonėms susikivirčijus, susibarus su kits kitu, Bažnyčia abi šalis papašiodavo: žmones versdavo laikytis ištikimybės, o karalių reikale skelbdavo sulaužiusį sutartį su žmonėmis ir konsekvenčiai paskutiniuosius paleisdavo nuo ištikimybės priesaikos.

---

[1]) Plg. Innocentius VI, ep. ad regem Lithiviae, 17 iul. 1251.

VI. Valstybės priedermės Bažnyčios atžvilgiu.

92. Medžiaga. — 1. Klausimo pastatymas, 2. Negatyvios priedermės ir 3. Pozityvios priedermės.

93. Klausimo pastatymas. — 1. Kalbėdami apie valstybės priedermes Bažnyčios atžvilgiu, nežiūrim į vyriausybės tikybą ir pasaulėžvalgą. Nes tai nesvarbu — vyriausybė, tvarkydama valstybę, turi laikytis ne savo, tik valdinių tikybos ir pasaulėžvalgos (n. 68).

2. Šioj skilty valstybę suprantame tokią, kurios valdiniai yra krikščionys — visi ar bent absoliutiškas daugumas.

Be to, kalbamoji valstybė suprantama tokia, kurios valdiniai yra krikščionys katalikai, visi ar bent absoliutiškas daugumas..

94. Negatyvios priedermės. — Valstybė negali kliudyti Bažnyčios darbo ar pati tvarkyti dvasinių dalykų. To daryti negali nė tada, kai kitaip būtų jai skriauda.

Kalbamąją negatyvią valstybės priedermę įrodo:

1) Bažnyčios ir valstybės tikslai. Nes valstybės tikslas yra pasaulinis ir konsekvenčiai subordinuotas dvasiniam arba antagamtiniam žmonių tikslui. Be to, dvasinis žmonių tikslas yra absoliutiškai įsakytas. Todėl pasaulinio tikslo siekti negalima tada, kai žmogus kliudomas ar atitraukiamas nuo visai vyriausio savo tikslo — tikslo, kuriam visi esame sutverti ar paskirti, t. y. antagamtinio.

2) Šv. Raštas. Jis sako ir kartkartėmis kartoja, jog reikia rūpintis dvasine gerove, nežiūrint į jokią pasaulinę skriaudą. Pav., pats Kristus sako: „Jei tavo dešinė akis tave piktina, išlupk ją ir mesk šalin nuo savęs; nes tau geriau, kad vienas tavo narys žūtų, kaip kad visas tavo kūnas būtų įmestas į pragarą“ [1]). „Kas myli tėvą ar motina labiau nekaip mane, tas manęs nevertas; ir kas myli sūnų ar dukterį labiau nekaip mane, tas manęs nevertas“ [2]). „Ką padės žmogui, jei jis laimėtų visą pasaulį, o savo sielai kęstų nuostolį?“ [3])

3) Apaštalai. Jie, kliudomi skelbti evangeliją, nuolat kartojo: „Dievo reikia labiau klausyti, kaip žmonių“[4]).

95. Pozityvios priedermės. — 1. Valstybė reikale turi padėti Bažnyčiai. Padėti, kai Bažnyčiai reikia pasaulinių dalykų savo tikslui pasiekti. Padėti—saugoti nuo užpuolikų ar priešų, padėti įvykdyti bausmes ir tt.

Kalbamojo dalyko įrodymai yra šie:

1) Pasaulinė sritis yra subordinuota dvasinei sričiai. Taigi.

2) Valstybės ir visuomenės gerovė labai daug pareina nuo dorovės, tikybos ir Dievo kulto geros būklės.

---

[1]) Mat. 5. 29-30.
[2]) Mat. 10, 37—38.
[3]) Mat. 16, 26. Plg. Luk. 4, 26 ir Jon. 12, 25.
[4]) Ap. Darb. 5, 29.

3) Visas pasaulis turi tarnauti ir giedoti garbės ir dėkojimo giesmę Dievui. Konsekvenčiai ir valstybė turi tarnauti Dievui ir Jį garbinti. Ta priedermė, be kitko, vykdoma, kai padedama viešam Dievo kultui ir tikybai — Bažnyčiai.

4) Valstybės siekiama valdinių pasaulinė gerovė turi sutikti su žmogaus įgimtimi. O tikra žmogaus gerovė bent netiesiog turi tarnauti paskučiausiai jo laimei. Todėl kalbamoji pasaulinė gerovė turi tarnauti taip pat sielos ir tikybos gerovei. Be to, valstybė turi padėti savo valdiniams. Padėti bendrame reikale, kur valdiniai patys negali padaryti. Kartais valdiniai tikrai negali vieni patys atlikti savo priedermių Bažnyčios atžvilgiu. Taigi, čia jiems, visuomeniškai susidėjusiems į krūvą, turi padėti valstybė: ir reikalas bendras, ir valdiniai patys negali jo atlikti. Čia valdinių priedermėj glūdi valstybės priedermė Bažnyčios atžvilgiu.

5) Šv. Tėvai, Bažnyčios Daktarai, papos ir bažnytiniai susirinkimai kartkartėmis primena pasaulinių valdovų priedermę saugoti ir proteguoti Bažnyčią ir reikale Jai materiališkai padėti. Pav., šv. Augustinas sako: „Pasaulio karaliai krikščionys turi savo pasauliniais turtais padėti Bažnyčiai, savo motynai“[1]). Šv. tėvas Celestinas rašo: „Jums tikėjimo dalykai turi rūpėti daugiau už valstybės reikalus ir daugiau turite rūpintis bažnyčių ramybe, nekaip visų kraštų saugumu. Nes visa bus gera, jeigu pirma bus išlaikyta tai, kas Dievui brangiausia“ [2]). Tridento susirinkimas sako: „Pasauliniai valdovai taip turi proteguoti Bažnyčią, jog bažnytiniai dalykai, lyg Dievo įsakyti ir jo saugojami, būtų kuo gausiausiai aprūpinti pasauliniais turtais“ [3]).

2. In specie, valstybė Bažnyčiai labiausiai turi reikale tiesti vadinamąjį „brachium soeculare“ ir materiališkai padėti. Ir tai:

1) Valstybė turi reikale tiesti vadinamąjį „brachium soeculare“. Čia įeina štai kas:

a) Valstybė turi neleisti, kad kas kliudytų Bažnyčiai laisvai praktikuoti tikybą ir skelbti evangelijos mokslą. To reikalauja net Dievo kulto ir Bažnyčios laisvė. Pasaulinių įstatymų drausmė ir bausmės, tiesa, nėra tiesioginės priemonės tikybos dalykams vykdyti. Bet valstybės saugojimas Bažnyčios nuo užpuolikų vis dėlto eina netiesiogine priemone. Tai ir teisinga. Todėl šv. tėvas Leonas D. sako: „Nors Bažnyčios drausmė nemėgsta kraujo,

---

[1]) Tractatus II in Ioann: „Pertinet hoc ad reges soeculi christianos, ut temporalibus suis pacatam velint habere matrem suam Ecclesiam“.

[2]) Ep. ad imperatorem Theodosium: „Maior vobis fidei causa debet esse quam regni, ampliusque pro pace ecclesiarum clementia vestra debet esse solicita, quam pro omnium securitate terrarum. Subsequentur enim omnia prospera, si primitus quae Deo sunt cariora serventur“.

[3]) Sess. XXV, *de ref.*, c. 20: „Principes soeculares Ecclesiae protectores ita esse censendos, ut tamen quae, ecclesiastici iuris sunt, tamquam Dei praecepta eiusque patrocinio tuta, eo sanctius venerentur quo largius bonis temporalibus atque in alios potestate, Dei beneficio sunt ornati“.

bet valdovų katalikų įstatymai tepadeda Jai; nes žmonės, bijodami tykojančių fizinių bausmių, dažnai sėkmingai pasitaiso“ [1]).

b) Valstybė prašoma turi padėti Bažnyčiai nubausti savo valdinius. Nes Bažnyčia kartais būtinai turi ką nubausti, o be fiziškos jėgos to dalyko ne visada padaryti tegali — Bažnyčiai kartais reikia fiziškos jėgos. Jos pati neturi. Taigi Bažnyčiai reikia pripažinti teisę reikalauti to pagalbos, kurs turi fizišką jėgą, atsieit, valstybės. Kitaip reikėtų sakyti, jog Kristus ne visas priemones tedavęs Bažnyčiai. Be to, žemesnė draugija visada reikale turi padėti vyresnei formališkai skirtingai draugijai (n. 23).

2) Valstybė reikale turi materiališkai padėti Bažnyčiai, pav., mokėti dvasiškiams algas, statyti ir taisyti bažnyčias ir t. t. Tai turi daryti tada, kai žmonės patys negali išlaikyti dvasiškių ar pastatyti ir pataisyti bažnyčių ir t. t. Nes tai žmonės turi daryti — bendras reikalas. Bet jie to padaryti negali — turi padaryti valstybė. Todėl nenuostabu, kad Bažnyčia dažnai konkordatu speciališkai išsilygsta iš valstybės, kad materiališkai Jai padėtų Tik tai taip dažnai ir net dažniausiai būna rekompensata už konfiskuotus ar sekularizuotus bažnytinius turtus ir t. t. Tada gimsta dar kita priedermė — priedermė išlyginamojo teisingumo.

VII. Bažnyčios priedermės katalikiškos valstybės atžvilgiu.

96. Medžiaga. — 1. Negatyvios priedermės ir 2. Pozityvios priedermės.

97. Negatyvios priedermės. — Bažnyčia negali kenkti valstybei. Nes tokią priedermę turi bet kurios draugijos viena kitos atžvilgiu. Ją turi net vyresnė draugija žemesnės formališkai skirtingos draugijos atžvilgiu (n. 21).

Smulkiau kalbant, Bažnyčia turi respektuoti valstybės teises ir nesikišti į jos dalykus. Nesikišti į visai pasaulinius ir politikos dalykus. Kas kita, kai pasauliniai dalykai ar politika paliečia dvasinius dalykus. Tada Bažnyčia įgyja netiesioginę valdžią. Be to, nors Bažnyčia, leisdama savo įstatymus, savaime ar de iure gali nežiūrėti į valstybės įstatymus, bet vis dėlto turi vengti jų konflikto. Todėl mišriuosius dalykus turi tvarkyti sutartinai su valstybe. Turi veizėti, kad nereikale nepaliestų valstybės įstatymų. Turi atsisakyti nuo naujų įstatymų, kur Jai pačiai ne visai tereikia ar kaip kitaip dalykas taip pat sėkmingai galimas sutvarkyti, o valstybė sunkiai tegali ar visai negali rasti kitos priemonės (n. 22).

98. Pozityvios priedermės. — 1. Bažnyčia kartais turi pozityviai padėti valstybei. Tai daryti turi teisingumu (ex iustitia) ar iš meilės (ex caritate). Tai daryti turi tada, kai vyresnė drau-

[1]) „Licet ecclesiastica disciplina,... cruentas non efficiat ultiones, catholicorum tamen principum constitutionibus adiuvatur ut saepe quaerant homines salutare remedium, dum corporale super se metunt evenire supplicium.“

gija turi padėti žemesnei formališkai skirtingai draugijai (n. 24).

2. Bažnyčia teisingumu turi pozityviai padėti valstybei tada, kai atsitiktinai paliečiamas Jos pačios ir valstybės saugumas drauge. Pav., valstybę apspinta bolševikai, kur taip pat Bažnyčiai yra pavojaus. Tada Bažnyčiai gimsta priedermė padėti valstybei savo tikslo atžvilgiu (ratione finis sui).

3. Bažnyčia iš meilės valstybei turi pozityviai padėti labai dideliame reikale. Padėti net tada, kai pats reikalas visai nėra ar labai tolimai tėra susijęs su dvasine sritimi. Pavyzdžiu gali eiti labai didelis valstybės neturtas, teisingo karo ar bado metas, kai valstybė nebegali pakelti skurdo ar patenkinti tikrų valdinių trūkumų. Todėl Bažnyčia kartais leisdavo rinkti vakuojančių bažnytinių beneficijų dešimtines (decimas) ir t. t. Per pasaulinį karą Bažnyčia daug rūpinosi labdarybe, kareiviais belaisviais, badaujančiais žmonėmis, ligonimis. Tuo rūpinasi ir dabar. Daug malonių valstybėms duoda konkordatai ir t. t.

4. Čia visai nekalbam apie tai, kad Bažnyčia savaime ir natūrališkai daug padeda valstybei savo dvasiniu darbu. Todėl šv. tėvas Pijus XI sako: „Nors ji (Bažnyčia), liepiama Dievo, tam tikrai rūpinasi dvasiniais dalykais, bet vis dėlto taip pat tiek padeda atskirų asmenų ir valstybės pasaulinei gerovei, jog daugiau padėti nebegalėtų, tyčia būdama įsteigta rūpintis anais dalykais“ [1]).

VIII. Bažnyčia ir nekatalikiška valstybė.

99. Medžiaga. — 1. Bažnyčia ir šiaipjau krikščioniška valstybė ir 2. Bažnyčia ir nekrikščioniška valstybė.

100. Bažnyčia ir šiaipjau krikščioniška valstybė. — 1. Eretikai ir atskalūnai krikščionys savaime turi laikytis Bažnyčios įstatymų. Todėl jų valstybėj Bažnyčiai de iure pridera tokios pat teisės, kaip ir katalikiškoj valstybėj. Bet iš tiesų Bažnyčia negali ir nepretenduoja kalbamųjų teisių taikinti ar įgyvendinti. Čia tekalbėsime, kas yra praktikoj.

2. Kalbėdami apie Bažnyčios, eretikų ir atskalūnų valstybės santykius, dalyką turime skirti „in actu rebellionis“ (erezijos ar atskalos pradžioj) ir „in stadio perfectae et consummatae apostasiae a catholica fide vel unitate“ (erezijai ar atskalai įsivyravus).

Pirmuoju atveju Bažnyčia reikalauja laikytis savo teisių, rūpinasi pataisyti ar atnaujinti drausmę ir stengiasi už akių užbėgti bendram žmonių dvasios pavojui. Todėl baudžia eretikus ir atskalūnus; reikalauja, kad valstybė Jai padėtų gintis nuo vidaus priešų; draudžia valstybei padėti tikybos maištininkams (rebellioni) ir

[1]) Litt. encycl. „Ubi arcano“, 22 dec. 1922: „Quamquam enim ea, divino iussu, recta spiritualibus bonis intendit, tamen ut omnia sunt apta inter se, ac nexa cohaerent, prosperitati etiam terrenae tum singulorum hominum tum ipsius humanae societatis sic favet ut plus favere minime potest si iisdem omnino provehendis instituta esse videretur“.

t. t. Jeigu to valstybė neklauso, tai Bažnyčia ją gali bausti, kaip iš tiesų darė viduriniais amžiais.

Antruoju atveju — kai atskilimas yra jau įvykęs ir patvariai įsigyvenęs (defectione completa et stabiliter firmata), žmonės ir valstybės valdovai pametė katalikų Bažnyčią ir tai padaryta ne jų pačių, bet paveldėta — Bažnyčia atsisako nuo daug savo teisių. Tai daro išminties ir meilės postulatais (ex prudentia et caritate) ir labiausiai didesnei negerovei išvengti. Bet ir čia Bažnyčia reikalauja štai ko:

1) Savaime Bažnyčiai pripažintinos yra visos tos teisės, kurios pridera kitoms nedraudžiamoms draugijoms. Tai savaime aišku. Todėl jai pripažintina yra teisė egzistuoti, laisvai dirbti savo darbas.

2) Turi būti pripažintos visos tos teisės, kurios Bažnyčiai pridera įgimtąja teise ir pozityviais Dievo įstatymais, pav., teisė laisvai skelbti evangelijos mokslas, sakyti pamokslai, įtikinant versti žmonės katalikais, Dievo kulto teisė ir t. t. Nes niekas negali drįsti tvirtinti, jog eretikų ir atskalūnų nesaistančios Dievo teisės. Be to, kalbamoji valstybė laikosi tos tikybos, kuri nėra ir nesideda neklystanti (infallibilis). Taigi protingai negali sakyti, jog katalikų tikyba negalinti būti tikra ir teisinga (non potest rationabiliter excludere possibilitatem veritatis religionis catholicae). Konsekvenčiai negali neigti katalikų tikybos teisę egzistuoti ir t. t. Pasakykime, jog turi bent pripažinti katalikus esant „in bona fide". Todėl katalikų turi neliesti (non esse inquietandos). Tai juo labiau pasakytina dėl to, kad katalikai neardo visuomenės gerovės ir ramybės.

3) Bažnyčia turi tam tikrų teisių įvairiomis sutartimis ar paktais. Vadinasi, po pasaulinio karo ne viena tauta ar valstybė sudarė įvairias tarptautines sutartis, kur pripažįstamos yra tam tikros teisės ir laisvė etnikinėms ir tikybinėms, atsieit, ir katalikų, mažumoms. Pav., Versalės traktatu (1919 m. 28 birž.), art. 93, yra sudarytos Rumunijos, Graikijos, Bulgarijos, Vokietijos, Austrijos tokios sutartys. Be to, daug valstybių konstitucijos pripažįsta visų nedraudžiamų tikybų laisvę. Ją gali vartoti taip pat Bažnyčia. Galop, Bažnyčios teises ir laisvę garantuoja daug nekatalikiškų valstybių konkordatai, pav., Latvijos 1922 m. konkordatas, art. 1.

101. Bažnyčia ir nekrikščioniška valstybė. — Nekrikščioniškoj valstybėj Bažnyčiai pridera šios teisės:

1) Teisės, kurios Bažnyčiai pridera įgimtąja teise, nes įgimtosios teisės turi laikytis net nekrikščionys.

2) Teisės, kurios Bažnyčiai pridera pozityviais Dievo įstatymais, pav., teisė laisvai skelbti savo mokslas ir atlikti Dievo kultas. Nes ir pozityvūs Dievo įstatymai taip pat saisto nekrikščionis.

Tai objektyvi tiesa.

Jeigu nekrikščionys subjektyviai nežinotų kalbamųjų Bažnyčios teisių, tai vis dėlto protingai negali neigti to, kad katalikų tikyba bent apytikriai skelbianti tiesą. Todėl nekrikščioniška val-

stybė, drausdama ar kliudydama Bažnyčiai skelbti Kristaus mokslą, eitų prieš sveiką protą ir įgimtąją teisę. Be to, evangelijos mokslas negali kenkti net nekrikščioniškai valstybei. Atbulai, jis visada yra naudingas taip dorovės, taip visuomenės ramybės atžvilgiais ir tt.

VI SKYRIUS.

Bažnyčia, valstybė ir mišrieji dalykai.

I. Mišrieji dalykai in genere.

102. Medžiaga. — 1. Mišriųjų dalykų apibrėžimas, 2. Mišriųjų dalykų padalinimas ir 3. Mišriųjų dalykų tvarkymo dėsniai: a) I dėsnys, b) II dėsnys, c) III dėsnys ir d) IV dėsnys.

103. Mišriųjų dalykų apibrėžimas. — 1. Mišrieji dalykai (res mixtae) vadinasi tie dalykai, kurie savo įgimtimi ar bent paskyrimu (destinatione) stačiai (directe) pridera dvasinei (Bažnyčios) ir pasaulinei (valstybės) sritims. Bažnyčia ir valstybė juos sprendžia katra savo atžvilgiu, kas liečia katros sritį. Taigi abi valdžios sprendžia visai skyrium (exclusive), ne drauge (non cumulative).

2. Mišrieji dalykai skiriasi nuo šiaipjau dalykų. Nes paskutinieji pridera vienai katrai sričiai, būtent, dvasinei ar pasaulinei, ar bent vienai sričiai pridera stačiai, antrajai — nestačiai. O mišrieji dalykai pridera abiem sritims ir tai stačiai.

Be to, mišrieji dalykai skiriasi nuo mišriųjų bylų (res mixti fori arba causae mixti fori). Nes paskutinieji dalykai yra teismo. O mišrieji dalykai, nors gali, tik nebūtinai teina teismo objektu Mišriosiose bylose dar Bažnyčia ir valstybė dalyką sprendžia tuo pat atžvilgiu arba „iure cumulativo" (tai viena, tai antroji). Sprendžia ta, katra pirmesnė pradėjo bylą (n. 37). O mišriuosius dalykus Bažnyčia ir valstybė sprendžia atskirais atžvilgiais ir visai skyrium.

104. Mišriųjų dalykų padalinimas. — 1. Mišrieji dalykai skirstomi šiaip:

1) Mišrieji dalykai suglaustąja, plačiąja ir labai netikrąja prasme (sensu strictiori, latiori et maxime improprio). Pirmieji vadinasi tie dalykai, kurie savo įgimtimi stačiai pridera dvasinei ir pasaulinei sritims, pav., vieša arba visuomenės dorovė, beturčių reikalai, bažnytinis ir civilinis kalendorius ir tt. Antrieji — kurie stačiai pridera dvasinei ir pasaulinei sritims ne savaime, tik paskyrimu ar „iure devolutivo". Pats dalykas gali būti dvasinis. Prie jo tam tikru paskyrimu pridėtas pasaulinis dalykas, pav., bažnytinės metrikos, pripažintos valstybės srity. Be to, dalykas gali būti taip pat pasaulinis. Tada prie jo tam tikrai pridėtas yra dvasinis dalykas, pav., prisiektos sutartys ir tt. Tretieji — kur savaime stačiai tepridera dvasinei ar pasaulinei sritims skyrium, tik svarbu yra taip pat antrajai jųdviejų. Svarbu tuo atžvilgiu, kad jai netiesiog yra naudinga. Pav.: vyskupijų sienos valstybės atžvilgiu,

valstybės valdininkų skyrimas Bažnyčios atžvilgiu ir tt. Paskutiniųjų mišrių dalykų vargu begalima priskirti prie mišriųjų dalykų — iš tiesų yra nemišrieji dalykai.

2) Natūraliniai ir antagamtiniai, veizint į tai, ar jų esmė yra pasaulinė, pav., sutartys, ar antagamtinė, pav., kai kurie sakramentų dalykai. Be to, antagamtiniai dalykai gali būti mišrieji savo įgimtimi (sua natura), pav., krikštas, ar pozityviai pakeliant į antagamtinę sritį (ex positiva elevatione ad ordinem supernaturalem). Paskutinieji dar vadinami supernatūralizuotais dalykais (res supernaturalizatae). Čia dalykas savaime yra pasaulinės įgimties, bet pozityviai pakeltas į antagamtinę sritį, pav., pakrikštytųjų moterystė.

2. Mišriųjų dalykų reikia skirti substancija ir padariniai (effectus). Pirmoji yra tai, kas sudaro dalyką (id quod rem constituit), t. y. pati dalyko esmė arba pats mišrusis dalykas (res mixta in se considerata), pav., krikščionių moterystės sakramentalumas. Antrieji — kas išplaukia iš dalyko substancijos ir t. t.

Antagamtinių ir supernatūralizuotų dalykų padariniai yra neišskiriami ir išskiriami (inseparabiles et separabiles effectus). Pirmieji yra tie padariniai, kurie su savo dalyku taip glaudžiai yra susiję, jog nieku būdu negalima jų išskirti. Todėl jų negalima paliesti, neliečiant pačios dalyko substancijos, pav., pakrikštytųjų moterystės dvasiniai ir antagamtiniai malonės, pagalbos dalykai, abišalės susituokusiųjų teisės ir priedermės, vaikų legališkumas ir tt. Antrieji vadinasi tie padariniai, kurie ne tiek išteka iš mišriojo dalyko substancijos, tik labiau pareina nuo pozityvių teisių ir su substancija nėra neišskiriamai susiję. Kadangi jie yra išskiriami, tai galimi paliesti, neliečiant dalyko substancijos. Pavyzdžiu gali eiti susituokusiųjų dalies kiekis, turtų valdymas, įpėdinystė ir tt.

Kadangi antagamtiniai ir supernatūralizuoti dalykai tvarkyti pasaulinei valdžiai būtų absurdas, tai kompetencijos atžvilgiu mišriaisiais dalykais begali eiti padariniai — pati substancija pridera tik Bažnyčiai.

105. Mišriųjų dalykų tvarkymo dėsniai: - I dėsnys. — 1. Bažnyčios ir valstybės mišriųjų dalykų įstatymai neturi prieštarauti vieni antriems. Todėl jie, apskritai, leistini yra sutartinai su viena antra. Nes:

1) Kalbamieji dalykai liečia dvasinę ir pasaulinę sritis.

2) Mišriųjų dalykų Bažnyčios ir valstybės įstatymai saisto tuos pat valdinius. Todėl čia gali kilti konfliktas.

3) Šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Kai reikia išleisti tai, ką leisti gali abi valdžios, tai reikia ir viešai naudinga daryti sutartinai. Kitaip gims tokia būklė, kur nebus ramaus nei Bažnyčios nei valstybės gyvenimo“ [1]). „Mišriuosiuose dalykuose labai sutinka su įgim-

[1]) Ep. encycl. „Nobillissima“, 8 febr. 1884 „Quoties quidquam constitui de eo genere oporteat, de quo utramque constituere rectum sit, necessaria est

timi ir Dievo noru abiem valdžioms nesiskirti su viena antra juo labiau nesibarti, tik visai sutartinai gyventi — gyventi sutinkamai su abiejų valdžių artimiausiomis padarančiomis priežastimis“ [1]).

2. Valstybė, leisdama mišriųjų dalykų įstatymus, turi atsižvelgti į Bažnyčios įstatymus. Ir tai:

1) Negali drausti to, ką Bažnyčia įsako.

2) Negali įsakyti to, ką Bažnyčia draudžia.

3) Negali įsakyti to, kas kliudo įvykdyti Bažnyčios priemones ir t. t.

3. Bažnyčia, leisdama mišriųjų dalykų įstatymus, turi respektuoti teisią valstybės įstatymų leidybą. Tik tam tikrais atvejais jai vis dėlto pridera pirmenybė. Pridera ta pirmenybė, kuri konflikte pridera vyresnei draugijai žemesnės formališkai skirtingos draugijos atžvilgiu (n. 25).

106. II dėsnys. — Bažnyčia ir valstybė savo srityse gali leisti mišriųjų natūralinių dalykų ir jų padarinių įstatymus (de rebus mixtis naturalibus et quoad earum effectus), nes kalbamieji dalykai liečia abi sritis. Tik rezervuojama Bažnyčios viršenybė, apie kurią ką tik kalbėjome (n. 105, 3).

107. III dėsnys. — 1. Valstybė negali leisti antagamtinių ar supernatūralizuotų dalykų substancijos ar neišskiriamų jos padarinių įstatymų. Nes:

1) Šventi dalykai pridera Bažnyčiai — nepridera jų liesti natūralinės srities draugijai arba valstybei.

2) Neišskiriamų, nors pasaulinių, padarinių negalima paliesti, neliečiant pačios dalyko substancijos. O ši yra šventa. Šventi dalykai yra rezervuoti Bažnyčiai.

2. Valstybė gali leisti antagamtinių ir supernatūralizuotų pasaulinių išskiriamų arba visai civilinių padarinių įstatymus, nes kalbamieji padariniai savaime yra natūralinės įgimties ir galimi spręsti skyrium, neliečiant dvasinių dalykų substancijos.

108. IV dėsnys. — Bažnyčia gali leisti antagamtinių ar supernatūralizuotų mišriųjų dalykų substancijos ar neišskiriamų jos padarinių įstatymus. Tai valstybė turi pripažinti savo srity. Nes:

1) Kalbamųjų dalykų substancija yra šventa. O šventi dalykai tvarkyti yra Bažnyčios dalykas.

2) Kalbamųjų padarinių nepaliesi, nepaliesdamas jų substan-

et utilitati publicae consentanea utriusque concordia; qua sublata, omnino consecutura est anceps quaedam mutabilisque conditio, quacum nec Ecclesiae nec civitatis potest tranquilitas consistere“.

[1]) Ep. encycl. „Immortale Dei“, 1 nov. 1885: „In negotiis autem mixti iuris maxime esse secundum naturam itemque secundum Dei consilia non secessionem alterius potestatis ab altera multoque minus contentionem, sed plane concordiam, eamque cum causis proximis congruentem, quae causae utramque societatem genuerunt“.

cijos. Todėl jie spręsti tėra to dalykas, kieno dalykas yra spręsti pati jų substancija, atsieit, Bažnyčios.

3) Valstybė turi pripažinti Bažnyčios darbus.

II. Mišrieji dalykai in specie.

1. Bažnyčia, ekonomija ir politika.

109. Medžiaga. — 1. Klausimo pastatymas ir 2. Pats dalykas.

110. Klausimo pastatymas. — Ar Bažnyčios priklauso ekonomija ir politika? Į tą klausimą liberalai, sociališkieji, modernistai ir socialistai atsako neigiamai. Plačiau kalbant, jie sako, jog ekonomija ir politika reikią visai išskirti su bet kuriais dorovės dėsniais ir todėl jųdviejų įstatymai negalį būti nei dorovingi nei nedorovingi. Konsekvenčiai Bažnyčia, tikėjimo ir dorovės mokytoja, visai negalinti kištis į ekonomiją ir politiką. Atbulai, katalikai į kalbamąjį klausimą atsako teigiamai: ekonomija ir politika, apskritai, priklausančios Bažnyčios nestačiai.

111. Pats dalykas. — Jeigu plačiau kalbėsim apie Bažnyčios, ekonomijos ir politikos santykių katalikų mokslą, tai pasakytina štai kas:

1) Ekonomija ir politika reališkai skiriami nuo tikybos, nes yra kitos įgimties ir turi kitą tikslą. Bet dalyko skirtingumas dar nereiškia to, kad jie turį būti visai išskirti. Pav., žmogaus kūnas ir siela savo įgimtimi yra du skirtingi dalykai — pirmasis medžiaginis, antrasis dvasinis. Bet išskirk juodu — mirtis. Bažnyčia ir valstybė taip pat yra du skirtingi dalykai. O šv. tėvas Leonas XIII vis dėlto galėjo pasakyti: „Taip Bažnyčia, taip valstybė yra suverenūs. Todėl viena antros nepriklauso savo srityse. Bet, be kitko, iš kalbamojo dalyko nieku gyvu neišplaukia to, kad jiedvi turinčios būti išskirtos ir dar labiau priešai“ [1]). Taigi, jeigu ekonomija ir politika norimos visai išskirti su tikyba, tai pirmiau reikia įrodyti, jog jos visai nieko bendra neturinčios, niekur visai nesusitinkančios ir tt. To dalyko niekas negali pasakyti.

2) Ekonomija ir politika vis dėlto kartais savaime galimos išskirti su tikyba. Tai bus tada, kai sprendžiami visai technikiniai dalykai. Paskutinieji siekia visai pasaulinį tikslą ir savaime neliečia tikėjimo ir dorovės. Pav., statymas namų, melioracija laukų, elektrizavimas miesto, dviejų rūmų parlamento sistema, savaime neliečia jokio dorovės principo — visai technikiniai dalykai.

3) Atsitiktinai kiekvienas dalykas gali paliesti dorovę. Tai atsitikti labiausiai gali veiksnio intencijos ir išorinio ir konkretaus tik-

---

[1]) Litt. encycl. „Sapientiae“, 10 ian. 1890: „Profecto et Ecclesia et civitas suum habet utraque principatum: proptereaque in gerendis rebus suis neutra paret alteri, utique intra terminos a proxima cuiusque causa constitutos. Ex quo tamen nulla ratione disiunctas esse sequitur, multoque minus pugnantes“.

slo atžvilgiais. Pav., statymas namų, kaip sakėme, yra visai technikinis dalykas. Bet jeigu statomasis namas būtų skiriamas draudžiamiems galams, pav., smuklei, azarto žaidimams, prostitucijai ir t. t., tai dorovės atstovai turės klausti, ar, kaip ir kur galima statyti ir t.t. Taigi visai technikiniuose dalykuose gali bent netiesiog gimti dorovės klausimų. Todėl tokiais atvejais ekonomija ir politika netiesiog priklauso Bažnyčios. Priklauso tuose dalykuose, kur liečiamas tikėjimas ar dorovė. Nes visi tikėjimo ir dorovės klausimai pridera Bažnyčiai.

4) Kai kurie ekonomijos ir politikos dalykai, galima sakyti, mažne stačiai liečią dorovę, savaime liečia tikėjimo ir dorovės dėsnius. Tai tie dalykai, kurie yra neišskiriamai susiję su žmogaus įgimtimi ir tikslu. Iš tikrųjų ekonomija ir politika nėra tik tokių normų sistema, į kurią teįeina visai technikiniai veiksmai. Ne; ekonomija ir politika yra pagrįsta tam tikra visuomenės ir teisių filosofija ar pasaulėžvalga. Be to, į ekonomiją ir politiką įeina taip pat tos normos, kurios tvarko paties žmogaus veiksmus jo tikslo atžvilgiu. Todėl tos normos ir veiksmai negali nepaliesti dorovės dėsnių — su jais sutinka ar nesutinka. Nes žmogus teturi vieną tikslą ir viena tėra dorovė. Paskutinioji saisto visus žmogaus veiksmus ar gyvenimą, būtent, taip privatinį, taip viešą ir socialinį. Kitaip sakant, kiekvienas žmogus net ekonomijos ir politikos srity turi būti įsmeigęs akis į Dievą ir amžinąjį gyvenimą, turi laikytis Dievo teisingumo, teisybės, ištikimybės, meilės artimo įsakymų, neteisiai netrokšti pasaulinių turtų, malšinti šykštumą ir gobšumą, nevartoti jokios neteisingos ir apgaulingos priemonės praturtėti, laikytis sutarčių, neskriausti darbininkų, širdingai dirbti samdomuosius darbus ir t. t. Jeigu dar konkrečiau kalbėsime, tai reikia pasakyti stačiai, jog, pav., parlamentas ar seimas sprendžia ne vien kelybos ar muitų dalykus, bet taip pat mokyklos, šeimos, Bažnyčios ir valstybės santykius ir t. t. Ar tikėjimui ir dorovei gali būti abejingu dalyku tas įstatymas, kurs išmeta iš mokyklos tikybą ir tikybišką auklėjimą, išleidžia civiliškas jungtuves, suvaržo Bažnyčios laisvę ir t. t.? Tai tikėjimo ir dorovės klausimai. Taip pat žmonių nelaisvė tikrai įžeidžia katalikiško broliškumo dėsnius. Tai neteisingumas. Neteisingas užmokestis darbininkų — neteisingumas ir t. t. ir t. t.

Kalbamieji dalykai juo labiau nestačiai priklauso Bažnyčios. Priklauso tuose dalykuose, kur paliečiama tikyba ir dorovė.

Tą dalyką, kad ekonomija ir politika nestačiai priklauso Bažnyčios, įrodo:

a) Ekonomija ir politika, kaip ką tik matėme, dažnai liečia tikėjimo ir dorovės dalykus, dėsnius. O šie pridera Bažnyčiai.

b) Sako, jog ekonomija ir socialinė santvarka serganti, gyvenanti krizę. Dalykas taisytinas. O tai pataisyti tegalima katalikų mokslo dėsniais.

c) Ekonominė ir socialinė santvarka, gerai ir teisingai rūpin-

damasi pasauline gerove, tuo pačiu eina sėkminga priemone dvasinei gerovei arba dorovei kelti.

d) Ekonominė ir socialinė katalikų akcija eina net negatyvia priemone, būtent, žmones sulaiko ar apsaugoja nuo nekatalikiškų ekonominių sistemų ir partijų.

e) Šv. tėvas Pijus IX pasmerkė šį tvirtinimą: „Bažnyčia negali fiziškai bausti ir neturi jokios tiesioginės ir netiesioginės pasaulinės valdžios“ [1]). Šv. tėvas Leonas XIII sako: „Jeigu kas atkreiptų akį į šiandienykščią negerovę ir pasvarstytų viešų ir privatinių dalykų pamatą, tai tikrai pamatytų, kad didelė slėgiamosios bijomosios negerovės priežastis yra ta, jog daugumas visuomenės sluogsnių įprato į senų senovės filosofų mokyklos sugalvotą dalyką, būtent, neteisingai manyti apie dvasinius ir pasaulinius dalykus. Nes kadangi žmogui įgimta sekti protą vadą, tai, nusidėjus protui, lengvai sutinka valia: blogos nuomonės, kurios atsisėdi prote, atsiliepia žmogaus veiksmams ir juos gadina. Atbulai, jeigu žmogaus protas būtų sveikas ir tvirtai remtųsi rimtais ir tikrais dėsniais, tai daug naudos padarytų viešai ir privatinei gerovei“ [2]). „Kai kurie įprastai ne tik skiria politiką ir tikybą, bet jiedvi visai išskiria, taip jog nenori pripažinti tarp jųdviejų nieko bendra ir mano, kad viena antrai neturinčios atsiliepti. Tokie žmonės iš tikrųjų nedaug tesiskiria nuo tų, kurie nori valstybę kurti ir tvarkyti be Dievo, Kūrėjo ir visų daiktų Viešpaties. Jų klaida juo labiau apgailėtina dėl to, kad tuo būdu jie išskiria visuomenę su gausingiausiu naudos šaltiniu“ [3]). „Įstaigose ir leidžiant įstatymus reikia žiūrėti į moralinius ir tikybinius žmogaus savumus ir jį tobulinti. Tai darytina vis dėlto teisingai ir tvarkingai, atsieit, įsakant ar draudžiant, reikia veizėti, kas pridera valstybei, kas Bažnyčiai. Todėl Bažnyčiai negali nerūpėti tai, kurie įstatymai valstybėj turi galią. Rūpi ne dėl to,

---

[1]) Syllabus errorum, prop. 24: „Ecclesia vis inferendae potestatem non habet, neque potestatem ullam temporalem directam vel indirectam“.

[2]) Ep. encycl. „Aeterni Patris“, 4 aug. 1879: „Si quis in acerbitatem nostrorum temporum animum intendat, earumque rerum rationem, quae publice et privatim geruntur, cogitatione complectatur, is profecto comperiet, fecundam malorum causam, cum eorum quae premunt, tum eorum quae pertimescimus, in eo consistere, quod prava de divinis humanisque rebus scita, e scholis philosophorum iampridem profecta in omnes civitatis ordines irrepserint, communi plurimorum suffragio recepta. Cum enim insitum homini natura sit, ut in agendo rationem ducem sequatur, si quid intelligentia peccat, in id et voluntas facile labitur: atque ita contingit, ut pravitas opinionum, quarum est in intelligentia sedes in humanas actiones influat, easque pervertat. Ex adverso, si sana mens hominum fuerit, et solidis verisque principiis firmiter insistat, tum vero in publicum privatumque commodum plurime beneficia progenit“.

[3]) Ep. encycl. „Cum multi“, 8 dec. 1882: „Solent enim nonnulli rem politicam a religione non distinguere solum, sed penitus seiungere ac separare, nihil ut esse utrique commune velint, nec quidquam ad alteram ab altera influere putent oportere. Hi profecto non multum ab iis distant, qui civitatem constitui administrarique malunt, amoto cunctarum procreatore dominoque rerum Deo: ac tanto deterius errant, quod rempublicam uberrimo utilitatum fonte demere prohibent“.

kad jie pridera valstybei, bet dėl to, kad kartais peržengia tikras ribas ir įžeidžia Bažnyčios teisę. Net Dievas įsakė priešintis, jeigu kartais valstybės tvarka įžeistų tikybą, ir labai rūpintis tuo, kad tautų įstatymai ir įstaigos persisunktų evangelijos dvasios. Kadangi valstybės laimė pareina labiausiai nuo tautos vado gabumo, tai Bažnyčia negali globoti ir padėti tiems, kurie Ją puola, atvirai atsisako gerbti Jos teises ar stengiasi išskirti savaime susijusius su vienas kitu šventus ir civilinius dalykus. Atbulai, Bažnyčia yra, kaip ir turi būti, bičiulė tų, kurie, spręsdami civilinius ir krikščioniškos valstybės reikalus, prideramai nori su Ja santaikoj dirbti visuomenės gerovei. — Tai normos, kurių katalikas turi laikytis viešame gyvenime, būtent, kur Bažnyčia leidžia, eiti viešos pareigos pavestinos yra tikrai dorovingiems ir krikščionišku vardu išgarsėjusiems žmonėms — jokia priežastis negali pateisinti to, kad būtų galima pirmiausia statyti skersojantieji į tikybą“ [1]). „Pasitikėdami pradedame įrodyti ir visai teisiai, nes dalykas yra toks, kurio naudos apytikriai nebus gauta be tikybos ir Bažnyčios pagalbos. Kadangi Mums labiausiai pridera Bažnyčios galios ir saugoti tikyba, tai tylėdami atrodytumėme pareigų apsileidėliais. — Iš tikrųjų šiam klausimui išspręsti (ekonomijos) reikia labai daug kitų pagalbos ir rankų. t. y. vadų, savininkų, turtuolių, ir, galop, pačių proletarų, dėl kurių pešiamasi. Tvirtiname nedvejodami tai, jog niekais nueis žmonių mėginimai be Bažnyčios. Atsieit, Bažnyčia iš evangelijos semia mokslą, kuriuo galima visai išspręsti ar, atšaldžius karštį, suminkštinti ginčas. Ji (evangelija) ne tik apšviečia protą, bet savo įsakymais rūpinasi sutvarkyti atskirų asmenų gyvenimą ir dorovę. Pačių proletarų būklę sėkmingiausiai taiso daugybe įstaigų. Nori ir pataria dėtis į krūvą darbininkų reikalams sėkmingiausiai sutvarkyti. Mano, jog kalbamajam dalykui pasiekti reikia tinkamai vartoti

---

[1]) Litt. encycl. „Sapientiae“, 10 ian. 1890: „In Institutis igitur legibusque sanciendis spectanda hominis indoles est moralis eadem ac religiosa, eiusdemque curanda perfectio, sed recte atque ordine: nec imperandum vetandumve quidquam nisi ratione habita quid civili hominum societati sit, quid religiosae propositum. Hac ipsa de causa non potest Ecclesiae non interesse quales in civitatibus valeant leges, non quatenus ad rempublicam pertinent sed quid fines debitos aliquando praetergressae in ius Ecclesiae invadunt. Quin imo resistere, si quando officiat religioni disciplina reipublicae, studioseque conari, ut in leges et instituta populorum virtus pervadat Evangelii, munus est asignatum a Deo. Quoniam fortuna reipublicae potissimum ex eorum pendet ingenio qui populo praesunt, idcirco Ecclesia patrocinium iis hominibus gratiamve praebere non potest, a quibus oppugnari sese intelligat, qui iura ipsius vereri aperte recusant, qui rem sacram remque civilem natura consociatas divellere contendant. Contra fautrix, uti debet, eorum est qui, cum de civili deque christiana republica quod sentire rectum est ipsi sentiant, ambas in communi bono concordes elaborare volunt. — His praeceptis norma continetur, quam in publica actione vitae catholicum quemqem necesse est sequi. Nimirum, ubicumque in negotiis publicis versari per Ecclesiam licet, favendum viris est spectatae probitatis, eisdemque de christiano nomine merituris: neque causa esse ulla potest cur male erga religionem animatos liceat anteponere“.

įstatymai ir valstybės valdžia“ [1]). „Visi katalikai turi atsiminti tai, kad Bažnyčiai labai svarbu, kokie asmens renkami įstatymams leisti. Todėl, neliečiant valstybės įstatymų leidybos, visi turi rūpintis, kad būtų balsuojama už tuos, kurie yra pasidarbavę ne tik valstybei, bet taip pat tikybai“ [2]). „Kai kurie patys mano ir stengiasi kitus įtikinti, kad socialinis klausimas, kaip jie tą reikalą vadina, esąs tik ekonomijos klausimas. Tuo tarpu yra tikriausia, kad kalbamasis klausimas pirmiausią yra dorovės ir tikybos pobūdžio klausimas ir dėl to jis reikia spręsti labiausiai pagal dorovės ir tikybos dėsnius. Jei, sakysime, atlyginimas už darbą būtų padvigubintas, darbo laikas sutrumpintas, maisto kainos žemos, tai vis dėlto, jei darbininkas vaduosis, kaip tai dažnai atsitinka, tais mokslais ir seks tuos pavyzdžius, kur raginamas negerbti Dievo ir nedorai gyventi jo visas triūsas ir pelnas turės nueiti niekais. Visų dienų patyrimas rodo tai, kad daugumas darbininkų skursta ir vargsta, nors trumpiau tedirba ir didesnį atlyginimą gauna, kai gyvena nedorai ir be jokio tikėjimo. Panaikinkite tuos jausmus, kuriuos įdiegia ir auklėja žmonėse krikščionybė, pašalinkite rūpinimąsi savo ateitimi, kuklumą, taupumą, kantrybę ir kitas geras įgimtąsias dorybes — veltui sieksite gerovę, nors ir labai stengsitiesi. Šit priežastis, kodėl, ragindami katalikus kurti sąjungas ir panašias įstaigas liaudies gerovei kelti, Mes visada drauge primindavome tai, kad visa būtų daroma su tikėjimo dvasia ir jam padedant ar vedant“ [3]). Šv. tėvas Pijus X rašo: „Socialinis klausimas ir su juo susiję ginčai, būtent, darbo įgimties ir ilgio, atlyginimo kiekio, streikų, nėra tik ekonominės įgimties

---

[1]) Litt. encycl. „Rerum novarum“, 15 maii 1891: „Confidenter ad argumentum aggredimur ac plane iure Nostro, propterea quod causa agitur ea cuius exitus probabilis quidem nullus, nisi advocata religione Ecclesiaque, reperietur. Cum vero et religionis custodia, earum rerum, quae in Ecclesiae potestate sunt, penes Nos potissimum dispensatio sit neglexisse officium taciturnitate videremur. — Profecto aliorum quoque operam et contentionem tanta haec causa desiderat: principum reipublicae intelligimus, dominorum ac locuplecium, denique ipsorum, pro quibus contentio est, proletariorum: illud tamen sine dubitatione affirmamus, inania conamina hominum futura Ecclesia posthabita. Videlicet Ecclesia est, quae promit ex Evangelio doctrinas, quarum virtuti aut plane componi certamen potest aut certe fieri, detracta asperitate, mollius: eademque est, quae non instruere mentem tantummodo, sed regere vitam et mores singulorum praeceptis suis contendit: quae statum ipsum proletariorum ad meliora promovet pluribus utilissime institutis: quae vult atque expetit omnium ordinum consilia viresque in id consociari, ut opificum rationibus, quam commodissime potest, consulatur: ad eamque rem adhiberi leges ipsas auctoritatemque reipublicae, utique ratione ac modo, putat oportere“.

[2]) Ep. „Litteras a Vobis“, 2 iul. 1891: „Catholicos omnes meminisse oportet, hoc maxime Ecclesiae interesse quales in coetum legislatorum cooptentur homines: quamobrem, salvo civilium legum iure, eniti universos necesse est, ut tales, suffragio communi eligant, qui cum studio publicae rei studium religionis probatum coniungant“.

[3]) Encycl. „Graves de communi“, 18 ian. 1901: L. Bistro vertimas, Apie visuomeninį darbą, 36—37.

bet visų pirma dorovės ir tikybos klausimas ir todėl negali būti sprendžiamas be Bažnyčios balso“ [1]). Šv. tėvas Benediktas XV sako: „Socialinis klausimas vis tebelaukia sprendimo. Bet labai svarbu, kad jis nebūtų sprendžiamas be Bažnyčios. Kitaip jis gali būti išspręstas prieš Bažnyčią“ [2]). Tas pat šv. tėvas dar rašo, jog darbo sąjungos „visada galinčios būti labai naudingos tada, kai yra persisunkusios katalikiškų dėsnių ir įpročių ir gerbia Bažnyčios valdžią“ [3]). Šv. Tėvas Pijus XI sako: „Nors Bažnyčia ir mano, jog nereikiant negalinti kištis į pasaulinius ir visai politinius dalykus, bet vis dėlto teisiai žiūri, kad pasaulinė valdžia nedrįstų bet kaip laužyti tų dalykų, kuriuose glūdi amžinas žmonių išganymas, ar neteisingais įstatymais ar įsakymais darytų skriaudą ir rengtų prapultį, ardytų Bažnyčios Dievo teisių konstituciją ar, galop, po kojų mintų šventas Dievo teises valstybėj“ [4]). „Taip, Mes norim išspręsti visus gyvenimo klausimus — klausimus gyvenimo privatinio ir viešo, civilinio ir politinio. Reikalas yra toks, kad sielos būtų parengtos ir suformuotos katalikų mokslu“ [5]). „Jis (Katalikų Veikimas) turi labiausiai rūpintis tuo, kad būtų padaryti tikri krikščionys. Bet kartą padarytas krikščionis, tai turi platinti gautąją gyvybę ir ją sėkmingai vartoti visose srityse, šeimoj ir viešame gyvenime, neišskiriant politikos“ [6]). „Kai politika paliečia altorių, tai ir tikyba, ir Bažnyčia, ir šv. tėvas, kurs jiedvi reprezentuoja, turi ne tik teisę, bet ir priedermę duoti nurodymų ir direktyvų, ko katalikai turi teisę reika-

---

[1]) Ep. encycl. „Singulari quadam“, 24 sept. 1912: „Causam socalem controversiasque ei causae subiectas de ratione spatioque operae, de modo salarii, de voluntaria cessatione opificum, non mere oeconomicae esse naturae, propterea que eiusmodi, quae componi, posthabita Ecclesiae auctoritate, possit, quum contra verissimum sit eam moralem in primis et religiosam esse, ob eamque rem ex lege morum potissimum et religionis iudicio dirimendam“.

[2]) Guerry, Katalikų Veikimo Kodeksas, str. 156.

[3]) Lett. all'Episcopato Veneto“, 14 giugnio 1920: „possono essere di grande utilità, sempre che s'ispirino a principii cattolici, e che per la parte spettante alla religione, alla dottrina ed ai costumi, professino ossequio all'Autorità della Chiesa“.

[4]) Litt. encycl. „Ubi arcano“, 23 dec. 1922: „Quod si terrenis hisce negotiis mereque politicis moderandis, sine ratione, se immiscere nefas putat Ecclesia, eadem tamen iure suo contendit ne quid inde causae praetendat civilis potestas, sive altioribus illis bonis, quibus salus hominum sempiterna continetur, quoquo modo obsistendi, sive damnum perniciemque iniquis legibus iussisque intentandi, sive divinam Ecclesiae ipsius constitutionem labefactandi, sive denique sacra Dei iura in civili hominum communitate conculcandi“.

[5]) Discorso ai giovani della Società Gioventù Cattolica Italiana, 21 (23?) ott. 1923: „Si, Noi vogliamo risolvere tutti i problemi della vita: quelli della vita privata e quelli della vita publica, quelli della vita civile e quelli della vita politica. E appunto per questo abbiam bisogno che le anime siano preparate e formate nella dottrina catolica“.

[6]) Discorso in udienza al Can. Brohée, fondatore della Associazione cattolica della Gioventù Belga, 1924: „Sua prima cura deve essere quella di formare dei veri cristiani. Ma il cristiano, unavolta formato, deve spandere al il fuori la vitalità che egli ha ricevuto. Deve portare ovunque questo tesoro del Cristianesimo e valorizzarlo in tutti i campi, nella famiglia e nella vita publica, senza escludere la politica.“

lauti ir priedermę sekti“ [1]). „Reikia vengti neaiškumų, kurie atsitinka: kai kam atrodo, kad Mes, vyskupai, dvasiškiai ir katalikai pasaulininkai politikuojame. Iš tiesų darome ne ką kita, kaip atstovaujame tikybai. Nes Mes, kovodami už Bažnyčios laisvę, šeimos šventumą, tik giname tikybą. Visais tokiais atvejais nevarom jokios politikos, tik politika palietė tikybą, palietė altorių“ [2]). „Mes tesirūpiname tikyba. Mes ją teginame, kaip Mes tekovojam dėl Bažnyčios laisvės, dėl šeimos šventumo, dėl mokyklos šventumo, dėl Dievui skirtų dienų šventimo. Tokiais atvejais nevarom jokios politikos, tik politika palietė tikybą ir altorių. Čia Mūsų priedermė yra ginti Dievas ir Jo tikyba, kurią Jis malonėjo pavesti Mums ginti. Tai yra vyskupų ir dvasiškių priedermė, tai yra taip pat Jūsų (pasaulininkų), bet kurios tautybės, priedermė: priedermė, kurią jums įsakė garbingas bendro apaštalavimo Jūsų pašaukimas“ [3]). Tas pat Šv. Tėvas dar sako, jog nepolitikuojąs. Jis tik tevaraąs sielų išganymo ir Dievo garbės politiką, jeigu tai galima esą pavadinti politika. Bet tai nesanti politika. Tai tesąs visai tikybos reikalas. Tik jeigu bet kuriuo būdu, po bet kokia priedanga, nors net politikos, kyląs žmonių sielų pavojus arba pavojus įžeisti Dievo garbė, tada šv. tėvas nesvyruojąs ir stojąs ginti pavojuj atsidūrusias sielas ir Dievo garbę [4]).

f) Šv. tėvai nekartą įsikišo į ekonomiją ir politiką. Tai padaryta dėl to, kad ekonomija ir politika palietė tikybą ar dorovę. Taip, šv. tėvai pasmerkė ne vieną neteisingą vastybės įstatymą, antikrikščionišką įstaigą, antikrikščionišką politikos mokslą, ekonomijos sistemą ir tt. Pavyzdžiu gali eiti politinis ir ekonominis liberalizmas, socializmas ir paskutiniais laikais „Action Française“.

2. Moterystės tvarkymas.

112. Medžiaga. — 1. Moterystės tvarkymo sąvoka, 2. Bet kurios moterystės tvarkymas, 3. Pakrikštytųjų moterystės tvarkymas, 4. Pasaulinės valdžios kompetencija pakrikštytųjų moterystės tvarkyme, 5. Pakrikštytųjų moterystės tvarkymo istorija, 6. Nekrikštytųjų moterystės tvarkymas ir 7. Pakrikštytųjų moterystės su nekrikštytaisiais tvarkymas.

---

[1]) Discorso agli Universitati Cattolici, 8 sett. 1924: „Quando la politica s'accosta all'Altare, allora la Religione e la Chiesa e il Papa, che le rappresenta, non soltanto sono nel diritto, ma anche nel dovere di dare indicazioni e direttive, che le anime cattoliche hanno il diritto di richiedere e il dovere di seguire“.

[2]) Kalba tarptautiniam jaunimo kongresui, rugs. mėn. 1926 (vz. „Tiesos Kelias“, n. 11 [1928] 683).

[3]) Discorso al Federazione Italiana Homini Cattolici, 30 ott. 1926 (vz. „Tiesos Kelias“, n. 7-8 [1928] 485).

[4]) Discorso ai pelegrini delle Isole Maltesi, 22 agosto 1929 (vz. L'Osservatore Romano, n. 195 [1929] ir „Tiesos Kelias“, n. 10 [1929] 216).

113. Moterystės tvarkymo sąvoka. — Į moterystės tvarkymą įeina leisti įstatymai, teisti ir bausti.

Į moterystės įstatymus įeina šie dalykai: moterystės sutarties forma, kliūtys, moterystės ryšio suardymo ir išskyrimo priežastys ir tt. Moterystės teismo objektas — moterystės bylos, pav., tikrumo ir netikrumo, ryšio suardymo, išskyrimo ir t.t. Moterystės bausmės—bausmės už moterystės nusikaltimus.

114. Bet kurios moterystės tvarkymas. — 1. Bet kurią, t. y. pakrikštytųjų ir nekrikštytųjų, moterystę tvarko įgimtoji teisė ir pozityvūs Dievo įstatymai, nes moterystė yra Dievo teisių padaras.

Dievo teisių moterystės dalykų savaime niekas negali atšaukti, pakeisti ar nuo jų dispensuoti. To dalyko daryti savaime negali nei valstybė nei Bažnyčia. Išimtis — jeigu turima tokia galia. Paskutiniąją tam tikrais atvejais teturi Bažnyčia.

2. Įgimtoji teisė ir pozityvūs Dievo įstatymai apie moterystę vis dėlto tekalba apskritai. Todėl reikia papildyti trūkumai, užkimšti spragos. Tai daryti tegali visuomenės autoritetai ar valdžios; nes moterystė, kaip rodo jos tikslas, yra visuomenės dalykas.

Visuomenės dalykais ex professo rūpinasi du autoritetai arba valdžios, būtent, Bažnyčia ir valstybė. Kurie moterystės dalykai pridera katrai valdžiai? Čia reikia skirti pakrikštytųjų ir nekrikštytųjų moterystė.

115. Pakrikštytųjų moterystės tvarkymas.—1. Pakrikštytųjų moterystė tvarkyti yra Bažnyčios dalykas. Tai įrodo štai kas:

1) Moterystės įgimtis. Pakrikštytųjų moterystė yra sutartis ir sakramentas. Tarp tųdviejų dalykų nėra jokio reališko skirtumo. Todėl nieku būdu negalima paliesti moterystės sutarties, kad nepaliestumi jos sakramento. O sakramentai tvarkyti yra Bažnyčios dalykas.

2) Moterystės šventumas. Taip, moterystė yra savaime šventa ir tikybiška. Tai pareina nuo jos tikslo, kur yra vaikai ne vien gimdyti, bet taip pat auklėti dorovingais žmonėmis — žmonėmis vertais amžinojo tikslo. Tikslas šventas — pats daiktas ar dalykas laikytinas šventu. Kadangi moterystė savo įgimtimi yra šventas dalykas, tai, sako šv. tėvas Leonas XIII, „sutinka su sveiku protu, kad ją tvarkytų ne pasaulinė, tik Bažnyčios Dievo valdžia, kuriai vienai tėra duota šventų dalykų magisterija [1])".

3) Bažnyčios pareiškimai. Pav., Tridento susirinkimas sako: „Jeigu kas sakytų, jog Bažnyčia negalinti leisti suardančiųjų moterystės kliūčių, ar jas leisdama, klystanti, tebūna eksko-

[1]) Ep. encycl. „Arcanum", 10 febr. 1880: „Cum matrimonium sit sua vi, sua natura, sua sponte sacrum, consentaneum est, ut regatur ac temperetur non principum imperio, sed divina auctoritate Ecclesiae, quae rerum sacrarum sola habet magisterium".

munikuotas“ [1]). „Jeigu kas sakytų, jog moterystės bylos esančios ne bažnytinio teisėjo dalykas, tas tebūna ekskomunikuotas“ [2]). Šv. tėvas Leonas XIII, ep. encycl. „Arcanum“, 10 febr. 1880, plačiai kalba ir net įrodinėja, jog pakrikštytųjų moterystė tvarkyti esąs Bažnyčios dalykas. Kan. 1016 rašo: „Pakrikštytųjų moterystę tvarko ne tik Dievo, bet taip pat bažnytinės teisės“ [3]).

4) Bažnyčios istorija. Bažnyčia nuo pat savo pradžios tvarko pakrikštytųjų moterystę. Nuolatinė Bažnyčios praktika daug reiškia.

2. Bažnyčia tvarko pakrikštytųjų moterystę savo ir betarpiškai Dievo teisėmis. Savo teisėmis — tai ne valstybių ir kitos pasaulinės valdžios įgaliojimas ar sutikimas, tik Bažnyčios nuosavybė. Betarpiškai Dievo teisėmis — tai davė pats Dievas.

Kalbamąjį dalyką įrodo:

1) Moterystės sakramentalumas. Pakrikštytųjų moterystė yra sakramentas. O teisę tvarkyti sakramentus Bažnyčiai davė ne kas kitas, kaip Kristus.

2) Bažnyčios pareiškimai. Be kitko, šv. tėvas Pijus IX pasmerkė šį tvirtinimą: „Bažnyčia vėlesniais amžiais pradėjo leidinėti suardančiąsias kliūtis ne savo, tik pasaulinės valdžios duota teise“ [4]). Šv. tėvas Leonas XIII sako, jog Bažnyčia pakrikštytųjų moterystę tvarkanti savo ir Dievo duota teise [5]). Kan. 1960: „Pakrikštytųjų moterystės bylos spręsti yra savas ir tik Bažnyčios teisėjo dalykas“ [6]).

3) Bažnyčios istorija. Bažnyčia nuo pat savo pradžios pakrikštytųjų moterystę taip tvarko, kaip dalykai tvarkomi savo ir Dievo teisėmis. Taip tvarko ne tik šiaipjau žmonių, bet taip pat tų, iš kurių būtų galėjusi gauti teisę tvarkyti moterystę, būtent, pasaulinių valdovų.

3. Pakrikštytųjų moterystė tvarkyti yra visai vienos Bažnyčios dalykas. Atsieit, jos negali tvarkyti jokia kita valdžia, pav., valstybė, nei skyrium nei greta Bažnyčios. Tai įrodo:

1) Moterystės sakramentalumas. Sakramentai tvarkyti tėra visai Bažnyčios dalykas.

2) Bažnyčios istorija. Bažnyčia visada neigė, kad valstybė galinti tvarkyti pakrikštytųjų moterystę. Be to, Bažnyčia val-

---

[1]) Sess. XXIV, *de matrimonio*, can. 4: „Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonii dirimentia, vel in iis constituendis errasse; anathema sit“.

[2]) Sess. XXIV, *de matrimonio*, can. 12: „Si quis dixerit, causas matrimoniales non spectare ad iudices ecclesiasticos; anathema sit“.

[3]) „Baptizatorum matrimonium regitur iure non solum divino, sed etiam canonico“.

[4]) Syllabus errorum, prop. 69: „Ecclesia sequioribus soeculis dirimentia impedimenta inducere coepit, non iure proprio, sed illo usa, quod a civili potestate mutuata erat“.

[5]) Ep. encycl. „Arcanum“, 10 febr. 1880.

[6]) „Causae matrimoniales inter baptizatos iure proprio et exclusivo ad iudicem ecclesiasticum spectant“.

stybės pakrikštytųjų moterystės įstatymus laikė jokiais. Pav., šv. tėvas Grigalius D. atmetė civilinių įstatymų seserėnų jungtuves. Šv. tėvai Urbonas VIII ir Pijus VII paskelbė, jog civilinė tėvų sutikimo kliūtis nesaistanti sąžinės srity.

Jeigu kartais pasaulinė valdžia kišosi ar kėsinosi kištis į pakrikštytųjų moterystę, tai mažne visada buvo piktanaudojimas. Pasaulinės valdžios pakrikštytųjų moterystės darbai tegalėjo turėti vertę šiais atvejais: a) kai pasaulinė valdžia pati paskelbė Bažnyčios įstatymus; b) kai Bažnyčia patvirtino kurį valstybės įstatymą ir tuo būdu savo srity davė juridišką galią, ir c) vadinamųjų visai civilinių moterystės padarinių įstatymai.

116. Pasaulinės valdžios kompetencija pakrikštytųjų moterystės tvarkyme. — 1. Valstybė pakrikštytųjų moterystėj tvarkyti tegali vadinamuosius visai civilinius padarinius. Čia gali leisti įstatymus, teisti ir bausti. Tik jeigu kalbamieji dalykai teismo srity būtų atsitiktinai (incidenter, accessorie) liečiami, tai spręsti taip pat gali Bažnyčia. Tada laikytinasi „ius praeventionis".

2. Dar kelios aukščiau kalbėtųjų dalykų konsekvencijos:

1) Pasaulinė valdžia negali jokiu iš vidaus (intrinseco), t. y. iš pačios moterystės, kylančiu titulu padaryti tai, kas tiesiog liestų pakrikštytųjų moterystės substanciją. Taigi valstybė negali išleisti jokių neleidžiančiųjų ir suardančiųjų pakrikštytųjų moterystės kliūčių, įsakyti jungtuvių sąlygų, išleisti jungtuvių formos, išskyrimo priežasčių, spręsti moterystės netikrumo, ryšio ir išskyrimo bylų ir t.t.

Atbulai, valstybė gali padaryti savo kompetencijos srity tai, kas netiesiog užstotų kelią kuriam krikščioniui tuoktis ar iš tiesų išskirtų. Pav., gali įvykdyti mirties ar kalėjimo bausmę, nors pasmerktasis būtų pasirengęs tuoj tuoktis, ir todėl nebeįvyktų jungtuvių; gali kareivį išsiųsti į frontą pačią jungtuvių dieną ir t.t. Valstybė taip pat gali bet ką padaryti tam tikru išoriniu (extrinseco), t. y. ne iš moterystės kylančiu, titulu. Tai sutarties ir bausmės titulai. Pirmasis atvejis būna tada, kai prie tam tikros laisvos profesijos pridedama sąlyga nesituokti, pav., policijos, mokytojų ir t.t. Antrasis atvejis — bendrieji moterystės nusikaltimai, kur ardo visuomenės gerovę ir tvarką, pav., svetimoterystė, nužudymas vyro ar pačios ir t.t.

2) Jeigu kurs pakrikštytųjų moterystės tvarkymas nesutiktų su valstybės reikalais ar gerove, tai valstybė gali prašyti Bažnyčią, kad atšauktų ar pakeistų. Bažnyčia visada klauso objektyvios kalbos ir padaro galimus dalykus.

3) Valstybė turi pripažinti visus Bažnyčios moterystės įstatymus ir bažnytines moterystes teisiomis ir tikromis. Bažnytinėms tikroms moterystėms savo srity turi pripažinti visus kanoniškus, konatūrališkus ir su ryšiu neišskiriamai susijusius padarinius. Net visai civilinius padarinius valstybė tegali pripažinti kanoniškai tikroms moterystėms. Atbulai, valstybė negali pripažinti jokių padari-

nių tiems vyriškio ir moteriškės susibūrimams ar susidėjimams į krūvą, kurių Bažnyčia nelaiko tikromis moterystėmis, pav., civiliškai moterystei.

4) Kadangi valstybė kanonišką moterystę turi laikyti tikra ir jai pripažinti savo srity visus padarinius, tai gali tirti jos įvykį ar reikalauti registracijos. Tik registruojama turi būti po jungtuvių. Jeigu kas nesilaikytų moterystės registracijos įstatymo ar vilkintų jos terminą, tai valstybė gali bausti tam tikromis bausmėmis. Tik negalima padaryti to, kad nuo registracijos dienos moterystė tebūtų laikoma tikra ir teisia valstybės srity.

5) Valstybė turi padėti Bažnyčiai tvarkyti pakrikštytųjų moterystę. To dalyko reikalauja visuomenės gerovė.

6) Moterystės tvarkymo ribos pažymėti yra Bažnyčios dalykas; nes Jai substanciališkai, taigi ir principališkai, tenka šis šventas dalykas tvarkyti.

117. Pakrikštytųjų moterystės tvarkymo istorija. — Jau Kristus išleido kai kuriuos moterystės įstatymus ar dalykus, pav., monogamijos ir nesuardomumo. Šį tą išleido taip pat apaštalai. Pav., šv. Povilas paskelbė vadinamąją tikėjimo privilegiją [1]); pasmerkė korintiečių įvykį, kur vienas žmogus susituokė su savo pamote prie tėvo gyvos galvos [2]); Viešpaties vardu įsakė, „kad moteris nuo vyro nesiskirtų; o jei atsiskirtų, kad pasiliktų netekėjusi arba susitaikintų su savo vyru. Ir vyras teneatleidžia savo pačios“ [3]).

Toliau, Bažnyčia tyliu būdu priima tuos Mozės moterystės įstatymus, kurie neprieštaravo krikščionių tikybai. Tai padaryta bent žydams atvirtėliams. Daug paimta iš romėnų ir šis tas iš germanų teisių. Greta to Bažnyčia išleido ne vieną savo moterystės įstatymą ar įsakymą.

Pasauliniai valdovai, nežiūrėdami į Bažnyčios teises, dažnai nesusilaikė taip pat nesikišę į krikščionių moterystę.

Viduriniais amžiais krikščionių moterystėj paima visą viršų bažnytinės teisės ir iki XVIII amžiaus galo Bažnyčia ne tik de iure, bet taip pat de facto visai viena tvarkė visą pakrikštytųjų moterystę.

XVI amž. reformatoriai pirmieji teoretiškai puolė Bažnyčios moterystės kompetenciją. Jie atmetė krikščionių moterystės sakramentalumą ir konsekvenčiai Bažnyčios tvarkymą, o tą teisę, labiausiai leisti kliūtis, priskyrė pasauliniams valdovams. Tai pasmerkė Tridento susirinkimas [4]).

XVII ir XVIII amž. Bažnyčios teisė tvarkyti pakrikštytųjų moterystę puolė civilistai ir regalistai. Jie skelbė, jog tarp mote-

---

[1]) 1 Kor. 7, 10—16.

[2]) 1 Kor. 5,1; Arkivysk. J. Skvirecka s, Šventasis Raštas, VI 97 išn. 1.

[3]) 1 Kor. 7, 10—11.

[4]) Sess. XXV, *de matrimonio*, can. 4 ir 12.

rystės sutarties ir sakramento esąs tikras ir reališkas skirtumas. Todėl moterystės sutartis tvarkyti esąs tik pasaulinės valdžios dalykas, o Bažnyčiai tepaliktas sakramentas.

Buvo atsiradę net katalikų teologų, kurie pradėjo įvairiai galvoti apie krikščionių moterystės tvarkymą. Vieni jų tvirtino, jog pasauliniai valdovai galį leisti krikščionių moterystės kliūtis; kiti — Bažnyčia tegalinti leisti visai neleidžiančiąsias kliūtis; treti — teisę tvarkyti moterystę Bažnyčia pati sau rezervavusi. Bet visos kalbamosios nuomonės atsimušė vis į naujus ir naujus Apaštališkojo Sosto pareiškimus.

118. Nekrikštytųjų moterystės tvarkymas. — Nekrikštytųjų moterystę, kaip jau minėjome, visų pirma, tvarko įgimtoji teisė ir pozityvūs Dievo įstatymai. Bet kadangi vienų tų teisių neužtenka moterystei, tai visi kiti nekrikštytųjų moterystės dalykai tvarkyti pridera pasaulinei valdžiai. Čia valstybė gali leisti įstatymus, kliūtis, jungtuvių formą, teisti, bausti ir tt. Nes reikia tvarkyti moterystė. Tai daryti tegali visuomenės valdžia. Kadangi nekrikštytieji nėra Bažnyčios valdiniai, tai Bažnyčia nieko negali daryti. Taigi bėra valstybė.

Praktikoj nekrikštytųjų moterystė tvarkyti geriausia leisti atskiroms tikyboms. Įsikišti tereikėtų tada, kai laužoma įgimtoji teisė ar pozityvūs Dievo įstatymai.

119. Pakrikštytųjų moterystė su nekrikštytaisiais. — Pakrikštytųjų moterystė su nekrikštytaisiais tvarkyti yra Bažnyčios dalykas. Čia pakrikštytieji liečiami tiesiog, o nekrikštytieji netiesiog, arba per pakrikštytąją šalį [1]).

3. Konkordatai.

1 skirsnys.

Konkordatai.

120. Medžiaga. — 1. Konkordatų vardas, 2. Apibrėžimas, 3. Padalinimas, 4. Istorija, 5. Aktyvus subjektas, 6. Objektas, 7. Forma, 8 Pasyvus subjektas, 9. Priedermė laikytis konkordatų, 10. Aiškinimas, 11. Baigimasis ir 12. Reikalingumas.

121. Konkordatų vardas. — 1. Konkordatas etimologiškai, kur eina dalyviu, reiškia tai, ką du ar daugelis yra susitarę; kur eina daiktavardžiu, reiškia pačią sutartį.

2. Konkordatai įvairiais laikais įvairiai buvo vadinami. Kadangi seniau į juos įprastai būdavo einama Bažnyčios ir valstybės

---

[1]) Apie moterystės tvarkymą plačiau vz. P. Malakauskis, Moterystės teisės, Kaunas 1923, I 1 nn. 23–38.

ginčams baigti, tai vadindavosi „concordia“ (susitaikinimas), „pax“ (taika), „tractatus“ (derybos). Taip vadinasi šv. tėvo Kaliksto II 1122 m. konkordatas, „concordia“ — Konstancijos konkordatai 1418 m. Paskutiniųjų patys artikulai pavadinti „capitula concordata“. Nuo Prancūzijos 1801 m. konkordato sutarčių formos konkordatams tam tikrai teko „konvencijos“ vardas. Todėl ir depozityviniuose arba, kaip kiti sako, formaliniuose bažnytinių teisių šaltiniuose konkordatai pradėjo vadintis konvencijos. Ne dėl ko kita V. Nussi savo konkordatų rinkinį pavadino „Conventiones de rebus eccle siasticis inter S. Sedem et civilem potestatem“, ir silabo 43 propozicijoj pasakyta: „Iškilmingos konvencijos, žmonių kalba, konkordatai“ [1]).

122. Apibrėžimas. — Konkordatas apibrėžti galimas šiaip [2]): Konkardatas yra Bažnyčios ir valstybės sutartis, kuri tvarko jų dviejų santykius bet kaip abi valdžias liečiančiuose dalykuose. Kard. Tarquini konkordatą apibrėžia: „Konkordatas yra vietinis Bažnyčios įstatymas, išleistas šv. tėvo kuriai valstybei, prašant vyriausiam jos valdovui, kurs patvirtina aną dalyką ir tam tikrai pažada amžinai jo laikytis [3]). Fr. Wernz, be kitų konkordato apibrėžimų, siūlo dar šį: „Konkordatas yra šv. tėvo ir valstybės įstatymas, išleistas kuriai respublikai tam, kad būtų sutvarkyti Bažnyčios ir valstybės santykiai, bet kaip abi valdžias liečiančiuose dalykuose, ir turįs pridėtą viešos Apaštališkojo Sosto ir anos respublikos sueitos ir abi šalis tikrai saistančios sutarties galią“ [4]).

Nei kard. Tarquini'o nei Wernz'o siūlomasis konkordatų apibrėžimas, mano galva, netinka. Nes pirmasis teapibrėžia privilegijos nuomonės konkordatą, o antrasis yra labai platus.

123. Padalinimas. — Konkordatai skirstomi šiaip:

1) Formos atžvilgiu — formališkas ir tolygus, veizint į tai, ar sueita įprasta konkordatų forma ar ne.

2) Objekto ir tysos atžvilgiu — dalinis, kai vienas kurs klausimas tenagrinėjamas, pav., Ferdinando II ir Apaštališkojo Sosto bažnytinių turtų konvencija 1630 m., ir bendras, kur įeina daug klausimų (tai mažne visi šių dienų konkordatai); su tam tikru įvardijimu Bažnyčios ar valstybės teisių ir stačiai tvartkantieji santy-

---

[1]) Syllabus errorum, prop. 43: „solemnes Conventiones (vulgo *Concordata*)“.

[2]) Pažymėtina, kad juristai dažniausiai vartoja ne filosofiškuosius, tik aprašomuosius apibrėžimus. Nes, kaip sako žmonių teisių taisyklė, kiekvienas teisių apibrėžimas yra pavojingas.

[3]) Institutiones iuris ecclesiastici publici: „Lex particularis ecclesiastica pro aliquo regno Summi Pontificis auctoritate edita ad instantiam principis eius loci speciali eiusdem Principis obligatione confirmata, se eam perpetuo servaturum“.

[4]) Ius decretalium, Prati 1913, I [3] n. 165: „Lex pontificia et civilis lata pro particulari quadam republica ad ordinandas relationes inter Ecclesiam et statum circa materiam aliqua ratione utramque potestatem sive societatem concernentem, quae adiunctam habet vim pacti publici inter Sedem Apostolicam et illam rempublicam initi et utramque partem vere obligantis“.

kius. Pirmojo paskutiniosios konkordatų rūšies būdo įprastai laikomasi, einant į sutartis su katalikiškomis valstybėmis; antrojo — su nekatalikiškomis. Paskutiniojo dalyko taktika aiški — nepatogu reikalauti, kad nekatalikai pripažintų šv. tėvui, pav., Dievo teisių visuotinę jurisdikciją ir t.t.

3) Tvermės atžvilgiu — laikinis ir amžinas, t. y. nepažymėto termino. Pavyzdys — Konstancijos konkordatai, išskyrus Anglijos konkordatą, buvo sueiti penkerius metus.

124. Istorija. — Pirmaisiais trimis krikščionijos amžiais, siaučiant persekiojimui krikščionių, aišku, negalėjo būti kalbama apie Bažnyčios ir valstybės sutartis: tada Bažnyčia buvo laikoma „collegium illicitum“. Kai prablaivėjo krikščionijos dangus ir sužibėjo kryžius, ilgai ilgai nė reikėti nereikėjo konkordatų nei Bažnyčiai nei valstybėms. Nereikėjo dėl to, kad visi gerai žinojo Bažnyčios ir valstybės sritis ir teises. Žinojo, pripažino ir laikėsi jų. Bet ilgainiui ėmė atvėsti pasaulio tikėjimas — sušliutiniavo Bažnyčios ir valstybės santykių pradai, išnyko harmonija, kilo nesusipratimai, barniai, audra, kova. Tai negerovei pašalingi ir sugalvoti konkordatai arba „concordia“, „pax“, „tractatus“. Tai viena priežastis, kuri pagimdė konkordatus. Antra genetiška konkordatų priežastis, gal ir pirmutinė, yra ta, kad būtų užbėgta didesnei negerovei už akių. Tam galui imtos tiesti linijos ir žymėti ribos, kurių valstybė pasižadėjo neperžengti ir kuriose Bažnyčia sutiko gyventi.

Pirmuoju konkordatu vadinti galima šv. tėvo Stepono III ir imp. Pipino sutartis „pactum Carisiacum“ (Cheirsy) 754 m. Paskum eina šv. tėvo Adriono I ir Karoliaus D. sutartis 774 m. Tai draugiškos sutartys.

Pirmaisiais taikos konkordatais laikytini yra Londono 1107 m., šv. tėvo Paschalio ir Hendriko V 1111 m. ir Worms'o 1122 m. 23 rugs. Toliau eina Sicilijos konvencijos ir tt.

Šv. tėvas Aleksandras III mažųjų beneficijų ginčus numalšino patronato teisėmis. Bet ir tai laikoma tam tikrais tyliais konkordatais ir pasaulinių valdovų privilegijų prareformacija.

Eina kurioziški dalykai, būtent, konkordatus ima daryti karaliai su vyskupais, pav., Portugalijos kar. Sancijo ir Porto vyskupo sutartis, kurią paskiau patvirtino šv. tėvas Inocentas III 1210 m. 13 geg.; Anglijos kar. Jono sutartis (vyskupų rinkimų), kurią paskum patvirtino tas pat šv. tėvas Inocentas III 1215 m. 30 kovo ir d. k. Be to, į konkordatus ima eiti patys šv. tėvai (papos) su vyskupais, pav., Konstancijos konkordatai, į kuriuos suėjo šv. tėvas Martynas V, imperatorius ir Vokietijos, Anglijos, Prancūzijos ir Ispanijos vyskupai pralotai.

XVI amž. į konkordatus sueina Lenkija: beneficijų — šv. tėvas Leonas X ir Sigismundas 1519 m. 1 liepos, ir į bendrą — šv. tėvas Klemensas VII ir Sigismundas 1525 m. 1 gruod. Po tų konkordatų šv. tėvo ir valstybės sutartys — retenybė.

XVIII amž. vėl kilo Bažnyčios ir valstybių ginčai — ir vėl pasipylė konkordatai. Čia labiausiai minėtinas yra šv. tėvas Benediktas XIV. To amžiaus paminėtini yra Lenkijos abatijų konkordatai 1736–7 m. ir Rusijos vyskupijų sutvarkymas 1798 m. 16 spalių.

Iš XIX amžiaus konkordatų pažymėtina Prancūzijos konvencija tarp šv. tėvo Pijaus VII ir Napoleono I 1801 m. 15 liepos; naujas Lenkijos vyskupijų sutvarkymas 1818 m. 30 birž.; šv. tėvo Pijaus IX ir Rusijos konkordatas 1847 m. 3 rugp., ir „Accordi stipulati", t. y. kai kurie Šv. Sosto ir Rusijos susitarimai 1882 m. 24 gruod.

Šv. tėvas Pijus X sudarė seminarijų konvenciją su Rusija 1907 m. 22 liep.

Pasaulinis karas sustabdė konkordatų kūrybą. Po jo konkordatų klausimas iš naujo pasidarė gyvas, o gal dar gyvesnis, nekaip prieš karą. Po pasaulinio karo, be kitų, į konkordatus suėjo šios valstybės ar kraštai: Latviai — 1922 m. 30 geg. [1]), Bavarija — 1924 m. 29 kovo [2]), Lenkija — 1925 m. 10 vas. [3]), Lietuva — 1927 m. 27 rugs. [4]), Rumunija — 1927 m. 10 geg. [5]), Čekoslovakija (modus vivendi) — 1928 m. [6]), Portugalija — 1928 m. 15 bal. ir 1929 m. 11 bal. [7]), Italija — 1929 m. 15 vas. [8]), Prūsai — 1929 m. 14 birž. [9]) ir tt.

125. Kas gali sueiti į konkordatą? — 1. Į konkordatus eina Bažnyčia ir valstybės.

Bažnyčiai atstovauja šv. tėvas. Jis vienas šiandien tegali sueiti į konkordatus. Ta teisė šv. tėvui rezervuota dėl to, kad konkordatai dažnai liečia visuotines teises ir vadinamuosius didesniuosius klausimus (causae maiores), pav., skyrimą vyskupų, padalinimą vyskupijų ir tt. Tie dalykai — paties šv. tėvo dalykai.

Į konkordatus eina šv. tėvas, Bažnyčios galva, tik ne šv. tėvas, valstybės valdovas. Jeigu su kuria valstybe į sutartį sueitų šv. tėvas, pasaulinis valdovas, tai būtų ne konkordatas, tik tarptautinė valstybės sutartis [10]).

Atbulai, šiandien į konkordatus eiti negali nei patriarchai, nei arkivyskupai metropolitai, nei šiaipjau arkivyskupai, nei vyskupai. Jie daugiausia tegali šį tą susitarti su kuria valstybe savo įstatymų leidybos srity. Bet tai ne konkordatas, tik vietinė vyskupijos su-

---

[1]) Vz. Acta A. S., XII (1922) 577—581.
[2]) Vz. Acta A. S., XVII (1925) 41—56.
[3]) Vz. Acta A. S., XVII (1925) 273—287.
[4]) Vz. Acta A. S., XIX (1927) 425—433; „Vyriausybės Žinios", nr. 264 (1927) 1—6.
[5]) Vz. Acta A. S., XXI (1929) 441—456.
[6]) Vz. Acta A. S., XX (1928) 65—66.
[7]) Vz. Acta A. S., XX (1928) 129—134; XXI (1929) 337—341.
[8]) Vz. Acta A. S., XXI (1929) 209—295.
[9]) Vz. Acta A. S., XXI (1929) 521—543.
[10]) Plg. Atti del Pontefice Pio IX, II, 2, 21.

tartis. Jeigu istorijoj randame vyskupų konkordatų, tai reikia atsiminti, kad senovėj vyskupai turėjo daugiau teisių ir valdžios, nekaip dabar. Bet ir tada dažniausiai jų konkordatus tvirtindavo šv. tėvas.

Iš valstybės šalies į konkordatus gali eiti tie fiziniai ar moraliniai asmens, kurie gali sudaryti šiaipjau tarptautines konvencijas, pav., karaliai, prezidentai, vyriausios tarybos ir tt. Ar jie vieni eina į konkordatą ar dar reikia net pirmiesiems žingsniams tautos atstovybės, t. y. parlamento, seimo ir t. t., leidimo, sutikimo ar suėjus patvirtinimo arba ratifikavimo, reikia veizėti į atskirų kraštų įstatymus.

2. Šv. tėvas ir valstybė konkordatui sudaryti įprastai skiria savo plenipotenciarus arba įgaliotinius. Tik patys jį ratifikuoja ir skelbia.

3. Kadangi nuo ratifikavimo pareina visas konkordatas, tai šv. tėvas pirma apsižvalgo, ar galima viltis laimingo galo. Bet ir tokiam atsargumui kartais atsitinka fiasko. Pavyzdžiu gali būti Latvių seimo atmetimas konkordato, sueito 1921 m. 16 birž., ir gauta eiti iš naujo.

126. O b j e k t a s. — 1. Konkordato objektu gali eiti pasauliniai, dvasiniai ir mišrieji dalykai. Tik jie bet kaip turi liesti taip Bažnyčią, taip valstybę, nors visai kitais atžvilgiais. Todėl visai dvasiniai, pav., sakramentų medžiaga ar forma, ir visai pasauliniai dalykai, pav., valstybės finansai, kelyba ir t. t., neina konkordatų objektais — jie teliečia vieną katrą šalį. Bet, pav., vyskupų skyrimas gali liesti abi šalis. Liečia Bažnyčią — tai savaime aišku. Bet ir valstybei gali būti svarbu, kas bus vyskupu, būtent, ar persona grata ar ne, svetimos tautos ir t. t. Todėl nenuostabu, kad įprasčiausias konkordatų objektas — mišrieji dalykai.

2. In specie, iš Bažnyčios pusės konkordatų objektu dažniausiai būna šie dalykai: 1) naujas sutvarkymas vyskupijų, 2) vyskupų nominacija, skyrimas, siūlymas ir t. t., 3) globėjų teisės, 4) bažnytinių turtų konfiskatos dovanojimas ar žemės reformai ir kitiems krašto galams davimas už tam tikrą atlyginimą, 5) išsižadėjimas kai kurių privilegijų ir t. t.

Valstybės dažniausiai pripažįsta Bažnyčiai visišką tikybos laisvę, pasižada nekliudyti katalikams betarpiškai susisiekti su Apaštališkuoju Sostu ir Bažnyčiai tvarkytis savo įstatymais, duoda dvasiškiams pasaulinių privilegijų, pasižada mokėti algas dvasiškiams ir t. t. Kartais valstybė dar pasižada proteguoti ir ginti Bažnyčią.

Galop, bendras, t. y. Bažnyčios ir valstybės, konkordato objektas — taika.

3. Jeigu įsigilinsim į konkordatų objektus, tai pastebėsime vieną keistybę, būtent, valstybės nieko sava ir nieko nauja neduoda Bažnyčiai, — teduoda tai, ką Jai jau turėjo duoti ar pripažinti įgimtąja teise ar pozityviais Dievo įstatymais. Pav., Bažnyčios laisvė — paties Kristaus duota. Net pinigų dalykai dažniausiai yra ne kas kita, kaip skriaudos ar šiaipjau atlyginimas už bažnytinius turtus, valstybės pareigas ar bent teisią Bažnyčios pagalbą. Tas da-

lykas, kad valstybė ką savo duotų Bažnyčiai, yra išimtis. Taigi, valstybei bėra, galima sakyti, vienas sunkumas, būtent, užsideda ant savo pečių naują priedermę — priedermę išlyginamojo teisingumo ar viešo pasižadėjimo, jeigu tas teisingumas jau saisto, pav., atlyginant skriaudą.

Atbulai, Bažnyčia valstybei dažniausiai duoda vis sava ir dar užsideda išlyginamojo teisingumo priedermę. Todėl Bažnyčiai konkordatai visada kaštuoja daugiau, nekaip valstybei.

127. Forma. — Konkordatai turi savo formą. Įvairiais laikais jos įvairios būta [1]). Daugelis principališkų konkordatų formų teranda tris [2]). Iš tiesų jų yra keturios. Štai jos:

1) Vienpusio Bažnyčios pasižadėjimo forma. Ta forma pirma sueinama į sutartį. Paskum šv. tėvas išleidžia raštą, kuriuo visa galutinai sutvarkoma ir skelbiama pati sutartis. Tos formos yra, pav., Konstancijos ir vadinamieji Kunigaikščių konkordatai 1447 m.

2) Dviejų atskirų raštų, t. y. deklaracijų arba įstatymų. Čia skelbiama, ką katra šalis duoda ir t. t. Pavyzdžiu gali eiti Worms'o konkordatas. Jame pirma eina Henriko V „privilegija“, paskum šv. tėvo Kaliksto II „privilegija“. Tokios pat formos yra šv. tėvo Benedikto XIII ir Sardinijos kar. Viktoro Amediejo II konkordatas 1727 m. 29 geg.

3) Bilateralinių konvencijų forma. Kalbamoji forma yra panaši į kitų tarptautinių sutarčių formą ir mūsų laikais yra bendra visiems konkordatams, labiausiai kai į juos einama su katalikiškomis valstybėmis. Pačiame rašte rašoma visų pirma šv. tėvo, paskiau valstybės arba jos vyriausio valdovo vardai ar pavardės. Toliau minimos preliminarinės iškilmės, įvardijami plenipotenciarai ir abišalis sutikimas. Tada eina sutarties punktai. Gale skiriamas ratifikavimo terminas, pasirašo plenipotenciarai ir pridedami kontrahentų antspaudai.

4) Visai savotiška. Čia sueinama į sutartį, pasikeičiant diplomatinėmis ar reversalinėmis notomis. Ją paskelbia šv. tėvas tam tikra konstitucija arba bula. O valstybė taip paskelbtą sutartį patvirtina ediktu arba įstatymo keliu. Ta forma labiausiai buvo vartojama XIX amž., einant į konkordatus su nekatalikais. Nes paskutinieji purtėsi pasirašyti ten, kur pirmojoj vietoj, kaip ir pridera, figūruoja šv. tėvo vardas. Kalbamosios formos yra šv. tėvo Pijaus VII ir Prūsų konvencija 1821 m., šv. tėvo Pijaus VII ir Aukštojo Reino provincijos konvencija tais pat metais ir k.k.

---

[1]) Vz. A. Mercati, Raccolta di concordati su materie ecclesiastiche tra la Sede e le autorità civili, Roma 1919.

[2]) Pav.: L. Rivet, Quaestiones iuris ecclesiastici publici, Romae 1912, 192; M. D. Luca, Institutiones iuris ecclesiastici publici, Romae 1901, I, 289; iš dalies Fr. Wernz, Ius decretalium, I[3] n. 168.

128. Ratifikavimas. — Sudarytam konkordatui dar reikia abiejų šalių ratifikavimo. Paskum pasikeičiama ratifikavimais ir skelbiamas pats konkordatas.

Šv. tėvas konkordatą įprastai skelbia oficialiniame savo laikrašty „Acta Apostolicae Sedis", o valstybė — įstatymo būdu. Kartais konkordatas įtraukiamas į valstybės konstituciją, pav., Bavarijos 1817 m. ir Austrijos 1855 m. konkordatai.

129. Konkordatų įgimtis. — 1. Konkordatai yra tarptautinės sutartys[1]). Nes:

1) Į konkordatus eina tokie pat subjektai, kurie įprastai eina ir į kitas tarptautines sutartis, t. y. šiaipjau savarankiški suverenitetai—Bažnyčia ir valstybės. Tiesa,šiaip jau į tarptautines sutartis įprastai eina valstybės su viena kita. Bet paskutiniais laikais jau įsitikinama, jog į jas gali eiti taip pat šiaipjau arba kiti moraliniai asmens. Todėl čia niekam nebegali būti jokių sunkumų, niekas nebegali nieko prikišti.

2) Laikomasi tokių pat formalybių ir tokios pat ar tolygios formos, kaip ir tarptautinėse sutartyse.

3) Taip konkordatus vadina Romos Kurija. Pav., šv. tėvo sekretorius kard. Antonelli depešoj Piemonto vyriausybei 1850 m. 19 liepos sako, jog konkordatai esą iškilmingos sutartys, kurių turį laikytis taip šv. tėvas, taip karaliai, ir nors jie teliestų Bažnyčios dalykus, vis dėlto esą tarptautinių sutarčių įgimties[2]).

4) Priedermė laikytis konkordatų yra tokia pat, kaip ir kitų tarptautinių sutarčių.

Iki šiolei kai kurie konkordatus vadindavo ne paprastomis tarptautinėmis, tik savotiškomis arba tam tikros rūšies sutartimis. Tai jie pamatuodavo tuo, kad į konkordatus einančios ne valstybės su viena kita, tik Bažnyčia ir valstybės. Bet atsiminę kalbą šio numerio antrojoj strofoj, turime pasakyti, jog kalbamosios restrikcijos mums šiandien nebereikia.

Kai kurie konkordatus visai išbraukia iš tarptautinių sutarčių, pav., Fr. Liszt[3]). Bet tai prieštarauja aukščiau kalbėtiesiems įrodymams.

2. Paskelbtojoj vietoj konkordatai dar yra vietiniai Bažnyčios ir valstybės įstatymai.

130. Kas turi laikytis konkordatų? — Konkordatų turi laikytis tie asmens, kurie yra į juos suėję. Tai savaime aišku. Be to, konkordatų turi laikytis Bažnyčios ir valstybės valdiniai, nes konkordatai yra tikri Bažnyčios ir valstybės įstatymai.

131. Priedermė laikytis konkordatų. — Visi, net nekatalikai, sutinka, kad konkordatai uždeda šiokią tokią priedermę Bažnyčiai ir valstybei jų laikytis — katalikai bent ištikimybės, o

---

[1]) V. Cathrein, Moraphilosophie, Freiburg im Br. 1911, II 731.
[2]) Vz. F. I. Moulart, L'église et l'état, 615.
[3]) Das Völkerrecht, Berlin 1918.

kiti bent etiketos. Nes ir įstatymų leidėjai turi laikytis savo įstatymų ir negali jų atšaukti ar pakeisti be teisingos priežasties, arba savivališkai. O čia dar yra tikra sutartis. Tik ginčijamasi, ar konkordatų priedermė, labiausiai Bažnyčiai, yra išlyginamojo teisingumo ar ne. Jeigu taip, tai nei šv. tėvas nei valstybė be vienas antro negali tikrai atšaukti ar pakeisti konkordato. Jeigu ne, tai tik neetiška ar bent neetiketiška.

Kalbamojo klausimo yra keturios nuomonės ar teorijos, būtent: legalinė, privilegijų, bilateralinės sutarties ir vidurinė. Ir tai:

1) Legalinė teorija tvirtina, jog konkordatai tesą valstybės privilegija, na, ar įstatymas, tik ne bilateralinė sutartis, saistanti abi šalis, dar labiau ne šv. tėvo privilegija ar visai vietinis jo įstatymas pagal kard. Tarquini'o apibrėžimą. Konsekvenčiai valstybė galinti atšaukti ar pakeisti konkordatus. Tos teorijos laikosi regalistai, daugelis protestantų ir kitų Bažnyčios priešų.

Legalinės teorijos įprastieji įrodymai yra šie: a) Valstybė esanti visų teisių šaltinis. b) Bažnyčia priklausanti valstybės, esanti jos valdinė. O bilateralinės sutartys suponuojančios du lygius asmenis. c) Valstybė negalinti sueiti į sutartis su savo valdiniais, atsieit, su Bažnyčia. d) Bažnyčia negalinti priversti valstybės laikytis sutarties, nes negalinti bausti.

Legalinė teorija yra neteisinga, nes visi kalbėtieji jos įrodymai yra neteisingi. Ir tai:

a) Valstybė nėra vienintelis teisių šaltinis. Juk ji pati visą įstamų leidybą semia iš įgimtosios teisės, egzistuoja Dievo teisės ir Bažnyčia

b) Bažnyčia yra savarankiškas suverenitetas ir ne Ji priklauso valstybės, tik, atbulai, valstybė tam tikrais atvejais priklauso Bažnyčios, bent netiesiog (nn. 86—87).

c) Netiesa, kad vyresnieji negali sueiti į sutartis su savo valdiniais. Tai rodo pats gyvenimas. Be to, sutartyse vyresnysis ir jo valdiniai įgimtąja teise yra lygūs.

d) Bažnyčia gali bausti dvasinėmis ir net pasaulinėmis bausmėmis savo valdinius, t. y. visus pakrikštytuosius (n. 43, 4).

Kadangi legalinėj teorijoj yra net dogmatinių klaidų, tai katalikai nieku gyvu negali jos laikytis.

2) Privilegijų teorija konkordatus laiko vienašalėmis ir valstybę tesaistančiomis sutartimis. Bažnyčiai jie įprastai tesą privilegijos, kurių laikytis liepiąs ne išlyginamasis teisingumas, tik ištikimybė. Todėl šv. tėvas nuo konkordato galįs atsimesti visada tikrai, o dėl teisingos priežasties net leidžiamai. Išimtį daro, bent šiandienykščiai privilegijos teorijos išpažinėjai, pasaulinių objektų konkordatams — jų laikytis priedermė esanti išlyginamojo teisingumo[1]).

Tos teorijos šiandien maža kas besilaiko.

Privilegijų teorijos įrodymai yra šie: a) Bažnyčia konkordatais įprastai duodanti dvasinius ir su dvasiniais susijusius kitus dalykus.

[1]) Vz. M. De Luca, Institutiones iuris ecclesiastici publici, I 292.

Atbulai, valstybė duodanti pasaulinius daiktus ar dalykus. Todėl, jeigu konkordatas būtų tikra bilateralinė sutartis, tai būtų simonija. b) Konkordatų medžiaga esanti tokia, kur valstybė esanti Bažnyčios valdinė. Taigi negalima esą eiti į bilateralinę sutartį — trūkstą juridiškos lygybės. c) Šv. tėvas negalįs sumažinti ar kitam duoti savo primato valdžios. Bilateralinės sutartys tai sumažinančios.

Privilegijų teoriją taip pat, vargu, galima laikyti teisinga, nes jos įrodymai nėra nesugriaunami. Taip:

a) Negalima sutikti, kad bilateralinė konkordatų sutartis – simonija. Nes simonija yra „studiosa voluntas" arba tam tikras noras pirkti ar parduoti dvasinį ar pasaulinį, su dvasiniu susijus daiktą ar dalyką, už pasaulinę kainą[1]). Kame čia toks noras? kame ana kaina? Duodami dvasiniai daiktai ar dalykai, tik Bažnyčios naudai ir ne už visai pasaulinius daiktus ar dalykus — už valstybės pasižadėjimą šelpti, palaikyti ir ginti Bažnyčią, Jai padėti ir t.t. Tai tikslo atžvilgiu yra dvasinis dalykas tam tikra prasme.

b) Jau regalistų teorijos kritikoj matėme, kad vyresnysis gali sueiti į tikrą sutartį su savo valdiniu.

c) Šv. tėvo primato valdžioj reikia skirti pati valdžia ir jos vartojimas. Pirmosios šv. tėvas, žinoma, negali nei visos nei dalies išsižadėti ar kitam atiduoti. Atbulai, antrąjį dalyką šv. tėvas tikrai gali bet kam duoti. Čia kartais leidžiamos kitam vartoti šv. tėvo primato kai kurios teisės.

3) Bilateralinės sutarties teorija tvirtina, jog konkordatai esą tikros bilateralinės sutartys. Jos ir Bažnyčią, ir valstybę saistančios taip, jog viena be antros negalinčios nei leidžiamai nei tikrai atsimesti nuo konkordato, atšaukti ar pakeisti jį ir t.t. Šiandien niekas, galima sakyti, neabejoja, kad taip saisto konkordatas pasauliniuose ir istorinių privilegijų objektuose. Bet pagal bilateralinės sutarties teoriją išlyginamasis teisingumas įsako net Bažnyčiai laikytis konkordato ne tik anuose, bet taip pat dvasiniuose ir pasauliniuose, su dvasiniais susijusiuose, objektuose. Tik, žinoma, dvasiniuose ar pasauliniuose, su dvasiniais susijusiuose dalykuose, šv. tėvas duoda ne pačią valdžią, tik leidžia kitam ją vartoti, kaip jau aukščiau atsitiktinai sakėme. Jis to dalyko negali tikrai atšaukti, nebegali pats anos valdžios leidžiamai vartoti. Bet jeigu vartotų, veiksmas vis dėlto būtų tikras. Pav., šv. tėvas leidžia kam nominuoti vyskupus. Jam tebėra pati galia nominuoti, ir jeigu iš tiesų nominuotų, nominacija būtų tikra, tik draudžiama. Bet jis šiaip jau negali atšaukti nominacijos teisės.

Viena tik pažymėtina, būtent, jog bilateralinė sutartis čia suprastina ne suglaustąja, tik plačiąja prasme. Nes pirmąja prasme į sutartį sueina lygūs, objektai nieku būdu negali priderėti antrajai šaliai ir abiejų šalių atžvilgiu turi būti lygūs išlyginamojo teisingumo norma. O konkordatų šalys nėra visai lygios, objektai daž-

[1]) Kodeksas I. C., kan. 727, § 1.

niausiai pridera Bažnyčiai jau kitu titulu ir jų tarpe nėra ekvivalento. Bet kalbamieji dalykai nieko nekliudo konkordato bilaterališkumui plačiąja prasme, kur vis dėlto uždedama abiem šalims išlyginamojo teisingumo priedermė laikytis sutarties.

Bilateralinės sutarties teorijos šiandien laikosi mažne visi katalikai ir t. t. Bilateralinės sutarties teorija, aukščiau išdėstyta, mano išmanymu, yra teisinga. Nes Bažnyčia ir valstybė yra du suverenitetai. Todėl juodu gali eiti į tikras tarptautines sutartis. Iš potencijos į veiksmą — trumpiausias kelias. Taigi begali būti klausimas, ar iš tikrųjų taip daroma. Taip. Tai rodo štai kas:

a) Pačių konkordatų tekstai. Juose kyšote kyšo abiejų šalių griežta priedermė laikytis sutartųjų dalykų, atvirai minima griežta ir abišalė priedermė laikytis sutarties, priešingų veiksmų netikrumas ir t. t. Pav., Ispanijos 1753 m. konkordato n. 22 pasakyta, jog Šventasis Sostas ir karalius pasižadą patys ir savo įpėdinių vardu amžinai laikytis visų konkordato punktų ir laikysią netikra ar nieku visa priešinga bet kuriam straipsniui. Austrijos 1855 m. konkordato str. XXV pasakyta, jog šalys pasižadančios šventai laikytis sueitųjų dalykų ir tuo pačiu įsaistančios savo įpėdinius. Taip pat maždaug kalba Bavarijos 1817 m. konkordatas, n. 19, ir t. t.

b) Apaštališkojo Sosto bulos, konstitucijos ir enciklikos. Pav., šv. tėvas Julijus III buloj „Decet", 14 saus. 1554 m., kalbėdamas apie Vokietijos konkordatus, sako, jog konkordatai esą bilateralinės sutartys. Šv. tėvas Pijus VII konstitucijoj „Ecclesia Christi", 1801 m. 15 rugp., kur patvirtinamas Napoleono konkordatas, rašo, jog pats ir įpėdinių vardu pasižadąs su mielu noru ir nepakrutinamai įvykdyti ir laikytis to, kas susitarta. Šv. tėvas Leonas XIII enciklikoj „Nobilissima", 1884 m. 8 vas., sako, jog teisingumas reikalaująs laikytis viso konkordato. 1892 m. 16 vas. tas pat garsusis šv. tėvas laiške Prancūzijos vyskupams ir tikintiesiems konkordatą stačiai vadina iškilminga ir bilateraline sutartimi, kurios Šventasis Sostas visada laikąsis.

c) Romos Kūrijos deklaracijos. Pav., aukščiau kalbėtas kard. Antonelli 1850 m. 26 birž. Sardinijos delegatams rašo, jog nė katra šalis negalinti be viena antros atšaukti iškilmingos konvencijos. 1850 m. 19 liepos depešoj Piemonto vyriausybei jis sako, jog konkordatai esą iškilmingos sutartys, kurių turį laikytis taip šv. tėvas, taip karaliai.

d) Konkordatų tikslas. Iš tikrųjų konkordatai daromi tam, kad būtų ištiestas kelias Bažnyčios ir valstybės santykiams, išvengti nesusipratimai ir įsuktas į tikrąsias vėžes atsitiktinai sudrumstas gyvenimas. To nebūtų galima pasiekti ir valstybė nė norėti nenorėtų kalbėtis ar tartis su Bažnyčia, jeigu nebūtų abišalės priedermės griežtai laikytis konkordato.

4) Vidurinė teorija taikina privilegijų ir bilateralinės sutarties teorijas. Ji tvirtina, jog konkordatai nesą vien priedermės sutartys

nei vien privilegijos, tik iš dalies tai, iš dalies anai, veizint į atskirus konkordato objektus. Tos teorijos atstovų nedaug tėra.

Vidurinė teorija konkordatų priedermės klausime vis dėlto nieko nauja nepasako. Nes visi šiandien sutinka, kad konkordatai iš tiesų dažnai griežtai saisto šv. tėvą ar teisingumo priederme liepia jų laikytis. Taip pat visi žino, kad šv. tėvas gali visai atsisakyti nuo istorinių teisių. Visi sutinkame, kad konkordatuose yra daug šv. tėvo privilegijų. Bet visas klausimas, ar Bažnyčia turi laikytis savo duotųjų privilegijų išlyginamuoju teisingumu ar tik ištikimybės dėsniu. Čia ir ginčijasi katalikai. To dalyko vidurinė teorija neišsprendžia. Taigi.

132. Aiškinimas. — Kaip visur, taip ir konkordatuose kartais gali kilti abejojimų — reikia aiškinti.

Atbulai, aiškių konkordatų neaiškinama. Jų net negalima aiškinti. Tai būtų sujaugimas dalyko.

Konkordatai galimi aiškinti autentiškai ir privatiškai.

Kalbant apie autentišką aiškinimą konkordatų, reikia skirti trys atvejai, būtent:

1) Dažnai konkordatuose yra pažymėta, jog jų abejojimus draugiškai spręsiančios abi šalys. Tada abi šalys susitarusios aiškina dalykus

2) Jeigu konkordate nėra tokios restrikcijos, tai savaime vis dėlto visi abejojimai turi būti sprendžiami draugiškai. Nes sutarties autoriai geriausiai žino jos mintį. Konkordatas yra abiejų šalių sutartis, abi šalys yra suinteresuotos ir savaime lygios. Todėl abiem šalims pritinka sutartinai jis aiškinti. Dar toliau, konkordatas yra Bažnyčios ir valstybės įstatymas. Įstatymus autentiškai aiškina jų leidėjai. Galop, draugiškas ginčų išsprendimas labai daug padeda Bažnyčios ir valstybės santaikai. Tai labai svarbu[1]).

3) Jeigu draugiškai susitarti negalima, tai net pirmuoju atveju (sub. 1) išspręsti ginčas ar abejojimas yra Bažnyčios dalykas, ir to valstybė turi klausyti. Nes tokiais atvejais balsą turi vyresnė draugija (n. 25). Be to, Bažnyčia turi tiesioginę valdžią dvasiniuose, su dvasiniais susijusiuose pasauliniuose ir mišriuosiuose dalykuose. O kituose dalykuose turi netiesioginę valdžią.

Privatiškai aiškinti konkordatus gali juristai ar kanonistai specialistai. Gali aiškinti taip pat, kaip šiaipjau valstybės ir Bažnyčios įstatymus ir t. t.

133. Baigimasis. — 1. Konkordatai baigiasi taip pat, kaip ir kitos tarptautinės sutartys, t. y. savaime ir iš lauko.

2. Konkordatai baigiasi savaime štai kada:

1) Laikiniai konkordatai — praslinkus jų metui.

2) Sąlyginiai konkordatai — įvykus ar respektyviai neįvykus sąlygai.

---

[1]) Plg. Leo XIII, ep. encycl. „Immortale Dei", I nov. 1885.

3) Jeigu sukalbėtasis daiktas atsitiktinai ir visai žuvo.

4) Taip laikiniai, taip kiti konkordatai — nebesant tų subjektų, su kuriais sueita į sutartį. Tai bus tada, kai išnyksta valstybė, su kuria sueita. Tas pat pasakytina apie tą teritoriją, kuri atskilo nuo konkordato valstybės [1]). Pav., nepriklausoma Lietuva jau seniai visai nebeturi laikytis Rusijos konkordato.

3. Konkordatus atšaukti ir pakeisti gali:

1) Šv. tėvas ir valstybė, susitarę su vienas antru.

2) Teisus priešingas įsisenėjimas ar užsigyvenimas.

3) Šv. tėvas šiais atvejais [2]):

a) Jeigu valstybė nesilaiko konkordato.

b) Jeigu taip pasikeičia aplinkybės, jog konkordato objektas pasidaro fiziškai ar morališkai nebegalimas ar savaime draudžiamas.

c) Jeigu visuomeninė Bažnyčios gerovė ar žmonių išganymas pasidaro nebesuderinamas su konkordatu. Paskutiniojo dalyko pamatas yra tas, kad ir šiaipjau sutarty, juo labiau konkordate, glūdi tyli sąlyga: „Jeigu tik Bažnyčios gerovė kito nereikalaus". Kitaip konkordatai nepasiektų savo tikslo, t. y. netarnautų Bažnyčios gerovei, virstų neteisingumo ryšiu.

d) Jeigu į konkordatą sueita apgaule ar iš didelės ir neteisingos baimės ar prievartos. Nes neteisingumas negali uždėti nesutraukomų pančių. O kito vyresnio autoriteto nėra tai negerovei pašalinti.

e) Jeigu konkordatas būtų netikras dėl substanciališkos klaidos ir fiziškos ar visai didelės morališkos prievartos, tai šv. tėvas gali paskelbti. Ta teisė jam pridera dėl to, kad čia nėra kito vyresnio autoriteto.

Kitais atvejais šv. tėvas turi laikytis konkordato. In specie, pav., jis negali savivališkai atsiimti bažnytinių turtų, atiduotų ar išsižadėtų valstybės ar net privatinių asmenų naudai; nes jie teisiai yra tekę kitiems.

4) Valstybė mažne taip pat ir tais pat atvejais, kur ir Bažnyčia, gali atsimesti nuo konkordato, būtent:

a) Jeigu Bažnyčia nebesilaikytų konkordato. Bet tai teoretiškas klausimas; nes konkordatus laužo ne Bažnyčia, tik valstybės.

b) Jeigu taip pasikeičia aplinkybės, jog konkordato objektas pasidarytų fiziškai ar morališkai nebegalimas ar savaime draudžiamas. Tik iliuzijai išvengti Bažnyčia turi pareikšti, jog tai iš tikrųjų yra.

In specie, čia dar pasakytina: a) Valstybė negali atsiimti tų turtų, kuriuos visai yra atidavusi Bažnyčiai. Nes kas duota, tai duota — nebegalima savivališkai atsiimti. b) Valstybė niekada negali atsimesti nuo pasižadėjimo pripažinti ar respektuoti Bažnyčios Dievo

---

[1]) Benedictus XV, allocut. „In hac quidem", 21 mart. 1921 (Acta A. S., XIII [1921] 521—522.

[2]) Tą pat gali visuotinis Bažnyčios susirinkimas.

teises, pav., laisvę. Nes tai neigti ar kliudyti visai draudžia pats Dievas. c) Jeigu pozityvi valstybės globa Bažnyčios kartais pasidarytų valstybei labai žalinga, o Bažnyčiai nebūtų būtinai reikalinga, tai galima atšaukti anas konkordato punktas. Tik to daryti negalima be Bažnyčios. Kitaip galima įkristi į iliuziją. d) Valstybė be Bažnyčios negali atšaukti nė visai pasaulinių objektų, t. y. kai nė savo tikslo atžvilgiu nepriklauso Bažnyčios [1]). Nes tai būtų stačiai įžeidimas sutarties. Tai būtų taip pat laužymas Bažnyčios įstatymų (konkordatas, be kitko, yra ir Bažnyčios įstatymas). O valstybė nieko negali daryti prieš Bažnyčios įstatymus.

134. Reikalingumas. — 1 Konkordatai nėra absoliutiškai reikalingi. Nes Bažnyčia ir valstybė turi visai atskiras sritis. Jų ribas reikale autentiškai pažymi Bažnyčia neklystančia magisterija ar bent netiesiogine valdžia. Teisaus kalbamojo Bažnyčios sprendimo valstybė turi klausyti ir laikytis. Konkordatas nė tada nėra reikalingas, kai Bažnyčiai reikia visai pasaulinių koncesijų ar valstybė nori gauti dvasinių privilegijų ir t. t.; nes tai duoti galima stačiai arba ir be konkordato.

2. Konkordatai vis dėlto kartais gali būti naudingi ar net relatyviškai reikalingi Bažnyčiai ir valstybei. Tai įrodo pati ilga konkordatų serija: be jokios naudos niekas nebūtų į juos ėjęs. Tai viena. Antra, Bažnyčiai ir valstybei svarbu gyventi santaikoj. Nes „kur valstybė ir dvasiškiai", sako šv. tėvas Leonas XIII Ivono Karnutensis žodžiais: „sutinka, ten gerai tvarkosi pasaulis, ten žydi ir vaisinga yra Bažnyčia" [2]). Tuo tarpu būna tokių aplinkybių, jog be konkordato negalima išlaikyti ramių senovės santykių, audros numalšinti, nesusipratimams užbėgti už akių ir tt. Galop, geriau konkordatas, nekaip visiškas Bažnyčios išskyrimas su valstybe.

---

[1]) Syllabus errorum, prop. 43.

[2]) Ep. encycl. „Immortale Dei", 1 nov. 1885: „Cum regnum et sacerdotium inter se conveniunt, bene regitur mundus, floret et fructificat Ecclesia"; plg. Benedictus XV, allocut. „In hac quidem", 21 nov. 1921 (Acta A. S., XIII [1921] 522).

2 skirsnys.

Lietuvos konkordatas.

135. Tekstas.[1]) (*Vertimas*).

Conkordat entre le Saint-Siège et la République de Lithuanie.

Au nom de la Très-Sainte et indivisible Trinité.

Sa Sainteté le Pape PIE XI et le Président de la République de Lithuanie, M. Antanas Smetona,

Animés du désir de déterminer la situation de l'Eglise Catholique en Lithuanie et d'établir les règles qui régiront d'une manière digne et stable les affaires ecclésiastiques sur le territoire de la République,

Ont décidé à ces fins de conclure un Concordat.

En conséquence Sa Sainteté le Pape Pie XI et le Président de la République de Lithuanie, M. Antanas Smetona, ont nommé leurs plénipotentiares respectifs:

SA SAINTETE:

Son Eminence Révérendissime le Cardinal PIERRE GASPARRI, Son Secrétaire d'Etat;

LE PRESIDENT DE LA REPUBLIQUE:

Son Excellence M. le professeur AUGUSTINAS VOLDEMARAS, Président du Conseil et Ministre des Affaires Etrangères.

Konkordatas Šv. Sosto ir Lietuvos Respublikos[1]).

Švenčiausios ir Nedalomosios Trejybės vardu.

Jo Šventenybė Popiežius Pijus XI ir Lietuvos Respublikos Prezidentas, p. A. Smetona,

Didžiai norėdami nustatyti Katalikų Bažnyčios padėtį Lietuvoje ir išvesti taisykles, kuriomis bus tinkamai ir tpastoviai tvarkomi Bažnyčios reikalai Respublikos žemėje,

Ryžos sudaryti tam tikslui Konkordatą.

Del to Jo Šventenybė Popiežius Pijus XI ir Lietuvos Respublikos Prezidentas, p. Antanas Smetona, paskyrė savo pilnateisiais įgaliotiniais:

JO ŠVENTENYBE:

Jo Eminenciją Reverendissimą Kardinolą PETRĄ GASPARRĮ, Valstybės Sekretorių;

RESPUBLIKOS PREZIDENTAS:

Jo Ekscelenciją, p. profesorių AUGUSTINĄ VOLDEMARĄ, Ministerį Pirmininką ir Užsienių Reikalų Ministerį.

[1]) Tekstas ir vertimas paimtas iš „Vyriausybės Žinių“, n. 264 (1927) 1-6.

Les Plénipotentiares surnommés, après l'échange de leur pleins pouvoirs, ont arrêté les dispositions suivantes:

Article I.

L'Eglise Catholique, sans distinctions de Rites, jouira dans la République de Lithuanie de toutes les libertés nécessaires à l'exercice de Son pouvoir spirituel et de Sa juridiction ecclésiastique, ainsi qu'à l'administration et gestion de Ses affaires et de Ses biens, conformément aux Lois divines et au Droit Canon.

Article II.

Les Evêques, le Clergé et les fidèles communiqueront librement et directement avec Saint-Siège. Dans l'exercice de leurs fonctions, les Evêques communiqueront librement et directement avec leur Clergé et leurs fidèles et pourront publier de même leurs instructions, mandements et lettres pastorales.

Article III.

Afin de maintenir les relations amicales entre le Saint-Siège et la République de Lithuanie, un Internonce Apostolique résidera en Lithuanie et un Ministre de la République résidera auprès du Saint-Siège.

Article IV.

Les autorités civiles prêteront leur appui à l'exécution des décisions et des décrets ecclésiastiques: au cas de destitution d'un ecclésiastique ou de sa privation d'un bénéfice ecclésiasti-

Aukščiau išvardyti pilnateisiai įgaliotiniai, pasikeitę įgaliojimais, sutarė šiuos nuostatus:

I straipsnis.

Katalikų Bažnyčia, be apeigų skirtumo, naudosis Lietuvos Respublikos žemėje visomis laisvėmis, reikalingomis Savo dvasiškai valdžiai ir Savo bažnytinei jurisdikcijai vykinti, taip pat Savo reikalams ir Savo turtams administruoti bei rūpinti, laikantis Dievo Įstatymų ir Kanonų Teisės.

II straipsnis.

Vyskupai, Dvasiškiai ir tikintieji galės laisvai ir tiesiog siektis į Šv. Sostą. Eidami savo pareigas, Vyskupai galės laisvai ir tiesiog susisiekti su savo Dvasiškiais ir tikinčiaisiais, taip pat galės skelbti savo įsakymus, liepimus ir ganytojiškus raštus.

III straipsnis.

Kad būtų palaikomi draugiški santykiai tarp Šv. Sosto ir Lietuvos Respublikos, gyvens Lietuvoje Apaštališkasis Internuncijus, o prie Šv. Sosto — Respublikos Ministeris.

IV straipsnis.

Valstybinės įstaigos duos savo paramą Bažnyčios nutarimams ir sprendimams vykinti: atstačius dvasiškį arba atėmus iš jo bažnytinę beneficiją; uždraudus vilkėti dvasiškio rūbais, renkant

que; au cas de défense du port de l'habit ecclésiastique; au cas de perception des taxes destinées à des buts ecclésiastiques et permises par les lois de l'Etat.

mezliavas Bažnyčios reikalams, leistas Valstybės įstatymų.

Article V.

Les ecclésiastiques jouiront dans l'exercice de leur ministère d'une protection juridique spéciale. A l'égal des fonctionaires de l'Etat, ils bénéficieront du droit d'exemption de la saisie judiciaire pour une partie de leurs traitements.

Les ecclésiastiques ayant reçu les ordres, les religieux ayant prononcé leurs voeux, les élèves aux Séminaires et les novices dans les Noviciats, s'ils persévèrent dans leur état ecclésiastique ou religieux, seront exempts du service militaire, même dans le cas de guerre ou de levée en masse. Les ecclésiastiques seront aussi libérés des fonctions civiques, incompatibles avec la vocation sacerdotale selon le Droit Canon.

V straipsnis.

Eidami savo tiesiogines pareigas, dvasiškiai naudosis ypatinga juridine globa. Kaip valstybės tarnautojai, taip lygiai ir dvasiškiai naudojasi teise, paliuosuojančia tam tikrą jų algos dalį nuo teismo keliu dedamo arešto.

Dvasiškiai, gavę įšventinimą, vienuoliai, padarę įžadus, seminarijų auklėtiniai ir noviciatų kandidatai, jei palieka ir toliau dvasiškių arba vienuolių luome, bus paliuosuojami nuo karinių prievolių dargi karui ištikus ir šaukiant visą visuomenę ginklan. Be to, dvasininkams nebus dedama tokių pilietinių pareigų, kurios nesuderinamos su kunigo pašaukimu, sekant Kanonų Teise.

Article VI.

L'immunité des églises, des chapelles et des cimetières est assurée, sans que cependant la sécurité publique ait à en souffrir.

VI straipsnis.

Laiduojami bažnyčių, koplyčių ir kapinių neliečiamumas, tačiau išskiriant tokius atsitikimus, kada būtų pavojaus visuomenės saugumui.

Article VII.

Les armées de la République de Lithuanie jouiront de toutes les exemptions qui sont accordées aux armées par le Saint-Siège selon les prescriptions du Droit Canon. Les aumôniers exerceront les fonctions de leur ministère sous la juridiction de l'Archevêque, qui aura le droit de les choisir.

VII straipsnis.

Respublikos ginkluotosios pajėgos naudosis visomis laisvėmis, kurios, sekant Kanonų Teisės nuostatais, Šv. Sosto yra suteiktos kariuomenėms. Karo kapelionai eis savo pareigas, būdami žinioje Arkivyskupo, kuris turės teisės juos rinktis.

Article VIII.

Les dimanches et le jour de la fête nationale de l'indépendance, les prêtres officiants réciteront une prière liturgique pour la prospérité de la République de Lithuanie et de son Président.

VIII straipsnis.

Sekmadieniais ir Nepriklausomybės dieną kunigai, laikydami pamaldas, skaitys liturginę maldą už Lietuvos Respublikos ir jos Prezidento gerovę.

Article IX.

Aucune partie de la République de Lithuanie ne dépendra d'un Evêque dont le siège se trouverait en dehors des frontières de l'Etat lithuanien. La Province ecclésiastique, dont les diocèses et la prélature sont fixés par la Bulle Lithuanorum gente, ne sera modifiée sans accord préalable avec le Gouvernement lithuanien, sauf les rectifications paroissiales exigées par le bien des âmes. En tout cas les limites de la Province ecclésiastique, des diocèses et de la prélature seront conformes aux frontières de l'Etat lithuanien.

IX straipsnis.

Nė viena Lietuvos Respublikos dalis nepriklausys nuo Vyskupo, kurio būklas rastųsi už valstybės sienų. Bažnyčios provincija, kurios diocezijos ir prelatūra yra nustatytos Bullos Lithuanorum Gente, nebus keičiama, nesusitarus iš anksto su Lietuvos Vyriausybe, išėmus parapijų ribų pataisymus, reikalaujamus tikinčiųjų gerovės. Šiaip ar taip Bažnytinės provincijos diocezijų ir prelatūros ribos sutaps su Lietuvos Valstybės sienomis.

Article X.

La création et la modification des bénéfices ecclésiastiques, des Congrégations et Ordres religieux, ainsi que de leurs Maisons et établissements, dépendra de l'autorité ecclésiastique compétente, laquelle, toutes les fois que les dites mesures entraineraient des dépenses pour le Trésor de l'Etat, y procédera après entente avec le Gouvernement. Les Congrégations et Ordres religieux pourront de plein droit s'etablir et exister en Lihuanie s'ils constituent dans la République une province selon les règles du Droit Canon.

X straipsnis.

Kūrimas ir keitimas Bažnyčios beneficijų, Kongregacijų ir vienuolynų, taip pat ir jų Namų pareis iš atatinkamos dvasiškosios vyresnybės, kuri kiekvienu atveju, jei tie žygiai reikalaus iš Valstybės Iždo lėšų, ryšis tai daryti tik susitarusi su Vyriausybe. Kongregacijos ir Vienuolynai galės laisvai steigtis ir būti Lietuvoje, jeigu jie, Kanonų Teisės taisyklėmis, sudaro Respublikoje atskirą provinciją.

S'ils ne remplissent pas cette condition et déjà ils existent dans le territoire de l'Etat, les maisons existantes au moment de la ratification du présent Concordat seront reconnues par l'Etat, cependant ils ne pourront pas ouvrir des maisons nouvelles sans une autorisation spéciale du Saint-Siège.

Jeigu jie nėra išpildę šitos sąlygos ir betgi yra jau įsigyvenę, valstybės teritorijoje, tai namai kurie šį Konkordatą ratifikuojant jau įsikūrė, bus Valstybės pripažinti, tačiau be ypatingo Šv. Sosto leidimo, naujų namų steigti nebus galima.

Article XI.

Le choix des Evêques appartient au Saint-Siège. Sa Sainteté consent à s'adresser au Président de la République avant de nommer l'Archevêque et les Evêques diocésanis, les coadjuteurs cum iure successionis, pour s'assurer que le Président n'a pas de raisons de caractère politique à soulever contre ce choix.

XI straipsnis.

Vyskupų skyrimas priklauso Šv. Sostui. Jo Šventenybė sutinka prieš paskirdamas Arkivyskupą, diocezijų Vyskupus, Vyskupus-padėjėjus, cum iure succe ssionis, kreiptis į Respublikos Prezidentą, kad įsitikrintų, jog Prezidentas neturi politinio pobūdžio priežasčių prieš jų kandidatūras.

Article XII.

Les Ordinaires ci-dessus, avant d'assumer leurs conctions prêteront, entre les mains du Président de la République, un serment de fidélité d'après la formule suivante:

„Devant Dieu et sur les Saints Evangiles, je jure et je promets, comme il convient à un Evêque, fidélité à la République de Lithuanie. Je jure et je promets de respecter en toute loyauté et de faire respecter par mon Clergé le Gouvernement établi par la Constitution. Je jure et je promets en outre que je ne participerai à aucun accord ni n'assisterai à aucun conseil pouvant porter atteinte à l'Etat lihtuanien ou à l'ordre public. Je ne permettrai pas à mon Clergé de participer à de telles actions. Soucieux du bien et de l'intérêt

XII straipsnis.

Aukščiau minėti vyskupai prieš pradėdami eiti savo pareigas duos Respublikos Prezidentui ištikimumo priesaiką sulig šita forma:

„Prieš Dievą Šventomis Evangelijomis prisiekiu ir prižadu, kaip pridera Vyskupui, Lietuvos Respublikai ištikimybę. Prisiekiu ir prižadu visu lojalumu gerbti pats ir įsakyti mano dvasiškijai gerbti Konstitucijos pastatytą Vyriausybę. Be to, prisiekiu ir prižadu, kad neprisidėsiu prie jokio susitarimo ir nedalyvausiu jokiame pasitarime, kuris galėtų daryti žalos Lietuvos Valstybei arba viešajai tvarkai. Aš neleisiu savo Dvasiškijai dalyvauti tokiuose žygiuose. Rūpindamasis Valstybės gerove ir nauda, steng-

de l'Etat, je tâcherai d'en écarter tout danger dont je le saurais menacé".

Article XIII.

1. Dans toutes les écoles publiques, ou subventionnées par l'Etat, l'enseignement religieux est obligatoire. L'autorité religieuse compétente en établira le programme et choisira les textes. La nomination des enseignants et la surveillance de l'enseignement religieux, en ce qui concerne son contenu et la morale des enseignants, s'effectuera conformément au Droit Canon.

Au cas où l'Ordinaire retirerait à un enseignant l'autorisation qui'l lui avait donnée, ce dernier sera par là même privé du droit d'enseigner la Religion.

Les mêmes principes, concernant le choix et la révocation des enseignants, seront appliqués aux professeurs, aux agrégés et aux adjoints universitaires de la Faculté de Philosophie et Théologie, que l'Etat maintient à ses frais.

2. Dans tous les diocèses, l'Eglise catholique en conformité avec le Droit Canon possédera des Séminaires ecclésiastiques subventionnés par l'Etat, qu'Elle dirigera et dont Elle nommera les enseignants.

Les brevets d'études délivrés par les grands Séminaires seront suffisants pour enseigner la Religion dans toutes les écoles publiques ou subventionnées par l'Etat.

3. Dans toutes les écoles publiques ou subventionnées par l'Etat, celui-ci veillera d'accord avec les Ordinaires à ce que les

siuosi šalinti kiekvieną pavojų, apie kurį sužinosiu, kad jai graso".

XIII straipsnis.

1. Visose viešose, arba Valstybės šelpiamose mokyklose, religijos mokymas yra privalomas. Kompetentinga dvasiškoji Vyresnybė nustatys programą ir parinks vadovėlius. Mokytojų skyrimas ir tikybos mokslo priežiūra, kiek tai liečia mokslo turinį ir dėstančiųjų dorą, bus atliekama laikantis Kanonų Teisės.

Jei Vyskupas atimtų iš mokytojo leidimą dėstyti tikybą, tai šis tuo pačiu nustos teisės dėstyti religijos mokslą.

Tie patys mokytojų skyrimo ir atšaukimo principai bus taikomi Valstybės lėšomis laikomo Theologijos - Philosofijos fakulteto profesoriams, profesorių-padėjėjams ir universiteto adjunktams.

2. Visose diocezijose, Katalikų Bažnyčia, einant Kanonų Teisėmis, turės Valstybės šelpiamas Seminarijas, kurios bus Bažnyčios žinioje ir kurioms ji skirs mokytojus.

Aukštųjų Seminarijų išduotieji išeito mokslo liudijimai bus laikomi pakankamais dėstyti religijos mokslui viešose ir Valstybės šelpiamose mokyklose.

3. Visose viešose ir Valstybės šelpiamose mokyklose, susitarus su Vyskupais, Valstybė rūpinsis, kad mokiniai pridera-

élèves puissent convenablement accomplir leurs devoirs religieux.

4. En ce qui concerne l'éducation de la jeunesse catholique, l'Etat reconnait aux Ordinaires les droits prévus par le canon 1381 et il donnera suite aux remontrances justifiées des mêmes Ordinaires.

5. Toutes les écoles qui se trouvent sous la dépendance de l'Ordinaire et se conforment au programme du Ministère de l'Instruction publique sont assimilées, pour ce qui regarde la valeur des diplômes, aux Ecoles de l'Etat.

mai galėtų atlikti religines prievoles.

4. Kai dėl katalikų jaunuomenės auklėjimo, tai Valstybė pripažįsta Vyskupams teises, numatytas Kanono 1381 nuostatu, ir sutiks su teisėtais Vyskupų nurodymais.

5. Visos mokyklos, kurios yra tiesioginėje Vyskupo žinioje ir prisitaiko prie Švietimo Ministerijos programos, diplomų įvertinimo atžvilgiu bus prilygintos į Valstybines mokyklas.

Article XIV.

Le Clergé, en Lithuanie, est autorisé à tenir des registres de naissance et de baptême, de mariage et de décès, qui, conformément à la Constitution du pays, font foi même dans le for civil. L'Eglise fournit à l'Etat des copies des registres de l'année en cours, ainsi que les registres de levée de l'année corespondante. Si le travail de la rédaction des actes n'est pas payé par les intéressés eux-mêmes, l'Etat le rétribuera.

XIV straipsnis.

Lietuvos Dvasiškija įgaliota vesti gimimo ir krikšto, jungtuvių ir mirimo užrašus, turinčius, einant šio krašto Konstitucija, privalomos galios valstybės teisme ir viešajame gyvenime. Bažnyčia patiekia Valstybei einamųjų metų užrašų kopijas ir atatinkamų naujokų šaukimo metų sąrašus. Jei šitų aktų darbo neapmoka patys interesantai, tai už jį atlygins Valstybė.

Article XV.

Les mariages célébrés en conformité des prescriptions du Code Canonique obtiennent par là même les effets civils.

XV straipsnis.

Jungtuvės, atliktos Kanonų Kodekso nurodymais, įgyja pilietiškai (valstybiškai) privalomos galios.

Article XVI.

Les ecclésiastiques, leurs biens et les biens des personnes juridiques ecclésiastiques et religieuses, sont imposables à l'égal des personnes et des biens des

XVI straipsnis.

Dvasiškiai, jų turtas ir juridinių Bažnyčios asmenų bei vienuolynų turtas apdedamas mokesčiu lygiai, kaip ir šiaip Respublikos piliečiai, bei jų turtas

citoyens de la République et des personnes juridiques laïques, à l'exception toutefois des édifices consacrés au service divin, des Séminaires ecclésiastiques, des maisons de formation des religieux et religieuses de même que des maisons d'habitation des religieux et religieuses, qui ont fait voeu de pauvreté, et des biens et titres dont les revenus sont destinés aux besoins du culte religieux et ne contribuent pas aux revenus personnels des bénéficiaires. Les habitations des Evêques et du Clergé paroissial, de même que leurs locaux officiels, seront traités par le Fisc à l'égal des habitations officielles des fonctionnaires et des locaux des Institutions de l'Etat.

ir paprastieji juridiniai asmens, išskyrus tačiau trobesius, pašvęstus maldos tikslui, dvasiškių Seminarijas, vienuolių (vyrų ir moterų) auklėjimo namus, taip pat vyrų ir moterų vienuolynus, davusius neturto įžadus, turtas bei rentas, kurių pelnas skiriamas tikybos reikalams ir nesudaro asmeninių beneficianto pajamų. Vyskupų ir parapijų dvasiškijos gyvenamieji namai ir jų oficialieji būklai bus lždo traktuojami lygiomis su oficialiaisiais valdininkų butais ir Valstybės įstaigų būklais.

Article XVII.

Toutes les personnes juridiques ecclésiastiques et religieuses ont, selon les règles du droit commun, le droit d'acquérir, de céder, de posséder et d'administrer, conformément au Droit Canon, leurs biens meubles ou immeubles, de même que le droit d'ester devant toute instance ou autorité de l'Etat pour la défense de leurs droits civils.

XVII straipsnis.

Visi dvasiškių ir vienuolių juridiniai asmens turi teisės bendrosios teisės taisyklėmis įgyti, perleisti, valdyti ir administruoti, laikantis Kanonų Teisės, judamąjį ir nejudamąjį turtą, taip pat stoti kiekvienoje Valstybės instancijoje arba įstaigoje ginti savo civilinių teisių.

Article XVIII.

La République garantit le droit des autorités compétentes d'attribuer les fonctions, les charges et les bénéfices ecclésiastiques d'après les prescriptions du Droit Canon. A l'attribution des bénéfices paroissiaux seront appliquées les règles suivantes:

Dans le territoire de la République de Lithuanie ne peu-

XVIII straipsnis.

Respublika laiduoja kompetentingoms įstaigoms jų teisę pavesti bažnytines funkcijas, pareigas ir beneficijas, einant Kanonų Teisės nuostatais. Pavedant parapijų beneficijas, bus taikinamos šios taisyklės:

Lietuvos Respublikos teritorijoje negali gauti parapijinės be-

vent pas obtenir des bénéfices paroissiaux à moins d'avoir reçu le consentement du Gouvernement: 1. les étrangers non-naturalisés; 2. les personnes dont l'activité a été contraire à la sécurité de l'Etat.

Avant de procéder aux nominations à ces bénéfices, l'autorité ecclésiastique s'informera auprès du Ministre compétent de la République pour s'assurer qu'aucune des raisons prévues ci-dessus aux points 1. et 2., ne s'y opposerait. Au cas où le Ministre susmentionné ne présenterait pas, dans le délai de 30 jours, de telles objections contre la personne dont la nomination est envisagée, l'autorité ecclésiastique procédera à la nomination.

neficijos, išanksto negavus Vyriausybės sutikimo:

1. nesinaturalizavę svetimšaliai;

2. tie asmens, kurių veikimas yra buvęs priešingas Valstybės saugumui.

Prieš skirdama šias beneficijas, Bažnyčios valdžia atsiklaus atatinkamo Respublikos Ministerio, kad galėtų būti tikra, jog nė viena aukščiau minėtų 1-ame ir 2-ame punkte priežasčių tam paskyrimui neprieštarauja. Jei atsiklaustas Ministeris per 30 dienų neiškels numatomų priekaištų ketinamam skirti asmeniui, tai Bažnyčios valdžia duos paskyrimą.

Article XIX.

Le droit de patronage, soit de l'Etat soit des particuliers, reste en vigueur jusqu'à un nouvel accord. La présentation d'un digne ecclésiastique au poste vacant sera effectuée par le patron dans le délai de 30 jours sur une liste de trois noms proposés par l'Ordinaire. Si dans les 30 jours la présentation n'a pas été faite, la provision du bénéfice deviendra libre. Dans le cas où il s'agirait d'un bénéfice paroissial, l'Ordinaire, avant de procéder à la nomination, consultera le Ministre compétent conformément à l'article XVIII

XIX straipsnis.

Patronato teisė, einanti iš Valstybės ar iš pavienių asmenų, palieka galioje iki naujo susitarimo. Pasiliuosavusion vieton statys tinkamą dvasiškį patronas 30 dienų metu, vaduodamasis trijų asmenų sąrašu, Vyskupo patiektu. Jei 30 dienų tarpu pristatymo nebūtų, tai beneficija bus laikoma neužimta. Kai dėl parapijinių beneficijų, tai Vyskupas, prieš skirdamas kandidatą, atsiklaus atatinkamo Ministerio, kaip reikalauja XVIII straipsnis.

Article XX.

Si des ecclésiastiques ou religieux sont accusés près des Tribunaux laïques de crimes prévus par les lois pénales de la

XX straipsnis.

Jei šiaip dvasiškiai ar vienuoliai būtų apskųsti kuriame Valstybės teisme už nusikaltimus, numatytus baudžiamųjų Respub-

République, ces Tribunaux informeront immédiatement l'Ordinaire compétent de chaque affaire de ce genre et lui transmettront, le cas échéant, l'acte d'accusation et l'arrêt judiciaire avec ses considérants. L'Ordinaire, ou son délégué, auront le droit, après conclusion de la procédure judiciaire, de prendre connaissance des dossiers relatifs. Dans le cas d'arrestation ou d'emprisonnement des personnes susmentionnées, les autorités civiles procéderont avec les égards dus à leur état et à leur rang hiérarchique.

Les ecclésiastiques et religieux seront détenus et subiront les peines de réclusion dans des locaux séparés des locaux destinés aux laïques, à moins d'avoir été privés par l'Ordinaire compétent de leur dignité d'ecclésiastiques. Au cas où ils seraient condamnés par jugement à la détention, ils subiront cette peine dans un couvent ou autre maison religieuse, en des locaux destinés á cet effet.

likos įstatymų, tai teismas tuojau turi pranešti atatinkamam Vyskupui apie kiekvieną tokią bylą ir prireikus jam pasiųsti kaltinamąjį aktą ir teismo nutarimą su motyvais. Vyskupas, arba jo atstovas, turės teisės, teismo procedūrai pasibaigus, susipažinti su visa bylos medžiaga. Suimdama arba dėdama kalėjiman viršum minėtuosius asmenis, civilinė valdžia elgsis atsižvelgdama į jų luomą ir hierarchinį laipsnį.

Šiaip dvasiškiai ir vienuoliai bus kalinami ir atliks uždedamą jiems bausmę atskirtose nuo civilinių kalinių patalpose, išskyrus tuos, kuriems atatinkamo Vyskupo bus atimtos dvasiškių luomo teisės. Kai būtų jiems priteistas paprastas areštas, tai bausmę atliks vienuolyne arba kitame kuriame vienuolių name, tokiai bausmei numatytose patalpose

Article XXI.

Les Ordinaires veilleront à ce que tous les fidèles aient l'assistance religieuse dans leur langue maternelle, selon les règles de l'Eglise.

XXI straipsnis.

Vyskupai rūpinsis, kad tikintiesiems dvasinis patarnavimas būtų suteikiamas jų gimtąja kalba, einant Bažnyčios taisyklėmis.

Article XXII.

1. La République de Lithuanie reconnaît les droits de propriété des personnes juridiques ecclésiastiques et religieuses à tous les biens meubles et immeubles, capitaux, rentes et autres droits, que ces personnes juridiques possèdent actuellement dans le territoire de l'Etat.

XXII straipsnis.

1. Lietuvos Respublika pripažįsta šiaip Bažnyčios ir vienuolynų, kaipo juridinių asmenų, nuosavybės teises į visą judamą ir nejudamą turtą, kapitalą, rentas, ir kitokias teises, kurias šie juridiniai asmens dabar turi Valstybės teritorijoje.

2. La République de Lithuanie consent à ce que les droits de propriété susmentionnés, dans les cas où ils ne seraient pas encore inscrits aux registres hypothécaires ou autres instruments juridiques équivalents, aux noms des personnes juridiques qui les possèdent (Evêchés, Chapitres, Congrégations, Ordres religieux, Séminaires, bénéfices paroissiaux, autres bénéfices, etc.), y soient inscrits, et cela sur une déclaration de l'Ordinaire compétent, certifiée par l'autorité civile compétente.

3. La question des biens immeubles dont l'Eglise a été privée par la Russie et qui se trouveraient actuellement en possession de l'Etat lithuanien, sera réglée par un arrangement ultérieur.

4. Les biens que la République de Lithuanie revendiquerait auprès des autres Etats et qui appartenaient jadis à l'Eglise, lui seront restitués conformément au Droit Canon.

Article XXIII.

Les sommes, payées par la République conformément aux états fixés par la loi en vigueur sous les noms des diocèses de Samogitie et de Seinai et de l'Administration Apostolique de Vilnius, respectivement à l'archidiocèse de Kaunas et aux diocèses de Vilkaviškis et de Kaišedorys, seront payés aussi et dans la même proportion aux nouveaux diocèses de Telšiai et Panevėžys. L'Etat s'engage toutefois à augmenter ces allocations dans la même proportion qu'il le fera pour les autres

2. Lietuvos Respublika sutinka, kad viršum minėtosios nuosavybės teisės, kurios dar nebūtų įrašytos į hypotekos knygas ar į kitus tolygius juridinius dokumentus vardu juridinių asmenų, juos valdančių (Vyskupai, Kapitulos, Kongregacijos, Vienuolynai, Seminarijos, parapijų beneficijos ir t. t.), kad būtų ten įrašytos, ir tai einant atatinkamo Vyskupo pareiškimu, atatinkamos civilinės valdžios įstaigos patvirtintu.

3. Klausimas nejudomojo turto, kurį Rusija buvo iš Bažnyčios atėmusi ir kuris dabar būtų Lietuvos Valstybės žinioje, bus sutvarkytas vėlesniu susitarimu.

4. Seniau prigulėjusieji Katalikų Bažnyčiai turtai, kuriuos Lietuvos Respublika išreikalautų iš kitų valstybių, bus Jai grąžinti sulig Kanonų Teise.

XXIII straipsnis.

Sumos, kurias Lietuvos Respublika mokėdavo veikiančiojo įstatymo nustatytais etatais Žemaičių bei Seinų diocezijų ir Vilniaus Apaštališkojo Administratoriaus vardu, arba Kauno arkidiocezijai, Vilkaviškio ir Kaišedorių diocezijom, bus mokamos taip pat ir tokia pat proporcija ir naujom Panevėžio ir Telšių diocezijom. Bet gi Valstybė pasižada padidinti šitas sumas lygiai tokia pat proporcija, kokia bus didinamos kitoms

branches de l'Administration de l'Etat.

Un accord ultérieur entre les Hautes Parties contractantes réglera tout ce qui regarde le maintien des Eglises et des autres bâtiments ecclésiastiques ainsi que les constructions nouvelles exigées pour le biens des âmes.

administracijos šakoms skiriamosios sumos.

Paskesnis Aukštųjų Kontragentų susitarimas nulems visa, kas liečia bažnyčių ir kitų dvasiškiems tikslams skiriamų namų palaikymą, taip pat naujų statymą, atsižvelgiant į tikinčiųjų sielos gerovę.

Article XXIV.

L'Archevêque, les Evêques, le Clergé et le corps enseignant dans les grands Séminaires ont droit à la retraite. Leur participation à la caisse de retraite sera réglée ultérieurement d'accord avec les Ordinaires.

XXIV straipsnis.

Arkivyskupas, Vyskupai, Dvasiškija ir Didžiųjų Seminarijų mokomasis personalas turi teisės gauti pensiją. Jų dalyvavimas pensijų kasoje bus sutvarkytas, vėliau sasitarus su Vyskupais.

Article XXV.

L'Etat accordera pleine liberté d'organisation et de fonctionnement aux associations poursuivant des buts principalement religieux, faisant partie de l'Action Catholique et, comme telles, dépendant de l'Autorité de l'Ordinaire.

XXV straipsnis.

Valstybė duos pilną laisvę kurtis ir darbuotis draugijoms, kaipo Katalikų Akcijos nariams, siekiantiems pirmučiausiai religinio tiksio ir esantiems Vyskupo žinioje.

Article XXVI.

Toutes lois, ordonnances ou décrets, qui seraient en contradiction avec les stipulations des articles précédents, seront de ce fait même annulés, dès l'entrée en vigueur du présent Concordat.

XXVI straipsnis.

Visi įstatymai, įsakymai ir dekretai, kurie prieštarautų minimųjų straipsnių pasižadėjimams, bus laikomi nebesamais, kai šis Konkordatas įsiteisės.

Article XXVII.

Les biens ecclésiastiques situés en Lithuanie, mais appartenant à des personnes juridiques écclésiastiques et religieuses ayant leur siège hors des fontières de l'Etat lithuanien, et inversement, formeront l'objet d'une convention spéciale.

XXVII straipsnis.

Bažnyčios turtai, esantieji Lietuvoje, bet priklausantieji juridiniems Bažnyčios ir vienuolynų asmenims, turintiems savo būklę už Lietuvos Valstybės sienų, ir atvirkščiai, sudarys atskiro susitarimo dalyką.

Article XXVIII.

Le présent Concordat entrera en vigueur le jour de l'échange des actes de sa ratifikation.

Rome, le vingt-sept Septembre mil neuf cent vingt-sept.

Pierre Cardinal Gasparri.

L. S.

Augustinas Voldemaras.

L. S.

XXVIII straipsnis.

Šitas Konkordatas įgys galios ratifikacijos dokumentų pasikeitimo dieną.

Romoje, tūkstantis devyni šimtai dvidešimts septintais metais, rugsėjo mėnesio dvidešimt septintą dieną.

Petras Kardinolas Gasparri

(a. v.)

Augustinas Voldemaras.

(a. v.)

3 skirsnys.

Lietuvos konkordato paaiškinimas.

136. Medžiaga. — 1. Įžanga, 2. Paaiškinimas ir 3. Palyginimas Lietuvos konkordato su Lenkijos konkordatu.

137. Įžanga. — 1. Apaštališkasis Sostas ir Lietuvos Respublikos Prezidentas suėjo į sutartį arba konkordatą 1927 m. 27 rugs. Konkordatą ratifikavo šv. Tėvas Pijus XI 1927 m. 8 gruod. ir Lietuvos Respublikos Prezidentas Antanas Smetona 1927 m. 20 spalių. Ratifikacijos dokumentais pasikeista Romoj 1927 m. 10 gruod.

2. Apaštališkasis Sostas Lietuvos konkordatą paskelbė oficialiniame savo organe „Acta Apostolicae Sedis“, 1927 m. 10 gruod., atskirame n. 13 Lietuvos vyriausybė jo prancūziską tekstą ir lietuvišką vertimą įdėjo „Vyriausybės Žiniose“, n. 264 (1927) 1—6. Lietuviškas konkordato vertimas yra oficiališkas. Oficiališkas — Lietuvos vyriausybė jį paskelbė savo organe. Bet lietuviškas vertimas nėra patikrintas ir patvirtintas antrosios konkordato šalies, būtent, Apaštališkojo Sosto. Todėl jis oficiališkas tėra Lietuvos vyriausybei.

3. Lietuvos konkordatas yra bilateralinės sutarties formos.

4. Konkordato pradžioj pasakyta, jog į jį sueina šv. Tėvas Pijus XI ir Lietuvos Respublikos Prezidentas Antanas Smetona. Taip pat pasakyta Lenkijos konkordate. Atbulai, Bavarijos konkordate parašyta, jog į sutartį sueiną šv. Tėvas Pijus XI ir Bavarijos valstybė. Latvių konkordate pasakyta, jog į konkordatą sueiną Šventasis Sostas ir Latvių vyriausybė. Esminio skirtumo kaip ir nėra, nes pirmuoju atveju valstybei atstovauja prezidentas, o antruoju atveju jai atstovauti turi taip pat vyriausybė ir tt.

5. Po įprastos Lietuvos konkordato įžangos eina straipsniai. Jų yra 28.

Str. I.

138. Paaiškinimas. — Dievo įstatymas — įgimtoji teisė ir pozityvūs Dievo įstatymai. Kanonų teisės

reiškia bažnytines teises. Į jas įeina taip visuotiniai, taip daliniai Apaštališkojo Sosto ir vietos ordinarų arba vyskupijų valdytojų įstatymai ir tt.

Ką Lietuvos vyriausybė šiuo straipsniu pripažįsta Bažnyčiai, tas pat buvo ar glūdėjo Lietuvos Valstybės Konstitucijos (sen.) str. 13 ir 83. Tik kalbamasis konkordato straipsnis plačiau konkretizuoja dalyką. Be to, tie dalykai jau pačiomis Dievo teisėmis priklauso Bažnyčiai. Todėl jokia valstybė, juo labiau krikščioniška ar katalikiška, kalbamosios Bažnyčios laisvės jau savaime negali varžyti ar kliudyti. Bet vis dėlto nebloga, kad tai Lietuvos konkordatas sutarties keliu ar įstatymo būdu pažymėtai akcentuoja. Tai savaime gali padėti užbėgti piktanaudojimams už akių.

Str. II.

Čia pasakytina tas pat, kas ir aukščiau, str. I.

Str. III.

Valstybės ir Apaštališkasis Sostas nuolat turi reikalų su vienas antru. Tiems galams atlikti laikomi pasiuntiniai pas vienas antrą.

Apaštališkojo Sosto pasiuntiniai vadinasi legatai. Jie skirstomi nuncijai ir internuncijai. Pirmieji yra gimę jau XIII, antrieji po XV amž. Nuncijaus ir internuncijaus galios yra tokios pat. Tik pirmieji yra garbingesni.

Prieš pasaulinį karą buvo 14 įvairių Apaštališkojo Sosto legatūrų ir 12 legatų. 1929 m. buvo 28 legatūros, būtent, 24 nunciatūros ir 14 internunciatūrų. 1931 m. yra 36 legatai ir 21 apaštališkoji delegatūra (paskutiniosios nėra diplomatinio charakterio).

Valstybių atstovai Vatikane įvairiai vadinasi, pav., ministeris (Lietuvos konkordatas, str. III), ambasadorius (Lenkijos konkordatas str. III) ir tt. 1931 m. 35 valstybės turi atstovus Vatikane.

Str. IV.

Šis straipsnis kalba apie vadinamąjį „brachium saeculare“ arba tam tikrą valstybės pagalbą Bažnyčiai.

„Brachium saeculare“ Bažnyčiai praktikoj pripažįstama jau nuo vidurinių amžių ir net anksčiau. Net šiandien Bažnyčia kan. 2198 reikale de iure gali reikalauti, kad valstybė jai padėtų nubausti valdinius.

Lietuvos vyriausybė ne visą „brachium saeculare“ pažymėtai tepažada tiesti. Ne; ji tepasižada padėti Bažnyčiai šiais trimis atvejais: 1) „atstačius dvasiškį arba atėmus iš jo bažnytinę beneficiją“; 2) „uždraudus vilkėti dvasiškio rūbais“, ir 3) „renkant mezliavas Bažnyčios reikalams, leistas Valstybės įstatymų“.

Str. V.

Kalbamojo straipsnio objektu eina šie dalykai:

1) Ypatinga globa dvasiškių, einančių tiesiogines savo pareigas, pav., važiuojančių pas ligonį, sakančių pamokslus, vedančių procesiją, laidojančių ir tt. Tai iš dalies valstybės malonė.

2) Dalinė kompetencijos privilegija. Kan. 122 dvasiškiai skolininkai negali būti verstinai verčiami mokėti nedraudžiamų tų skolų, kur nebeturėtų iš ko prideramai gyventi (n. 41, 4). Lietuvos konkordato str. V dvasiškius teatleidžia nuo arešto dalies algos.

3) Dvasiškiai ir vienuoliai yra laisvi nuo priedermės tarnauti kariuomenėj (n. 41, 4). Tai kan. 121 postulatas. Tą pat privilegiją turi kunigų seminarijų auklėtiniai.

Dvasiškiai vadinami jau tie, kurie turi tonsūrą. Toliau eina žemieji ir aukštieji šventimai ir tt.

Lietuvos konkordato str. V mini dvasiškių šventimus. Bet tai nepakeičia kalbamosios dvasiškių sąvokos, nes bažnytinėmis teisėmis tonsūra taip pat įeina į „šventimus".

Vienuoliai čia suprantami bet kokių apžadų, t. y. amžinųjų, laikinių, iškilmingųjų, paprastųjų ir t. t. Čia įeina net jų naujokai arba novicijai ir broliukai. Atbulai, neįeina vienuolių postulantai ir kandidatai, nes jų nemini prancūziškas konkordato tekstas.

Pasakėme kunigų seminarijų auklėtiniai. Korkordate tėra pasakyta seminarijų auklėtiniai. Bet pati konkordato mintis rodo, kad čia tekalbama apie kunigų seminarijas. Be to, kunigų seminarijos čia suprantamos taip aukštosios, taip žemosios, nes be restrikcijos pasakyta. Čia reikia įimti net tos mokyklos, kurios atstoja kunigų seminarijas, pav., Vytauto Didžiojo Universiteto Teologijos-Filosofijos Fakulteto Teologijos Skyrius—jo studentai, kurie mokosi kunigais, yra laisvi nuo priedermės tarnauti kariuomenėj; nes tai yra tolygus dalykas.

Mūsų straipsniu dvasiškiai ir vienuoliai yra laisvi nuo priedermės tarnauti kariuomenėj tolei, kolei tebėra dvasiškiai ar vienuoliai. Be to, kunigų seminarijų auklėtiniai yra laisvi nuo priedermės tarnauti kariuomenėj tolei, kolei tebėra seminarijoj. Jokių šventimų ir amžiaus nereikia, nes be restrikcijos kalbama. Todėl nesuprantu šio Lietuvos Valstybės įstatymo, 1930 m. 14 liepos, „Telšių Romos-katalikų mažosios dvasinės seminarijos statuto" str. 17: „Seminarijos auklėtiniai karinės prievolės atlikimo atžvilgiu naudojasi valdžios aukštesniųjų mokyklų teisėmis" [1]). O karinės prievolės įstatymo pakeitimas, 1929 m. 6 geg., § 28 sako: „Mokslui eiti karinės prievolės atlikimas atidedamas: — 1) gimnazijų ir tolygių bendro lavinimo aukštesniųjų mokyklų mokiniams ligi 23 m. amžiaus,—2) aukštesniųjų specialinių mokyklų mokiniams ligi 24 m.

---

[1]) „Vyriausybės Žinios", n. 332 (1930) eil. 2276.

amžiaus“ [1]). Nesuprantu — Lietuvos Konkordatas kitką sako.

Nebe dvasiškiai tie žemųjų šventimų dvasiškiai, kurie laisvai išstoja iš dvasiškių ar kunigų seminarijos, pašalinami iš dvasiškių luomo ar kunigų seminarijos, susituokia ir t.t. Čia taip pat galimi priskirti tie aukštųjų šventimų dvasiškiai (subdiakonai, diakonai, kunigai ir tt.), kurie yra sugrąžinti į pasaulinį luomą ar degraduoti. Prie kalbamųjų vienuolių priskirtini sekularizuoti, teisiai išstoję ar pašalinti iš vienuolijos ir t. t.

Lietuvos konkordato kariuomenės privilegija, kaip matėme, yra platesnė už šiaipjau bažnytinių teisių kalbamąją privilegiją. Nes bažnytinėmis teisėmis dvasiškiai jos nustoja dar ir kitais atvejais, būtent, amžinai atėmus teisę dėvėti dvasiškių drabužiais, kunigų seminarijų auklėtiniai savaime jos visai neturi (teturi ją tie, kurie turi šventimus su tonsūra įimtinai) ir t.t.

Lietuvos Valstybės Konstitucijos (sen.) n. 83 nuo priedermės tarnauti kariuomenėj teatleidžia dvasiškius.

4) „Privilegium exemptionis“, kuria dvasiškiai yra laisvi nuo tų piliečių pareigų, kurios nesuderinamos su kunigo pašaukimu (n. 41, 4). Tai kan. 121 reikalavimas.

Str. VI.

Koplyčios suprastinos taip viešosios, taip pusiauviešės, taip privatinės. Nes mūsų straipsnis neskiria dalyko — nė mums nėra ko skirti. Tik taip bažnyčios, taip koplyčios, taip kapinės turi būti švęstos.

Kas įeina į vietos neliečiamumą veizėk n. 41, 4.

Str. VI pripažįsta visą bažnyčių, koplyčių ir kapinių neliečiamumą. Išimtis — jeigu „būtų pavojaus visuomenės saugumui“, pav., jeigu karo metu ar šiaipjau priešas iš jų šaudytų. Tik reikia pastebėti, kad kalbamoji išimtis tetaikoma prieglaudos teisei.

Str. VII.

Dvasiškus kariuomenės reikalus turi tvarkyti vienas asmuo. Kai kuriuose kraštuose juos tvarko karo vyskupas. Lietuvoj visus dvasiškus kariuomenės reikalus tvarko arkivyskupas metropolitas. Tik jam sunkoka gali būti, skiriant karo kapelionais kitų vyskupijų kunigus. Bet dėl to reikalo Lietuvos vyskupai gali susitarti, pav., proporcingai duoti savo kunigų.

Str. VIII.

Įsakyta melstis už Lietuvos Respubliką ir prezidento gerovę sekmadieniais ir Lietuvos nepriklausomybės dieną, arba 16 vas. Atbulai, to nereikia daryti kitais šventadieniais, pav., per šv. Petrą ir Povilą, antrąją Kalėdų dieną ir t.t.

Melstis tereikia po sumos. Tai rodo Lietuvos vyskupų konfe-

[1]) „Vyriausybės Žinios“, n. 298 (1929) eil. 1988.

rencijos raštas, 1927 m. 18 gruod.[1]) Jeigu sumos nebūtų, tai melstinasi po svarbesnių mišių. Be to, jeigu po sumos ar respektyviai kitų mišių būtų giedamos suplikacijos, tai už Lietuvos Respubliką ir prezidentą meldžiamasi po suplikacijų ir pagiedojus visą „Garbinkime Švenčiausiąjį Sakramentą"[2]).

Kalbamosios maldos yra išleistos Lietuvos vyskupų konferencijos[3]). Jos yra ne skaitytinai skaitytinos, tik giedotinai recituotinos. Išimtis — jeigu pačios mišios būtų skaitytinės. Kitaip keistoka atrodytų. Be to, kalbamosios maldos recituojamos ar skaitomos atsistojus.

Str. IX.

Šiuo straipsniu norima užbėgti už akių bet kuriems Lietuvos Respublikos teritorijos priklausomumams kitų kraštų vyskupų, nes tai nesveika valstybei. Be to, kalbamasis straipsnis draudžia keisti esančią bažnytinę provinciją be Lietuvos vyriausybės sutikimo; nes šis klausimas svarbus valstybei — vyskupams moka algas ir t.t. Kas kita tas vyskupijų pakeitimas, kur tik parapijų ribos tepakeičiamos. Tai menkniekis ir todėl leidžiamas daryti be Lietuvos vyriausybės sutikimo.

Str. X.

Kalbamasis straipsnis, kaip ir Lietuvos Valstybės Konstitucijos (sen.) n. 83, leidžia laisvai kurti ir keisti Lietuvoj bažnytines beneficijas, pav., filijas, parapijas ir t.t. Tik „jei tie žygiai reikalaus iš Valstybės lėšų", tai šiuo straipsniu reikės pirma susitarti su Lietuvos vyriausybe.

Kalbamosios išlaidos suprasti galimos dvejaip, būtent: 1) išlaidos, kurių reikia pačiai beneficijai įkurti ar pakeisti, ir 2) išlaidos, kurių valstybė paskum turės duoti ar mokėti. Pirmojo tokio atvejo pakolei nežinome. Antrojo atvejo pavyzdys — įkūrus naują parapiją, valstybė turės mokėti klebonui algą.

Apie vienuolynus nekalbėsime, nes Lietuvoj jų pakolei ne labai daug tėra ir pats straipsnis aiškus. Tik pridėsime, kad vienuolynams visą laisvę davė Lietuvos Valstybės Konstitucijos (sen.) n. 83.

Str. XI.

Jau kan. 329, § 2 ir 350, § 1 skirti vyskupai yra šv. tėvo dalykas. Šiuo straipsniu šv. tėvas, skirdamas Lietuvos arkivyskupą metropolitą, diecezinius vyskupus ir vyskupus bendradarbius (coadiutores) „cum iure successionis" (su įpėdinio teise), vis dėlto sutinka atsiklausti Lietuvos Respublikos prezidentą. Atsiklausiama tik

[1]) „Tiesos Kelias", (ofic. dal.) n. 1 (1928) 16.

[2]) Plg. Arkivysk J. Skvireckas, rašt. „Modus expositionis et depositionis SS. Sacramenti", 1927 m. 12 rugs., n. 2665 (vz. „Tiesos Kelias", [ofic. dal.], n. 10 [1927] 89).

[3]) „Tiesos Kelias", (ofic. dal.) n. 1 (1928) 16.

tam, ar prezidentas turįs politiškų priekaištų jų kandidatūrai. Atbulai, nieko nereikia atsiklausti, skiriant vyskupus padėjėjus (ep. auxiliares) ir vyskupus bendradarbius (coadiutores) be įpėdinio teisės.

Str. XII.

Vyskupai yra ištikimiausi valstybės piliečiai. Todėl jiems nesunki įsakytoji priesaika.

Pati vyskupų priesaika yra pakankamai išmintinga. Nes tesiekiama ištikimybė Lietuvos Respublikai ir lojališkumas ir pagarba jos vyriausybei, pastatytai L. V. Konstitucijos. Vyskupai turi respektuoti ir gerbti tuos Lietuvos vyriausybės darbus, įstatymus ir įsakymus, kurie sutinka su Lietuvos Valstybės Konstitucija. Atbulai, nesiekiama ištikimybės niekam kitam ir lojališkumo ir pagarbos tai vyriausybei, kuri pastatyta ne Lietuvos Valstybės Konstitucijos. Taip pat nepasižadama respektuoti ir gerbti tų vyriausybės darbų, įstatymų ir įsakymų, kurie nesutinka su Lietuvos Valstybės Konstitucija ir t.t. Be to, pasižadama neprisidėti prie valstybei ir viešai tvarkai žalingų žingsnių. Tai iš dalies draudžia net kan. 141, § 1. Galop, pasižadami, kiek galima, šalinti žinomi valstybės pavojai. Kas tokių pavojų neturi šalinti? Tai įsako meilė tėvynės. O meilė tėvynės — auksas ir t.t.

Str. XIII.

1. Kas yra mokyklos ir kaip jos skirstomos, vz. nn. 146—147.

2. Str. XIII pirmasis numeris, visų pirma, sako, jog visose viešosiose ar valstybės šelpiamose mokyklose religijos mokslas yra įsakytas. Vadinasi, turi būti dėstoma katalikų tikyba ir jos dėstymo turi klausyti mokiniai.

Straipsnis kalba be restrikcijos. Todėl čia įeina bet kurios mokyklos, atsieit, taip pradžios, taip vidurinės ir aukštesniosios, taip net aukštosios. Kaip tas dalykas įvykdyti universitete ir t.t., nežinau. Tik Vytauto Didžiojo Universitete, mano galva, šį dalyką šiandien iš dalies atlieka Teologijos - Filosofijos Fakultetas.

Taip pat kalbėjo Lietuvos Valstybės Konstitucijos (sen.) n. 80. Jis sako: „Religijos mokymas mokyklose yra privalomas, išskyrus mokyklas, įsteigtas vaikams, kurių tėvai nepriklauso jokiai tikybinei organizacijai. Religijos privalo būti mokoma pagal reikalavimus tos tikybinės organizacijos, kuriai priklauso mokinys".

Be to, kalbamuoju straipsniu Bažnyčios yra dalykas išleisti tikybos programa ir išrinkti tikybos mokslo vadovėliai. Tai savaime aišku.

Toliau, Bažnyčios vyresnybės dalykas yra skirti katalikų tikybos mokytojai, taip pasaulininkai, taip kunigai. Jos dalykas taip pat yra prižiūrėti katalikų tikybos mokytojai tikybos mokslo ir dorovės atžvilgiais.

Dar toliau, kalbamuoju straipsniu Lietuvos valstybė nestačiai arba įsaistytai (implicite) pasižada savo lėšomis laikyti Vytauto Di-

džiojo Universiteto Teologijos-Filosofijos Fakultetą. Pasakiau „nestačiai", nes jis pažymėtai minimas, kalbama apie jo profesorių skyrimą ir t.t. — ne vienos dienos įstaiga.

Į str. XIII profesūrą įeina taip vyresnysis, taip jaunesnysis mokslo personalas. Tai rodo konkordato žodžiai: „aux profeseurs, aux agrégés et aux adjoints". Kitos prasmės jie negali turėti, nes paskutiniųjų dviejų įvardytų profesorių laipsnių nėra ne tik Teologijos-Filosofijos Fakultete, bet ir visame Vytauto Didžiojo Universitete. Tik lietuviško konkordato vertimo žodžiai „ir universiteto adjunktams" taikintini tėra Teologijos-Filosofijos Fakultetui. Tai rodo prancūziškas konkordato tekstas.

3. Antrasis numeris kalba apie kunigų seminarijas.

Kunigų seminarijas numato bažnytinės teisės arba Kodeksas I. C. Jos skirstomos paprastosios ir nepaprastosios. Pirmosios vadinasi atskirų vyskupijų seminarijos, antrosios — bendros daugelio vyskupijų ir vadinasi „seminaria interdioecesana". Paskutiniosios yra geros tuo atžvilgiu, kad mažiau tekaštuoja, galimos geriau iškelti į aukštį mokslo atžvilgiu (paskirti geresni dėstytojai, įkurti geresnė biblioteka, įgyti kitos priemonės) ir t. t. Bet katros kunigų seminarijos skirstomos žemosios ir aukštosios. Pirmosios—gimnazijos kursas, antrosios — teologijos kursas. Lietuvoj gal būtų geriau nelaikyti atskirų aukštųjų kunigų seminarijų, nes tą dalyką atstoja Vytauto Didžiojo Universiteto Teologijos-Filosofijos Fakultetas. Čia ir profesoriai gali būti visų geriausi, ir pati mokykla tikrai yra aukštoji. Visi kunigai turėtų būti išėję universiteto mokslą. Tai šiandien labai svarbu [1]). Bet tai galutinai sprendžia vyskupai.

Šiaip ar taip, Lietuvos vyriausybė turės šelpti bet kurias kunigų seminarijas.

Be to, pažymėtina viena smulkmena, būtent, Lietuvos konkordatas kunigų seminarijų dėstytojus nebevadina profesoriais. Tai tik dėstytojai arba mokytojai [2]). Teisinga. Nes kalbamoji mokykla ne universitetas, ne akademija ir t. t. Juo labiau, Lietuvoj įkūrus universitetą, iš tiesų pakitėjo ir profesoriaus sąvoka. Todėl paskutiniuoju metu kartais atsitikdavo tokių kuriozų, kad tas pat asmuo Universitete tebuvo lektorius ar docentas, o kunigų seminarijos atžvilgiu buvo vadinamas profesorium.

4. Trečias numeris savaime aiškus.

---

[1]) Kan. 1379, § 2 sako: „Taip pat, jeigu viešieji universitetai nėra katalikiški mokslo ir minties atžvilgiais, tai geistina, kad tautoj ar krašte būtų įkurtas katalikiškas universitetas". Be tokio universiteto, mano galva, katalikai net visai negali gyventi. Tai turime gerai atsiminti. Vytauto Didžiojo Universitete yra Teologijos-Filosofijos Fakultetas. Jis šiandien ir padeda mums iš dalies patenkinti aną kan. 1379, § 2. Tegul kas šventvagiškai paliečia visą Fakultetą ar bent vieną katrą jo skyrių, būtent, Teologijos ar Filosofijos, tai liksime be nieko — būtinai kuo greičiausiai turėsime kurti savo visą universitetą. O kas bus rytoj, nežinome. Todėl kiekvieną centą turime taupyti būsiančiam katalikiškam universitetui.

[2]) Rusijos konkordatas, str. XXII ir XXV, kunigų seminarijos dėstytojus skirsto profesorius ir magistrus (maîtres).

5. Ketvirtas numeris priima en bloc visą kan. 1381. O šis skamba štai kaip: „§ 1. Jaunuomenė bet kuriose mokyklose mokyti tikybos ir tikybiškai auklėti ir tai prižiūrėti yra Bažnyčios valdžios dalykas. — § 2. Vietos ordinaras gali ir turi būdėti, kad bet kuriose jo teritorijos mokyklose nebūtų dėstoma ar daroma prieš tikėjimą ar dorovę. — § 3. Taip pat jų dalykas yra tikybos ir dorovės atžvilgiais reikalauti to, kad būtų pašalinti taip mokytojai, taip knygos“ [1]).

Kalbamosios mokyklos suprantamos taip pradžios, taip vidurinės, taip aukštesniosios ir net universitetas ir t. t. Nes kan. 1381 pažymėtai sako: „bet kuriose mokyklose“. Be to, jeigu konkordatas ar šiaipjau bažnytinės ar kitos teisės iš „mokyklos“, nori išimti universitetus ir t. t., tai bet kaip pažymi. Pav., Lenkijos konkordatas, str. XIII sako: „Dans toutes les écoles publiques, à l'exception des écoles supérieures...“ (visose visuomenės arba viešosiose mokyklose, išskyrus aukštesniąsias mokyklas...). „Les écoles supérieures“ Lenkijoj reiškia universitetus ir t. t. O Lietuvos konkordatas kalba be jokios restrikcijos.

Mūsų straipsniu Bažnyčios patvirtinimo tereikia katalikų tikybos mokytojams ir tikybos vadovėliams. Atbulai, kitų mokslų mokytojams ir vadovėliams nereikia pozityvaus Bažnyčios patvirtinimo. Tik jeigu mokytojai ar mokyklos knygos paliestų tikėjimą ar dorovę, tai Bažnyčia į tai įgyja teisę, būtent, gali reikalauti, kad valstybė pašalintų anuos mokytojus ir anas mokyklos knygas. O valstybė turi klausyti teisingo ir pamatuoto Bažnyčios reikalavimo.

Kan. 1381 ir Lietuvos konkordato str. XIII n. 4 pamatas yra tas, kad tikybos ir dorovės dalykai tepridera Bažnyčiai pačiais pozityviais Dievo įstatymais.

6. Penktasis numeris netiesiog leidžia Bažnyčiai kurti savo mokyklas. Tik valstybės teisėms įgyti, žinoma, reikia laikytis Šv. Ministerijos programos ir kitų valstybės įstatymų. Ir Lietuvos Valstybės Konstitucijos (sen.) n. 82 sakė: „Privatinės konfesinės mokyklos, jei jos išpildo įstatymų nustatytą programos minimumą, gauna iš Valstybės iždo švietimo reikalams skiriamą biudžeto dalį, kuri atatinka, oficialiniai priklausančių tai tikybinei organizacijai, kurios mokslu tos mokyklos vedamos, Lietuvos piliečių ir mokinių skaičiui“.

7. Lietuvos konkordato str. XIII teliečia tas mokyklas, kurios yra katalikų ar kuriose mokosi katalikai. Atbulai, visai neliečia tų mokyklų, kurios yra nekatalikų ar kuriose nesimoko katalikai. Tai savaime aišku. Todėl kalbamasis straipsnis visai nekliudo kultūros autonomijai įgyvendinti.

[1]) „§ 1. Religiosa iuventutis institutio in scholis quibuslibet autoritati et inspectioni Ecclesiae subiicitur. — § 2. Ordinariis locorum ius et officium est advigilandi ne in quibusvis scholis sui territorii quidquam contra fidem vel bonos mores tradatur aut fiat. — § 3. Eisdem similiter ius est approbandi religionis magistros et libros; itemque religionis morumque causa, exigendi ut tum magistri tum libri removeantur“.

Be to, Bažnyčia visai nesikiša į pasaulinius mokyklų dalykus. Ji pati savo mokyklose net žada laikytis Šv. Ministerijos mokyklų programos ir tt.

Str. XIV.

Bažnyčia gali rašyti savo metrikas. Taip konkordatas, taip Lietuvos Valstybės Konstitucijos (sen.) n. 85 bažnytines krikštų, jungtuvių ir mirimo metrikas legalizuoja valstybės srity. Tik konkordatas savo reikalams išsilygsta visų bažnytinių krikštų, jungtuvių ir mirimo metrikų kopijas ir naujokų sąrašus. Jeigu už tai Bažnyčiai neatsiteisia suinteresuotieji asmens, tai atlygins valstybė.

Bažnytinių metrikų kopijos šiandien, mano galva, vis dėl to turi būti rašomos ir siuntinėjamos valstybei veltui. Nes sustatant anas metrikas, patys piliečiai už jas moka. O už naujokų sąrašus valstybė iš tikrųjų turėtų atlyginti, nes jai vienai jų tereikia. Kas turės Bažnyčiai atlyginti už kitas metrikų kopijas, reikalaujamas valstybės įstaigų, pav., teismų ir t.t., nepasakyta.

Str. XV.

Bažnytines jungtuves pripažino valstybės srity ir Lietuvos Konstitucija (sen.), n. 85. Jų nepripažinti net savaime negalima (n. 116).

Str. XVI.

1. Valstybės mokestį mokėti turi: 1) patys katalikų dvasiškiai (asmens mokestis), 2) katalikų dvasiškiai už savus turtus, 3) juridiniai Bažnyčios asmens, pav., parapijų beneficijos, už savo turtus, žemę ir t. t., ir 4) vienuolynai.

2. Į kalbamuosius mokesčius įeina pinigų ir kiti mokesčiai, pav., pyliavos, kelių taisymas ir t. t. Įeina taip pačios valstybės, taip savivaldybių mokesčiai, nes be restrikcijos kalbama.

3. Iš str. XVI mokesčių išimta štai kas: 1) trobesiai, pašvęsti maldos dalykams, pav., bažnyčios, koplyčios, varpinės ir t. t.; 2) kunigų seminarijos; 3) vienuolynų auklėjimo namai; 4) trobesiai tų vienuolynų, kurie yra padarę neturto apžadus; 5) tas turtas ir rentos, kurių pelnas skiriamas tikybos reikalams ir nesudaro paties beneficiato pajamų, pav., kunigų seminarijų turtas, vadinamosios bažnyčios fabrikos turtas, vadinamasis parapijos namas, špitolė ir t.t., ir 6) „vyskupų ir parapijų dvasiškijos gyvenamieji namai ir jų oficialieji būklai bus Iždo traktuojami lygiomis su oficialiaisiais valdininkų butais ir valstybės įstaigų būklais“, atseit, mokesčių atžvilgiu.

Kalbamosios išimtys taikintinos taip valstybės, taip savivaldybių mokesčiams, nes be restrikcijos kalbama.

Str. XVII.

Str. XVII sako, jog bažnytiniai turtai turi būti tvarkomi bendrosiomis ir bažnytinėmis teisėmis.

Bendrosios teisės—valstybės teisės. Tai išskaityti galima iš straipsnio teksto. Šio straipsnio mintis galutinai suformuliuoti galima šiaip: Bažnytiniai turtai tvarkomi valstybės ir bažnytiniais įstatymais. Pirmaisiais — apskritai. Antraisiais—kur valstybės įstatymai nesutinka su bažnytinėmis teisėmis, kur bažnytinės teisės ko kita reikalauja. Pav., Lietuvos valstybės įstatymais turtai galimi užgyventi per 10 metų ir nereikalaujama bona fides (nereikalaujama manyti, kad teisiai valdomi ir t. t.). O Kodekso I. C. kan. 1511 šiaipjau bažnytiniai turtai tegalimi užgyventi per 30 metų ir kan. 1512 visu valdymo metu reikia bona fides. Todėl bažnytiniams turtams užgyventi Lietuvoj šiandien reikia nebe 10, tik 30 metų ir bona fides.

Kalbamasis straipsnis sutinka su Kodeksu I. C., kan. 1529, 1508 ir k., ir Lietuvos Valstybės Konstitucija (sen), n. 83.

Str. XVIII.

Bažnyčia laisvai skiria savo pareigas ir beneficijas, pav., kūrijos narius, vikarus, filialistus ir t. t. Išimtis — parapijų beneficijos. Į paskutiniąsias negalima paskirti be pažymėto ar bent tylaus valstybės sutikimo šie asmens: 1) „nesinatūralizavę svetimšaliai“, arba ne Lietuvos piliečiai, ir 2) „tie asmens, kurių veikimas yra buvęs priešingas valstybės saugumui“.

Klausiama, ar skiriant klebonus, atsiklausti tam tikras Lietutuvos ministeris reikia tik tiem dviem išimties atvejais ar visada? Ne labai aišku. Už pirmąją supoziciją kalba straipsnio tikslas ir šiandienykščia praktika. Už antrąją — straipsnio tekstas, nes pasakyta: „Skiriant šias beneficijas“, atsieit, parapijų beneficijas, klebonus. Nepasakyta: „Skiriant šiuos asmenis klebonais“ ar į tai panašiai ir t. t. Tik abejose supozicijose skyrimas vis dėlto suprastinas tas, kur parapijos beneficija duodama „in titulum“, atsieit, skiriama tikru klebonu ar vadinamuoju parapiniu vikaru. Paskutinysis vadinasi klebonas tų parapijų, kurios visai yra sujungtos su moraliniu asmeniu, pav., vienuolynu, kapitula ir t. t. Apie jį kalba kan. 1471. Atbulai, jeigu parapijos klebonu skiriama ne „in titulum“, arba laikinai, skiriama vikaru ekonomu, administratorium, vikaru pavaduotoju (vicarius substitutus), vikaru padėjėju (vicarius adiutor) ir t. t., tai nereikia jokio vyriausybės sutikimo ir visai nereikia jai pranešti. Nes tai netikras skyrimas. Kitaip būtų net nesąmonė—parapija negali būti be kunigo, o anaip skiriant dažnai reikėtų laukti 30 dienų.

Vyriausybė atsakyti gali pažymėtai ir tyliu būdu (expresse et tacite). Paskutinysis atsakymas būna tada, kai nieko neatsakoma per 30 dienų.

Šis straipsnis tetaikomas klebonų skyrimams. Atbulai, jo nereikia ir negalima taikinti klebonams pašalinti. Nes apie tai nekalbama.

Str. XIX.

Bažnytinių globėjų Lietuvoj lyg nėra. Todėl apie šį straipsnį galime nieko nekalbėti.

Str. XX.

1. Str. XX įsaistytai atšaukia Lietuvoj dvasiškių ir vienuolių teismo privilegiją kriminalinėse valstybės bylose — jie galimi skųsti valstybės teismui už valstybės nusikaltimus. Įsaistytai — tekalbama tai, kad valstybės teismas turi pranešti valstybės baudžiamaisiais įstatymais kaltinamąjį dvasiškį ir t. t. Atbulai, tebeturi galią bažnytinių nusikaltimų ir civilinių ieškinių teismo privilegija kan. 120 ir 2341 (n. 41, 4).

Valstybės teismas praneša kaltinamąjį dvasiškį vyskupijos valdytojui, o vienuolį — aukštesniajam jo vyresniajam ir t. t. Nes paskutiniesiems svarbu žinoti tokie nusikaltėliai, gal reikės užsistoti, gal kan. 2223, § 3, n. 3 reikės dar skaudžiau nubausti ir t. t.

Pasaulinis teismas prašomas turi nusiųsti vietos ordinarui ir respektyviai aukštesniajam vienuolių vyresniajam kaltinamąjį aktą, motyvuotą sprendimą ir po teismo visą bylą. Neprašomas gali nesiųsti.

2. Str. XX iš dalies atšaukia Lietuvoj kanono privilegiją (n. 41, 4), būtent, valstybė gali suimti ar sodinti į kalėjimą dvasiškius už valstybės nusikaltimus. Tai padaryta taip pat įsaistytai. Pamatas yra toks pat, kur sub 1.

Kalbamieji dvasiškiai kaliniai savo bausmę atlieka „atskirose nuo civilių kalinių patalpose“ (subiront les peines de réclusion dans des locaux séparés des locaux destinés aux laiques). Tik neaišku, ar „locaux“ suprastinos yra atskiros ir atskirtos kameros ar atskiri kalėjimai. Išimtis — „išskyrus tuos, kuriems atatinkamo Vyskupo bus atimtos dvasiškių luomo teisės“. Tik taip pat neaišku, ką reiškia atimti dvasiškių luomo teisės (dignité d'ecclésiastiques). Tokio dalyko nėra visuotinėse teisėse. Į jį panašus tėra sugrąžinimas į pasaulinį luomą ir degradacija. Gal apie tai ir kalbama. Bet šioj supozicijoj vyskupas tegalėtų atimti „dvasiškių luomo teises“ visuotinių bažnytinių teisių pažymėtais atvejais — atvejais, kur įsakyta sugrąžinti į pasaulinį luomą ar degraduoti. Be to, atimti dvasiškių luomo teisės galima suprasti: „atimti dvasiškių privilegijos“ (privilegia clericorum—plg. n. 41, 4). Bet ir šioj supozicijoj vyskupas „atimti dvasiškių luomo teises“ tegalėtų visuotinių bažnytinių teisių pažymėtais atvejais. Kadangi visuotinėmis bažnytinėmis teisėmis atskirai atimti dvasiškių privilegijų negalima, pats jų atėmimas glūdi tam tikruose įvykiuose ar bausmėse arba pačiu įvykiu įvyksta, tai vyskupas tegali paskelbti įvykį ar, tam tikromis bausmėmis

bausdamas, tarpiškai paliesti. O dvasiškiai savaime nustoja dvasiškių privilegijų: kai sugrąžinami į pasaulinį luomą, degraduojami, amžinai atimama teisė dėvėti dvasiškių drabužiais, žemųjų šventimų dvasiškiai susituokia ar laisvai įstoja į kariuomenę ir tt. Taigi kai vyskupas tai paskelbia ar stačiai padaro, tai ir bus „atimamos dvasiškių luomo teisės". Galop, „atimti dvasiškių luomo teisės" gal kažką nauja reiškia, gal yra nauji bausmė. Bet nėra pažymėta, už ką ir kada galima atimti „dvasiškių luomo teisės". Šiaip ar taip antroji supozicija, mano galva, yra apytikresnė.

Str. XXI.

Čia įsakoma vyskupams rūpintis, „kad tikintiesiems dvasinis patarnavimas būtų suteikiamas jų gimtąja kalba". Tai išpažintis, pamokslai, jungtuvės, krikštas, pridedamosios pamaldos ir t.t. Gimtoji kalba — kam kuri įgimta. Todėl čia įeina ne tik lietuvių, bet ir lenkų, vokiečių ir kitos kalbos.

Str. XXII.

Dalis Rusijos kadaise konfiskuotų bažnytinių turtų teko Lietuvos Respublikai (vz. str. XXIII aiškinimus). Lietuvos konkordatas nesprendžia kalbamųjų turtų klausimo, tik dėl jų žada paskiau susitarti. Tai painus klausimas. Bet jis vis dėlto reikėtų baigti.

Str. XXIII.

1. Senovėj Lietuvos didieji kunigaikščiai pav., Vytautas D., didžiūnai ir šiaipjau katalikai sudovanojo daug bažnytinių turtų. Rusų valdžia 1832 m. daug vienuolynų nejudomuosius turtus „paėmė administruoti". 1841—1843 m. caro Mikalojaus įsakymais „paimta valdžios žinion" mažne visi bažnytiniai turtai (vyskupų, katedrų kapitulų, kunigų seminarijų, parapijų ir tt.). „Paėmė", o ne konfiskavo. Paliko palyginamai nedaug. Iš „paimtųjų" bažnytinių turtų kapitalų buvo mokamos algos vyskupams, katedrų kapituloms, konsistorijoms (vyskupijų kūrijoms), kunigų seminarijoms, kunigų akademijai (pirma Vilniuj, paskiau Petrapily), vienuolynams, parapijų kunigams, bažnyčių rektoriams ir tt. Kalbamąsias sumas tvarkė Dvasinė Petrapilio Kolegija, kurioj atskiros vyskupijos turėjo savo atstovus. Valstybės kontrolė į tuos dalykus nesikišo. Vokiečiai okupantai kalbamąsias algas mokėjo po senovei. Laikinės Lietuvos vyriausybės 1920 m. 20 geg. išleistas „Algų nustatymo dvasiškiai įstatymas"[1]) ir 22 geg. „Tikybinių įstaigų etatai"[2]). Šiais įstatymais mokamos algos vyskupams, vyskupijų kancelarijoms, katedrų kapituloms, vyskupijų kūrijoms, katedroms, kunigų seminarijoms, klebonams, filialistams, vikarams ir tt. 1922 m. 28 spal. išleistas

[1]) „L. Vyriausybės Žinios", n. 32 (1920) eil. 366.
[2]) „L. Vyriausybės Žinios", n. 33 (1920) eil. 385.

„Algų nustatymo dvasiškijai įstatymo pakeitimas“[1]). Kadangi pagal Svod Zakonov XI 1 str. 120 iš bažnytinių turtų išmokamos sumos buvo laisvos nuo valstybės kontrolės, tai ministerių kabineto 1923 m. 22 spal. nutarimu buvo mokamos vyskupijoms be priedermės atsiskaityti. 1924 m. 31 geg. išleisti nauji bažnytiniai etatai[2]). Po Lietuvos perversmo Lietuvos vyriausybė nutarė dvasiškių algas ir sumas mokėti per Kauno arkivyskupą metropolitą. Mokama suma buvo skirstoma atskiroms vyskupijoms pagal jų gyventojų skaičių. Pagal 1926 m. valstybės biudžetą katalikų dvasiškiams buvo paskirta 1,376,302 litų[3]). Ta pati suma buvo 1927 m. biudžete[4]). Tokią juridišką ir faktišką dvasiškių algų ar sumų ir etatų būklę rado Lietuvos konkordatas[5]).

2. Str. XXIII pažadėta, be kitko, štai kas:

1) Mokėti tam tikros pinigų sumos katalikų Bažnyčiai Lietuvoj. Į jas įeina taip dvasiškių algos, taip kitos šiaipjau mokėtinos sumos Bažnyčios tam tikroms įstaigoms. Pažadama mokėti tais etatais, kurie Lietuvos konkordato įsiteisėjimo metu turėjo galią. Nes pasakyta, jog katalikų dvasiškių sumos būsiančios mokamos „veikiančiojo įstatymo nustatytais etatais“ ir tt. Kitaip tie žodžiai neturėtų prasmės. Pasižadama mokėti iš viso tokia suma, kuri kalbamuoju metu buvo mokama visoms Lietuvos vyskupijoms, atseit, 1,376,302 lit.

2) Mokėti dvasiškių algos ir kitos šiaipjau Bažnyčios ką tik kalbėtosios sumos Kauno arkivyskupijai, Vilkaviškio ir Kaišedorių vyskupijoms ir naujai įsteigtoms Panevėžio ir Telšių vyskupijoms. Paskutiniosioms dviem vyskupijoms pasižadama mokėti „taip pat ir tokia pat proporcija“, kaip buvo mokama iki konkordato pirmosioms trims, arba buv. Žemaičių ir Seinų vyskupijoms ir Vilniaus Apaštališkojo Administratoriaus vardu.

3) Mokėti kalbamosios algos ir sumos atskirų vyskupijų vardu arba stačiai vyskupijų ordinarams, o ne betarpiškai kunigams ir tt. Nes Lietuvos konkordato įsiteisėjimo metu jų nebuvo betarpiškai mokama kunigams ir tt. Iš mokamųjų sumų atsiskaityti nereikia. Pamatas tas pat — iki konkordato nebuvo atsiskaitoma.

4) Padidinti kalbamosios sumos ir etatai „lygiai tokia pat proporcija, kokia bus didinamos kitoms administracijos šakoms skiriamos sumos“. Čia įimame taip sumas, taip etatus dėl to, kad apie abu tuodu dalykus kalbama, kaip ką tik sakėme. Atbulai, nieku gyvu Lietuvos valstybė negali sumažinti nei visos mokėtinos sumos nei etatų. Nes jie šiuo straipsniu yra fiksuoti ir niekur nepasakyta tokios teisės ir tt.

---

[1]) „Vyriausybės Žinios“, n. 112 (1922) eil. 837.
[2]) „Vyriausybės Žinios“, n. 160 (1924) eil. 1131.
[3]) „Vyriausybės Žinios“, n. 217 (1926) eil. 1423.
[4]) „Vyriausybės Žinios“, n. 257 (1926) eil. 1668.
[5]) Plačiau žiūr. „Tiesos Kelias“, n. 4 (1931) 186—196.

Str. XXIV.

Dvasiškiai gaus valstybės pensijas. Tik, žinoma, turės mokėti pensijų kasai[1]). Dėl šio dalyko susitarti palikta Lietuvos vyskupams ir valstybei.

Str. XXV.

1. Lietuvos valstybė leidžia visai laisvai kurtis ir veikti toms katalikiškoms draugijoms, kurių principalinis arba pirmučiausias tikslas yra religinis, pridera prie katalikų akcijos, priklauso vietos ordinaro ir tt.

Str. XXV draugijų žymės, kaip sakėme, yra šios:

1) Religinis tikslas. Tokį tikslą turi visa religinė akcija. Jį taip pat turi ir katalikų akcija.

2) Religinis draugijos tikslas turi eiti principaliniu arba pirmučiausiu tikslu. Antraeilių tikslų gali būti ir kitų.

3) Draugija turi priderėti prie katalikų akcijos, įeiti į katalikų akciją, Lietuvoj priderėti prie Katalikų Veikimo Centro, nes paskutinysis atstovauja katalikų akcijai.

4) Priklausymas vietos ordinaro. Tai net natūrališka konsekvencija — katalikiškos draugijos visada pridera vietos ordinarų.

2. Katalikų akcija reikia skirti nuo religinės akcijos.

Ir religinė, ir katalikų akcija gali būti neorganizuota ir organizuota.

Į religinės akcijos organizacijas įeina tretininkai, brolijos (confraternitates), pamaldžios sąjungos (piae uniones) ir tt.

Kas yra tretininkai, visiems gerai žinoma. Brolijos vadinasi tos sodalicijos, kurių tikslas yra viešas kultas (cultus publicus). Pavyzdžiai — Šv. Sakramento, Krikščioniškojo Mokslo, Šv. P. Marijos Karmelitų Škaplieriaus brolijos ir t. t. Pamaldžios sąjungos vadinasi tos asociacijos, kurių tikslas yra pamaldumas arba antagamtinė labdarybė (opus pietatis et caritatis). Jų pavyzdys — šv. Vincento a Paulo, Apaštališkosios Maldos, Krikščioniškosios Šeimos sąjungos ir tt. Jeigu pamaldi sąjunga yra organizuota, atsieit, turi valdybą, tai vadinasi sodalicija.

Katalikų akcijos organizacijos yra tos katalikiškos draugijos, kurios pridera prie Katalikų Veikimo Centro. In specie nekalbėsime.

Religinė akcija ir katalikų akcija skiriasi labiausiai šiuo:

1) Tikslu. Religinės akcijos tikslas yra religinis, būtent, Dievo kultas (privatinis ar viešas) ir individualinis asmens tobulinimas ar šventumas. O vyriausias ir bendras (supremus et generalis finis) katalikų akcijos tikslas yra „Instaurare omnia in Christo“ (visa atnaujinti Kristuje) arba visuomenės christianizacija. Be to, katalikų

[1]) Vz. Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatymas, 1925 m. 13 lapkr. („Vyriausybės Žinios“, n. 221 [1926] eil. 1443).

akcija gali turėti ir turi daug kitų dalinių ir betarpiškų (particulares et immediati fines) tikslų. Jie galimi pavadinti specifikiniais tikslais. Svarbieji jų yra šie: šeimos christianizacija, mokyklos christianizacija, spaudos christianizacija, visuomenės dorovės apsaugojimas, Bažnyčios teisių ir laisvės gynimas, krikščioniškas sprendimas socialinių klausimų, valstybių įstatymų ir įstaigų christianizacija ir tt. Galop, pati christianizacija yra religinis dalykas. Todėl katalikų akcijos tikslas vis dėlto yra iš esmės religinis. Tik, taip ji vadinant, geriausia dar pridėti „ir visuomeninis". Tada katalikų akcijos tikslas galutinai galimas formuliuoti ir formuliuojamas „religinis ir visuomeninis". Paskutinysis dalykas eina specifikine diferencija arba specifikiniu skirtumu.

2) Priemonėmis. Religinės akcijos priemonės yra stačiai religinės, pav., sakramentai, sakramentalijos, malda, pamaldos ir tt. O katalikų akcijos priemonės yra ir religinės, ir nereliginės, visuomeninės ir tt., pav., spauda, mokykla, auklėjimas, viešos konferencijos, paskaitos ir tt.

Religinė akcija ir katalikų akcija viena antrai padeda ir viena antrą papildo.

3. I str. XXV tikriausiai, be abejojimo, įeina visos tos religinės akcijos ir kitos katalikiškos draugijos, kurios pridera prie Katalikų Veikimo Centro. Nes Katalikų Veikimo Centro tikslas yra religinis, eina principaliniu arba pirmučiausiu tikslu, Centras priklauso vietos ordinaro ir pačios draugijos pridera prie katalikų veikimo. Todėl ir Lietuvos Vyskupų konferencija, 1928 m. 1 vas., sako: „Katalikiškoms draugijoms vadovauti įsteigta yra Katalikų Veikimo Centras. Žinote ir patys, kaip dabartinis Šventasis Tėvas Pijus XI aukštai įvertina katalikiškąją akciją, kaip jąja rūpinasi, kad ji visur katalikuose klestėtų; net mūsų Konkordate jos veikimo laisvė yra garantuota [1])".

4. Str. XXV kalbamoji visiška draugijų laisvė kurtis ir veikti reiškia: 1) galima kurti be valstybės leidimo ir įstatų patvirtinimo ir 2) galima veikti ir daryti susirinkimai taip pat be valstybės leidimo. Tik nesusipratimams išvengti ir visuomenės tvarkai išlaikyti valstybė vis dėlto gali reikalauti, kad, tokiai draugijai įsikūrus ar jai susirenkant, būtų pranešama tam tikrai vyresnybei. Jeigu valstybė leidimų ar pranešimų nereikalauja iš kitų arba šiaipjau teisių draugijų, tai net nė to nereikia ir tt.

5. Tikybinėms organizacijoms ir brolijoms leido laisvai kurtis taip pat Lietuvos Valstybės Konstitucija, (sen.) n. 83. O jos n. 17 sako: „Piliečiams laidojama draugijų ir sąjungų laisvė, jei jų tikslas ir vykdomosios priemonės nėra priešingos baudžiamiesiems įstatymams".

Str. XXVI.

Atšaukiami visi tie visuotiniai ir daliniai Bažnyčios ir Lietuvos valstybės įstatymai, įsakymai ir dekretai, kurie prieštarauja Lietuvos

[1]) „Tiesos Kelias", (ofic. dal.) n. 2 (1928) 28.

konkordatui. Atbulai, tebeturi galią tie visuotiniai ir daliniai Bažnyčios ir Lietuvos valstybės įstatymai, įsakymai ir dekretai, kurie sutinka su Lietuvos konkordatu (yra pagal konkordatą) ar neprieštarauja Lietuvos konkordatui (yra greta konkordato). Todėl tebeturi galią, pav., šie Lietuvos valstybės įstatymai: 1) Baudžiamojo Proceso str. 1013, kur, valstybės teisiui baudžiant už bigamiją, pirma pačią bigamiją turi išspręsti dvasinis tribunolas; 2) Sv. Z., X 1 str. 72[1], XI str. 64 ir k., kur dvasinis tribunolas sprendžia krikščionių jungtuvių tikrumo, gimimo, išskyrimo, dvasiškių bažnytinių turtų bylas ir t.t.; 3) Civilinio Proceso str. 1337 (kur valstybės teismas sprendžia moterystės šalių ar jų vaikų asmens ir turto teisės bylas), str. 1345[1] (valstybės teismas sprendžia teisiai išskirtos nekaltosios šalies ir vaikų išlaikymo bylas ir tt.), str. 1460[1] — 1460[7] (valstybės teismas sprendžia vaikų įteisinimo bylas) ir t. t.; 4) 1922 m. 15 vas. žemės reformos įstatymas, kur pasakyta, jog „katalikų Bažnyčios turtų nusavinimas gali įvykti, atsižiūrint į kanonų teises".

Be to, nei Bažnyčia nei Lietuvos valstybė negali išleisti tokių įstatymų, įsakymų ir dekretų, kurie prieštarautų bet kuriam Lietuvos konkordato staipsniui ir tt.

Str. XXVII.

Šis straipsnis, kaip ir str. XXII—XXIII, rodo, kad Lietuvos konkordatas žadamas plėsti.

Str. XXVIII.

Lietuvos konkordato ratifikacijos dokumentais pasikeista, kaip jau sakėme, Romoj 1927 m. 10 gruod. Nuo tos dienos konkordatas įgijo galią.

139. Palyginimas Lietuvos konkordato su Lenkijos konkordatu. — Paminėtina, kad Lietuvos konkordatas yra labai panašus į Lenkijos konkordatą. Todėl verta juodu palyginti su vienas antru. Ir tai:

1) Kai kurie Lietuvos konkordato straipsniai stačiai žodis žodin sutinka su Lenkijos konkordatu. Tai str. VI, XII (priesaika), XIX (Lenkijos konkordato str. XXI), XX (Lenkijos konkordato str. XXII) ir XXVI (Lenkijos konkordato str. XXV).

2) Daug Lietuvos konkordato straipsnių tik vienu kitu dažniausiai neesminiu žodžiu ar dalykėliu tesiskiria nuo Lenkijos konkordato. Jie yra šie: I, II, VIII, XI, XVI (Lenkijos konkordato str. XV) ir XVIII (Lenkijos konkordato str. XIX).

3) Lietuvos konkordatas visai tesiskiria nuo Lenkijos konkordato šiais straipsniais: XIII nn. 3—4 (taikinimas kan. 1381), n. 5 ir t. t., XIV, XV, XXI (Lenkijos konkordato str. XXIII), XXII (Lenkijos konkordato str. XXIV) ir XXIV.

4) Lenkijos konkordatas taip pat turi savotiškumų, palyginus su Lietuvos konkordatu. Štai jie: a) Lenkuose gyvens Apaštališkojo

Sosto nuncijus, o Vatikanui siunčiamas Lenkijos ambasadorius (str. III). b) „Brachium saeculare" tiesiama taip pat kitais teisių atvejais (str. IV). c) Per visuotinę karo mobilizaciją kunigai šaukiami sanitarais (str. V). d) Skiriamas karo vyskupas (str. VII). e) Bažnyčios ir koplyčios turi būti statomos, pakeičiamos ir taisomos statybos ir paminklų technikos ir dailės įstatymais ir kiekvienoj vyskupijoj turi būti senovės meno komisija (str. XIV). f) Klebonais, be Lietuvos konkordato atvejų, negali būti tie asmens, kurie teologijos mokslus nėra išėję Lenkijos ar šv. tėvo mokyklose (str. XIX). g) Jeigu dvasiškis veiktų prieš valstybės saugumą, tai tam tikras ministeris praneša vietos ordinarui. Paskutinysis drauge su ministeriu ieško priemonių. Nepasisekus Apaštališkasis Sostas ir Lenkijos vyriausybė skiria katra po du asmenis dalykui galutinai likviduoti (str. XX). h) Pamokslų, pridedamųjų pamaldų ir mokyklų tikybos dėstymo kalba bus ta, kur buvo konkordato įsiteisėjimo metu. Paskiau tai pakeisti tegali vyskupų kongresas (str. XXIII). i) Leidžiamos nusavinti bažnytinės ir vienuolynų žemės. Vyskupui, kapitulai, kunigų seminarijai ir vienuolynui paliekama po 180 hektarų, o parapijų ir paprastosioms beneficijoms — po 15–30 hekt. Jeigu kunigų seminarija visai neturi atskirų žemių ir nusavinama vyskupo žemė, tai šis gali seminarijai duoti 180 hekt. nusavinamosios žemės. Už nusavintąją bažnytinę žemę Lenkijos vyriausybė atsiteis tiek pat, kiek ir kitiems privatiniams asmenims tokiais atvejais (str. XXIV). k) Konkordatas įgyja galią, praslinkus dviem mėnesiams po ratifikavimo dokumentų pasikeitimo (str. XXVII). l) Priedas plačiai įvardija dvasiškių algas ir tt.

4. Draugijos.

140. Medžiaga. — 1. Klausimo pastatymas, 2. Katalikiškos ir nekatalikiškos draugijos, 3. Draugijų istorija, 4. Teisė organizuotis, 5. Bažnyčia ir draugijos, 6. Valstybė ir draugijos ir 7. Katalikai ir draugijos.

141. Klausimo pastatymas. — Čia nekalbėsim apie draugijų sąvoką. Nekalbėsim apie jų padalinimą. Nes apie tai jau kalbėjom aukščiau (nn. 7—8). Iš šių dalykų tik paliesime katalikiškų ir nekatalikiškų draugijų sąvoką ar padalinimą.

142. Katalikiškos ir nekatalikiškos draugijos. — 1. Esminės katalikiškos draugijos žymės yra šios:

1) Darbas dirbiamas katalikų tikybos ir dorovės dėsniais. Tai pasakytina taip objekto, taip būdo arba metodo atžvilgiais. Objekto atžvilgiu — katalikiškai tvarkomi tie dalykai, kurie susiduria su tikėjimu ar dorove arba stačiai yra dvasiniai ar su dvasiniais susiję. Metodo atžvilgiu — visi dalykai yra tvarkomi tuo būdu, kur šiaip jau įsako laikytis katalikų tikyba.

Kalbamųjų dalykų pamatas yra šis:

a) Katalikai turi katalikiškai tvarkyti taip privatinį, taip viešą arba visuomeninį gyvenimą. Todėl šv. tėvas Leonas XIII sako:

„Negalima vienos priedermių formos laikytis privatiškai, kitos viešai, atsieit, privatiniame gyvenime klausyti Bažnyčios valdžios, o viešame gyvenime ji atmesti. Nes tai būtų padoraus ir nepadoraus dalyko laikymas tuo pačiu ir žmogaus perkirtimas į dvi dalis. O juk žmogus, atbulai, turi būti vienodas ir jokiame dalyke ir jokioj gyvenimo rūšy nenutolti nuo krikščioniškų dorybių“[1]). Šv. tėvas Pijus X rašo: „Visų pirma, skelbiame tai, kad visi katalikai taip privatiniame, taip visuomeniniame ir viešame gyvenime šventai ir tikrai turi tvirtai laikytis krikščioniškos tiesos dėsnių, paskelbtų katalikų Bažnyčios magisterijos ir juos be baimės išpažinti... Vadinasi, ką tik krikščionis dirba, net pasauliniuose dalykuose, negali apleisti antagamtinės gerovės ir krikščioniškos išminties įsakymu turi visa sutaikinti su vyriausia gerove, paskučiausiu tikslu“[2]). Šv. Tėvas Pijus XI sako: „Bažnyčia, Dievo įgaliota ir įsakyta, moko, kad visi taip vieši ir privatiniai, taip atskirų ir organizuotų žmonių veiksmai turi sutikti su amžinais Dievo įstatymais“[3]). Net Dante kemša į pragarą tuos, kurie „bažnyčioj būna su šventaisiais, o smuklėj su ėdūnais“[4]).

b) Šv. tėvas Leonas XIII sako: „Svarbiausia — tebūna bendra ir nuolatinė taisyklė taip steigti ir tvarkyti darbininkų sąjungos, jog būtų sėkmingiausiai ir lengviausiai pasiektas jų tikslas, kur atskiri asmens iš draugijos ieško, kiek galėdami, kūno, dvasios ir šeimos naudos. O aiškus yra tas dalykas, kad svarbiausiu punktu turi eiti religiškas ir morališkas tobulėjimas: tuo būdu visai turi būti tvarkomas socialinis gyvenimas. Kitaip jos (draugijos) išsigims į kitą formą ir virs mažne tokiomis pat draugijomis, kurios į tikybą visai nežiūri, ir nedaug teduos naudos“[5]). „Geidžiama, kad

[1]) Ep. encycl. „Immortale Dei“, 1 nov. 1835: „Non licere aliam officii formam privatim sequi, aliam publice, ita scilicet, ut Ecclesiae auctoritas in vita privata observetur, in publica respuatur. Hoc enim esset honesta et turpia coniungere, hominemque secum facere digladiantem, cum contra debeat sibi semper constare, neque ulla in re ullove in genere vitae a virtute christiana deficere“.

[2]) Ep. „Singulari quadam“, 24 sept. 1912: „Primo loco edicimus catholicorum omnium officium esse et quidem in consuetudine vitae tum privata tum communi et publica sancte inviolateque servandum, tenere firmiter profiterique non timide christianae veritatis principia, Ecclesiae catholicae magisterio tradita... Videlicet quidquid homo christianus agat, etiam in ordine rerum terrenarum, non ei licere bona negligere quae sunt supra naturam, immo oportere, ad summum bonum, tamquam ad ultimum finem, ex christianae sapientiae praescriptis, omnia dirigat“.

[3]) Litt. encycl. „Ubi arcano“, 23 dec. 1922: „Una enim divino mandato iussuque docet Ecclesia ad aeternam Dei legem omnia debere homines exigere, quaecumque ipsi agant, publice aeque ac privatim, singuli pariter ac societati coniuncti“.

[4]) Inf. 22—15: „Nella chiesa co'santi, ed in taverna co'ghiottoni“.

[5]) Litt. encycl. „Rerum novarum“, 15 maii 1891: „Ad summam rem quod spectat, haec tamquam lex generalis ac perpetua sanciatur, ita constitui itaque gubernari opificum collegia oportere, ut instrumenta suppeditent aptissima maximeque expedita ad id, quod est propositum, quodque in eo consistit ut singuli e societate incrementum bonorum corporis, animi, rei familiaris, quod potest, assequantur. Perspicuum vero est, ad perfectionem pietatis et morum tamquam ad

draugijos daugintųsi, kad tik tikyba būtų jų vadovė ir parama“[1]). „Štai priežastis, kodėl, ragindami katalikus kurti sąjungas bei panašias įstaigas liaudies gerovei kelti, Mes visada lygiai primindavome, kad visa tai būtų daroma su tikėjimo dvasia, tikėjimui padedant ir vedant“[2]). Šv. tėvas Pijus X rašo, kad katalikai, susidėję net į autonomiškas draugijas, „visada išstato Kristaus vėliavą ir tuo pačiu išstato Bažnyčios vėliavą. Todėl pritinka, kad paskutinioji būtų gaunama iš Bažnyčios rankų“[3]). „Jeigu kalbėsim apie darbininkų draugijas, tai nors jos siekia pasaulinę narių gerovę, vis dėlto labiausiai girtinos ir tinka tikrai ir rimtai narių gerovei pasiekti tos, kurios yra labiausiai paremtos katalikų tikyba ir Bažnyčią laiko vadove“[4]). Šv. Tėvas Pijus XI rašo: „Bažnyčios valdžia negali nesiinteresuoti tomis draugijomis (ekonominėmis ir profesinėmis), bet net turi sėkmingai kelti jas ir padaryti tai, kad jos būtų persi sunkusios krikščioniškų dėsnių ir mokslo“[5]). Kongregacija Concilii sako: „Bažnyčia nori, kad profesinės draugijos būtų steigiamos ir vedamos krikščioniško tikėjimo ir dorovės dėsniais“[6]).

2) Nariai — katalikai. Nes:

a) Kitaip negalima įvykdyti pirmosios katalikiškų draugijų žymės — vienas norės vieno, kitas kito dalyko, vienas vienaip, kitas kitaip ir tt.

b) Seniai žinoma yra ta tiesa, jog su kuo sutapsi, toks ir pats tapsi.

c) Šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Katalikai su katalikais turi dėtis į draugijas, kas labai svarbu tikėjimui išlaikyti“ [7]). Kongrega-

---

causam praecipuam spectari oportere: eaque potissimum causa disciplinam socialem penitus dirigendam. Secus enim denegerarent in aliam formam eique generi collegiorum, in quibus nulla ratio religionis haberi solet, haud sane multum praestarent“.

[1]) Litt. ep. „Permoti Nos“, 10 iul. 1895.

[2]) Encycl. „Graves de communi“, 18 ian. 1901: L. Bistro vertimas, Apie visuomeninį darbą, Kaunas 1928, 37.

[3]) Encycl. „Il fermo proposito“, 11 giul. 1905: „alzano sempre la bandiera di Christo per ciò stesso alzano la bandiera della Chiesa, ed è quindi conveniente che la ricevano dalle mani della Chiesa“.

[4]) Ep. „Singulari quadam“, 24 sept. 1912: „Iam quod ad societates operariorum attinet, quamquam iis propositum est commoda huius vitae comparare sociis, tamen maxime probandae, aptissimaeque omnium ad veram solidamque sociorum utilitatem illae sunt habendae, quae praecipue religionis catholicae fundamento constitutae sunt et Ecclesiam aperte sequuntur ducem“.

[5]) Lett. „Il lieto annunzio“, 16 nov. 1929: „L'autorità ecclesiastica non può disinteresarsi di queste organizzazioni, ma deve far sentire anche ad esse il suo benefico influsso, e far si che si ispirino ai principii cristiani o agli insegnamenti della Chiesa“.

[6]) S. C. C., litt. ad Episcopum Insulensem (de Lille), 5 iun. 1929: „L'Eglise vent que les associations syndicales soient établies et régies selon les principes de la Foi et de la Morale chrétienne“.

[7]) Ep. „Longinqua oceani“, 6 ian. 1895: „Imo vero, quod est ad fidei incolumitatem conducibile; malle catholici debent cum catholicis congregari“.

cija Concilii sako: „Bažnyčia nori to, kad profesinės draugijos būtų steigiamos katalikams“ [1]).

Išimtis — vienas kitas nepavojingas nekatalikas vis dėlto galimas priimti į katalikišką draugiją, nes nedidelė čia bėda.

3) Vadai — geri ir praktikuoją katalikai. Nes:

a) Nekatalikas ar blogas katalikas nežinos, nemokės, nesugebės ir stačiai nenorės katalikiškai tvarkyti draugijos. Tai prieštarauja pirmajai kalbėtajai katalikiškos draugijos žymei.

b) Vado dvasia ar pavyzdys užkrečia narius. Geras pavyzdys — gerai, blogas—blogai.

c) Šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Jeigu kurią draugiją tvarko neteisingi asmens, ne tikybos bičiuliai ir jų aklai klausoma, tai ji daug gali viešai ir privatiškai pakenkti, tik nieku gyvu ne gera padaryti... Susidėjusieji į draugiją savo vadais terenka kunigus ar dorovingus ir autoritetingus pasaulininkus: jų patariami, tesirūpina padaryti tai, ko reikia enciklikoj *Rerum novarum* Mūsų nurodytais dėsniais“ [2]). Šv. tėvas Pijus X sako: „Tik tada galėsime sugrąžinti J. Kristų šeimai ir visuomenei, kai mes patys Jį suformuosime savy. Ir todėl tie, kurie yra pašaukti vadovauti ir katalikiškai veikia, turi būti tvirčiausi katalikai—katalikai labdaringi, tvirtų dorybių, gerų įpročių ir taip skaistaus gyvenimo, jog visus pavergtų paveikslu“ [3]).

4) Priklausyti Bažnyčios.

Vienos iš katalikiškų draugijų priklauso Bažnyčios stačiai, kitos bent nestačiai (n. 142,2). Pirmosios — tikybinės ir Katalikų Veikimo (Lietuvoj—Katalikų Veikimo Centro) nariai. Tikybinių draugijų priklausomumo pamatas yra jų dvasiškumas—dvasiniai dalykai priklauso Bažnyčios. Bažnyčios taip pat stačiai priklauso Katalikų Veikimo draugijos dėl to, kad jo tikslas yra sukrikščioninti visuomenė Tai padaryti tegalima katalikų tikybos ir dorovės dėsniais, katalikiškomis priemonėmis ir t. t. O tokie dalykai pridera Bažnyčios. Antrosios yra visos kitos draugijos. Nes jos Bažnyčios priklauso tikėjimo ir dorovės atžvilgiais. Be to, šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Dar kartą ir visai rimtai priminame tai, jog atskiri asmens ir draugijos turi atsiminti tai, kad veikdamos turi visai pasiduoti vys-

[1]) S. C. C., litt. ad Episcopum Insulensem, 5 iun. 1929: „L'Eglise veut que les Associations syndicales suscitées par des catholiques pour catholiques se constituententre catholiques“.

[2]) Ep. „Longinqua oceani“, 6 ian. 1895: „Si qua igitur societas est, quae a personis regatur non recti tenacibus, non religioni amicis, eisque obnoxie pareant, obesse plurimum publice et privatim potest, prodesse non potest... Sibi vero inter se conglobatis praeesse sacerdotes aut laicos probos atque auctoritate graves iubeant; iisque consilio praeeuntibus, consulere ac perficere... nitantur quod expedire rationibus suis videatur, ad normam potissimum praeceptorum, quae nos litteris encyclicis *Rerum novarum* consignavimus“.

[3]) Encycl. „Il fermo proposito“, 11 giul. 1905: „Solo quando avremo formato Gesù Christo in noi, potremo piu facilmente ridonarlo alla famiglie, alla società. E però quanti sono chiamati a dirigere e si dedicano a promuovere il movimento cattolico devono essere cattolici a tutta prova: di pietà vera, di maschie virtù, di puri costumi e di vita cosi intemerata che tornino a tutti di esempi efficace“.

kupų autoritetui. Teneapsigauna bet kurie karštesnių artimo meilės pasiryžimų asmens; nes uolumas, kurs neigia reikiamą klusnumą, nėra tikras, neduoda patvarios naudos ir nėra mielas Dievui. Dievas gėrisi tais, kurie, išsižadėdami savo nuomonės, klauso Bažnyčios valdytojos, lyg paties Dievo. Jiems Dievas su noru padeda net sunkiausiomis valandomis ir reikale įprastai veda sumanytoją prie pageidaujamų rezultatų“ [1]). „Tas veikimas, kurs principališkai siekia atnaujinti ir pavaryti į priekį krikščionišką kultūrą Kristuj ir sudaro Katalikų Veikimą, nieku būdu negali dėtis esąs nepriklausomas Bažnyčios valdžios patarimų ir tvarkymo“. Toliau tas pat šv. tėvas sako, jog katalikai, susidėję net į autonomiškas draugijas, „visada išstato Kristaus vėliavą ir tuo pačiu išstato Bažnyčios vėliavą.! Todėl pritinka, kad paskutinioji būtų gaunama iš Bažnyčios rankų kad Bažnyčia prižiūrėtų nesuterštą gerą jų vardą ir katalikai, klusnūs ir mieli sūnūs, pasiduotų motyniškai Jos priežiūrai“ [2]). Šv. tėvas Pijus X rašo: „Bet kurie jo (krikščionies) veiksmai, būdami geri ar blogi dorovės atžvilgiu, atsieit, sutikdami ar nesutikdami su įgimtąja teise ir pozityviais Dievo įstatymais, priklauso Bažnyčios sprendimo ir jurisdikcijos“ [3]). Šv. Tėvas Pijus XI, tvirtindamas Italijos Katalikų Veikimo statutą, per savo sekretorių kard. P. Gasparri pasakė, jog bet kurios formos organizuotų katalikų veikimas turįs turėti „Bažnyčioj savo tvarkymosi centrą“ [4]). Kitur Jis sako: „Visas katalikų veikimas turi būti artimuose priklausomumo santykiuose su herarchija, kur reikia gerbti ir sūniškai klausyti vyskupų ir šv. tėvo“ [5]). „Bažnyčios valdžia negali nesiinteresuoti tomis draugijomis (ekonominėmis ir profesinėmis) ir net turi sėkmingai kelti jas ir padaryti tai, kad jos būtų persisunkusios krikščioniškų dėsnių ir mokslo“ [6]).

---

[1]) Encycl. „Graves de communi“, 18 ian. 1901: L. Bistro vertimas. Apie visuomeninį darbą, 43.

[2]) Encycl. „Il fermo proposito“, 11 giul. 1905: „Le opere che... sono precipuamente instituite a ristorare e promuovere in Christo la vera civiltà christiana, e che constituiscono l'azione cattolica, non si possono in nessun modo concepire independenti dal consiglio e dall'alta direzione dell'autorità ecclesiastica... Alzano sempre la bandiera di Christo per ciò stesso alzano la bandiera della Chiesa, ed è quindi conveniente che la ricevano dalle mani della Chiesa; che la Chiesa ne vigili l'onore immaculato, e che a questa materna vigilanza i cattolici si sottomettano, docili ed amorevoli figlioli“.

[3]) Ep. encycl. „Singulari quadam“, 24 sept. 1912: „Omnes autem actiones eius, quatenus bonae aut malae sunt in genere morum, id est cum iure naturae et divino congruunt aut discrepant, iudicio et iurisdictioni Ecclesiae subesse“.

[4]) Lettera al Presidenti della Giunta Centrale dell' Azione Cattolica, 2 ott. 1923: „Nella Gerarchia Ecclesiastica il loro centro disciplinare“.

[5]) Discorso agli Assistenti Ecclesiastici della Società della Gioventù Cattolica Italiana, del sett. 1925: „Tutta l'Azione Cattolica deve essere in intimo rapporto di subordinazione con la Gerarchia, subordinazione che si esplica nell ossequio e nell obbedienza filiale ai vescovi e al papa“.

[6]) Lett. „Il lieto annunzio“, 15 nov. 1929: „L'autorità ecclesiastica non può disinteresarsi di queste organizzioni, ma deve far sentire anche ad esse il suo benefico influsso, e far si che si ispirino ai principii christiani o agli insegnamenti della Chiesa“.

5) Lietuvoj! pagal Lietuvos Vyskupų direktyvas Katalikų Akcijai Lietuvoje, 1930 m. 23 spal., „kiekviena organizacija, kuri nori vadintis katalikiška, „turi", pirma, „savo įstatuose garbingoje vietoje turėti straipsnį, kuris sako, kad organizacijos nariai turi būti praktikuoją katalikai", antra, „gauti iš Vyskupo savo įstatų patvirtinimą", trečia, „prisiimti į savo valdybos pilnateisius narius Vyskupo skiriamą dvasios vadą, kuris yra organizacijai Vyskupo atstovu ir turi veto teisę tikybos ir doros dalykuose", ketvirta, „patiekti savo dvasios vadui metinės apyskaitos vieną egzempliorių", penkta, priklausyti prie Katalikų Veikimo Centro arba gauti Vyskupo dekretą, kad „organizacija yra pripažinta katalikiška" [1]).

2. Jeigu kuriai draugijai trūksta kalbėtųjų žymių, tai yra nekatalikiška.

Skyrium dar pažymėsime tai, kad nekatalikiškos yra tos draugijos, kurios sakosi tesilaikančios krikščionių tikybos dėsnių. Nes bendros krikščionių tikybos nėra — tėra pravoslavų, liuterių, kalvinų ir t. t. Jos dar viena kitai prieštarauja: ką viena teigia, tai kita neigia ir t. t. Be to, gyvenime remtis tegalima tikra tikyba. O ji tėra ir tegali būti viena. Tai katalikų tikyba. Todėl tos draugijos, kurios remiasi tarytum bendra krikščionių tikyba arba neįvardija atskiros krikščionių tikybos, savo vadovės, yra netikybiškos ar antitikybiškos ir iš tiesų dažniausiai prieštikybiškos ir t. t.

Taip pat nekatalikiškos yra tos draugijos, kurios sakosi tesilaikančios krikščioniškos dorovės arba etikos ar jos dėsnių, pagrindų ir t. t. Nes krikščioniška etika turi būti paremta atskira krikščionių tikyba. O bendros krikščionių tikybos nėra, kaip ką tik kalbėjome. Todėl nieku gyvu negali būti nė bendros krikščioniškos dorovės arba etikos. Tėra pravoslavų, protestantų ir t. t. etikos. Be to, katalikai tegali sekti katalikų tikybą ir laikytis katalikiškos dorovės. Kalbamosios draugijos yra be spalvos, neturi jokios etikos arba yra be etikos ir t. t.

143. Draugijų istorija. — Pati katalikų Bažnyčia yra tam tikra draugija.

Pirmaisiais amžiais dėl persekiojimo Bažnyčia kartais prisidengdavo laidotojų draugijos vardu (collegium tenuiorum arba funeraticiarum, associatio funeriorum). Tuo būdu romėnų teisėmis Bažnyčia galėdavo turėti savo turtų (n. 42).

Be to, Bažnyčia nuo senų senovės kuria ar ragina kurti įvairias dvasines ir kitas draugijas. Tai įvairios vienuolijos, brolijos, sodalicijos, kongregacijos ir t. t.

Viduriniais amžiais draugijoms buvo duota laisvė. Tik visos draugijos turėjo dvasinį pamatą ir buvo tikybiškos spalvos. Tai

[1]) „Tiesos Kelias", (of. dal.) n. 11 (1930) 184; plg. Lietuvos bažnytinės provincijos Arkivyskupas ir Vyskupai, laiškas katalikams, 1928 m. 14 lapkr. („Tiesos Kelias", [ofic. dal.] n. 12 [1928] 186).

pasakytina labiausiai apie ūkio, pirklių ir pramonininkų draugijas, cechus ar brolijas.

Skyrium vieną kitą žodį pasakysim apie vidurinių amžių cechus. Tai verslo ir meisterių arba tos pat profesijos asmenų draugijos. Cechai gimė apie 1000 m. Jų tikslas buvo ginti ekonomijos, politikos ir visuomenės narių reikalai. Cechai daug ekonomiškos naudos davė nariams. Nes jie, be kitko, rūpinosi teisingai paskirstyti darbą, išnaikinti ar bent sumažinti nesveiką konkurenciją, nutarti darbo atpildą, bendrai gauti medžiagą, padėti nariams ligoj, varge ir t. t. Kalbamosios draugijos taip pat turėjo daug visai politiškos reikšmės; nes viešame gyvenime dalyvauti ir būti valdininkais tegalėjo tie, kurie vertėsi tam tikru verslu ar bent buvo įsirašę į tam tikrą verslą. Cechai savo dvasia, bendru tikslu ir iš dalies santvarka yra šiandienykščių katalikiškų draugijų pirmatakas. Prancūzų revoliucija, prisidengusi visuomenės laisve, mirtinai sužeidė cechus: jie uždaryti 1789 m. 4 rugp., o prancūzų konstituanta 1791 m. 14 birž. net uždraudė juos bet kuria forma atnaujinti. Paskiau cechai buvo uždaryti taip pat kituose kraštuose. Galutinai jie mirė 1884 m.

XV amž. Italijoj buvo įkurtos labdarių kasos (monti di Pietà, kur dar vadinosi monti di Christo, depositi apostolici). Tai padarė pranciškonis P. Michele 1462 m. Perugijoj. Paskiau kalbamąsias draugijas labai platino pranciškonis P. Bernardino da Feltre. Labdarių kasas rėmė šv. tėvai Inocentas VIII ir Leonas X, Laterano susirinkimas V, Tridento susirinkimas ir t.t. Labdarių kasų tikslas buvo duoti ar skolinti pinigai už mažiausius procentus. Paskutinieji buvo tik išlaidų rekompensata.

Valstybės absoliutizmas daug susiaurino draugijų gyvenimą ir XIX amžiaus liberalizmas sunaikino vidurinių amžių draugijas. Paskutiniaisiais laikais vėl gimė kitos draugijos, būtent, politinės, finansinės, ekonominės, kultūros ir t.t.

144. Teisė organizuotis. — Dėtis į draugijas galima įgimtąja teise, pozityviais Dievo įstatymais, bažnytinėmis teisėmis ir valstybių įstatymais.

Ir tai:

1) Dėtis į draugijas galima įgimtąja teise. Nes:

a) Žmogus vienas pats negali patenkinti visų materialinių ir dvasinių, arba intelektualinių ir moralinių savo įgimties reikalų. Be kitų jis visai negali tinkamai gyventi ar bent labai blogai tegyventų. Jo protinga įgimtis skurs ir moralinės galios džius. Tai negerovei pašalinti padeda draugijos. Čia sudedama daug rankų ar protų į krūvą ir padirbiamas vieno nepakeliamas darbas ir t. t. Todėl žmogus ir vadinasi animal sociale. Didelė nesąmonė būtų tai, kad gamtos Autorius, padaręs žmogų lyg nebaigtą, būtų neleidęs jam vartoti reikiamų priemonių būtiniems reikalams pasiekti.

Žmonės turi daug visai bendrų reikalų. Jie taip pat turi savo pačių reikalų. Paskutinieji pareina nuo visuomenės būklės ar

teisių sielos aspiracijų, pav., vieni reikalai yra artistų, kiti pirklių, treti ūkininkų, darbininkų ir t. t. Visai bendriesiems reikalams atlikti dedamasi į šeimą ir valstybę. Bet nei šeima nei valstybė negali patenkinti visų teisių ir įvairių savo narių troškimų. Atskiras žmogus pats juo labiau negali visai ar bent pakankamai patenkinti savo reikalų. Todėl žmogus natūrališkai mato linkęs ir net spiriamas esąs sudėti savo energiją į krūvą su kitais, kurie yra tokiame pat ar panašiame reikale arba yra tokios pat ar artimos profesijos, idealo ir t. t. Į krūvą sudėtos individų galios, padaro naują kolektyvišką jėgą ar galią. Paskutinioji jau gali nugalėti žmogaus kliūtis ir žmogų patenkinti.

Žmogaus neužtektinumas yra įgimtas. To trūkumo nekenčia žmogaus įgimtis. Tai rodo, jog paskutinysis dalykas taip pat yra įgimtas. Jo išėjimas tėra vienas, būtent, draugijos. Taigi, organizuotis žmogui yra įgimta.

b) Žmogui įgimta tobulintis. Tai daryti įsako net įgimtoji teisė. Jeigu žmogus pats negali patenkinti visų savo reikalų, tai juo labiau vienas negali išsitobulinti. Tas pats ir dėl to pat pasakytina apie šeimą ir valstybę — negali visai ištobulinti žmonių. Tai padaryti tegali žmogus, susidėjęs su kitais į krūvą, į organizacijas. Pačios žmogaus įgimties, kaip sakėme, įsakyta tobulintis. Todėl taip pat pačios įgimties įsakytomis laikytinos yra tos priemonės, kurių reikia kalbamajam dalykui pasiekti. Taigi, draugijos yra įgimtosios teisės.

c) Žmogus natūrališkai yra linkęs kitiems padėti, kitų gailėtis, su kitais santykiauti, kitiems savo idejas papasakoti, su kitais pasidalinti savo mintimis ir t. t. Tai žmogaus sociališkumo ar draugiškumo žymės. Nesąmonė būtų tai, kad gamtos Autorius būtų davęs kalbamųjų savumų ir nebūtų leidęs glaudžiau susiartinti arba dėtis į draugijas.

d) Kuriamos draugijos. Jos duoda labai daug privatiškos ir visuomeniškos, materiališkos ir morališkos naudos. O visuotiniai naudingi dalykai pridera prie žmogaus įgimties. Taigi, dėtis į draugijas įgimta.

e) Šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Žinomas žmogaus silpnumas žmogų verste verčia ieškoti kitų pagalbos... Šis natūrališkas linkimas verčia žmogų dėtis į valstybę. Lygiai žmogus turi dėtis į kitas draugijas, mažutes, tiesa, ir netobulas, bet vis dėlto draugijas... Nes dėtis į privatines draugijas žmogui leidžia įgimtoji teisė“ [1]).

---

[1]) Litt. encycl. „Rerum novarum“, 15 maii 1891: „Virium suarum explorata exiguitas impellit hominem atpue hortatur, ut opem sibi alienam velit adiungere... Hac homo propensione naturali sicut ad coniunctionem ducitur congregationemque civilem, sic et alias cum civibus inire societates expetit, exiguas illas quidem nec perfectas, sed societates tamen... Privatas enim societates inire concessum est humanae naturae“.

2) Dėtis į draugijas galima pozityviais Dievo įstatymais. Nes:

a) Jau S. Įstatymas ne tik leidžia, bet dar pataria organizuotis arba dėtis į geras draugijas. Be kitko, Ekli sako: „Geriau būti dviem drauge, nekaip vienam: nes turi naudą iš savo draugijos: jeigu vienas pergrius, tai antrasis parems: bėda vienam, nes kai pargrius, nebebus kam pakelti“ [1]). Patarl.: „Brolis brolio šelpiamas yra lyg stiprus miestas“ [2]).

b) Kristus giria žmogaus solidariškumą. Paskutinysis yra organizacijos siela. Be to, Kristus pats įkūrė visuotinę draugiją, Bažnyčią.

3) Dėtis į draugijas galima bažnytinėmis teisėmis. Nes Bažnyčia nuo pat savo pradžios leidžia organizuotis, remia, giria ir pati kuria geras draugijas. Be to, Kodeksas I. C., kan. 684 rašo: „Girtini yra tie tikintieji, kurie rašosi į Bažnyčios įkurtas ar bent patariamas draugijas“ [3]). Ne be reikalo Lietuvos konkordate, str. XXV, išsilygtas šis dalykas: „Valstybė duos pilną laisvę kurtis ir darbuotis draugijoms, kaipo Katalikų Akcijos nariams, siekiantiems pirmučiausiai religinio tikslo ir esantiems Vyskupo žinioje“ [4]).

4) Dėtis į draugijas leidžia valstybių įstatymai. Taip, šiandien mažne visų kultūringų kraštų konstitucijos leidžia laisvai organizuotis, pav., Olandijos 1855 m., Šveicarijos 1874 m., Ispanijos 1887 m., Vokietijos Veimaro 1919 m. ir t. t. Ir Lietuvos Valstybės Konstitucija, sen. n. 83 ir nauj. § 84, leidžia laisvai kurtis tikybinėms organizacijoms ir brolijoms, o sen. n. 17 ir nauj. § 18, sako: „Piliečiams laidojama draugijų ir sąjungų laisvė, jei jų tikslas ir vykdomosios priemonės nėra priešingos baudžiamiesiems įstatymams“.

Valstybės įstatymai smulkiau determinuoja konstitucijų fiksuotą draugijų gyvenimą.

Lietuvos valstybė net konkordatu yra pasižadėjusi leisti katalikiškoms draugijoms laisvai kurtis ir veikti. Nes Lietuvos konkordatas, str. XXV, sako: „Valstybė duos pilną laisvę kurtis ir darbuotis draugijoms, kaipo Katalikų Akcijos nariams, siekiantiems pirmučiausiai religinio tikslo ir esantiems Vyskupo žinioje“ [5]).

145. Bažnyčia ir draugijos. — 1. Bažnyčia gali kurti ir tvarkyti dvasines, tikybines ir katalikiškas draugijas.

---

[1]) 4, 9—10.

[2]) 18—19.

[3]) „Fideles laude digni sunt, si sua nomina dant associationibus ab Ecclesia erectis vel saltem commendatis...“

[4] „L' Etat accordera pleine liberté d'organisation et de fonctionnement religieux, faisant partie de l' Action Catholique et, comme telles, dépendant de l' Autorite de l'Ordinaire“.

[5]) „L'Etat accordera pleine liberté d'organisation et de fonctionement religieux, faisant partie de l'Action Catholique et, comme telles, dépendant de l'Autorité de l'Ordinaire“. — Čia cituoju Lietuvos konkordatą dėl to, kad konkordatai, kaip žinome, yra ne tik Bažnyčios, bet taip pat valstybės įstatymai ir tt-

Toliau, Bažnyčia kartais net turi kurti katalikiškas draugijas. Tai būna tada, kai katalikai patys nekuria katalikiškų draugijų, o priešai smarkiai siaučia arba veikia.

Dar toliau, tik visai pasaulinių draugijų kurti Bažnyčia tegali taip pat, kaip ir kiti, privatiniai asmens.

Galop, Bažnyčia gali tvarkyti savo įkurtąsias arba stačiai savo draugijas.

Tą dalyką, kad Bažnyčia gali kurti ir tvarkyti savo draugijas, įrodo štai kas:

1) Bažnyčia yra tobula draugija. Todėl jai pridera visos tos priemonės, kurių reikia savo tikslui pasiekti. Draugijos ir eina tokiomis priemonėmis. Nes be katalikiškų organizacijų katalikai dvasiškai, morališkai, kultūriškai, materiališkai ir politiškai skurs ir net visai nudžius ar išnyks, nueis kreivais keliais ir tt.

2) Vienos iš draugijų stačiai, kitos nestačiai daug liečia tikėjimo ir dorovės dalykų. O šie dalykai spręsti ar tvarkyti pridera Bažnyčiai.

3) Kas draugiją yra įkūręs, to taip pat dalykas yra ji tvarkyti. Tai paprasčiausia taisyklė.

2. Bažnyčia turi tiesioginę ar bent relatyvišką ir netiesioginę ar negatyvią teisę. Ja gali žiūrėti, kad bet kurioj katalikų draugijoj nebūtų daroma prieš tikėjimą ir dorovę.

Draugijos priklauso Bažnyčios dvejaip, būtent, stačiai ir nestačiai.

Pirmuoju atveju Bažnyčia nurodo ne tik tolimesnį ir generikinį, bet net betarpiškus ir specifikinius dvasinius draugijos tikslus, prižiūri, tvirtina ir įsako pertvarkyti statutus, kontroliuoja veikimą, stačiai ar nestačiai skiria vyresniuosius vadus ir tt. Čia Bažnyčia kišasi į visą draugijos gyvenimą.

Antruoju atveju Bažnyčia nenurodo betarpiškų ir specifikinių draugijos tikslų, netvirtina statutų ir nutarimų, nesikiša į rinkimą vadų ir neprižiūri draugijos veikimo per tam tikrus savo asmenis. Čia draugija Bažnyčios bepriklauso tikėjimo ir dorovės atžvilgiais.

Bažnyčios stačiai priklauso šios draugijos:

1) Dvasinės arba tikybinės, nes dvasiniai dalykai visai priklauso Bažnyčios.

2) Tos katalikiškos draugijos, kurios pridera prie Katalikų Veikimo arba Katalikų Veikimo Centro. Lietuvoj tokios yra, pav., šios draugijos: ateitininkų, pavasarininkų, katalikių moterų, katalikų mokytojų, „Blaivybės“ ir tt.

Paskutiniojo dalyko pamatas yra šis:

a) Katalikų Veikimo, Lietuvoj Katalikų Veikimo Centro, principalinis tikslas yra dvasinis, būtent, sukrikščionin ti visuomenę. Taigi vien šiuo atžvilgiu kalbamosios draugijos turi priklausyti Bažnyčios. Be to, draugijos priemonės ir tikslas turi būti proporcingi. Katalikų Veikimo principalinis tikslas, kaip ką tik sakėme, yra dva-

sinis. Todėl ir jo priemonėmis eina dvasiniai ir su dvasiniais susiję dalykai. O tokie dalykai pridera Bažnyčios.

b) Lietuvos Katalikų Veikimo Centro įstatai, § 3, sako: „K. V. C. dirba kontakte su Lietuvos Episkopatu ir savo veikime laikosi katalikybės principų ir Apaštalų Sosto nurodymų".

c) Šv. tėvai ne vieną kartą įsakė pataisyti katalikiškų draugijų įstatus, pav., Pijus IX, ep. „Exertae", 29 apr. 1876. Šv. tėvas Pijus X sako: „Tas veikimas, kurs, principališkai siekia Kristuj atnaujinti ir pavaryti į priekį krikščionišką kultūrą ir sudaro Katalikų Veikimą, nieku būdu negali dėtis esąs neprikausomas Bažnyčios valdžios patarimų ir tvarkymo" [1]). „Negali būti katalikiškos akcijos tikrąja prasme, jeigu ji nėra betarpiškoj vyskupų žinioj" [2]). Šv. Tėvas Pijus XI per savo sekretorių kard. P. Gasparri rašo, jog bet kurios formos organizuotų katalikų veikimas turįs turėti „Bažnyčioj savo tvarkymosi centrą" [3]). „Visas katalikų veikimas turi būti artimuose priklausomumo santykiuose su herarchija, kur reikia gerbti ir sūniškai klausyti vyskupų ir šv. tėvo" [4]).

Bažnyčios nestačiai priklauso visos kitos katalikiškos draugijos. Pamatas aiškiausias — čia įeina tikėjimo ir dorovės dalykai, o šie visai pridera Bažnyčiai.

Atbulai, Bažnyčia šiaip jau negali kištis į visai pasaulinius draugijų reikalus, nes tai ne jos sritis.

3. Bažnyčia gali uždrausti dėtis į blogas draugijas. To draudimo turi klausyti katalikai. Nes Bažnyčios dalykas yra saugoti žmonių dorovė ir įspėti dėl blogų dalykų. Be to, šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Taip dideliame šiandienykščiame pavojuj, taip atkakliai puolant krikščionių vardą, Mes turime nurodyti pavojų, turim įvardyti priešus ir su jais, kiek galėdami, visais būdais kariauti, kad amžinai neprapultų Mums pavestieji ir J. Kristaus karalystė, Mūsų ginama, ne tik visa egzistuotų, bet būtų papildyta naujų vaisių visame pasauly" [5]).

4. Bažnyčia gali įsakyti katalikams dėtis ar kurti geras draugijas, nes be paskutiniųjų katalikams sunku sėkmingai egzistuoti ir Bažnyčiai pasiekti savo tikslas ir t. t.

---

[1]) Encycl. „Il fermo proposito", 11 giul. 1905: „Le opere che sono precipuamente instituite a ristorare e promuovere in Christo la vera civiltà cristiana, e che constituiscono l'azione cattolica, non si possono in nessun modo concepire independente dal consilio e dall'alta direzione dell'autorità ecclesiastica".

[2]) Guerry, Katalikų Veikimo Kodeksas, str. 23.

[3]) Lettera al Presidente della Giunta Centrale dell'Azione cattolica, 2 ott. 1923: „Nella Gerarchia Ecclesiastica il loro centro disciplinare".

[4]) Discorso agli Assistenti Ecclesiastici della Società della Gioventù Cattolica Italiana, del sett. 1925: „Tuta l'Azione Cattolica deve essere in intimo raporto di subordinazione con la Gerarchia, subordinazione che si esplica nell'ossequio e nell'obbedienza filiale ai Vescovi e al Papa".

[5]) Ep. encycl. „Humanum genus", 20 apr. 1884: „In tam praesenti discrimine, in tam pertinacique christiani nominis oppugnatione, Nostrum est indicare periculum, designare adversarios, horumque consiliis atque artibus, quantum possumus, resistere ut alternum ne pereant quorum Nobis est commissa

5. Skyrium pasakytini keli žodžiai apie ekonomines ir politines draugijas. Ir tai:

1) Ekonominės draugijos:

a) Ekonominės draugijos visai techniniuose dalykuose visai nepriklauso Bažnyčios.

b) Ekonominės draugijos vis dėl to priklauso Bažnyčios netiesiog, būtent, tikėjimo ir dorovės dalykuose.

c) Bažnyčia gali kištis į tuos ekonominės draugijos dalykus, kurie liečia tikėjimą ar dorovę. Jeigu jos balso draugija neklauso, tai gali katalikams uždrausti joj būti.

2) Politinės draugijos:

a) Bažnyčia stovi aukščiau už visas politines partijas ir jų interesus, ir nekenčia, kad politinės drangijos ar partijos dangstytųsi Jos vardu, arba tam tikrai, specifiškai ar pažymėtai vadintųsi katalikiškomis. Nes politinių draugijų yra labai plati dirva ir slydūs takai. Be to, šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Be abejojimo, politikos pozicija turi būti padoriai imama, būtent, iš tiesų teisingai turi būti įvertintos tos nuomonės, kurios atrodo įgyvendintinos visuomenės gerovės naudai. Bet Bažnyčia traukti prie partijų arba norėti per Ją nugalėti savo priešai yra nesąmoningas piktanaudojimas tikybos“ [1]). Šv. tėvas Benediktas XV sako: „Bažnyčia neturi būti niekieno maišoma su politinėmis partijomis ar joms tarnauti“ [2]).

b) Politinių draugijų tikslai, programos pagrindinė pasaulėžvalga ir priemonės negali prieštarauti Bažnyčios mokslui. Kitaip katalikai savaime negali prie jų prisidėti. Tik ir teigiamuoju atveju kalbamosios draugijos negali būti tam tikrai vadinamos katalikiškomis. Bent Bažnyčia nenori vadinti jų tuo vardu.

c) Politinės draugijos visai techniniuose dalykuose visai nepriklauso Bažnyčios.

d) Politinės draugijos tepriklauso Bažnyčios netiesiog, būtent, tuose dalykuose, kurie paliečia tikybą ar dorovę.

e) Bažnyčia gali kištis į politinės partijos dalykus tada, kai paliečiami tikėjimo ar dorovės dalykai, ir nepaklausius uždrausti katalikams joj dalyvauti. Taip uždraustos yra politinės liberalų ir socialistų draugijos.

Visi kalbėtieji ekonominių ir politinių draugijų dalykai natūra-

---

salus: et Iesu Christi regnum, quod tuendum accessimus, non modo stet et permaneat integrum, sed novis usque incrementis ubique terrarum amplificetur“.

[1]) Litt. encycl, „Sapientiae“, 10 ian. 1890: „Non dubium est, quin quaedam sit in genere politico honesta contentio, cum scilicet incolumi veritate iustitiaque certatur, ut opiniones re usuque valeant, quae, ad commune bonum prae ceteris conducibiles videantur. Sed Ecclesiam trahere ad partes, aut omnino adiutricem velle ad eos, quibuscum contenditur, superandos, hominum est religione intemperanter abutentium“.

[2]) Lett. ai Vescovi del Portugalo, 18 dec. 1919: „La Chiesa non deve punto mescolarsi alle fazioni, ne servire ai partiti politici“.

liškai išplaukia iš to, ką kalbėjom apie Bažnyčios, ekonomijos ir politikos santykius (nn. 110—111).

146. Valstybė ir draugijos. — 1. Valstybė negali drausti kurti draugijų. Nes dėtis į draugijas leidžia, be kitų, įgimtoji teisė ir pozityvūs Dievo įstatymai. O kas įgimta ar ką leidžia pozityvūs Dievo įstatymai, to valstybė nieku gyvu negali atimti. Todėl šv. tėvas Leonas XIII sako: „Nors privatinės draugijos yra valstybėj, yra lyg jos dalys, valstybė vis dėlto, apskritai, ir savaime negali jų uždrausti. Nes dėtis į privatines draugijas žmogui leidžia įgimtoji teisė: valstybė įkurta yra įgimtajai teisei saugoti, o ne laužyti. Todėl jeigu ji (valstybė) uždraustų piliečiams dėtis į kulto draugijas, tai pati sau visai prieštarautų. Nes taip ji pati, taip privatinės draugijos yra to pat kilimo, kur žmonės savo įgimtimi yra sociališki“ [1]).

2. Valstybė negali kliudyti draugijoms veikti. Nes jeigu dėtis į draugijas yra įgimta ir leidžiama pozityviais Dievo įstatymais, tai draugijų veikimas taip pat yra įgimtosios teisės ir pozityvių Dievo įstatymų dalykas. O kas įgimta ar pridera prie pozityvių Dievo įstatymų, to, kaip ką tik sakėme, valstybė negali paliesti. Be to, šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Valstybė tegloboja teisiai sueitas draugijas, tenesikiša į jų vidaus gyvenimą ir tvarką: gyvybės veiksnys pareina nuo vidujinių dėsnių ir labai lengvai jį užmuša išorinis smūgis“ [2]).

3. Valstybė savaime negali uždaryti draugijų. Pamatas yra tas pat, kur kalbėjom aukščiau, būtent, valstybė negali atšaukti įgimtosios teisės ir pozityvių Dievo įstatymų. Be to, šv. tėvas Leonas XIII sako: „Nors privatinės draugijos yra valstybėj, yra lyg jos dalys, valstybė vis dėlto, apskritai, ir savaime negali jų uždrausti. Nes dėtis į privatines draugijas žmogui leidžia įgimtoji teisė: valstybė įkurta yra įgimtajai teisei saugoti, o ne laužyti. Todėl jeigu ji (valstybė) uždraustų piliečiams dėtis į kūlto draugijas, tai pati sau visai prieštarautų. Nes taip ji pati, taip privatinės draugijos yra to pat kilimo, kur žmonės savo įgimtimi yra sociališki“ [3]).

---

[1]) Litt. encycl. „Rerum novarum“, 15 maii 1891: „Nunc vero quamquam societates privatae existunt in civitate, eiusque sunt velut partes totidem, tamen universe et per se non est in potestate reipublicae ne existant prohibere. Privatas enim societates inire consessum est homini iure naturae: est autem ad praesidium iuris naturalis instituta civitas, non ad interitum: eaque si civium cultus sociari vetuerit, plane secum pugnantia agat propterea quod tam ipsa quam coetus privati uno hoc e principio nascuntur, quod homines sunt natura congregabiles“.

[2]) Litt. encycl. „Rerum novarum“, 15 maii 1891: „Tutetur hos reipublica civium coetus iure sociatos: ne trudat tamen sese in eorum intimam rationem ordinemque vitae: vitalis enim motus cietur ab interiore principio, ac facillime sane pulsu elidetur externo“.

[3]) Litt. encycl. „Rerum novarum“, 15 maii 1891: „Nunc vero quamquam societates privatae existunt in civitate, eiusque sunt velut partes totidem, tamen universe et per se non est in potestate reipublicae ne existant prohibere. Priva-

4. Valstybė turi globoti ir padėti kurtis ir veikti draugijoms. Nes:

1) Valstybė tam tikrai turi globoti valdinių įgimtąsias teises.

2) Valstybė turi remti privatinę iniciatyvą.

3) Valstybė turi rūpintis bendrąja visuomenės gerove. „Tai", sako šv. tėvas Leonas XIII: „reiškia, kad... sąlygos būtų padarytos palankesnės įvairioms profesijoms, tam tikrai padedant organizacijoms" [1]).

4) Šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Valstybė tegloboja teisiai sueitas draugijas" [2]).

5. Valstybė turi su visomis draugijomis lygiai elgtis. Taip, turi lygiai šelpti ar bent traktuoti visas teisias ekonomines, kultūros ir politines draugijas. Čia negali būti: valdančioji partija — favoritas, o opozicija vergai, vienos pasaulėžvalgos ar vadinamosios indiferentiškos kultūros ar ekonomijos draugijos — sūnūs, o kitos pasaulėžvalgos — podukros ir tt. Nes visi piliečiai, organizuotieji ir neorganizuotieji valstybės valdiniai, turi būti lygūs. Kitaip nusidedama, sulaužomas ar po kojų paminamas išlyginamasis teisingumas. Todėl ir Lietuvos Vyskupų konferencija, 1928 m. 27—29 kovo, sako: „Patikrinus, kad kituose kraštuose Katalikų Akcija apima taip pat katalikų ekonomines organizacijas, Konferencija nurodo, kad ir mūsų krašte katalikai turi dėtis į savas katalikų ekonomijos organizacijas, jos turi turėti lygias teises su kitomis ekonominėmis draugijomis ir turi teises gauti pašalpų ir iš Vyriausybės, jei ji jų duoda kitoms ekonominėms organizacijoms" [3]).

6... Sk. P. Malakauskis, Katalikiškos draugijos, Kaunas 1930, 26 psl. arba „Tiesos Kelias", n. 3 (1930) 147.

Jeigu tikybinės ar dvasinės draugijos kartais įžeistų valstybės teises, tai valstybė gali kreiptis į Bažnyčią, atkreipti Jos akį į tą negerovę, ir Bažnyčia pati sutvarkys dalyką.

7. Valstybė tik tam tikrais atvejais tegali susiaurinti, sustabdyti, net neleisti kurti ar uždaryti tam tikras draugijas. Tai daryti gali dėl visuomenės gerovės ar kitų svarbesnių motyvų. In specie, tai daryti gali.

1) Kai draugijos turi blogą tikslą, pav., įžeidžia viešą dorovę, gręsia valdinių saugumui, ardo visuomenės ramybę ir t. t. Nes tai ardo pačią visuomenę. O valstybės dalykas yra saugoti visuomenės egzistencija ir gerovė.

---

tas enim societates inire concessum est homini iure naturae: est autem ad praesidium iuris naturalis instituta civitas, non ad interitum: eaque si civium cultus sociari vetuerit, plane secum pugnantia agat propterea quod tam ipsa quam coetus privati uno hoc e principio nascuntur, quod homines sunt natura congregabiles".

[1]) Litt. ep. „Permoti Nos", 10 iul. 1895.

[2]) Litt. encycl. „Rerum novarum", 15 maii 1891: „Tutetur hos reipublica civium coetus iure sociatos".

[3]) „Tiesos Kelias", n. 4 (1928) 258.

2) Kai draugijos priemonės yra blogos, pav., fiziška prievarta, teroras ir t. t. Nes niekada negalima pateisinti macchiavelistiško dėsnio, kur tikslas pateisintų priemones.

3) Kai draugijos įstatai sueina į koaliziją su kitais vyresniais įstatymais ar teisėmis, pav., įgimtąja teise, visuomenės gerove ir t. t. Nes čia vyresnis dalykas ima viršų menkesnio dalyko atžvilgiu — paprasčiausias dėsnys.

Apie kalbamąjį dalyką šv. tėvas Leonas XIII sako šiaip: „Kartais atsitinka, kad įstatymai teisiai gali pasipriešinti kalbamosios rūšies (privatinėms) draugijoms, būtent, jeigu jos siekia tai, kas aiškiai nesutinka su dorove, teisingumu ar valstybės gerove. Tokiais atvejais valstybė teisiai gali neleisti joms kurtis. Taip pat teisiai gali uždaryti jas įkurtas. Bet vis dėlto ji turi labai atsargiai elgtis, kad neatrodytų piliečių teisės po kojų mindžiojamos ir... po viešos gerovės priedanga nebūtų uždrausta tai, ko protas nedraudžia. Nes įstatymų teklausytina tada, kai jie sutinka su sveiku protu ir konsekvenčiai su amžinąja Dievo teise“ [1]).

147. Katalikai ir draugijos. — 1. Katalikai turi kurti savo draugijas ir į jas dėtis.

Kalbamojo dalyko pamatas yra, galima sakyti, dvejopas. Vienas — be draugijų katalikai negali patenkinti visų savo reikalų ir progresuoti. Antras — kitaip katalikų priešai paims ir amžinai turės viršų. Iš tikrųjų dechristianizacija arba nukrikščioninimas yra giliai įleidęs šaknis ir vis plečia savo plėšrius nagus visame pasauly. Dechristianizuotos ar dechristianizuojamos valstybės — paskelbti ar skelbiami šūkiai: „Laisva Bažnyčia laisvoj valstybėj“ ir „Tikyba — privatinis dalykas“. Tai teoretiški Bažnyčios ir valstybės išskyrimo šūkiai, o praktikoj persekiojimas Bažnyčios. Dechristianizuoti ar dechristianizuojami valstybių įstatymai — katalikų dorovė išmesta laukan. Dechristianizuojamas mokslas - nebežiūrima į katalikų mokslą, katalikų mokslas boikotuojamas, neigiamas, su juo smarkiai kariaujama. Dechristianizuota mokykla — valstybės monopolizuojama, neutralizuojama, supasaulinama, subedievinama ir t. t. Dechristianizuojama šeima — išleidžiamos civiliškos jungtuvės arba, stačiai sakant, legalizuojamas viešas konkubinatas. Dechristianizuojama labdarybė — pakeičiama filantropija, arba atmetamas antagamtinis motyvas, skersuojama į Bažnyčios labdarybę ir t. t. Dechristianizuojama spauda — leidžiami ir visaip brukami į rankas bedieviški ar bent vadina-

---

[1]) Litt. encycl. „Rerum novarum“, 15 maii 1891; „Incidunt aliquando tempora cum ei generi communitatum rectum sit leges obsistere: scilicet si quidquam ex instituto persequatur: quod cum probitate, cum iustitia, reipublicae salute aperte dissident. Quibus in casibus iure quidem potestas publica, quo minus illae coalescent, impediet: iure etiam dissolvet coalitas: summam tamen adhibeat cautionem necesse est, ne iura civium migrare videatur, ne... quidquam per speciem utilitatis publicae statuat, quod ratio non prohibet. Eatenus enim obtemperandum legibus, quoad cum recta ratione adecque cum lege Dei sempiterna consentiant“.

mieji indiferentiški rašiniai, laikraščiai, knygos ir t. t. Dechristianizuojama visa visuomenė — viešame ir valstybės gyvenime nesilaikoma katalikų tikybos ir dorovės ir t. t. — Dechristianizuojama stačiai ir nestačiai, viešai ir slapta, atskirai ir organizuotai. Dechristianizacijos darbą dirba didžiausios gaujos įvairiausių spalvų asmens, pav., bedieviai, masonai, liberalai, socialistai, teosofai, materialistai, pozitivystai, indiferentai ir t. t. Valandomis atrodo, lyg viso pragaro galybės apspito įpasaulį, šaukia ir klykia, drasko katalikų kūną, siurbia brangų jų kraują, smaugia dvasią...

Kas peršauks šetono himną? kas pergalės piktosios dvasios jėgas? Atsakymas tėra vienas, būtent, tik mes patys katalikai. Tik tai tepadarysime susiorganizavę. Teisingai sako vysk. J. Staugaitis: „Katalikų priešai smarkiai kovoja su Bažnyčia. Kovoja gerai organizuoti. Organizuotam priešininkų puolimui atremti Bažnyčia negali pasitenkinti tuo, kad jinai nuo amžių žinomomis priemonėmis veikia į atskirų žmonių sielas. Prieš organizuotą puolimą reikia organizuotai gintis arba net patsai priešininkas pulti, kad padarius jį nekenksmingą... Priešininkas, gudriai apsidengęs atskirų luomų ir sluoksnių reikalų skraiste, lenda į parapiją ir demoralizuoja krikščionis. Čia atsirado būtinas reikalas visus katalikus organizuoti į žmonių lytį, profesiją, luomą, net amžių. Šiandien mums reikia prieiti prie to, kad neorganizuotų katalikų visiškai nebeliktų. Jei kiekvienas katalikas stovės po jo luomo, profesijos, amžiaus vėliava, tai priešininkas, nerasdamas sau naujokų, priverstas bus trauktis iš pozicijos“[1]). Kard. Maffi rašo: „Prieš priešus kurie, puola susiglaudę į eiles ir apgalvota taktika, eikime ne atskirai ir iš lėto. Tada tikrai būsime nugalėti. Atbulai, eikime, susiglaudę į krūvą ir stipriai disciplinuoti. Tokiems šypsosi pergalė“[2]). Šv. tėvas Leonas XIII sako: „Visi šios nepadorios ir slaptos sąjungos (masonerijos) nariai padavė kits kitam rankas ir kursto kits kitą daryti bloga. Tokiam dideliam puolimui reikia lygios kovos, būtent, visiems geriesiems žmonėms reikia susidėti į gausiausią sąjungą“[3]). „Gražus dalykas yra įvairiausios draugijos, kurios šiandien sėkmingai kuriamos kiekviename visuomenės sluoksny, labiausiai darbininkų, savišalpos, apsaugos, literatūros, meno ir į jas panašios, ir kadangi jas formuoja gera morališka ir religiška dvasia, tai yra tikrai vaisingos ir tikslios... Ji (masonerija) konfiskavo viešos labdarybės šaltinius: jūs išeikite su privatiniu meilės iždu. Ji labdarybės įstaigas atidavė į

---

[1]) Laiškas 1928 m. („Jaunimo Vadas“, n. 3 [1928] 2).

[2]) Pastorale „Azione Cattolica“: „Contro nemici che assalgono serrati e con tattiche meditate, ecce la necessità di marciare ora noi non isolati a facili pede e a sicure sconfitte, e invece compatti e fermi in quelle discipline, alle quali sono arride la vittoria“.

[3]) Ep. encycl. „Humanum genus“, 20 apr. 1884: „Asseclae eius universi nefario quodam foedere et occulta consiliorum communitate iuncti operam sibi mutuam tribuunt, et alteri alteros ad rerum malarum excitant audaciam. Oppugnatio tam vehemens propugnationem postulat parem: nimirum boni omnes amplissimam quamdam coeant opus est et agendi societatem et precandi“.

savo sekėjų rankas: jūs labdarybę paveskite katalikiškoms įstaigoms. Ji atidaro ir laiko ištvirkimo namus: jūs rūpinkitės atidaryti ir laikyti prieglaudas esantiems pavojuj pasileisti... Ji savišalpos ir kredito įstaigas įkūrė savo šalininkams: jūs taip pat darykite ne tik savo broliams, bet visiems reikalingiems. Tuo parodysite, kad tikra ir nesuteršta meilė yra duktė To, kurio rankose yra saulės tekėjimas ir lytus taip teisingųjų, taip nusidėjėlių naudai... Ji daugina savo ložas: jūs dauginkite katalikiškas kuopas ir parapinius komitetus, padėkite labdarybės ir pamaldžioms draugijoms"[1]). „Negalima nė įsivaizduoti, kaip daug visur pakiltų gerovė, įgyvendinus ramybę, pavarius į priekį literatūrą, įkūrus ir paplėtus, kaip įsakėme, krikščioniškas ūkininkų, darbininkų ir pramonininkų draugijas. Jos padėtų išnaikinti perdaug didelius procentus ir paplėstų naudingų darbų dirvą"[2]). „Kadangi bendri pasitarimai ir pavyzdžiai sutvirtina ir kursto dvasią veikti ir dirbti tikybos naudai, tai labai patarnausite katalikiškiems ir visuomenės reikalams, ragindami ir padėdami pasaulininkams, labiausiai jaunuomenei, susidėti į krikščioniškas draugijas. Paskutiniąsias Mes labai giriame, nes jos taip rūpinasi tikybos reikalais ir padėti vargšams, taip mažina pasisekimą tų draugijų, kurios, piktanaudodamos viešos labdarybės vardą, labai prieštarauja Bažnyčios ir valstybės gerovei"[3]).

2. Niekas neturi teisės persekioti katalikiškų draugijų. Nes:

1) Katalikai turi tokią pat teisę dėtis į draugijas, kaip ir kiti. Tai daryti gali įgimtąja ir kitomis teisėmis.

---

[1]) Ep. „Custodi di quella", 8 dic. 1892: „Bella cosa sono le svariatissime società, che oggi in ogni ordine di sociale attinenza con fecondità prodigiosa sorgono da per tutti: società operare: di mutuo soccorso, di previdenze, di lettere, di arti, e simiglianti, e quando siano informate da buono spirito morale e religioso, tornano certamente proficue e opportune... Essa ha confiscato il patrimonio della publica beneficenza: e voi supplite col tesoro della privata carità. Nelle mani de'suoi adepti ha ella messo le Opere pie: e voi quelle che da voi dipendono affidatele a cattolici instituti. Ella apre e nantiene case di vizio: e voi fate il possibile per aprire e mantenere ricoveri all'onesta pericolante.. Società di mutuo soccorso ed instituti di credito sono fondati da lei a pro de'suoi partigiani: e voi fate altrettanto non solo pei vostri fratelli, ma per tutti gl'indigenti, mostrando che la vera e schietta carità è figlia di Colui, che fa sorgere il sole e cadere la pioggia sui giusti e sui peccatori... Ella moltiplica le sue logge: e voi moltiplicate circoli cattolici e comitati parrochiale, promuovete associazioni di carità e di preghiera".

[2]) Ep. ap. „Praeclara", 20 iun. 1894: „Fingi vix animo potest, quatenus ubique gentium repente foret ad omnem excellentiam prosperitatemque cursus, constituta tranquilitate et otio, incitatis ad incrementa litteris, conditis insuper auctisque christiano more secundum praescripta Nostra, agricolarum, opificum. industriorum consociationibus, quarum ope et forax reprimatur usura, et utilium laborum campus dilatetur".

[3])Ep. „Litteras a Vobis", 2 iul. 1894: „Quoniam consiliis exemplisque mutuis confirmantur animi et ad fortia pro religione agenda perpetiendaque inflamantur, merebitis idcirco optime de re catholica et publica, si hominibus laicis, iuvenibus praesertim, suarores auctoresque eritis ut in societates christiano instituto coeant. Has crebra Nos hortatione laudavimus quippe quae, quum curandis religionis rationibus et egenorum utilitatibus promovendis studeant, tum

2) Šv. tėvas Pijus X rašo:" Labai smerktina būtų nebičiuliškai persekioti visai katalikiškos draugijos — atbulai, šis dalykas yra visaip padėtinas ir keltinas — ar stengtis turėti ir lyg įsakytinai įsakyti vadinamosios tarpkonfesionalinės draugijos"[1]).

3. In specie katalikai turi kurti ir dėtis į šias katalikiškas draugijas:

1) Jaunuomenės. Nes:

a) Jaunas žmogus silpnas. Bet jo dvasia yra labai laksti — veržte veržiasi kažkur į padanges, už debesų. Vienas jaunuolis negali savo aspiracijų pasotinti. Tai jis mato. Todėl jauste jaučia kitų pagalbos reikalingumą ir instinktyviškai linksta į krūvą su kits kitu. Be to, jaunuomenės amžius maža teturi egojistiškų aistrų Todėl lengvai supranta žmogaus visuomenės priedermes. Čia taip pat natūrališkai jaunuomenė veržiasi į draugijas, kad geriau, lengviau, tiksliau visą atliktų Jeigu katalikai nepriglaus jaunuomenės, tai priglaus kiti. Bet kiti nuves kreivais pragariškais keliais — keliais netikėjimo, nedorovės, antikatalikiškais ar bent indiferentizmo. Sudiev tada mielas Jaunime!

b) Jaunuomenė tebėra neprityrusi ir aistros beprotiškai ją drasko. Todėl jaunuomenė yra pastatytą didžiausiame tikėjimo ir dorovės pavojuj. Per visą gyvenimą nebėra tokios dienos. Todėl reikia gelbėti jaunimas — burti į draugijas.

c) Jaunuomenė gyvena dvasios krizio periodą — periodą, kur bręsta kūnas ir dvasia. Pati dvasia yra minkštutė: kur nori, ten palenksi. Jaunuomenė yra medžiaga, iš kurios geras artistas gali padirbti geriausią ir gražiausią kūrinį. Nuo šių žmogaus dienų pareina visas žmogaus gyvenimas. Todėl Šv. Raštas sako: „Jaunikaitis, įpratęs į savo kelią, ir pasenęs nuo jo neatsitraukia"[2]). Organizacijos padės jaunuoliams persirgti dvasios krizį. Geros organizacijos — kalbamosios ligos gydytojas, saugotojas, vadas. Geros organizacijos — tikras jaunuolio menininkas, artistas, meisteris.

d) Jaunuolis myli visa tai, kas kilnu ir gražu. Statykim jam prieš akis, ką sakau, kište kiškime į akis vis kilnu, šventa, ideališka ir gražu — jis toks ir pasidarys. To nedarysime, tai nuklimps į gyvenimo purvus — užaugs egojistiškas materialistas ir tt. Duoti jaunimui ką kilnaus ir idealaus geriausia gali organizuotas katalikiškas auklėjimas — gerose organizacijose ir patys jaunuoliai suliepsnos idealizmu, ir geri vadai sukurs tikro žmogaus tipą.

e) Šiandien šeima ir mokykla nebejstengia tinkamai išauklėti jaunuomenės. Reikia gelbėti jaunimas. Pagalbos Nojaus laivas — katalikiškos organizacijos.

---

omni ope efficacitatem minuant earum consociationum, quae publicae caritatis appellatione abusae Eccl.siae et civitatis bono valde adversantur".

[1]) Ep. encycl. „Singulari quadem," 24 sept. 1912: „Valde improbandum foret inimice insectari consocietates moere catholicas—quod genus contra omni est ope adiuvandum ac provehendum — atque adhiberi velle et quasi imponere interfonfessionale, quod aiunt, genus".

[2]) Patarl. 22, 6.

f) Jaunuomenė turi būti auklėjama — auklėjama morališkai, tikybiškai, intelektuališkai, kultūriškai, sociališkai ir tt. Nes Šv. Tėvas Pijus XI sako: „Niekada nesiliaujame rekomendavę tai, kad (jaunimas) būtų auklėjamas morališkai, intelektuališkai ir sociališkai“ [1]). „Mes pirmiausia norime padaryti visa tai, kas būtinai reikia padaryti, būtent, norime, kad jaunuomenė būtų auklėjama labiausiai tikybiškai ir paskiau morališkai, intelektuališkai, kultūriškai ir sociališkai, kas padeda dvasios gerovei ir ją papildo“ [2]). Svarbiausias ir vyriausias auklėjimas yra morališkasis. Nes Šv. Tėvas Pijus XI sako, jog krikščioniškas sąžinės auklėjimas „turi eiti pirma bet kurio kito veikimo“ [3]). Morališkas ir tikybiškas auklėjimas turi būti katalikiškas (n. 152,5). Taigi susiduriame su pasaulėžvalga, tikyba ir dorove. Tų reikalų neatliksi nekatalikiškoj draugijoj.

g) Jaunuomenė reikia mokyti ir supažindinti su šiandienykštėmis svarbesnėmis gyvenimo ir mokslo problemomis. Šiaipjau mokslas turi būti persisunkęs katalikų mokslo ir dvasios. Čia dar daugiau pasaulėžvalgos dalykų sutiksime. Todėl katalikų jaunuomenė turi būti mokoma katalikiškai — jaunuomenės draugijos turi būti katalikiškos.

h) Idealistinės draugijos užgniaužia žmogaus savimylą, liepia atsižvelgti į kitus ir neleidžia visai užsidaryti savy. Organizacijos ryšiai lygius padaro turtuolį ir beturtį, gabų ir negabų ir tt.

i) Tikybiškos organizacijos yra geriausia priemonė brėstančio jaunimo melancholijai (kas dažnai atsitinka) pašalinti, nes kur kilnūs idealai, rimtas darbas, ten negali būti nusiminimo, skaudžių dūsavimų.

l) Be pasaulėžvalgos ir idealizmo nelauk, nesulauksi jaunuolio rimto mokslo vyro, gero visuomenės darbininko. Nes pasaulėžvalga yra visų dalykų akstinas: tiesos ieškojimo, kūrybos, meilės studijų ir tt. Be jos jaunuomenė net išsigims.

m) Lietuvos Vyskupų konferencija, 1928 m. 27—29 kovo, sako: „Susipažinus su katalikų jaunimo organizacijomis, Konferencija pabrėžė, kad jaunimo švietimas ir dorovinimas turi būti tikybinis, kad katalikų dvasiškija turi laikyti darbą katalikų jaunimo organizacijose, kaip antai: Pavasarininkuose, Ateitininkuose, savo pastoracijuos dalimi, kad katalikų jaunimo organizacijos yra dalis Katalikų Akcijos, esančios episkopato žinioje“ [4]). Lietuvos Arkivyskupas ir Vyskupai, laiške 1928 m. 13 lapkr., rašo: „Kadangi aiškiai katalikiškos organizacijos gali labai daug prisidėti prie jaunimo ti-

[1]) Discorso alla Gioventù Cattolica Romana, 26 giugno 1927: „Non ritiniamo mai di raccomandare la preparazione morale, intelectuale e sociale“.

[2]) Discorso alla Gioventù Cattolica di Roma, 1922: „Noi vogliamo innanzi tutto fare quello che devesi fare: vogliamo cioè la formazione e la preparazione della Gioventù religiosa anzitutto, e poi morale, intellettuale, culturale, sociale siccome aiuto e complimento del bene spirituale“.

[3]) Discorso alla Gioventù Cattolica Romana, 21 ott. 1923: „deve precedere tutte le altre attività“.

[4]) „Tiesos Kelias“, n. 4 (1928) 258.

kybinio įsamoninimo ir dorovinio išauklėjimo, tai tokias organizacijas, žinoma, turėtų remti ne vien dvasiškija, ir visi katalikai, bet ir valstybė, kuri iš gerai išauklėtų katalikų jaunuolių susilauks taip pat gerų krašto piliečių“ [1]). Lietuvos bažnytinės provincijos Arkivyskupas ir Vyskupai, laiške 1928 m. 1 sausio, rašo: „Naujose Bažnyčios ir Valstybės sąlygose katalikiškųjų draugijų gyvenimas turi suvaidinti nepaprastą vaidmenį. Pirmiausia reikia kreipti domės į jaunuomenę. Pas mus gražiai klesti Bažnyčios globoje Pavasarininkų Sąjunga. Ji savo vėliavoje išrašė kilnų obalsį tarnauti „Dievui ir Tėvynei“. Toje išsišakojusioje organizacijoje turėtų tilpti visas katalikiškas ir tautinis jaunimas“ [2]). Lietuvos bažnytinės provincijos Arkivyskupas ir Vyskupai, laiške katalikams, 1930 m. 11 spal., sako: „Visi gerai žinome, kaip yra svarbus dalykas jaunimo organizacijos. Tikybinis jaunuomenės auklėjimas vykdomas ne vien per pamaldas, ne tik per pamokslus, ne tik per Sakramentus, bet ir per mokyklas, draugijas, skirtas jaunuomenei auklėti drauge su mokslo įsigijimu ir su kūno kultūra... Draugijų mes katalikai šiandien turime: vaikams „Angelo Sargo“ sąjunga, kaimo jaunimui „Pavasario“ sąjunga, mokslus einančiam jaunimui „Ateitininkų“ federacija. Bažnyčia tas organizacijas yra paėmusi savo globon, nes kaip visos katalikų draugijos, taip ir jaunimo organizacijos yra Katalikų Veikimo Centro nariai ir Lietuvos Vyskupų priežiūroje“ [3]).

n) Šv. tėvas Leonas XIII sako: „Kadangi bendri pasitarimai ir pavyzdžiai sutvirtina ir kuria dvasią veikti ir dirbti tikybos naudai, tai labai patarnausite katalikiškiems ir visuomenės reikalams, ragindami ir padėdami pasaulininkams, labiausiai jaunuomenei, susidėti į krikščioniškas draugijas. Paskutiniąsias Mes labai giriame, nes jos taip rūpinasi reikalais ir padėti vargšams, taip mažina pasisekimą tų draugijų, kurios, piktanaudodamos viešos labdarybės vardą, labai prieštarauja Bažnyčios ir valstybės gerovei“ [4]). Kongregacija S. Officii griežtai pasmerkė tas mišrias, t. y. katalikų ir nekatalikų jaunimo draugijas, kurios, intelektuališkai ir morališkai auklėdamos, auklėja natūrališkai, o ne tikybiškai ir ne katalikiškai, ir rašo: „Krikščioniškai mokykite ir stiprinkite savo abiejų lyčių jaunimo draugijas ir kurkite kitas tokios pat rūšies draugijas“ [5]).

---

[1]) „Tiesos Kelias“, (ofic. dal.) n. 12 (1928) 175.
[2]) „Tiesos Kelias“, (ofic. dal.) n. 2 (1928) 38.
[3]) „Tiesos Kelias“, (ofic. dal.) n. 11 (1230) 181.
[4]) Ep. „Litteras a Vobis“, 2 iul. 1894: „Quoniam consiliis exemplisque mutuis confirmantur animi et ad fortia pro religione agenda perpetiendaque inflammantur, merebitis idcirco optime de re catholica et publica, si hominibus laicis, iuvenibus praesertim, suasores auctoresque eritis ut in societates christano instituto coeant. Has crebra Nos hortatione laudavimus, quippe quae, quum curandis religionis rationibus et egenorum utilitatibns promovendis studeant, tum omni ope efficacitatem minuant earum consociationum, quae publicae caritatis appelatione abusae Ecclesiae et civitatis bono valde adversantur“.
[5]) S. C. S. Off., ep. ad locorum Ordinarios, 5 nov. 1920: „Quae autem

Jeigu kalbėsime smulkiau, tai organizuoti reikia šiaipjau jaunimas, mokiniai, studentai ir tt.

Mokinių ir studentų organizavimo pamatas, be ką tik kalbėtųjų bendrųjų jaunuomenės organizacijų dalykų, yra šis:

a) Mokiniai ir studentai turi tam tikrų kultūros ir kitų reikalų, susijusių su mokyklos gyvenimu.

b) Mokiniai ir studentai nori šiek tiek laisviau padirbėti. Organizacijos — savarankiškas darbas.

c) Organizacijos didina mokinių ir studentų mokslą ir dorovingumą.

d) Neleisi mokiniams ar studentams viešai organizuotis, tai jie susiorganizuos slapta, gyvens be priežiūros. O tai negera—gali įklimpti į balas ir tt.

e) Vyskupų ir Vienuolių kongregacija rašo: „Tam tikrai tebūna rūpinamasi, kad tikybos mokytojais gimnazijose — jų pareigos yra tikrai labai svarbios ir naudingos — būtų skiriami kunigai, žymūs ne tik mokslu, bet taip pat dorove, kur uoliai atliktų savo pareigas ir, be to, veizėtų, kad jaunuomenė susidėtų į pamaldžias Šv. P. Marijos kongregacijas, Šv. Jėzaus Širdies ar Šv. Rožančiaus sodalitetus ir dažnai ir pamaldžiai lankytų atgailos ir eucharistijos sakramentus“ [1]).

f) Šv. Tėvas Pijus XI mokslus einančios jaunuomenės draugijas laiko katalikiško auklėjimo priemone, nes sako: „Tinkamiausiomis ir geriausiomis Bažnyčios mokymo priemonėmis eina ne tik sakramentai, kurie turi ir duoda Dievo malonę, ir ne vien šventos apeigos, kurios stebuklingai kelia jaunuomenės dorybes, ir ne vien šventi namai, kur šventos ceremonijos, skulptūra, paveikslai, vargonai ir giesmių sutartinė labai padeda pripildyti dvasią pamaldumo ir dorovės, bet taip pat gausiausios ir įvairios mokyklos, draugijos ir įstaigos, įsteigtos ir laikomos jaunuomenei mokyti pamaldumo, literatūros ir šiaipjau mokslų, su rekreacijomis ir kūno kultūra įimtinai“ [2]).

g) Lietuvos Vyskupų direktyvos Katalikų Akcijai Lietuvoj, 1930 m. 23 spal., n. 34, rašo: „Mokinių gilesniam religiniam įsisąmonimui ir religinės bei dorovinės praktikos įgyvendinimui daug patarnauja Katalikų Bažnyčios priežiūroje ir globoje esančios mo-

---

sunt apud Vos iuvenum ex utroque sexu sodalitates, eas Vos christiano spiritu et robore instruite, aliasque excitate generis euiusdem“.

[1]) S. C. Ep. et Reg. (ad Ep. Hungariae), 28 maii 1896: „Peculiari itidem modo curent, ut doctrinae christianae in gymnasiis praeceptores, quorum officium sane gravissimum et perquam utile est, eligentur sacerdotes non minus doctrina quam vitae integritate conspicui, qui demandatum sibi munus diligenter exequantur, et praeterea adolescentibus autores sint, ut piis Congregationibus Beatae Mariae Virginis, vel Sodalitatibus Ssmi Cordis Iesu vel Sanctissimi Rosarii nomen dent, et sacramenta poenitentiae et Eucharistiae saepius devote que suscipiant“.

[2]) Vz. „Tiesos Kelias“, (ofic. dal.) n. 11 (1930) 186.

kinių kuopelės ir organizacijos, kuriose mokiniai gali pareikšti daug gražios iniciatyvos ir savarankumo“ [1]).

2) Mokytojų. Juos organizuotis verčia ne tik profesijos, bet taip pat ideologijos ir pasaulėžvalgos motyvai. Nes:

a) Mokytojai turi reikalą su jaunais žmonėmis, kurie turi būti ne tik mokomi, bet taip pat auklėjami. O auklėjimas turi būti ideologiškas, būtent, morališkas, tikybiškas ir katalikiškas. Tie reikalai tegalimi pataikinti tam tikrose organizacijose — organizacijose profesinėse ir katalikiškose.

b) Šv. Tėvas Pijus XI sako: „Labai džiaugiamės ir dėkojame Dievo gerumui matydami, kad drauge su vienuoliais ir vienuolėmis tiek daug abiejų lyčių gerų mokytojų moko vaikus ir jaunuomenę ir jie — susidėję geriau išsilavinti į savo kongregacijas ir draugijas, kas girtina ir platintina yra lyg kilniausia ir tikra katalikų akcijos tvirtovė — užsimiršę savo naudą, širdingai ir drąsiai dirbą tą darbą, kurį šv. Grigalius Naz. vadina „menų menu ir mokslų mokslu“, atsieit, tvarko ir auklėja jaunuomenę“ [2]).

3) Labdarių. Nes:

a) Tikra labdarybė tėra ta, kuri kyla iš meilės artimo ir turi antagamtinį tikslą. O pasaulinė labdarybė teturi altrujistišką tikslą ir dažnai neina katalikų mokslo keliais ar nesilaiko jo metodų. Todėl net indiferentiška labdarybė negali gauti antagamtinio atpildo.

b) Panevėžio Vysk. K. Paltarokas, laiške kunigams ir katalikams, 1929 m. 25 sausio, rašo: „Reikia būtinai, kad visose parapijose, didelėse ir mažose, būtų organizuojama labdarybė, kad tikėjimo bendrumas virstų meilės Sąjunga“ [3]). Kauno Arkivysk. Metropolitas J. Skvireckas, laiške katalikams, 1929 m. 7 kovo, sako: „Viena gražiausių ir visame pasauly labai prasiplatinusių... labdarybės draugijų yra taip vadinamos šv. Vicento Pauliečio Kon-

---

[1]) Litt. encycl. „Divini illius Magistri“, 31 dec. 1929: „Qui profecto locus ad optimam institutionem aptissimus, quae divinam gratiam cantinent atque animis inserunt, neque sacros tantum ritus qui ad informandos ad virtutis adolescentes mirum in modum conferunt, neque tandem sola sacri templi saepta, in quo solemnes caeremoniae, sculpta signa, pictae tabulae, organorum vocumque concentus animos pietate ac bonis moribus imbuendos tam praeclaro adiumento sunt; verum etiam magnum ea numerum atque varietatem scholarum, coetuum, institutorumque omne genus fovet ac sustentat, quae eo spectant, ut ad pietatem, ad litteras doctrinasque adhibitis quoque iucunditatis oblectamentis et ipsa corporis exercitatione, adolescentes instituantur“.

[2]) Litt. encycl. „Divini illius Magistri“, 31 dec. 1929: „Praelaris igitur afficimus solaciis gratoque divinam Bonitatem prosequimur animo, cum videamus ad sodales religiosos et religiosas virgines, quotquod docendis pueris adolescentibusque se devovent, tot tamque probos accedere utriusque sexus praeceptores eosdemque — ad animum sanctius excolendum in congregationes quoque et sodalitates proprias coeuntes, quae tamquam nobilissimum validumque Actionis Catholicae praesidium laudandae ac promovendae sunt, — utilitatis immemores suae, enixe constanterque illi operam dare quam „artem artium et scientiam scientiarum“ Sanctus Gregorius Nazianzenus vocat, scilicet iuvenes regundi ac conformandi“.

[3]) „Tiesos kelias“, (of. dal.) n. 2 (1929) 31.

ferencijos. Todėl šiandien primindami jums, mylimiausieji, pareigą mylėti savo artimą šelpiant pavargėlius, Mes pareiškiame ypatingą savo tikėjimą, kad jūs, panaujinę ir sutvirtinę savo pasiryžimą eiti į pagalbą savo silpnesniesiems broliams, suvienytumėte savo gerus norus ir pastangas ir imtumėtės to šelpimo darbo bendromis pajėgomis. Mes norėtumėm, kad vadovaujant jums dvasiškiams vadovams jūs sudarytumėt visur pas save ar tos pačios šv. Vincento Pauliečio ar kurios kitos labdaringos draugijos skyrius, kad susibūrę į tokias draugijas, jūs uoliau imtumėtės steigti visupirma prie savo bažnyčių prieglaudas visų apleistiems seneliams ir tų draugijų narių tarpe atsirastų pasišventusių artimo meilės pilnų sielų, kurios vardan Kristaus meilės kiekviename ir jūsų sodžiuje imtų lankyti labiausiai apleistas beturčių grinteles, kur daugiausia kenčiama ir vargstama, ir visur neštų broliškos pašalpos ar bent krikščioniškos paguodos žodį" [1]).

c) Šv. Tėvas Leonas XIII rašo: „Čia nenorime nutylėti tos draugijos, kurios vardas kyla nuo jos tėvo Vincento ir kuri išgarsėjo savo gražumu ir pavyzdžiu ir labai daug gero padarė žemesnio luomo žmonėms. Ji dirba ir nori padėti beturčiams ir vargšams. Tai daro nuostabiu paprastumu: juo kas dedasi mažesnis, juo labiau tinka krikščioniškai labdarybei ir padeda sėkmingiau šalinti neturtą" [2]).

4) Darbininkų. Nes:

a) Darbininkų klausimas — visuomenės klausimas. Jis būtinai turi būti sprendžiamas ir išspręstas. Tam dalykui neužtenka vien ekonomijos priemonių. Ne; reikia dar tikybos. Tuodu veiksniai turi eiti rankas susiėmę, arba drauge, santaikoj, greta, vienas antrą palaikydami, vienas antrą papildydami. Be to, kalbamajam klausimui išspręsti padeda darbininkų draugijos. Bet kadangi jam išspręsti reikia, be kitko, taip pat tikybos priemonių, tai darbininkų draugijos turi būti tikybiškos, o katalikų katalikiškos.

b) Lietuvos bažnytinės provincijos Arkivyskupas ir Vyskupai, laiške katalikams, 1928 m. 14 lapkr., rašo: „Jūs, liaudies žmonės — ūkininkai ir darbininkai — negalite rankas sudėję ramiai ir abejingai žiūrėti į gyvenimą. Šiandien tame gyvenime smarki eina kova prieš Dievą iš vienos pusės, už Dievą — iš kitos. Toj kovoj Jūs nepasiliksite nepaliesti; kovos sukūrys pagaus Jus ir nuneš ten, kame jau nebebus kalbos apie Dievą. Bet žinokite, kad, kur nėra Dievo, ten nėra ir laimės ne tik amžinos, bet ir laikinosios. Jūs tegalite išsilaikyti, tik susispietę į katalikiškas organizacijas. Jose

[1]) „Tiesos Kelias", (of. dal.) n. 3 (1927) 29.

[2]) Ep. encycl. „Humannm genus", 29 apr. 1884: „In quo genere silere hoc loco nolumus illam spectaculo exemploque insignem de populo inferioris ordinis tam praeclare meritam societatem, quae a Vincentio patre nominatur. Cognitum est quid agat, quid velit: scilicet tota in hoc est ut egentibus et calamitosis suppetias eat ultro, idque sagacitate modestateque mirabili: quae quo minus videri vult, eo est ad caritatem christianam melior, ad miseriarum levamen opportunior".

rasite ir savo dvasiai peno ir paramos šios žemės reikaluose. Todėl prie katalikiškų organizacijų visi privalote prisidėti. Raginame Jus į tai ne tik mes, Jūsų Ganytojai, bet per mus ir patsai Šv. Tėvas"[1]).

c) Šv. tėvas Leonas XIII sako: "Kadangi socializmo sekėjai ieškomi iš šiaipjau vertelkų ir darbininkų, kurie yra lengviausia suvilioti turtų viltimi ir pažadais, tai tikslu yra padėti darbininkų draugijoms. Jos, padedamos tikybos, padaro, kad visi nariai pasitenkina savo likimu, pamyli tą darbą ir ramiai gyvena"[2]). „Darbininkai, nors savo būklės atžvilgiu yra labiausiai verti labdarybės ir paguodos, tačiau labai daug kenčia nuo vylių ir apgaulės. Todėl, kiek begalima, reikia jiems padėti ir raginti dėtis į doras draugijas, kad nebūtų nuvesti į blogas"[3]). „Galop, darbdaviai ir patys darbininkai daug gali padaryti kalbamajame dalyke tomis įstaigomis, kurios sėkmingai padeda vargšams ir išlaiko tvarką kits kito atžvilgiu. Čia įskaitytinos yra savišalpos sodalicijos įvairios įstaigos, įkurtos privatinių asmenų greitame reikale, negalioj, nelaimėj darbininkams, darbininko našlei ir vaikams padėti: vaikų, mergaičių, jaunuomenės ir senelių globos įstaigos. Bet pirmų pirmiausia eina verslo sodalicijos, kur įeina mažne visa kita. Senovėj ilgai gerai egzistavo cechai. Iš tikrųjų jie davė gausiausią naudą ne tik savo nariams, bet taip pat patiems verslams, ką liudija labai daug paminklų Šiandien kultūringame amžiuj, įsivyravus naujiems įpročiams, padidėjus kasdieninio gyvenimo reikalams, tikrai reikia įkurti darbininkų sodalicijos. Paprastąja kalba kalbant, susidėti į tas draugijas, ar vien darbininkų ar abiejų luomų mišrias, yra geras dalykas: reikia trokšti, kad tos draugijos gausėtų ir dar daugiau veiktų. Nors apie jas nekartą jau kalbėjome, čia dar pasakysime, jog jų labai reikia ir teisiai į jas dedamasi: taip pat reikia pasakyti, kurio mokslo jos turi laikytis ir ką veikti. Tokiose aplinkybėse krikščionims darbininkams tenka pasirinkti: ar įsirašyti į tas draugijas, kurios tikybai yra pavojingos, ar patiems susiorganizuoti ir sujungti savo jėgas, kad drąsiai galėtų nusikratyti neteisingo ir nepakeliamo jungo. Kas tik iš širdies nori išgelbėti vyriausią žmogaus gera iš tykojančio pavojaus, tas negali abejoti, kad reikia pasirinkti antrasis išėjimas"[4]).

---

[1]) „Tiesos Kelias", (of. dal.) n. 12 (1923) 186

[2]) Ep. encycl. „Quod Apostolici", 28 dec. 1878: „Cum socialismi sectatores ex hominum gen re potissime quaerantur, qui artes exercent vel operas locant. quique laborum forte per... divitiorum spe ac bonorum promissione facillime alliciuntur, oportunum videtur artificum atque opificum societates fovere, quae sub religionis tutela constitutae omnes socios sua sorte contentos operumque patientes efficiunt, et ad quietam ac tranquillam vitam agendam inducunt".

[3]) Ep. encycl. „Humanum genus", 20 apr. 1884: „Qui mercede manuum inopiam tolerant, praeterquam quod ipsa eorum conditione uni ex omnibus sunt caritate solatioque dignissimi, maxime praeterea patent illecebris grassantium per fraudes et dolos. Quare iuvandi sunt maiore qua potest benegnitate. et invitandi ad societates honestas, ne pertrahantur ad turpes".

[4]) Litt. encycl. „Rerum novarum", 15 maii 1891: „Postremo domini ipsique opifices multum hac in causa possunt, iis videlicet institutis, quorum ope

„Aiškiai yra įsitikrinta, kaip daug reiškia šventos meilės kurstomos ir mokomos katalikiškos įstaigos, darbininkų sodalicijos, savišalpos ir kitos į jas panašios draugijos beturčių vargui šalinti ar praščiokėliams teisingai išauklėti. O tie, kurie joms pataria ar jas veda, duoda pinigų ar šiaip jau padeda, tikriausiai labai daug gera padaro tikybai ir savo piliečiams: nes nuo jų (draugijų) pareina daugelio gerovė, net amžina“ [1]). „Dedantis į draugijas, reikia uoliausiai žiūrėti, kad nebūtų suklysta. Tai įvardytai norime pasakyti apie darbininkus. Tiems tikrai pridera teisė dėtis į socialias, kurioms pritaria Bažnyčia ir neprieštarauja gimtis. Bet labai svarbu, su kuo susidedama, kad vietoj naudos nepatektų į pavojų kur kas svarbesnė gerovė. Kalbamajam pavojui užbėgti už akių geriausia priemonė yra patiems nutarti niekada ir niekur nepaminti po kojų teisingumo. Jeigu kurią draugiją tvarko neteisingi asmens, ne tikybos bičiuliai ir jų aklai klausoma, tai ji daug gali viešai ir privatiškai pakenkti, tik nieku gyvu ne gera padaryti“ [2]). Šv. tėvas

---

et opportune subveniatur indigentibus, et ordo alter propius accedat ad alterum. Numeranda in hoc genere sodalitia ad suppetias mutuo ferendas: res varias, privatorum providentia constitutas, ad cavendum opifici, itemque orbitati uxoris et liberorum, si quid subitum ingruat, si debilitas afflixerit, si quid humanitus accidat: instituti patrionatus pueris, puellis, adolescentibus natuque maioribus tutandis. Sed principem locum obtinent sodalitia artificum, quorum complexu fere cetera continentur. Fabrum corporatorum apud maiores nostos diu bene facta constitere. Revera non modo utilitates praeclaras artificibus, sed artibus ipsis, quod perplura monumenta stestantur, decus atque incrementum peperere. Eruditiore nunc aetate, moribus novis, auctis etiam rebus quas vita quotidiana desiderat, profecto sodalitia opificum flecti ad praesentem usum necesse est. Vulgo coiri eius generis societates, sive totas ex opificibus conflatas, sive ex utroque ordine mixtas, gratum est: optandum vero ut numero et actuosa virtute crescant. Etsi vero de iis non semel verba fecimus, placet tamen hoc loco ostendere, eas esse valde oppoatunas, et iure suo coalescere: item qua illas disciplina u i, et quid agere oportet. Hoc rerum statu, alterutram malint artifices christiani oportet, aut nomen collegiis dare, unde periculum religioni extimescendum: aut sua inter se sodalitia condere, viresque hoc pacto consione redimere. Omnino optari hoc alterum necesse esse, quam potest dubitationem aqud eos habere, qui nolint summum hominis bonum in praesentissimum discrimen coniicere?“

[1]) Ep. encycl. „Caritatis providentiaeque“, 19 mart. 1894: „Sancta movente et docente caritate, quantam catholica instituta, sodalitia artificum, mutua opitulantium consociationes, id genus plura, vim habeant virtutemque vel ad leniendas tenuiorum aerumnas vel ad infimam plebem recte erudiendam apertum experiendo est: qui autem consilium aut auctoritatem, pecuniam vel operam ad ista conferant in quibus vertitur multorum salus, etiam sempiterna, si verissime de religione et de civibus suis promerentur egregie“.

[2]) Ep. „Longiqua oceani“, 6 jan. 1895: „De ineundis quoque societatibus diligentissime videndum ne quis errore fallatur. Atque hoc intelligi nominatim de opifibus volumus quibus profecto coire in sodalitia, utilitatum sibi comparandarum gratia. ius est, libente Ecclesia, nec repugnante natura; sed vehementer interest, quibuscum sese coniungant, ne ubi rerum meliorum adiumenta requirunt, ibi discrimen vocentur bonorum multo maximorum. Huius discriminis, maxima cautio est ut secum ipsi statuant numquam commissuros, ut ullo tempore ullave in re iustitia desratur. Si qua igitur societas est, quae a personis regatur non recte tenacibus non religioni amicis eiusque obnoxie pareant, obesse plurimum publice et privatim potest, prodesse non potest“.

Pijus X rašo: „Platink ir vesk, kaip iki šiolei darei, Brangus Sūnau, ne tik visai ekonomijos draugijas, bet taip pat joms artimas kitas, profesines darbininkų ir darbdavių sąjungas, kurių tikslas yra išlaikyti geri abiejų šalių santykiai su viens antru; sekretoriatus, kur duoda teisės ir administracijos patarimų“ [1]).„Jeigu kalbėsim apie darbininkų draugijas, tai nors jos siekia pasaulinę narių gerovę, vis dėlto labiausiai yra girtinos ir tinka tikrai ir rimtai narių gerovei pasiekti tos, kurios yra labiausiai paremtos katalikų tikyba ir Bažnyčią laiko vadove, ką Mes įvairiomis progomis esame kalbėję. Todėl reikia kurti kalbamosios katalikiškos draugijos ir visaip joms padėti katalikiškuose ir kituose kraštuose, kur tik numatoma galima esą padėti įvairiems narių reikalams. Taigi Mes širdingiausiai giriame visai katalikiškas... darbininkų draugijas ir trokštame, kad sėkmingai įvyktų visa darbininkų siekiama nauda ir jiems linkėjame nuolatinio pasisekimo malonės“ [2]). Šv. Tėvas Pijus XI sako: „Aš labai myliu darbininkus. Reikia pasitikėti jais ir jų organizacijomis. Paskutiniosios, persisunkiusios krikščionių dvasios, sėkmingai gali padėti išspręsti socialinį klausimą“ [3]).

d) S. C. Concilii rašo: „Bažnyčia pripažįsta ir tvirtina, kad darbdaviai ir darbininkai turi teisę kurti profesines draugijas, atskiras ar bendras, ir jas laiko sėkminga priemone visuomenės kultūrinimui išspręsti... Bažnyčia šiandienykštėj būklėj kurti kalbamąsias profesines draugijas laiko morališkai reikalinga... Bažnyčia ragina kurti tokias profesines draugijas“ [4]).

5) Ūkio ir ekonominės. Nes:

a) Šiandienykštis socialinis krizis ir klausimas nėra vien eko-

---

[1]) Lettera al Conte Medolago-Albani, 19 marzo 1904: „Continuate dunque, caro figlio, come avete fatto fin'ora, a promuovere e dirigere, non soltanto delle instituzioni a carattere puramente economico, ma anche altre affini, le Unioni professionali, operaie e padronali, tendenti tra loro a una buona intesa; i Segretariati del popolo, che daranno consigli d'ordine legale e amministrativo“.

[2]) Ep. encycl. „Singulari quadam“, 24 sept. 1912: „Iam, quod ad societates operariorum attinet, quamquam iis propositum est commoda huius vitae comparare sociis, tamen maxime probandae, aptissimeque omnium ad veram solidamque sociorum utilitatem illae sunt habendae, quae praecipue religionis catholicae fundamento constitutae sunt et Ecclesiam aperte sequuntur ducem: id quod pluries Nosmet ipsi, ut ex diversis gentibus occasio oblata est, declaravimus. Ex quo illud consequitur, ut consociationes huiusmodi, confessionis, ut aiunt, catholicae in regionibus catholicorum certe ac praeterea in aliis omnibus, ubicumque per eas variis sociorum necessitatibus consuli posse videatur, institui atque omni ope adiuvari oporteat, Nos igitur mere catholicas... consotiationes opificum perlibente omni ornamus laude, cupimusque evenire quidquid nituntur in commodum multitudinis operariae, letitioraque semper eis optamus incrementa“.

[3]) Discorso al ministro belga del lavoro e dell'industria, 1924: „Io amo tanto i lavoratori. Bisogna avere confidenza in essi e nelle loro organizzazioni; penetrate di spirito cristiano, esse possono contribuire efficacemente alle pacificazione sociale“.

[4]) S. C. C., litt. ad Episcopum Insulensem, 5 iun. 1929: „L' Eglise rec n-

nomijos klausimas ir jo negalima išspręsti vien pasaulinėmis priemonėmis. Ne; jis yra drauge dorovės klausimas ir be žmogaus patobulinimo ir tikybos dėsnių jo neišspręsi ir tt. (v. n. 142).

b) Katalikai kalbamąjį dalyką spręsti turi katalikiškai. Todėl jų ūkio ir ekonominės organizacijos turi būti katalikiškos. Ekonomiškai stiprūs katalikai gali visur nepakrutinamai stovėti, padėti katalikų visuomenei, spaudai, mokykloms ir tt. To stiprumo ir susipratimo nebus be katalikų ūkio ir ekonominių organizacijų.

c) Lietuvos Katalikų Kongresas VI, 1928 m. 1—2 liepos, sako: „Katalikų Kongresas pareiškia, jog katalikai, jei jie dedasi į kooperatyvus, kad dėtųsi tik į savas katalikiškas sąjungas".

d) Lietuvos Vyskupų konferencija, 1928 m. 27—29 kovo, sako: „Patikrinus, kad kituose kraštuose katalikų akcija apima taip pat katalikų ekonomines organizacijas, Konferencija nurodo, kad ir mūsų krašte katalikai turi dėtis į savas katalikų ekonomines organizacijas, jos turi tureti lygias teises su kitomis ekonominėmis organizacijomis ir turi teisę gauti pašalpų ir iš Vyriausybės, jei ji ją duoda kitoms ekonominėms organizacijoms".[1]) Lietuvos bažnytynės provincijos Arkyviskupas ir Vyskupai, laiške katalikams, 1928 m. 14 lapkr., rašo: „Katalikiškosios Akcijos neabejotina dalis yra taip pat ekonominės draugijos bei įvairūs kooperatyvai, nes tos rūšies įstaigos vienų įsitikinimų žmones labiau suartina ir gali gaminti lėšų katalikiškai spaudai, labdarybei, švietimui, apskritai, katalikiškosios kultūros reikalams... Jūs, liaudies žmonės — ūkininkai ir darbininkai — negalite rankas sudėję ramiai ir abejingai žiūrėti į gyvenimą. Šiandien tame gyvenime smarki eina kova prieš Dievą iš vienos pusės, už Dievą — iš kitos. Toj kovoj Jūs nepasiliksite nepaliesti; kovos sukūrys pagaus Jus ir nuneš ten, kame jau nebebus kalbos apie Dievą. Bet žinokite, kad kur nėra Dievo, ten nėra ir laimės, ne tik amžinos, bet ir laikinosios. Jūs te galite išsilaikyti, tik susispietę į katalikiškas organizacijas. Jose rasite ir savo dvasiai peno ir paramos šios žemės reikaluose. Todėl prie katalikiškų organizacijų visi privalote prisidėti. Raginame Jūs į tai ne tik mes, Jūsų Ganytojai, bet per mus ir patsai Šv. Tėvas"[2]). Lietuvos Vyskupų direktyvos Katalikų Akcijai Lietuvoje, 1930 m. 23 spal., n. 35, sako: „Turint galvoje, kad Kristus yra įsakęs savo apaštalams ne vien skelbti evangeliją, bet ir šelpti vargšus, kad Italuose ir kituose kraštuose katalikiškųjų institucijų ir darbų (institucioni et opere cattoliche) vardu yra apimamas ir ekonominis katalikų

---

niait et affirme le droit des patrons et des ouvries de constituer des associations syndicales, soit séparées, soit mixtes, et y voit un moyen efficace pour solution de la question sociale... L'Eglise, dans l'état actuel des choses, estime moralement necessaire la constitution de telles associations syndicales... L'Eglise exhorte à constituer de telles associations syndicales".

[1]) „Tiesos Kelias", n. 4 (1928) 258.

[2]) „Tiesos Kelias", (of. dal.) n. 12 (1928) 186.

susiorganizavimas, yra Lietuvoje tikro reikalo katalikams turėti savas ekonomines organizacijas“ [1]).

e) Šv. tėvas Pijus X rašo: „Platink ir vesk, kaip iki šiolei darei, Brangus Sūnau, ne tik visai ekonomijos draugijas, bet taip pat joms artimas kitas„ [2]). „Raginame pirmiausia kurti tas katalikų draugijas, kurios turi tikslą visada ginti socialinius reikalus. Nes kalbamosios draugijos labai tinka mūsų laikams: jos savo nariams padeda ginti reikalus ir tuo pačiu metu išlaikyti tikėjimą ir dorovę“ [3]). „Rūpinkitės (dvasiškiai) taip pat pagerinti ekonomijos žmonių būklę teisingumo ir meilės ribose, padėdami ir kurdami tas įstaigas, kurios stengiasi gerai sutvarkyti žmonių mases prieš socializmo viešpatavimo užpuolimą ir tuo pačiu metu jas išgelbėja nuo ekonomijos suirutės dorovės ir tikybos susmukimo“ [4]).

6) Politines. Nes:

a) Reikia dirbti politikos darbas. Šio dalyko pamatas yra tas, kad nuo krašto politikos pareina pasaulinė gerovė ir nemaža dvasinės gerovės. O šiandien be politinių draugijų pati politika nebeįmanoma. Be to, jeigu katalikai nedalyvaus politikoj ar nesiorganizuos į politines partijas ar draugijas, tai katalikų priešai užims visą poziciją ir krašte sudarys nekatalikišką atmosferą.

b) Šv. tėvas Leonas XIII sako: „Apskritai, naudinga ir gera yra tai, kad katalikų darbas toliau išeitų laukan iš kalbėtosios lyg siauresnės srities ir apimtų visą valstybę. Pasakėm apskritai dėl to, kad Mūsų įsakymai taikomi yra visoms tautoms. Nes gali kur atsitikti tai, kad dėl svarbiausių ir teisingiausių priežasčių visai nepridera uoliai dėtis į valstybės darbą ir eiti politinių pareigų. Bet, apskritai, kaip sakėme, visai nedalyvauti politikoj būtų taip pat smerktina, kaip visai nesirūpinti ir visai nieko gera nedaryti visuomenės gerovei. Tai pasakytina juo labiau dėl to, kad katalikai, raginami savo išpažįstamojo mokslo, turi visai ir sąžiningai atlikti tą priedermę. Atbulai, jiems nieko nedirbant, lengvai paims vadžias tie, kurių nuomonės nedaug teduoda išganymo vilties. Tai taip pat išdildytų krikščionių vardą; nes daug galėtų padaryti tie, kurie nebičiuliškai žiūri į Bažnyčią, ir labai maža tie, kurie į Ją žiūri

---

[1]) „Tiesos Kelias“, (ofic. dal.) n. 11 (1930) 186

[2]) Lettera al Conte Medolago-Albani, 19 marzo 1904: „Continuate dunque, caro figlio, come avete fatto finora, a promuovere e dirigere, non soltanto delle instituzioni a carattere puramente economico, ma anche altre affini“.

[3]) Lettera agli Arcivescovi e Vescovi del Brasile, 6 gennaio 1911: „Noi esortiamo in primo luogo a constituire tra i cattolici queste società che si stabiliscono un po'ovunque per salvaguardare gli interessi nel campo sociale. Perchè questo genere di società è mollo adatto ai nostri tempi: esse permettono ai loro membri di provedere alla difesa dei loro interessi e nello stesso tempo alla conservazione della fede e della morale“.

[4]) Encycl. „Il fermo proposito“, 11 giul. 1905: „S'adoperi a fine di migliorare anche, nei limiti della giustizia e della carità, la condizione economica del popolo, favorendo e promovendo quelle instituzioni che a cio conducono, quelle soppratutto che si propongono di ben disciplinare le moltetudini contro l'invadente dominio del socialismo, e che ad un tempo le salvano dalla rovina economica e dallo sfacelo morale e religioso“.

gerai. Todėl aišku, kad katalikai turi teisingą priežastį eiti į valstybės gyvenimą: eina ir turi eiti ne dėl to, kad sutiktų su šiandienykščiais nedorais visuomenės dalykais, bet dėl to, kad kalbamuosius dalykus, kiek galėdami, pasuktų į skaisčią ir tikrą visuomenės gerovę. Tai padarys, pasiryžę į visas valstybės gyslas įlieti gaivinančių syvų ir kraujo, katalikų tikybos išminties ir įtakos"[1]). Šv. Tėvas Pijus XI sako: „Katalikų veikimas ne tik nevaržo atskirų žmonių vesti gerą politiką, bet net griežtai jiems įsako bendrai dirbti politikos darbą su šviesiu ir dideliu sąžiningumu"[2]). „Jiems (katalikams) piliečiams negalima kliudyti, kad dėl paties Katalikų Veikimo negalėtų naudotis teise balsuoti. Net, atbulai, jie sulaužytų didelę priedermę, jeigu, kiek galėdami, nesirūpintų miesto, provincijos ir valstybės politikos dalykais"[3]). „Visai nedraudžiama katalikams savo nuožiūra dėtis į politines partijas, kad tik jos ničnieko neprieštarautų Dievo ir Bažnyčios įstatymams"[4]).

Katalikai tegali dėtis į katalikiškas politines draugijas arba partijas. Nes politika liečia taip pat tikėjimo ir dorovės dalykų ir katalikas turi būti kataliku ne tik privatiniame, bet taip pat viešame gyvenime.

Toliau, jeigu katalikiškos partijos yra kelios, tai katalikas gali laisvai pasirinkti vieną bet kurią jų. Nes čia dvasiniai dalykai vis dėlto yra aprūpinami, o visai pasauliniuose dalykuose galima daryti taip, kaip norima.

---

[1]) Ep. encycl. „Immortale Dei", 1 nov. 1885: „Item catholicorum hominum operam ex hoc tamquam angustiore campo longius excurrere, ipsamque summam rempublicam complecti, generatim utile est atque honestum. Generatim eo dicimus, quia haec praecepta Nostra gentes universas attingunt. Ceterum potest alicubi accidere, ut, maximis iustissimisque de causis, rempublicam capessere, in muneribusque politicis versari, nequaquam expediat. Sed generatim, ut diximus, nullam velle rerum publicarum partem attingere tam esset in vitio, quam nihil ad communem utilitatem affere studii, nihil operae: eo vel magis quod catholici homines ipsius, quam profitentur, admonitione doctrinae, ad rem integre et ex fide gerendam impelluntur. Contra, ipsis otiosis, facile habenas accepturi sunt ii, quorum opiniones spem salutis, haud sane magnam afferant. Idque esset etiam cum pernicie conniunctum christiani nominis: propterea quod plurimum possent qui male essent in Ecclesiam animati; minimum, qui bene. Quamobrem perspicuum est, ad rempublicam adeundi causam esse iustam catholicis: non enim adeunt, neque adire debent ob eam causam, ut probent quod est hoc tempore in rerum publicarum rationibus non honestum; sed ut has ipsas rationes, quoad fieri potest, in bonum publicum transferent sincerum atque verum, destinatum animo habentes, sapientiam virtutemque catholicae religionis, tamquam saluberrimum succum ac sanguinem, in omnes reipublicae venas inducere".

[2]) Alloc. ad internationalem Iuvenum Congressum, 9 sept. 1925.

[3]) Ep. ad Episcopos Lituaniae, 24 iun. 1928: „Ipsi enim, ut cives sunt, prohiberi nequeunt, quominus, nulla actionis catholicae, qua talis, opera interposita, civili suffragii iure utantur. Quin immo a gravi officii iidem deficerent nisi politicis rebus civitatis, provinciae, Status, pro viribus consulerent".

[4]) Ep. ad. Card. Segura et Saez Archiepiscopum Toletanum, 6 nov. 1929 „Quin immo nihil prorsus vetat, quominus christifideles in civiles etiam partes, pro suo iudicio coalescant, quae quidem causam dumtaxat agant Dei Ecclesiae que legibus nulla ex parte repugnantem".

Dar toliau, jeigu viena tėra katalikiška partija, tai visi katalikai turi prie jos prisidėti ar palaikyti. Jeigu kalbamosios partijos pasauliniai dalykai kam nepatiktų, tai gali įkurti kitą katalikišką politinę partiją.

Galop, jeigu kur nė vienos katalikiškos politinės partijos ar draugijos nebūtų, tai katalikai net būtinai jų turi įkurti. Jeigu to dalyko padaryti visai būtų negalima, tada tik galima dėtis į vadinamąsias tikybiškai tikrai neutrališkas partijas. Paskutiniuoju atveju į jas dėtis net reikėtų tada, kai to reikėtų didesnei dvasinei, visuomenės ar valstybės negerovei pašalinti.

7) Skautų, gimnastikos, sporto ir tt. Nes:

a) Gimnastika, sportas ir tt. jaunuomenei tinka dėl jo judrumo, reikalingumo judėti. Tai dar sustiprina mokinių ir studentų studijuojamas metas ir sėdimas gyvenimas — reikia sveikatos lygsvaros tarp psichinio aktingumo ir fiziologinių ir tam tikrų aplinkybių. Kalbamieji dalykai turi būti atliekami sistematingai. Kitaip nedaug tebus naudos. Gali būti net skriaudos. Neorganizuotas skautizmas, gimnastika, sportas ir tt. vargu gali būti sėkmingas.

b) Fiziškos pratybos, tvirtindamos kūną, kelia taip pat dvasios aktingumą. Nes dvasia ir kūnas solidariškai veikia vienas antra, ką tiksliai išreiškia žinomasis aforizmas: „Mens sana in corpore sano". Bet tai taip pat turi būti daroma tvarkingai, kaip aukščiau.

c) Gimnastika, sportas ir tt. auklėja kai kurias dorybes, pav., skaistybę, klusnumą, drąsą, ištvermę ir tt. Tai kiekvienam svarbu— svarbu ir katalikams.

d) Gimnastika, sportas ir tt. padeda kai kuriems nedorybėms užbėgti už akių, pav., tinginystei, paleistuvystei ir tt. Tai turi atsiminti ir katalikai.

e) Gimnastika, sportas ir tt. yra auklėjimas — auklėjimas fiziškas. Jo tikslas yra kūnas padaryti sveikas, tvirtas, galįs lengvai panešti sunkią gyvenimo naštą ir tt. Bet kiekviename auklėjime pirmų pirmiausia turi eiti dvasios auklėjimas. Todėl paskutiniojo negalima ir čia užmiršti, būtent, kūnas, dvasios veiksmų priemonė, padaryti tinkama priemone visiems teisingiems ir tauriems dvasios reikalams pasiekti. Atbulai, gimnastika, sportas ir tt. negali būti patys sau tikslu. Čia medžiaga imtų viršų dvasios atžvilgiu. Tai gimnastikos, sporto ir tt. materializmas[1]). Pirmąjį dalyką geriausiai padarysime, antrojo dalyko išvengsime, turėdami savo kalbamąsias draugijas. Todėl šv. tėvas Pijus XI sako: „Sportuojama ne pačiam sportui, nereikia kūno kūnui, bet reikia kūno dvasiai, medžiagiškų dalykų dvasios dalykams"[2]). „Ne-

[1]) Fiziško auklėjimo geriausias metas yra tas, kai žmogaus kūnas auga Todėl jis labiausiai tinka jaunuomenei.

[2]) Discorso alla Gioventù Cattolica, 11 nov. 1924: „Si tratta non di fare lo sport per lo sport, non del corpo per il corpo, ma del corpo per l'anima, del materiale per le spirituale".

užtenka drąsumo, neužtenka materiališkos jėgos. Kur medžiaga tėra viešpats, ten, kaip sako apaštalas, negali būti nieko kita, kaip prievarta, nesusitūrėjimas, paleistuvavimas. Atbulai, kur daugiau valdžios turi ir valdo dvasia, ten yra visas meilės saldumas, visas skaistumo gražumas. Šie žodžiai tinka Jums, nes ten Jūs ieškote savo gyvenimo grožies ir garbės. Jėga yra padrąsinimas ne tik bandyti eiti gyvenimo keliais ir surasti sunkiai išeinamus takelius, bet juo labiau išauklėti valią, kad dvasia galėtų diriguoti kūną, priversti jį laikytis priedermių, nors priedermė būtų sunki ir dėl nepalankių aplinkybių ir vidujinių sunkybių reikėtų aukos“ [1]).

f) Gimnastika, sportas ir tt. turi būti daromi katalikų dorovės dėsniais. Pav., reikia laikytis padorumo. Reikia vengti labai nuvargti, nes tai kenkia kūnui ir dvasiai. Gimnastika ir sportas negali kliudyti vyriausių gyvenimo priedermių, atsieit, studijų, darbo, tikybos ir t. t. „Girdamas, gėrėdamasis ir laimindamas“, sako šv. tėvas Pijus X: „Jūsų mankštas, kur vadinama ciklizmu, alpizmu ar kitais vardais, pageidauju (nes Jūsų veikimas siekia tam tikrą federacijos tikslą): Kai mankštinate kūną, tai neužmirškite dvasios pratybų. Taip, netinginiaukite. Nes tinginiavimas yra pasileidimo tėvas... Bažnyčia nori sveikos dvasios sveikame kūne: kas kitaip kalba, tas meluoja... Siūlau susitūrėti: nuo to viena pareina tvirtumas. Savo mankštose neturite peržengti ribų. Neišsistatykite į pavojus. Neužmirškite mokslo ir darbų. Rūpinkitės su sporto malonumais sujungti tikybos praktiką“ [2]). Visa tai teatliksime savo katalikiškuose skautų, gimnastikos, sporto ir tt. draugijose.

g) Reikia užbėgti už akių, kad katalikų jaunuomenė nesidėtų į pasaulinį ir neutrališką skautizmą, gimnastiką ir sportą ir tt.; nes jie yra daugiau ar mažiau pavojingi tikrai katalikiškam auklėjimui.

---

[1]) Discorso agli Esploratori Cattolici, 6 sett. 1925: „Non basta il coraggio, non bastano le forse materiali. Dove soltanto la materia è padrona, l'Apostolo dice che ivi non vi può essere altro che violenza, intemperanza, inpudicizia. Dove invece lo spirito predomina e regge, ivi sono tutte le dolcezze della carità, tutte le grazie delle purezza. Queste parole sembrano scrite per voi, perche in esse voi cerchiate la belezza e la gloria della vostra vita. Forza è coraggio non solo per tentare le vie della terra e trovare gli ardui sentieri; ma più ancora per educare la volontà a tenere la carne nelle direzioni dello spirito, nelle vie del dovere, anche quando il dovere sia difficile e, o per avverse circonstanze, o per intrinseche difficoltà, imponga sacrificio“.

[2]) Discorso agli Squadre gimnastiche, 26 sett. 1908: „Mentre lodo, ammiro e benedico i vostri ginochi, sia ciclismo che alpismo, o in altro qualunque modo volete chiamare i vostri esercizi, faccio voti perchè le vostre opere raggiungono il fine che si sono proposti coloro che vi hanno uniti in Federacione. Mentre vi esercitate nel corpo date fidanza di esercitarvi nello spirito. Cosi voi fuggite l'ozio, cho è il padre dei vizi... La Chiesa vuole mente sana in corpore sano: chi dice diversamento mentisce... Raccomando la moderazione: in essa sola sta la virtù. Nel vostri ginochi non dovete passare i confini. Non vi esponete a periculi. Non dimenticate lo studio e il lavoro. Abbiate cura di unire al sollievo sportivo le pratiche religiose“.

h) Šv. Tėvas Pijus XI sako: „Štai daug turime augančių sūnų — sūnų gražių ir drąsių. Bet tai dar ne visa, nes Jūs esate ne tik katalikiškas jaunimas, bet jaunimas skautai katalikai. Katalikiški skautai daug pasako tam, kas teisingai galvoja ir supranta įvertinti tų žodžių prasmę“ [1]).

4. Katalikai negali dėtis į draudžiamąsias draugijas. Kurios jos yra in genere, kalba Kodeksas I. C., kan. 684. Paskutinysis sako: „Tikintieji tevengia slaptų, pasmerktų, sukilėlių, įtariamų ar Bažnyčios teisios priežiūros vengiančių draugijų“ [2]). Taigi draudžiamos draugijos yra šios:

1) Slaptos draugijos. Tai tos draugijos, kurios turi slaptas konstitucijas ar statutus ir slaptus vadus. Nesvarbu, ar jų nariai laikomi slapta ar ne, ar, į jas įstojant, reikalaujama prisiekti ar pasižadėti laikytis paslapties ar ne, ar veikiama slapta ar viešai. Net neatsimaino draugijos veidas tada, kai valstybė leidžia jai veikti ar ją toleruoja.

Kurios draugijos iš tiesų yra slaptos, tai sužinoti galima iš Apaštališkojo Sosto dekretų, Bažnyčios skelbimų, pačių draugijų knygų, įstatų, protokolų ir tt.

In specie kalbant, slaptos draugijos yra, pav., masonų, nihilistų, anarchistų ir tt.

Į slaptas draugijas dėtis niekas negali. Tai juo labiausiai pasakytina apie katalikus. Nes:

a) Kas vengia šviesos ar tamsoj dirba, to negalima neįtarti. Tiesa neturi paslapčių, nesibijo saulės šviesos ir viešai kalbėti.

b) Slaptos draugijos iš tiesų, apskritai, graužia visuomenės teisios tvarkos šaknis, eina prieš tikybą ir Bažnyčią, kovoja su bažnytinėmis ir katalikiškomis draugijomis ir mokyklomis, skleidžia terorą ir tt. Ar tai galima pateisinti?

c) Bažnyčia nuo senų senovės smerkia slaptas draugijas ir katalikams draudžia į jas dėtis. Taip, pav., padarė šv. tėvas Pijus VII, const. „Ecclesiam“, 13 sept. 1821; šv. tėvas Leonas X, const. „Quo graviora“, 13 mart. 1825; šv. tėvas Pijus IX, ep. encycl. „Quanto conficiamur moerore“, 10 aug. 1863; alloc. „Multiplices inter“, 25 sept. 1865, ir k. Be to, šv. tėvai kartkartėmis pasmerkė masoneriją, pav., Klemensas XII, litt. ap. „In eminenti“, 28 apr. 1738; Pijus IX, const. „Apostolicae Sedis“, 12 oct. 1869; Leonas XIII, ep. encycl. „Humanum genus“, 20 apr. 1884, ir k.

---

[1]) Discorso agli Esploratori Cattolici, 6 sett. 1925: „Di adolescenti figli abbiamo qui un saggio, una folla, una cosi bella e forte folla. E non è tutto, perchè voi non siete solo giovani cattolici, ma giovani cattolici esploratori. Esploratori Cattolici non vuol dir poco a chi ben consideri e sappia appreazzare il contenuto di queste parole“.

[2]) „Fideles... caveant autem ab associationibus secretis, damnatis, seditiosis, suspectis aut quae studeant sese a legitima Ecclesiae vigilantia subducere“.

2) Pažymėtai pasmerktos draugijos. Tokios draugijos yra, pav., šios:

a) Liberalų. Nes kraštutinis liberalizmas savaime yra tas pat, kas ir natūralizmas ar racionalizmas. Todėl jis yra tikėjimo apostazija. Vadinamasis mitiguotasis liberalizmas stačiai yra erezija ar respektyviai atskala. Be to, liberalizmą pasmerkė šv. tėvai. Tai, be kitų, padarė šv. tėvas Pijus IX, ep. encycl. „Quanto conficiamur moerore", 10 aug. 1863; Leonas XIII, litt. encycl. „Libertas", 20 jul. 1888, ir k.

b) Socialistų. Nesvarbu jų rūšys. Todėl čia įeina taip komunistai, taip socialdemokratai, taip vadinamieji liaudininkai ir t. t.

Į socialistų draugijas dėtis negalima štai dėl ko: Viena, visiškas arba šiandienykštis socializmas objektyviai yra erezija ar respektyviai atskala, nes jame daug ko yra eretiška ar daroma atskalūniškai ir tt. Antra, socializmą pažymėtai yra pasmerkę šv. tėvai. Tai labiausiai padarė Pijus IX ir Leonas XIII. Šv. tėvas Pijus IX sako: „Jūs, Gerbiamieji Broliai, žinote tai, kad svarbiausi kalbamieji bjauriausio šio sumanymo architektai siekia tai, kad žmones, suagituotus neteisingų mokslų vėjais, priverstų suardyti visą žmonijos tvarką ir privestų prie nelemtos naujos socializmo ir komunizmo sistemos. Nes jie žino ir iš ilgų amžių patyrimo mato visai negalį viltis to, kad su jais sutiktų katalikų Bažnyčia, kuri niekada nesutinka nė trupučiuko susiaurinti saugojamo Dievo apreiškimo depozito ir ką primaišyti prie paskelbtų tikėjimo tiesų... Jeigu kalbėsim apie šį neteisingą mokslą ir sistemą, tai jau visiems yra žinoma, kad jie (socialistai), piktanaudodami laisvės ir lygybės vardus, stengiasi pražūtingą socializmo ir komunizmo mokslą įskverbti į liaudį. Žinoma, kad, nors komunizmo ir socializmo vadai eina skirtingais keliais ir veikia skirtingais metodais, tačiau bendrai nutarta nuolat agituoti labiausiai darbininkai ir žemesnio luomo žmonės, kurie yra jų melagingai apgauti ir suklaidinti pažadais geresnės būklės, ir juos pavartoti vis didesniems tamsiems darbams; nutarta paskum jie (ką tik kalbėtieji žmonės) pavartoti bet kuriai vyriausybei nuversti, Bažnyčios ir vėliau šiaipjau nuosavybei užgrobti ar ji užpulti ir, galop, bet kurioms Dievo ir žmonių teisėms sutriuškinti, Dievo kultui išnaikinti ir visai valstybės tvarkai suardyti... Jūs, Gerbiamieji Broliai, turite įtempti visą ganytojo energiją tam, kad tikintieji suprastų neteisingus šiuos norus, sistemas ir tai, jog, jiems pasidavę, įkris į amžinąją ir laikinę nelaimę" [1]). Šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Lengvai suprantate, Ger-

[1]) Ep. encycl. „Nostis et Nobiscum", 8 dec. 1849: „Sed verum ignotum vobis non est, Venerabiles Fratres, praecipuos illos huius scelestissimae machinationis architectos eo tandem spectare, ut populos omni perversarum doctrinarum vento agitatos, ad subversionem impellant totius ordinis humanarum rerum, atque ad nefaria novi Socialismi et Communismi systemata traducant. Norunt autem et longo multorum saeculorum experimento comprobatum vident,

biamieji Broliai, jog Mes kalbam apie tą sektą, kuri vadinasi įvairiais ir mažne barbariškais *socialistų, komunistų* ar *nihilistų* vardais, kurie, paplitę po visą pasaulį ir kuo tampriausiai neteisingu ryšiu susirišę su kits kitu, ilgiau nebeslapstosi slaptų susirinkimų tamsoje, bet atvirai ir pasitikėdami savimi, išėję į šviesą, rūpinasi įvykdyti pirmiau savo sutartą sprendimą, būtent, išversti bet kurios valstybės pamatus. Tai tie, kurie, kaip sako Šv. Raštas, *teršia mėsą, nepripažįsta viešpatavimo, o piktažodžiauja didybei* (Jud. laišk. 5, 8). Jie nepalieka nepaliesto nieko tai, ką išmintingai išleido žmonių ir Dievo įstatymai gyvenimo gerovei ir grožiui. Atsisako klausyti vyriausybių, kurių, kaip sako apaštalas, turi visi klausyti ir kuri iš Dievo yra gavusi teisę valdyti, ir skelbia visišką žmonių lygybę teisių ir priedermių atžvilgiais. Išniekina natūralinę vyriškio ir moteriškės sąjungą, kuri yra šventa visose tautose ir barbaruose, ir silpnina ar net atiduoda užgaidoms jos ryšį, kurs iš esmės sudaro šeimą. — Galop, užsidegę pasaulinių turtų troškimu, kurs *yra viso blogo šaknis ir kurio trokšdami pametė tikėjimą* (1 Tim. 6, 10), puola natūralinė nuosavybės teisė ir, prisimesdami rūpinąsi visų žmonių reikalais ir patenkiną norus, nuolat stengiasi pagrobti ir bendrai valdyti tai, kas yra įgyta teisiu įpėdinystės titulu proto ir rankų darbu, taupant. Ir šias nuostabias nuomones skel,bia savo susirinkimuose, įkalbinėja rašiniais, skleidžia liaudy pūdais laikraščių... Jūs, Gerbiamieji Broliai, gerai suprasdami tykojančios negerovės pradžią ir savumą,... turite dirbti, kad katalikų Bažnyčios sūnūs nieku gyvu nedrįstų nei įsirašyti nei bet kaip padėti pasibaisėtinai sektai: kad net tauriais darbais ir teisingiausiai rodytų tai, kaip gerai ir laimingai gyventų valstybė, jeigu atskiri nariai teisingai spindėtų darbais ir dorybėmis“ [1]).

---

nullam sibi consensionem sperari posse cum Ecclesia catholica, quae scilicet in custodiendo divinae revelationis deposito nihil unquam detrahi patitur propositis Fidei veritatibus, nihil illis per nova hominum commenta admisceri... Atque ad pravam hanc dotrinam, et systemata quod attinet, notum iam omnibus est, illos eo potissimum spectare, ut libertatis et aequalitatis nominibus abutentes, exitiosa Communismi et Socialismi commenta in vulgus insinuent. Constat autem, ipsis seu Communismi, seu Socialismi magistris, diversa licet via ac methodo agentibus, illud demum commune esse propositum, ut operarios atque alios inferioris praesertim status homines suis deceptos fallaciis, et faustoris conditionis promisione illusos, continuis commotionibus exagitent, atque ad graviora paullatim facinora exerceant; ut postmodum illorum opera uti possint ad superioris cuiusque Auctoritatis regimen oppugnadum, ad expilandas, diripiendas vel invadendas Ecclesiae primum, ac deinde aliorum quorumcumque proprietates, ad omnia tandem violanda divina humanaque iura, in divini cultus destructionem atque in subversionem totius ordinis civilium Civitatum... Vestrum munus est, Venerabiles Fratres, omnes pastoralis studii nervos intendere, ut fidelis populus agnoscat perversa huiusmodi placita et systemata, si ab illis decipi se patiantur, in aeternam pariter ac temporalem eius perniciem fore cessura“.

[1]) Ep. encycl. „Quod Apostolici“, 28 dec. 1878: „Nullo autem negotio intelligitis, Venerabiles Fratres, Nos de illa hominum secta loqui, qui diversis ac pene barbaris nominibus *Socialistae, Communistae* vel *Nihilstae* appellantur, quique

c) Modernistų. Modernizmą pasmerkė šv. tėvas Pijus X, litt. encycl. „Pascendi", 8 sept. 1907, ir motu proprio „Sacrorum antistitum", 1 sept. 1910. O Šv. Tėvas Pijus XI sako: „Tas dalykas yra tam tikras moralinis, juridinis ir socialinis modernizmas, ką griežtai pasmerkiame drauge su anuo dogmatiniu modernizmu". [1])

d) Teosofų. Nes Šv. Officijos kongregacija, paklausta: „Ar šiandien vadinamųjų teosofų mokslas galimas sutaikinti su katalikų mokslu ir ar leidžiama dėtis į teosofų draugijas, dalyvauti jų susirinkimuose, skaityti jų knygas, laikraščius, rašinius", 1919 m. 18 birž. atsakė: „Negatyviai į visus dalykus".[2])

3) Sukilėlių. Tai tos draugijos, kurios blogomis priemonėmis ar neteisiai kelia maištus, revoliucijas ir tt.

4) Įtariamos draugijos. Tai tos draugijos, kuriose yra tikėjimo ar dorovės pavojaus ar žmonės tikybiškai atšala, tampa indiferentais ir tt. Čia įeina, pav., nekatalikų filantrofija, neutralinės kultūros, neutralinės ekonomijos, labiausiai mišrios, arba įvairių tikybų ar pasaulėžvalgų jaunuomenės draugijos, ir tt.

Tą dalyką, kad draudžiamos yra įtariamos draugijos, įrodo:

per universum orbem difusi, et iniquo inter se foedere arctissime colligati, non amplius ab occultorum conventuum tenebris praesidium quaerunt, sed palam fidenterque in lucem prodeuntes, quod iam pridem inierunt, consilium cuiuslibet civilis societatis fundamenta convellendi perficere adnituntur. Ii nimirum sunt, qui, prout divina testantur eloquia, *carnem quidem maculant, dominationem spernunt, maiestatem autem blasphemant* (Iud. Epist. 5, 8). Nihil, quod humanis divinisque legibus ad vitae incolumitatem et decus sapienter decretum est, intactum vel integrum relinquunt. Sublimioribus potestatibus, quibus Apostolo monente, omnem animum decet subiectum, quaeque a Deo ius imperandi mutantur, obedientiam detractant, et perfectam hominum in iuribus et officiis praedicant aequalitatem. — Naturalem viri ac mulieris unionem, gentibus vel barbaris sacram, dehonestant; eiusque vinculum, quo domestica societas pricipaliter continetur, infirmant aut etiam libidini permittunt. — Praesentium tandem bonorum illecti cupiditate, *quae radix est omnium malorum, et quam quidam appetentes erraverunt a fide* (I Tim. 6, 10), ius propietatis naturali lege sancitum impugnant; et per immane facinus cum omnium hominum necessitatibus consulere et desideriis satisfacere videantur, quidquid aut legitimae hereditatis titulo, aut ingenii manuumque labore aut victus parsimonia adquisitum est, rapere et commune habere contendunt. Atque haec quidem opinionum portenta in eorum conventibus publicant, libellis persuadent, ephemeridum nube in vulgus spargunt... Vos autem, Venerabiles Fratres, qui ingruentiam malorum originem et indolem perspectam habetis,... adlaboretis oportet ut Ecclesiae catholicae filii neque nomen dare, neque abominatae sectae favere ulla ratione audeant: quin imo, per egregia facinora et honestam in omnibus agendi rationem ostendant, quam bene feliciterque humana consisteret societas, si singula membra recte factis et virtutibus praefulgerent".

[1]) Lit. encycl. „Ubi arcano", 23 dec. 1922: „In quo genus quoddam modernismi moralis, iuridici ac socialis est agnoscendum; quod quidem una, cum modernismo illo dogmatico, impense reprobamus".

[2]) Paklausimas: „An doctrinae, quas hodie theosophicas dicunt, componi possint cum doctrina catholica; ideoque an liceat nomen dare societatibus theosophicis, earum conventibus interesse, ipsarumque libros, ephemerides, diaria, scripta legere". Atsakymas: „Negative in omnibus".

a) Katalikams draudžiama intimiškai santykiauti su nekatalikais. Nes šv. Povilas sako: „Netraukite jungo su netikinčiais“ [1]).

b) Kiekvienas žmogus ne tik privatiniame, bet taip pat socialiniame ar visuomenės gyvenime turi laikytis tikrosios tikybos ir dorovės.

c) Kiekvienoj draugijoj susiduriama su tikėjimo ir dorovės klausimais ir dėsniais. Kaip bus galima laikytis tikrojo tikėjimo ir dorovės dėsnių ten, kur visai nėra kalbamųjų dalykų ar bent ne visi vienaip juos supranta. Tada trauks į vieną pusę liuteris, į kitą - pravoslavas, į trečią — laisvamanis ar liberalas, į ketvirtą — žydas, masonas, socialistas ir tt. Tai gražus Krilowo kvartetas. Kas belieka katalikui?

d) Katalikai, prisidėdami prie nekatalikiškų ekonomijos ir kitų draugijų, padeda nekatalikams ekonomiškai ir kitaip sustiprėti, savo pinigais padeda šelpti nekatalikišką spaudą, savo priešą remia ir tt.

e) Vysk. J. Kukta rašo pavasarininkų jaunimui: „Jei matai, kad tokiose draugijose pabuvęs jaunimas (tas pat pasakytina apie kitus, ne tas pat yra pamatas) tik atšąla nuo Dievo, Bažnyčios, tikėjimo ir kitų krikščioniškų dorybių pildymo, tai žiūrėk, kad tų draugijų ir yra vyriausias tikslas — nukrikščioninti mūsų Lietuvos katalikiškasai jaunimas, ir to dėliai Jūs, katalikai jaunuoliai ir jaunuolės, budėkite ir nesirašykite į panašias draugijas“ [2]). Lietuvos bažnytinės provincijos Arkivyskupas ir Vyskupai, laiške kunigams, 1928 m. 13 lapkr., rašo: „Visokios gi vadinamos neutralinės organizacijos labai dažnai sudaro jaunimui rimtų pavojų, kad jis prie jų priklausydamas gali tikybos dalykuose atšalti ir tapti jai bent indiferentiškas, jeigu ne priešingai. Tuo tarpu mums reikia išauklėti aiškius ir sąmoningus katalikus, kurie noriai stotų ir kovotų po Kristaus vėliava, kiekvienas gi indiferentizmas čia ne vietoje ir yra griežtai priešingas mūsų Dieviškojo Mokytojo doktrinos dvasiai, kurs sako: Kas ne su mumis, tas prieš mane; ir kas nerenka su manim, tai barsto (Luk. 11, 23)“.[3]) Lietuvos bažnytinės provincijos Arkivyskupas ir Vyskupai, laiške katalikams, 1928 m. 14 lapkr., rašo: „Jei kas jus, Mylimieji, norėtų suvilioti į vadinamąsias bespalves ekonomines bei kultūrines draugijas vardan to, kad jos tariamai nieko bendra neturinčios su religija, tai nepasiduokite. Religija apima visą žmogaus gyvenimą ir jį visą privalo tvarkyti. Tie, kurie skelbia, būk ekonominės draugijos nieko bendra neturinčios su religija, paprastai turi pašalinių tikslų: atpratinti žmones nuo Dievo ir religijos, jei jau negalima išvystyti aiški prieš tikėjimą agitacija“[4]).

f) Kongregacija Concilii rašo: „Jeigu kalbėsime apie sudarymą intersindikalinės krikščioniškų, neutralinių ar net socialistų *pro-*

[1]) 2 Kor. 6, 14
[2]) „Jaunimo Vadas“, n. 3 (1928) 7.
[3]) „Tiesos Kelias“, (ofic. dal.) n. 12 (1928) 179.
[4]) „Tiesos Kelias“, (ofic. dal.) n. 12 (1928) 185—186

fesinių sąjungų kartelės išimties keliu teisiems reikalams apginti, tai tebūna atsiminama, kad tokia įstaiga draudžiama“ [1]). Be to, Šv. Officijos kongregacija griežtai pasmerkė tas mišrias, t. y. katalikų ir nekatalikų jaunimo draugijas, kurios, intelektuališkai ir morališkai auklėdamos, auklėja ne tikybiškai ir katalikiškai, bet natūrališkai [2]).

g) Šv. tėvas Pijus X sako: „Nieku būdu negalima tvirtinti (jeigu kalbama apie tokias draugijas, kurios susitinka su tikėjimo ir dorovės dalykais)..., kad norima užjausti ir propaguoti mišrios draugijos, t. y. sueitos katalikų ir nekatalikų. Nes, be kitko, iš tokių draugijų daug pavojaus yra ar tikrai turi būti mūsų tikėjimo integralumui ir teisingam klausymui katalikų Bažnyčios įstatymų ir įsakymų“ [3]).

5) Draugijos, kurios vengia Bažnyčios teisios priežiūros — priežiūros tikėjimo ir dorovės dalykuose ir tt. Nes jos yra įtariamos.

5. Vienos iš Bažnyčios draudžiamųjų draugijų yra tokios, į kurias dėtis stačiai draudžiama. Kitos kalbamųjų draugijų yra tokios, į kurias rašytis yra net nusikaltimas. Tai masonų ir kitos į jas panašios draugijos, kurios daro sąmokslus prieš Bažnyčią ar teisią valstybės vyriausybę ir tt. Čia nusikalsta tas, kurs įsirašo į kalbamąsias draugijas. Įsirašyti reikia formališkai, t. y. įstoti į draugiją. Tik tai padaryta turi būti, žinant pačios draugijos veidą. Žinoti užtenka tai, kad ta draugija yra masonų ar draudžiama baudžiamųjų bažnytinių įstatymų, ar daranti sąmokslus prieš Bažnyčią ar teisią valstybės vyriausybę. Atbulai, nenusikalstų tas, kurs, nežinodamas draugijos veido, įstotų į tą draugiją. Jeigu paskum, sužinojęs realybę, laisvai pasiliktų draugijoj, tai jau nusikalstų. Paskutiniojo dalyko išimtis — jeigu iš jos išstoti būtų nebegalima be dideliausios negerovės. Tada joj galima pasilikti materiališkai ir tt.

Nesvarbu, ar sutinki su draugijos programa ar ne, ją vykdai ar ne, lankai jos susirinkimus ar ne ir tt.

In specie:

---

[1]) S. C. C., litt. ad Episcopum Insulensem, 5 ian. 1929: „Pour ce qui regarde la constitution, à titre exceptionnel, de ce que l'one appelle un *cartel intersyndical*, entre syndicats schétiens et syndicats neutres on même socialistes, pour la defense d'interésés légitimes: qu'on se rappelle toujours qu'un tel temporaire, et que l'on prenne toutes les précautions pour éviter les périls qui cartel n'est licite“

[2]) S. C. S. Off., ep. ad locorum Ordinarios, 5 nov. 1920.

[3]) Ep. encycl. „Singulari quadam“, 24 sep. 1912: „Neque vero — si de iis consociationibus agitur, quae causam religionis et morum directe aut oblique contingant — res foret quae probari ullo modo posset..., fovere et propagare velle consociationes mixtas, id est, quae ex catholicis et acatholicis conflentur. Etenim, ut alia omittamus, in magnis sane periculis ob societates huius generis versantur aut certe versari possunt nostrum et integritas Fidei et iusta obtemperatio legibus praeceptisque Ecclesiae catholicae“.

1) Nusikalsta tas, kurs įsirašo į masonų draugiją arba jų ložą.

2) Nusikalsta taip pat tas, kurs įsirašo į draugijas, panašias į masonų draugijas.

Kalbamųjų draugijų žymės yra dvi, būtent:

a) Draugija turi būti slapta, t. y. turi turėti slaptas konstitucijas arba statutus ir slaptus vadus. Nes tokios yra masonų draugijos. Atbulai, nesvarbu, ar nariai laikomi slapta, ar slapta veikiama, ar prisiekiama, ar valstybė leidžia ir tt.

b) Turi būti daromas sąmokslas prieš Bažnyčią ar teisias valstybių vyriausybes. Bažnyčia čia suprantama pati Bažnyčia, teisi Jos vyriausybė ir konstitucija. Atbulai, čia neįeina Bažnyčios mokslas ir dvasiškiai.

Valstybės vyriausybė, prieš kurią daromas sąmokslas, gali būti savo krašto ar kito. Tik ji turi būti teisi. Atbulai, nenusikalstama tada, kai teisiai stengiamasi pašalinti niekam netikusi ar neteisi valstybės vyriausybė. Nes paskutinioji neturi teisės valdyt ir valdiniai savaime neturi priedermės jos klausyti. Tokios priedermės tegali būti atsitiktinai, t. y. kai jos klausyti reikalauja visuomenės gerovė

Kai kurie sako, jog šiandien į kalbamąjį nusikaltimą neįeinąs stengimasis pakeisti valstybės valdžios forma. Kiti tai čia vis dėlto įima. Kadangi ginčijamasi ir dalykas iš tikrųjų yra neaiškus, tai galime sakyti, jog čia nenusikalstama.

3) Nusikalstama, kur liberalų ir socialistų draugijos yra tikėjimo apostazija, erezija ar atskala.

Kodeksas I. C., kan. 2335, sako: „Kas įsirašytų į masonų sektą ar kitas tokios pat rūšies draugijas, kurios daro sąmokslus prieš Bažnyčią ar teisias valstybių vyriausybes, tas pačiu įvykiu įkrinta į ekskomuniką, paprastai rezervuotą Apaštališkajam Sostui". Kan. 2336: „§ 1. Dvasiškiai... tebūna nubausti dar šiomis bausmėmis: suspensa nuo pačios beneficijos, oficijos, dignitatės, pensijos ar pareigų, jeigu jų turėtų Bažnyčioj, o iš vienuolių tebūna atimtos oficijos ir aktyvus ir pasyvus balsas, ir tebūna jie nubausti kitomis konstitucijų bausmėmis.—§ 2. Be to apie tuos dvasiškius ir vienuolius, kurie yra įsirašę į masonų sektą ar kitas į jas panašias draugijas, reikia pranešti Šv. Oficijos kongregacijai". Be to, už liberalizmo ir socializmo tikėjimo apostazijos, erezijos ir atskalos nusikaltimus pačiu įvykiu užsitraukiama ekskomunika, speciališkai rezervuota Apaštališkajam Sostui ir kitas bausmes kan. 2314.

Pastaba. — Kauno Arkivyskupas Metropolitas 1931 m. 5 sausio išleido Kauno Metropolijos dvasiškiams šiokį raštą: „Reikalinga laikome priminti Gerb. arkivyskupijos Dvasiškiams kan. 684, kurs sako, jog girtini esą tikintieji, jeigu dedasi į Bažnyčios įsteigtas ar bent rekomenduojamas draugijas, ir saugotinasi esą draugijų: a) slaptų, kurias Bažnyčia bendrai smerkia, bent kai reikalauja iš narių prisiekti laikyti

visišką paslaptį ir visiškai klausyti slaptų vadų (Decr. S. Officii, 10 maii 1884); b) pasmerktų tam tikru dekretu, c) sukilėlių, d) įtariamų, kuriose yra pavojaus suklysti ar bent virsti indiferentais, pav., kai kurių kultūros, ekonomijos ir filantropijos neutralinių, iš kurių pažymėtai išmetama tikyba; e) tų, kurios vengia Bažnyčios teisios priežiūros. — Raginte ragindami Gerbiamuosius Dvasiškius rūpintis anomis tikinčiųjų draugijomis, įkurtomis ar bent rekomenduojamomis Bažnyčios, į kurias dvasiškiai ir vienuoliai, laikydamiesi laikytinų dalykų, gali įsirašyti, laikome reikalinga įspėti dvasiškius, kad jie juo labiau turi saugotis tų draugijų, į kurias nė tikintieji negali rašytis, idant dvasiškiai nepapiktintų jų (tikinčiųjų), kuriuos turi vesti ir mokyti. — Todėl šiuo raštu įsakome su paties įvykio suspensa, kad Gerbiamieji arkivyskupijos Dvasiškiai saugotųsi nuo anų slaptų pasmerktų sukilėlių, įtariamų ir Bažnyčios teisios priežiūros vengiančių draugijų, ir jeigu kartais kai kurie dvasiškiai net netyčia būtų įsirašę į tokias draugijas, tuoj jas pamestų"[1]).

6. Kartais vis dėlto galima prisidėti prie kai kurių draudžiamųjų draugijų. Štai tie atvejai:

1) Galima kartais prisidėti prie tų visai ekonomijos draugijų ir politinių partijų, kurios iš tiesų yra tikybiškai neutrališkos. Sakau iš tiesų, nes dažniausiai jų neutrališkumas tėra priedanga, ploščiukas ar veidmainiavimas, o iš tiesų yra laisvamaniškos, liberališkos ar socialistiškos ir tt. Paskutinieji atvejai čia neįeina.

Į kalbamąsias draugijas dėtis galima štai kada:

---

[1]) „Tiesos Kelias", (of. dal.) n. 1 (1931) 14: „Opportunum esse duximus revocare in memoriam Venerabili Clero Nostrae archidioecesis canonem 684, qui declarat, fideles laude dignos esse si sua nomina dent associationibus ab Ecclesia erectis vel saltem commendatis, cavendum vero eis esse ab associationibus: a) secretis, quae nempe generali reprobatione ab Ecclesia notantur, saltem quando a sodalibus iusiurandum secreti erga omnes et omnimodam obedientiam occultis ducibus exigunt (Decr. Officii, 10 maii 1884); b) damnatis positivo decreto, c) seditiosis, d) suspectis, in quibus perversionis vel saltem indifferentismi periculum habetur, ut quaedam societates culturales, oeconomicae et philantrophicae, neutrales in quibus religio praecise excluditur; e) quae student sese a legitima Ecclesiae vigilantia subducere. — Dum igitur iterum iterumque Ve erabilis Cleri piae sollicitudini illas associationes fidelium ab Ecclesia erectas vel saltem commendatas, quibus, servatis servandis, clerici et religiosi etiam adscribi possunt, benevolo animo committimus, ex altera parte invenimus, clericos esse monendos, eo graviorem incumbere Clero obligationem cavendi ab istis associationibus, quibus ne quidem fidellibus nomen suum dare licet, ne clerici illis scandalo sint, quibus duces et magistri esse tenentur. — Quare praesentibus mandamus, etiam sub poena suspensionis ipso facto incurrendae, ut Venerabilis Clerus archidioecesis Nostrae caveat ab associationibus istis secretis, damnatis, seditiosis, suspectis et quae sese a legitima Ecclesiae vigilantia subducere student; et si forte aliqui ex Clero etiam per inanimadvertentiam talibus associationibus nomina sua iam dederint, ut illico illas relinquant".

a) Draugijos ar partijos statutai negali turėti nieko tai, kas prieštarauja katalikų tikybai ir dorovei.

b) Turi būti apsisaugota nuo tikybos, tikėjimo, dorovės indiferentizmo.

c) Jeigu visai nėra katalikiškos ekonominės ar politinės draugijos ir reikėtų apginti teisūs savo profesijos ar luomo reikalai[1]).

2) Kartais galima dėtis į mišrias draugijas, t. y. katalikų ir nekatalikų, arba kitų krikščionių, kur nėra visai tikybiškos. Kalbamojo dalyko sąlygos yra šios:

a) Teisinga priežastis, pav., katalikų tėra mažiau, nekaip nekatalikų, ir norima sėkmingiau apginti profesijos ar luomo reikalai.

b) Susidedama trumpai.

c) Pavartotos visos kaucijos arba priemonės tykojančiam tikėjimo ir dorovės ar religinio indiferentizmo pavojui išvengti.

Visas ką tik kalbėtąsias sąlygas įsako kongregacija Concilii, kuri rašo: „Jeigu kalbėsim apie sudarymą *intersindikalinės* krikščionių, neutralinių ar net socialistų profesinių sąjungų *kartelės* išimties keliu teisiems reikalams apginti, tai tebūna atsiminama, kad tokia įstaiga draudžiama, nebent tik tam tikrais atvejais su tomis sąlygomis, kad dalyką pateisinamoji priežastis būtų teisinga, kad susidėjimas tebūtų laikinis ir kad būtų pavartotos visos kaucijos ar priemonės išvengti pavojaus, kurs galėtų kilti iš tokio susiartinimo“[2]).

Kalbamąsias kaucijas įvardija šv. tėvas Pijus X, ep. encycl. „Singulari quadam“, 24 sept. 1912 (Vokietijos vadinamosioms krikščioniškoms darbininkų sąjungoms arba sindikatams): „Visų pirma, reikia pasirūpinti, kad darbininkai katalikai, kalbamųjų (krikščioniškųjų, arba katalikų ir šiaipjau krikščionių) sąjungų dalyviai, taip pat priderėtų prie katalikiškųjų darbininkų draugijų. Jeigu dėl paskutiniojo dalyko reikėtų turėti kurią, labiausiai pinigų, skriaudą, tai esame įsitikinę, kad tai norintieji nesutepti savo tikėjimo su noru padarys. Nes šios katalikiškos draugijos savo vadų ir prižiūrėtojų rūpesčiu daug gali padėti, kad būtų apsaugotas narių tikėjimo ir dorovės skaistumas ir įvairiomis pamaldžiomis pratybomis religiškai išauklėta jų dvasia. Todėl kalbamųjų draugijų vadai, pažindami laikus, be abejojimo, su mielu noru išdėstys, labiausiai teisingumo ir meilės, įsakymus, kurių tikrai reikia ar kurie yra naudingi tam, kad sąjungose jie (katalikai) teisingai ir katalikų mokslo dėsniais elgtųsi.

---

[1]) Tik savaime labai retai tegalima dėtis į neutralines politines partijas ar draugijas, nes čia prisidedama prie netikybinės partijos augimo ir netiesiog padedama jai įgyvendinti netikybiški dėsniai ar įvykdyti netikusi programa ir t.t.

[2]) S. C. Concilii, litt. ad Episcopum Insulensem, 5 iun. 1929: „Pour *cartel intersyndical*, entre syndicats chrétiens et syndicats neutres ou même socialistes, pour le défense d'interêts legitimes: qu'on se rappelle toujours qu'un tel cartel n'est licite qu'a la condition qu'il se fasse seulement dans certains cas parliculiers, que la cause qu'on veut défendre soit juste, qu'il s'agisse d'accord temporaire, et quo l'on prenne toutes les précautions pour éviter les périls bui peuvent provenir d'un tel rapprochement“.

Be to, kalbamosios sąjungos — kad katalikai galėtų dėtis — turi vengti visų tų dalykų, kurie nesutinka su Bažnyčios šventos ir teisios valdžios mokslu ir įsakymais, ir nieko nesutinkama su kalbamaisiais dalykais nerašyti, nekalbėt ir nedaryti. Todėl vyskupai šventai turi uoliai žiūrėti, kaip elgiasi tos draugijos, ir budėti, kad katalikai jose (draugijose) bendriaudami, neturėtų skriaudos. Patys katalikai, sąjungos dalyviai, niekada negali paliauti rūpinęsi tuo, kad sąjungos pačios savo narių reikaluose neišpažintų ar nedarytų ko priešinga Bažnyčios vyriausios magisterijos įsakymams, labiausiai mūsų aukščiau kalbėtiesiems. Todėl kai tik kyla klausimai, liečią dorovę, t. y. teisingumą ir meilę, tai vyskupai kuo uoliausiai težiūri, kad tikintieji nepamestų katalikų dorovės mokslo ir nė per nago juodimą nuo jo nenutoltų"[1]).

3) Galima kartais prisidėti net prie prieštikybiškų draugijų, pav., laisvamanių, liberalų, socialistų ir t. t. Tai bus tada, kai teroru verčiama prisidėti (o tokių atvejų yra buvę ir dar atsitinka net kultūringais mūsų laikais). Terorizuojama, pašalinama nuo vietos ir darbo ar atimama duonos kąsnis — pats ar šeima nukenčia didelę materiališką skriaudą ar įkrinta į visišką skurdą. Tik ir čia reikia šių sąlygų:

a) Prisidėti tegalima visai išoriniu būdu. Atbulai, visai negalima savy (viduj) sutikti ar pritarti prieštikybiškai programai, nes vidujinių žmogaus dalykų joks kraujagėriškiausias teroras negali paliesti.

b) Priderėti tegalima tolei, kolei tebėra prievarta. Taigi jeigu ji paliauja buvusi ar galima jos išvengti, tai nebegalima priderėti prie draugijos; nes nebėra morališko pamato pateisinti bloga.

---

[1]) „Primum omnium, curandum est, ut qui opifices catholici horum Syndicatuum participes sunt, iidem catholicis operariorum societatibus, quae *Arbeitervereine* appellatione natantur, sint adscripti. Quod si ob hanc causam debeant alicuius rei, praecipue pecuniae, iacturam facere, pro certo habemus, eos, ut sunt incolumitatis fidei suae studiosi, non invite facturos. Etenim feliciter usu venit, ut hae sociationes catholicae, adnitente clero cuius ductu vigiliaque gubernantur, plurimum valeant ad sinceritatem fidei, ar integritatem morum tuendam in sociis, atque ad alendos eorum religiosos spiritus multiplici exertatione pietatis. Quare qui consociationibus hisce moderantur, non est dubium, quin, gnari temporum, velint, praesertim de iustitiae et caritatis officiis, ea praecepta et praescripta tradere operariis, quae his necessarium aut utile sit probe novisse, ut in Syndicatibus recte possint et secundum doctrinae catholicae principia versari. — Praeterea, Syndicatus iidem — ut sint tales, quibus catholici dare nomen possint — necesse est ab omni se contineant vel ratione vel re quae cum doctrinis mandatisque Ecclesiae legitimaeve potestatis sacrae non conveniat: itemque ne quid minus probandum ex hoc capite aut scripta aut dicta aut facta eorum praebeant. Quare Sacrorum Antistites officii ducant sanctissimi, observare sedulo, quem ad modum hae societates se gerant, et vigilare, ne catholici homines ex communione, aliquid detrimenti capiant. Ipsi catholici Syndicatibus adscripti ne umquam siverint, ut Syndicatus, etiam qua tales, in curandis terrenis sociorum rebus ea profiteantur aut faciant, quae quocumque modo contraria sint praeceptis, supremo Ecclesiae magisterio traditis, iisque praesertim, quae supra revocavimus. Et hanc ob causam quoties

c) Neturi būti tikėjimo ir dorovės didelio pavojaus. Todėl reikia vengti viso tai, kas tik gali susilpninti tikėjimą ar įžeisti dorovę. Be kitko, negalima lankyti susirinkimų, klausyti paskaitų ir t. t. Jeigu ir čia būtų verčiama, tai vis dėlto reikia bet kaip kitaip apsisaugoti nuo pavojaus. Toliau, negalima pas save laikyti ar skaityti draugijos raštų ar laikraščių. Jeigu raštai priverstinai brukami, tai jų bent neskaityti ir t. t. [1])

5. Mokyklos.

148. Medžiaga — 1. Mokyklų apibrėžimas, 2. Mokyklos padalinimas, 3. Mokyklos įstorija, 4. Tėvų teisė ir priedermė mokyti ir auklėti vaikai, 5. Tėvai ir mokykla, 6. Bažnyčios teisės, 7. Valstybės teisės ir 8. Katalikai ir mokykla.

149. Mokyklos apibrėžimas. — Mokyklos vadinasi tos įstaigos, kuriose, apskritai, visiems metodiškai dėstomas kurs mokslas bendrajai kultūrai ir išauklėjimui pasiekti. Mokymas vieno asmens ne mokykla. Taip pat vien mokymas savaime nepriderėtų vadinti mokykla; nes mokykloj turi būti ne tik mokoma, bet taip pat auklėjama.

150. Mokyklų padalinimas. — Mokyklos skirstomos šiaip:

1) Pradžios. Jose mokomi ir auklėjami vaikai ar visai nemokyti ir neišlavinti asmens.

2) Vidurinės — kur mokoma ir auklėjama jaunuomenė, išėjusi pradžios mokslą, iki keturių klasių skyrium.

3) Aukštesniosios — iki aštuonių klasių.

4) Aukštosios — universitetai, akademijos ir t. t. [2])

5) Viešosios arba visuomenės ir privatinės. Pirmosiomis įprasta vadinti tos mokyklos, kurias yra įkūrę ar visai tvarko privatiniai asmens, draugijos, Bažnyčia ir t. t. Tai skirstymas mokyklų iš valstybės mokyklos monopolio punkto.

Iš tiesų viešosiomis mokyklomis turi būti vadinamos tos mokyklos, kurias yra įkūrusi ar tvarko kurį visuomenės organizacija, atsieit, valstybė savivaldybės įstaigos, Bažnyčia ir t. t. Taip viešosios ir privatinės mokyklos ir suprantamos kai kuriuose kraštuose, pav., Anglijoj.

6) Pasaulinės ir bažnytinės, veizint į tai, kas jas įkūrė, tvarko ir t. t.

7) Valstybės, savivaldybės ir Bažnyčios. Čia taip

---

de rebus attingentibus mores, id est de iustitia aut caritate, quaestiones existent, attentissime vigilabunt episcopi, ne fideles catholicam morum disciplinam negligant, neve ab ea transcersum unguem discedant".

[1]) Kalbamosios išvados galimos daryti iš S. C. S. Officii, 1896 m. 10 saus.

[2]) Kitur mokyklos skirstomos pradžios, vidurinės ir aukštesniosios. Į antrąsias įeina I-VIII klasių mokyklos. Trečiosios — universitetai, akademijos ir t.t. Taip mokyklas skirsto ir Apaštališkasis Sostas, Kodeksas I. C. ir t.t

pat veizima, kas mokyklą yra įkūręs ar tvarko.

8) Laisvos ir įsakytos. Įsakomos įprastai pradžios mokyklos.

9) Neutralinės arba pasaulinės. Tai mokyklos, kuriose mokymas ir auklėjimas nėra nei katalikiškas, nei protestantiškas, nei pravoslaviškas, nei žydiškas ir t. t. Čia vengiama viso tai, kas skiria įvairių tikybų ar pasaulėžvalgų mokinius su kits kitu.

Neutralinės mokyklos dar skirstomos absoliutiškai ir relatyviškai neutralinės. Pirmosios visai vengia natūralinės, apreikštosios ir kitos tikybos ar pasaulėžvalgos. Joms nereikia nei Dievo, nei sielos, nei amžinojo gyvenimo ir t. t. Antrosios tevengia atskiros tikybos ir tų dalykų, kurie skiria tikybas su viena kita. Todėl čia galimos dėstyti šiaipjau pasaulėžvalgos tiesos, net tie dogmatai ir tas dorovės mokslas, kur yra bendra visoms mokinių tikyboms. Tai tarpkonfesionalinė mokykla.

Relatyviškai neutralinė taip pat bus ta mokykla, kurioj greta bendrojo ir pasaulinio „tikybos“ ar „dorovės“ dėstymo galimas prašantiems dėstyti atskirų tikybų mokslas skyrium.

10) Mišrios. Jos vadinasi abiejų lyčių ar įvairių tikybų mokinių lankomos mokyklos[1]). Paskutiniosiose įsakyta dėstyti visos mokinių tikybos skyrium.

11) Konfesinės. Bendrosios jų žymės yra šios: mokiniai ir mokytojai yra atskiros ir tos pat tikybos, mokoma ir auklėjama tos pat tikybos dvasia ir t. t.

12. Katalikiškos. Tai konfesinės mokyklos rūšis. Ji skiriama katalikams.

Esminės katalikiškos mokyklos žymės yra šios:

a) Katalikų tikyba įsakyta dėstyti ir klausyti. Nes šv. tėvas Pijus IX pasmerkė šį tvirtinimą: „Jaunuomenė mokyti katalikams užtenka be tikybos ir nepriklausomai Bažnyčios, atsieit, vien ar bent pirmiausia pasaulinių mokslų“[2]). Be to, Kodeksas I C., kan. 1373, sako: „§ 1. Kiekvienoj pradžios mokykloj turi būti dėstoma tikyba vaikams, atsižvelgiant į jų amžių. — § 2. Ta jaunuomenė, kuri lanko vidurines ir aukštesniąsias mokyklas, tebūna plačiau mokoma tikybos mokslo ir vietos ordinarai tepasirūpina tuo, kad tai padarytų tikrai uolūs ir mokyti kunigai“[3]).

b) Pasauliniai mokslai turi būti dėstomi sutinkamai su katalikų tikybos mokslu ir mintimi. Toks turi būti visas mokyklų sutvarky-

---

[1]) Mišrias mokyklas šiame rašiny suprantame paskutiniąja prasme.

[2]) Syllabus errorum prop. 48: „Catholicis viris probari potest ea iuventutis instituendi ratio, quae sit a catholica fide et ab Ecclesiae potestate seiuncta, quaeque rerum dumtaxat naturalium scientiam ac terrenae socialis vitae fines tantummodo, vel saltem primario spectet“.

[3]) „§ 1. In qualibet elementaria schola, pueris pro eorum aetate tradenda est institutio religiosa. — § 2. Iuventus, quae medias vel superiores scholas frequentat, pleniore religionis doctrina excolatur, et locorum Ordinarii curent ut id fiat per sacerdotes zelo et doctrina praestantes“.

mas, visa mokykla. Nes šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Jeigu kalbėsim apie šeimą, tai labai svarbu, kad krikščionių vaikas būtų išmokytas tikybos įsakymų ir kad tie pasauliniai mokslai, kurių įprasta mokyti vaiko amžiuj, būtų susiję su tikybos mokslu. Vienas su antru išskirti yra tas pat, kas iš tiesų norėti, kad vaikų sielos Dievo priedermių atžvilgiu niekur nebūtų lenkiamos. Toks elgimasis yra klaidingas ir labiausiai pirmajame vaiko amžiuj labai žalingas, nes tai iš tiesų tiesia atejizmo kelią, o tikybos kelią gadina“[1]). „Mokiniai būtinai turi būti mokomi Dievo mokslo ir kulto. Nes jie pačia daiktų įgimtimi Dievui yra skolingi ne mažiau, net daugiau, nekaip valstybei, ir tam gyvena, kad, tarnaudami valstybei, eitų amžinosios tėvynės keliais ir ten tikrai nueitų. Kalbamajame dalyke, augant pasaulinei kultūrai, negalima sustoti. Ne; to reikia vis daugiau ir daugiau. Nes jaunuomenę, kurią kasdien vis labiau ir labiau šiandienykščių studijų užnuodintas troškulys žinoti, ir kasdien užplūsta vis didesni tikėjimo pavojai, tiek daug jau padarė skriaudos taip svarbiame dalyke“[2]). „Jaunuomenė reikia ne tik tam tikromis valandomis mokyti tikybos, bet visas kitas mokymas turi kvepėti krikščioniško pamaldumo dvasia. Jeigu kalbamojo dalyko nebūtų, arba šventas alsavimas neapimtų ir negaivintų mokytojų ir mokinių dvasios, tai iš bet kurio mokslo tebus maža naudos ir net dažnai bus nemaža skriaudos. Nes kiekvienas mokslas turi savo pavojų, kurių išvengti vargu bus galima, jeigu tam tikrai nebus pažabotos Dievo brizgilais jų mintys ir dvasia. Taigi reikia labai saugotis, kad nebūtų nustumta į kerčią tai, kas yra teisingumo, kulto ir pamaldumo ašis (galva); kad jaunuomenė, pasinėrusi tik matomuose dalykuose, nenustotų viso dorybės nervo ir mokytojai, didžiuodamiesi savo mokslo darbais ir pasiekę jo viršūnę, visai mažai tesirūpintų ta tikrąja išmintimi, kurios *pradžia gra baimė Dievo*, su kurio įsakymais turi būti sutaikintas visas gyvenimas. Taigi šiaipjau mokslas tebūna susijęs su dvasios kultūra, o tikyba teformuoja ir vyrauja

---

[1]) Ep. Encycl. „Nobilissima“, 8 dec. 1884: „Ad societatem domesticam quod attinet, interest quam maxime susceptam e coniugio christiano sobolem mature ad religionis praecepta erudiri; et eas artes, quibus aetas puerilis ad humanitatem informari solet, cum institutione religiosa esse coniunctas. Alteras seiungere ab altera idem est ac reipsa vele, ut animi pueriles in officiis erga Deum in neutram partem moveantur; quae disciplina fallax est, et praesertim primis puerorum aetatulis perniciosissima, quod revera viam atheismi munit, religionis opsepit“.

[2]) Ep. encycl. „Caritatis providentiaeque“, 19 mat. 1894: „Quorum ingenia litteris et artibus eruduntur, eosdem profecto necesse est pariter cognitione cultuque erudiri divinarum rerum, utpote qui, admonente ipsa et iubente natura, non minus quam civitati, multoque amplius, debeant Deo, quique idcirco in lucem suscepti sint, ut civitati servientes, ad mansuram in coelo patriam iter dirigant suum studioseque conficiant. In hoc autem cessandum minime erit, procedente cum eorum aetate cultura civili; quin etiam eo insistendum enixius tum quod iuventus cupiditate sciendi, ut nunc praesertim agitantur studia, vehementius quotidie urgentur, tum quod eidem maiora quotidie impendent de fide pericula, magnis iam deploratis tanta in re iacturis“.

visame kitame moksle ir savo iškilmingumu ir kvepėjimu ji taip patraukia, jog auklėtinių sielose paliktų lyg akstinas“[1]). Šv. Tėvas Pijus XI sako: „Vien tikybos dėstymas kurioj mokykloj (dažniausiai labai šykštai) nepatenkina Bažnyčios ir šeimos teisių ir mokyklos nepadaro lankytinos katalikų auklėtinių. Nes tam dalykui reikia, kad visas mokymas ir mokslas, visas mokyklos tvarkymas, būtent, bet kurių dalykų mokytojai, studijų tvarka, knygos, vedamos ir motyniškai prižiūrimos Bažnyčios, taip būtų persisunkusios ir pilnos krikščioniškos dvasios, jog tikyba būtų viso mokymo būdo pamatas ir svarbiausias punktas. Tai turi būti ne tik elementarinėse, bet taip pat aukštesnėse mokyklose“[2]). Kodeksas I. C., kan. 1379, § 2 sako: „Jeigu viešieji universitetai nėra persisunkę katalikiško mokslo ir minties, tai geistina, kad tautoj ar krašte būtų įkurtas katalikiškas universitetas“[3]). Lietuvos bažnytinės provincijos Arkivyskupas ir Vyskupai, laiške katalikams, 1928 m. 14 lapkr., rašo: „Mokykla tikrai katalikiška yra ne ta, kurioje yra ir religijos pamokų, bet ta, kurioje visa mokymo ir auklėjimo dvasia yra katalikiška“[4]). Lietuvos Vyskupų direktyvos Katalikų Akcijai Lietuvoje, 1930 m. 23 spal., n. 33, sako: „Mokykla yra konfesinė (katalikiška), kai... jos programa yra suderinta su katalikų Bažnyčios mokslu..., mokymo... dvasia yra katalikiška“[5]).

---

[1]) Ep. encycl. „Militantis Ecclesiae“, 1 aug. 1897: „Necesse deinde est non modo certis horis deceri iuvenes religionem, sed reliquam institutionem omnem christianae pietatis sensus redolere. Id si desit, si sacer hic halitus non doctorum animos ac discentium pervadat foveatque, exiguae capientur ex qualibet doctrina utilitates: damna saepe consequentur haud exigua. Habent enim fere sua quaeque pericula disciplinae eaque vitari vix ab adolescentibus poterunt, nisi fraena quaedam divina eorum mentibus atque animis iniiciantur. Cavendum igitur maxime, ne illud, quod caput est, iustitiae cultus et pietatis, secundas partes obtineat; ne constricta iuventus iis tantummodo rebus, quae sub oculos cadunt, omnes nervos virtutis elidat: ne dum praeceptores laboriosae doctrinae fastidia fuerunt et syllabas apicesque rimantur, minime sint de vera illa sapientia solliciti, cuius *initium timor Domini*, et cuius praeceptis in omnes partes usus vitae conformari debet. Multarum igitur rerum cognitio adiunctam habeat excolendi animi curam; omnem autem disciplinam quaevis denique ea sit, religio penitus informet ac dominetur, eademque maiestate sua ac suavitate ita percellat, ut in adolescentium animis quasi aculeos relinquat“.

[2]) Litt. encycl. „Divini illius Magistri“, 31 dec. 1929: „Necque enim quia doctrina religionis in aliqua schola (plerumque nimis parce) impertitur, idcirco haec iuribus Ecclesiae ac familiae satisfacit et digna fit quae ab alumnis catholicis celebretur; nam ut hoc quaevis schola revera praestet omnino oportet ut tota institutio ac doctrina, scholae ordinatio tota, nempe magistri, studiorum ratio, libri ad quamvis disciplinam quod pertinent, christiano spiritu, sub ductu maternaque Ecclesiae vigilantia, sic imbuti sint ac polleant ut religio ipsa totius instituendi rationis cum fundamentum tum fastigium constituat neque hoc solum in scholis in quibus doctrinae elementa sed, in iis etiam ubi altiores disciplinae traduntur“

[3]) „Si publicae studiorum Universitates doctrina sensuque catholico imbutae non sint, optandum ut in natione vel regione Universitas catholica condatur“.

[4]) „Tiesos Kelias“, (of. dal.) n. 12(1928)183.

[5]) „Tiesos Kelias“, (of. dal.) n. 11(1930)186.

c) Ne tik mokoma, bet taip pat auklėjama — auklėjama morališkai, tikybiškai ir katalikiškai. Nes:

Pirma, žmogus turi protą ir valią. Tiedvi sielos galios taip glaudžiai yra susijusios su viena antra, jog nieku būdu negalima jųdviejų išskirti. Todėl abidvi turi būti harmoniškai ir lygiai lavinamos ir išlavintos. Kitaip bus įgimta netvarka. Kalbamąjį dalyką labai gražiai išreiškia šv. tėvas Leonas XIII. Jis rašo: „Nieku gyvu negalima atkartoti vaikui Saliamono teismo, kur neprotingu ir žiauriu kirčiu perkertamas jo protas ir valia. Nes jeigu lavinamas pirmasis, tai antroji reikia pratinti taurios dorovės ir kreipti į vyriausią tikslą. Kas auklėdamas aplenkia valią ir visas savo pastangas tekoncentruoja protui lavinti, tas mokymą padaro pavojingu ginklu blogose rankose. Nes proto įrodymai kartais pasiduoda blogiems valios palinkimams ir tuo būdu sudaro tokią jėgą, prieš kurią visai nebegalima atsispirti“[1]). O V. Cathrein trumpai sako: „Kaip žmogaus galvos negalima išskirti su kūnu, taip mokymo su auklėjimu“[2]).

Antra, ilgas gyvenimo patyrimas rodo, ko verta tokia mokykla, kurioj visai neauklėjama ar nepakankamai teauklėjama jaunuomenė. Jos padariniai yra piktažodžiavimai, vagiušiavimai, nusižudymai, užsimušimai, paleistuvavimai, nesilaikymas Dievo, Bažnyčios ir valstybės įstatymų ir t. t.

Trečia, vien išmokyti savaime yra tas pat, kas jaunuoliui duoti į rankas dorovės ir nedorovės, kultūros ir nekultūros įrankis ar priemonė. Todėl vien mokyti ir drauge neauklėti gali būti ir iš tiesų yra kenksminga ir blogiau už patį nemokslą.

Ketvirta, tėvai katalikai vaikus turi ne tik mokyti, bet taip pat auklėti — auklėti morališkai, tikybiškai ir katalikiškai (n. 152, 5). Mokykla yra tėvų padėjėja ir įgaliotinė. Todėl ji vaikus turi išmokyti ir išauklėti taip pat, kaip tai padaryti turi patys tėvai (n. 153, 2).

Penkta, Lietuvos bažnytinės provincijos Arkivyskupas ir Vyskupai, laiške katalikams, 1928 m. 14 lapkr., rašo: „Mokykla tikrai katalikiška yra ne ta, kurioje yra ir religijos pamokų, bet ta, kurioje visa mokymo ir auklėjimo dvasia yra katalikiška“ [3]). Be to, Lietuvos Vyskupų direktyvos Katalikų Akcijai Lietuvoje, 1930 m. 23 spal.,

---

[1]) Ep. „In mezzo“, 26 iun. 1878: „Non si può a nessun patto rinnovare sopra il fanciullo il giudizio di Salomone e dimezzarlo con un taglio irragionevole e crudele tra la sua intelligenza e la volontà: mentre si prende a coltivare la prima, fa d'uopo avviare la secondo al conseguimento degli abiti virtuosi e dell'ultimo fine. Chi nell'educazione trascura la volontà, concentrando tutti gli sforzi alla coltura della mente, giunge a fare del istruzione un'arma pericolosa in mano dei malvagi. E l'argumento della mente che si aggiunge al malvolere e sovente alla possa, contro cui non si può fare alcun ripato“.

[2]) Moralphilosophie, Freiburg im Br. 1911, II 592: „Aber ebensowenig als den Kopf von Menschen kann man den Unterricht von der Erziehung trennen“.

[3]) „Tiesos Kelias“, (of. dal.) n. 12 (1928) 183.

n. 23, sako: „Mokykla yra konfesinė (katalikiška), kai... auklėjimo dvasia yra katalikiška“ [1]).

d) Mokytojai turi būti tikri arba geri ir praktikuoją katalikai. Nes Šv. Oficijos Kongregacija rašo: „Mokytojų autoritetas, kurs jaunuomenę verste verčia priimti visa juose matyta ir iš jų girdėta, be abejojimo, tam tikra įgimta jėga ją pavergia. Todėl mokytojų tikybos indiferentizmas, tikybos klaidos ir niekinimas katalikų tikybos tam tikru dvasios papūtimu užkrečia minkštutes krūtines ir, užgesus visam pamaldumo karščiui, jas visai sunaikina“ [2]). O šv. tėvas Leonas XIII sako: „Teatkreipia akis (tėvai), kokias dideles ir šventas Dievo paskirtas priedermes turi savo vaikų atžvilgiu, būtent: kad daro skriaudą, jeigu tikintį ir neprityrusį amžių be skirtumo paveda įtartiniems mokytojams... Net pati civiliška išmintis pataria, auklėjant ir mokinant jaunuomenę..., labai žiūrėti, kad svarbiausioms mokymo pareigoms eiti nebūtų kviečiami tikybiškai atšalę ar atviri Bažnyčios priešai“ [3]). Kitaip nebus galima įvykdyti aukščiau kalbėtojo šv. tėvo Leono XIII šio įsakymo: „Jaunuomenė reikia ne tik tam tikromis valandomis mokyti tikybos, bet visas kitas mokymas turi kvepėti krikščioniško pamaldumo dvasia. Jeigu kalbamojo dalyko nebūtų, arba šventas alsavimas neapimtų ir negaivintų mokytojų ir mokinių dvasios, tai iš bet kurio mokslo tebus maža naudos ir net dažnai bus nemaža skriaudos“ [4]). Kitoj vietoj tas pat garsusis papa Leonas XIII atvirai sako, jog „mokytojai turi būti katalikai“ [5]). Šv. Tėvas Pijus XI rašo: „Negalima toleruoti mokyklos (labiausiai, jeigu ji vienintelė tėra ir į ją eiti turi visi vaikai), kurioj nors skyrium dėstoma tikyba katalikams, bet nekatalikai yra mokytojais ir dėsto literatūrą ir kitus mokslus drauge katalikams ir nekatalikams... Vien tikybos dėstymas bet kurioj mokykloj (dažniausiai labai šykščiai) nepatenkina Bažnyčios ir šeimos teisių ir mokyklos nepadaro ver-

---

[1]) „Tiesos Kelias“, (of. dal.) n. 11 (1930) 186.

[2]) S. C. S. Off., instr. 21 mart. 1866: „Auctoritas quippe praeceptorum, quae maxime in adolescentium animis valet ad ea omnia approbanda, quae in iis vident ex iisve audiunt, naturali quadem vi eos rapit, quo fit ut illorum erga religionem indifferentia, errores ipsi haereticales, catholicaeque religionis contemptus, venenato quodam halitu tenella pectora inficiat, extinctoque calore omni pietatis, penitus corrumpat“.

[3]) Ep. „Officio sanctissimo“, 22 dec. 1887: „Velint animadvertere, quam magna sanctaque officia sibi cum Deo intercedant de liberis suis... ut faciant damnose, si aetatem credulam et incautam suspectis praeceptoribus indiscrimen committant... Ipsa igitur civilis prudentia suadet, in iuventute erudienda et instituenda... diligenterque providendum, ne ad nobilissimum docendi munus homines vocentur vel de religione languidi, vel palam aversi ab Ecclesia“.

[4]) Ep. encycl. „Militantis Ecclesiae“, 1 aug. 1897: „Necesse deinde est non modo certis horis doceri iuvenes religionem, sed institutionem omnem christianae pietatis sensus redolere. Id si desit, si sacer hic halitus non doctorum animos ac discentium pervadat foveatque, exiguae capientur ex qualibet doctrina utilitates; damna saepe consequentur haud exigua“.

[5]) Ep. encycl. „Affari vos“, 8 dec. 1897: „Illa necessario consequuntur: magistros opus esse catholicos“.

tos lankyti katalikų auklėtiniams. Nes tam dalykui reikia, kad visas mokymas ir mokslas, visas mokyklos tvarkymas, būtent, bet kurių dalykų mokytojai, studijų tvarka, knygos, vedamos ir motyniškai prižiūrimos Bažnyčios, taip būtų persisunkę ir pilni krikščioniškos dvasios, kad tikyba būtų viso mokymo būdo pradas ir svarbiausias punktas. Tai turi būti ne tik elementarinėse, bet taip pat vyresnėse mokyklose"[1]). Lietuvos bažnytinės provincijos Arkivyskupas ir Vyskupai, laiške kunigams, 1928 m. 13 lapkr., rašo: „Tokių (katalikiškų) mokyklų mokytojų personale gali būti tik geri praktikuojantieji katalikai" [2]). Lietuvos Vyskupų direktyvos Katalikų Akcijai Lietuvoje, 1930 m. 23 spal., n. 33, sako: „Mokykla yra konfesinė (katalikiška), kai... vadovybė ir mokytojai yra katalikai" [3]).

Čia, mano galva, negalima daryti išimties vadinamųjų techninikinių dalykų mokytojams. Nes kiekvienas mokyklos mokytojas turi ne tik mokyti, bet ir auklėti; tokia išimtis prieštarautų ką tik kalbėtiems Apaštališkojo Sosto reikalavimams, ir jos nerandame Šventojo Sosto raštuose.

e) Mokiniai — katalikai. Nes kitaip mokykla bus mišri, o šias draudžia Kodeksas I. C., kan. 1374, kuris sako: „Vaikai katalikai tenelanko nekatalikiškų, neutralinių ir mišrių, būtent, kur taip pat gali lankyti nekatalikai, mokylų"[4]). Be to, Lietuvos bažnytinės provincijos Arkyviskupas ir Vyskupas, laiške kunigams, 1928 m. 13 lapkr., rašo: „Priimami į jas (katalikiškas mokyklas) pirmoje eilėje katalikai mokiniai"[5]). Tai draudžiama, be kitko, dėl to, kad geras auklėjimas reikalauja vienodų pažiūrų mokinių ir katalikai gali užsikrėsti nekatalikų pažiūromis ar bent virsti indiferentais.

Išimtis — jeigu būtų vietos, tai vienas kitas nepavojingas nekatalikas gali būti leidžiamas lankyti katalikišką mokyklą; nes čia nedaug bėdos ir Lietuvos bažnytinės provincijos Arkivyskupas ir

---

[1]) Litt. encycl. „Divini illius Magistri", 31 dec. 1929: „Neque illa tolerari potest schola (praesertim si ea „unica" sit ad eamque omnes pueri accedere teneantar), in qua, etsi sacrae praecepta doctrinae separatim catholicis traduntur, tamen catholici non sunt magistri, qui pueros catholicos acatholicosque communiter litteris atque artibus imbuunt... Neque enim quia doctrina religionis in aliqua schola (plerumque nimis parce) impertitur, idcirco haec iuribus Ecclesiae ac familiae satisfacit et digna fit quae ab alumnis catholicis celebretur; nam ut hoc quaevis schola revera prestet, omnino opertet ut tota institutio ac doctrina, scholae ordinatio tota, nempe magistri, studiorum vatio, libri ad quamvis disciplinam quod perinent, chrisiano spiritu, sub ductru maternaque Ecclesiae vigilantia, sic imbuti sint ac polleant, ut religio ipsa totius instituendi rationis cum fundamentum tum yastigium constituat neque hoc solum in scholis in quibus doctrinae elementa sed in iis etiam ubi altiores disciplinae traduntur".

[2]) „Tiesos Kelias", (of. dal.) n. 12 (1928) 176.

[3]) „Tiesos Kellas", (of. dal.) n. 11 (1930) 186.

[4]) „Pueri catholici scholas acatholicas, neutras, mixtas, quae nempe etiam acatholicis patent, ne frequentem..."

[5]) „Tiesos Kelias", (of. dal.) n 12(1928)176.

Vyskupai, laiške kunigams, 1928 m. 13 lapkr., rašo: „Esant laisvų vietų, leidžiama stoti į jas (katalikiškas mokyklas) ir kitatikiams, kiek tai neardo bendros katalikiškos nuotaikos mokykloje“[1]).

f) Mokiniai katalikai turi praktikuoti katalikų tikybą, pav., laikytis Dievo ir Bažnyčios įsakymų, katalikiškai gyventi, atlikinėti metines rekolekcijas, eiti išpažinties ir komunijos, dalyvauti pamaldose ir t. t. Tai katalikiškojo auklėjimo praktikos dalis. Todėl šv. tėvas Leonas XIII sako: „Šventą mokslą, kurs yra dėstomas mokyklose, tesutvirtina ir papildo tai, kas tam tikru metu ir tam tikrais įsakymais daroma šventose vietose ir bažnyčiose, kur kalbamojo tikėjimo ir meilės atžalos lyg saulėj gausiau maitinasi ir gajau auga“[2]), „Tenebūna paviršutinai mokoma tai, kad nepavojingai galimas esąs išskirti pamaldumas su mokslu. Nes jeigu šiap jau niekas negali apleisti tikybos priedermių viešame gyvenime, tai juo labiau nuo jų negalima atitraukti to amžiaus, kurs yra neprityręs, kur pati įgimtis dega ir kurs yra išstatytas tarp labai daug sugedumo blizgučių“[3]). Be to, Šv. Tevas Pijus XI rašo: „Jaunuomenė viešosiose mokyklose turi būti išmokoma krikščioniškos dorovės. Nes kadangi jaunutis amžius yra apsuptas taip gilaus klaidų duburkio ir pasileidimo šiukšlių, tai Bažnyčiai ir valstybei labai svarbu, kad jaunuomenė išaugtų kuo geriausia“[4]).

g) Bažnyčios priežiūra.

Katalikiškas mokyklas kurti gali Bažnyčia, katalikiškos draugijos ir net privatiniai asmens katalikai. Tam dalykui visuotinėmis bažnytinėmis teisėmis nereikia nė Bažnyčios patvirtinimo. Užtenka įsikūrus pranešti Bažnyčios valdžiai, pav., vyskupui. Paskutiniojo dalyko reikia tam, kad Bažnyčia žinotų naująją mokyklą ir galėtų prižiūrėti savo kompetencijos srity.

Jeigu Bažnyčia pati įkūrė savo mokyklą, tai ją visai prižiūri. Tai savaime aišku. Jeigu katalikišką mokyklą įkūrė kas kitas, tai Bažnyčia vis dėlto prižiūri tikybos dėstymą, dorovės dalykus, morališką ir katalikišką auklėjimą ir visa tai, kas sudaro mokyklos katalikiškumą. Nes, be kitko, kalbamieji dalykai savaime pridera

---

[1]) „Tiesos Kelias“, (of. dal.) n. 12(1928)176.

[2]) Ep. encycl. „Caritatis providentiaque“, 19 mart. 1894: „Sacram porro institutionem, quae impertiatur in cholis. ne confirmet et compleat quae certis temporibus praescriptisque habeatur in curiis ac templis, ubi eiusdem fidei caritatisque germina, quasi in solo suo, uberius nutriuntur et proveniunt“.

[3]) Ep. encycl. „Militantis Ecclesiae“, 1 aug. 1897: „Nec facile quisquam in atimum inducat impune posse pietatem a doctrina seiungi. Etenim si nulla vitae pars, neque publicis neque privatis in rebus vacare officio religionis potest. multo minus arcenda ab eo officio est aetas et consilii expres, et ingenio fervida. et inter tot corruptelarum illecebras constituta“.

[4]) Ep. ad episcopos Austriae, 8 nov. 1927: „Instandum est igitur ut iuvenes in scholis publicis christiana doctrina imbuantur atque ad christianos mores rite informentur; si quidem dum iuvenilis aetas tanta errorum colluvie vitiorumque coeno circumvenitur. plurimum sane cum Ecclesiae tum Reipublicae interest ut ipsa in spem melioris aevi succrescat“.

Bažnyčiai ir šv. tėvas Benediktas XV rašo: „Jų (vyskupų) yra dalykas išleisti tam tikros taisyklės, kurių turi uoliai laikytis mokytojai katalikai katalikiškos mokyklos dalykuose" [1]). Be to, Lietuvos bažnytinės provincijos Arkivyskupas ir Vyskupai, laiške kunigams, 1928 m. 13 lapkr., rašo: „Mokyklos (katalikiškos) tvarkymas tikybos ir dorovės žvilgsniu turi pilnai pasiduoti vietos Vyskupo autoritetui, kurs jas šioje srityje arba pats, arba per tam tikrus savo organus prižiūri, o taip pat reikalingų nurodymų ir įsakymų duoda" [2]). Lietuvos Vyskupų direktyvos Katalikų Akcijai Lietuvoje, 1930 m. 23 spal., n. 33, sako: „Mokykla yra konfesinė (katalikiška), kai yra artimoje bažnytinės vyresnybės priežiūroje" [3]).

h) Berniukų ir mergaičių mokyklos turi būti skyrium. Nes, be kitko, kard. P. Gasparri Šv. Tėvo Pijaus XI vardu 1928 m. rašo Leitmerico (Čekoslovakijoj) vyskupui J. Gross šiaip: „Jo Šventybė pavedė man pranešti... katalikų moterų kongresui, jog Šv. Tėvui ypatingai malonios yra katalikų moterų pastangos... Visa tai, kuo moterų sąjunga rūpinasi,... labiausiai tikybiškas ir morališkas auklėjimas ir gelbėjimas vaikų nuo pavojaus, kurs kyla iš vadinamosios koedukacijos, veda į tikrą sielų išganymą" [4]). Šv. Tėvas Pijus XI sako: „Tikrai klaidingas ir priešingas krikščioniškam mokymui yra tas jaunuomenės mokymo būdas, kur paprastąja kalba vadinasi koedukacija. Nes daugumas jos sekėjų todėl ją gina, kad nekreipia akies ar neigia tai, jog žmonės yra gimę sutepti įgimtąja nuodėme, ir mažne visi tai daro dėlto, kad taip yra pilni kreivų dalyko sąvokų, jog teisiu žmonių bendravimu laiko visais atžvilgiais lygių vyrų ir moterų netvarkingą krūvą. Bet Dievas, visų daiktų Tvarkytojas, abiem lytims visai bendrauti teleido teisioj moterystėj, paskiau tam tikru būdu ir tvarka šeimoj. Pridėkime, įgimty nėra tokio dalyko — kur gimė dvi lytys, nepanašios kūno, palinkimų ir gabumų atžvilgiais —, iš ko būtų galima padaryti išvada, kad vyrai ir moterys turėtų būti drauge ir tokiu pat būdu auklėjami. Dievo išmintis skirtingas lytis padarė tam, kad šeimoj ir visuomenėj viens antrą papildytų ir sėkmingai susilietų į tam tikrą vienatą dėl ano kūno ir dvasios skirtingumo. Į paskutinįjį dalyką reikia veizėti ir net jį remti, skyrium auklėjant ir mokant pagal amžių ir aplinkybes. Tų įsakymų visai reikia uoliai ir tinkamai laikytis ne tik visose, labiausiai judraus amžiaus jaunuomenės, kur pareina ateinąs jų gyvenimas, mokyklose, bet taip pat per gimnastikos žaidimus ir pratybas, kur tam tikrai reikia žiūrėti į krikščionišką mergaičių padorumą, nes labai nepadoru joms išstatyti save visų akyse" [5]).

---

[1]) Ep. ad delegatum apostolicum in Indiis Orientalibus, 15 oct. 1921: „Ipsorum est legitimas ferre normas quas magistri catholici perdiligenter sequantur in iis quae ad scholas catholicas spectat"

[2]) „Tiesos Kelias", (of. dal.) n. 12(1928)176.

[3]) „Tiesos Kelias", (of dal.) n. 11(1930)186.

[4]) „Tiesos Kelias", n. 11 (1928) 681: Šventasis Tėvas prieš koedukaciją.

[5]) Litt. encycl. „Divini illius Magistri", 31 dec. 1929: „Aeque falsa est

Išimtis — jeigu kur negalima ar būtų labai sunku išvengti koedukacijos. Tada reikia rūpintis pašalinti koedukacijos neigiamumai.

Pagal Lietuvos Vyskupų direktyvas Katalikų Akcijai Lietuvoje, 1930 m. 23 spal., n. 33: „Mokykla yra konfesinė (katalikiška), kai... yra laikoma organizacijos ar asmenų, kurie pastoviu būdu užtikrina, kad vadovybė ir mokytojai bus katalikai“[1]).

13) N e k a t a l i k i š k o s. Tos mokyklos, kuriose mokoma ir auklėjama ne tikybiškai ar bent nekatalikiškai.

151. I s t o r i j a. — Senovės Rytų tautose, pav., kinuose, egiptiečiuose, persuose, induose ir semituose žyduose jaunuomenė mokyti ir auklėti buvo šeimos dalykas. Kur-ne-kur, tiesa, buvo taip pat valstybės mokyklos. Bet jos nepretenduodavo užimti šeimos auklėjimo vietos, tik rūpindavosi padėti ir papildyti kalbamąjį dalyką ir, apskritai, rengdavo tam tikrų valstybės pareigų kandidatus.

Trupučiuką kitaip buvo senovės Vakarų tautose. Be kitko, Spartoj vaikai auklėti buvo valstybės dalykas. Buvo tik karo auklėjimas — išauklėti karys. Atenuose buvo privatinė mokykla. Tik gimnazija buvo valstybės. Bet ir čia tikslas buvo ne išauklėti pilietis, tik parengti karys. Romos respublikoj vaikai mokyt ir auklėti buvo visai šeimos dalykas. Mokyklos privatinės. Tik Romos respublikai virtus imperija, dalykas trupučiuką pakitėjo. Be kitko, prie Morkaus Aurelijaus įkurtos pirmosios valstybės mokyklos. Bet jų buvo nedaug, ir tos pačios tebuvo vidurinės ir aukštesniosios. Kitos mokyklos buvo privatinės. Be to, vienas kitas imperatorius mė-

---

atque christianae institutione infensa illa adolescentes instruendi ratio habenda est, quam vulgo coëducationem appellant; eorum enim qui ipsam tuentur, bene multi idcirco tuentur quia aut non considerant aut negant, protoparentum labe vitiatum nasci hominem, plerique vero omnes, quia tali notionum perturbatione laborant ut legitimum hominum convictum habeant quasi quendam virorum ac feminarum omnibus plene rationibus parium inconditum acervum. Divinus sane rerum omnium moderator perfectum utriusque sexus convictum in legitimo tantum coniugio vigere voluit, dein in familia inque humana consortione, certo ordine dispertitum. Accedit quod nihil est in ipsa natura—ex qua duo sexus, compage corporis, inclinationibus, ingenioque dissimiles procedunt — unde colligi possit, mares et feminas promiscua, nedum una eademque, educatione informandos esse. Alter autem et alter sexus a Dei sapientia ad hoc sunt constituti ut in familia et societate mutuo se compleant et in unum quid apte coalescant, ob illud ipsum corporis animique discrimen quo inter se differunt, quod idcirco in educatioue atque institutione tenendum, imo fovendum est per aptam distinctionem ac separationem, aetatibus ac conditionibus conguentem. Eiusmodi vero praecepta, ad christianae prudentiae praescriptum, tempestive atque opportune servanda sunt non modo in scholis omnibus, praesertim per trepidos adolescentiae annos, unde totius ferme futurae vitae ratio omnino pendet, sed etiam, in gymnasiis ludis atque exercitationibus, in quibus christianae peculiari modo modestiae puellarum cavendum, utpote quas ostendere sese atque ante omnium oculos proponere summopere dedeceat“

[1]) „Tiesos Kelias“, (of. dal.) n. 11(1930)186.

gino kištis į privatinių mokyklų gyvenimą, pav., Julijonas Apostatas. Bet tai nedaug tesudrumstė natūrališką mokyklos gyvenimą.

Katalikų Bažnyčia, turėdama tam tikrą dvasinį tikslą, nuo pirmųjų savo dienų labiausiai rūpinosi tikybos mokslu.

Kai Bažnyčia pradėjo plisti Romos imperijoj, tada labai žydėjo „artes liberales et studia humaniora". Bažnyčia, žvėriškai persekiojama, negalėjo, žinoma, galvoti apie mokyklas ir studijas. Todėl stabmeldžiai net ima krikščionims prikaišioti, kad jie esą tamsuoliai arba bemoksliai. Todėl krikščionys, verčiami aplinkybių, turėjo lankyti stabmeldžių mokyklas (scholas gramaticorum paganorum) [1]). Bet kai tik buvo galima, Bažnyčia pati kūrė savo mokyklas.

Katalikų Bažnyčia savo mokyklas kūrė labiausiai prie vyskupų namų (vyskupų mokyklos) ir vienuolynų (vienuolių mokyklos).

II amžiaus vidury ima klestėti katechetų mokykla Aleksandrijoj [2]). Tada krikščionys jau turėjo kur eiti mokslus.

IV amžiuj, patekėjus Bažnyčios laisvės saulei, katalikiškoms mokykloms išaušo nauja era — jau ir mokytojų krikščionių, ir katalikiškų mokyklų daugiau ir daugiau turima.

Mažne visai išnykus senovės retorikų[3]) mokykloms Vakaruose, VI ir VII amž. žydėjo klasikų studijos šv. Benedikto vienuolynuose ir prie katedrų bažnyčių, pav., Anglijoj. Mokyklos buvo kuriamos pradžios, vidurinės ir aukštesniosios.

Karolius Did. labai platino katalikiškas mokyklas. Be kitko, buvo įkurta arba atnaujinta išgarsėjusi „Schola Palatina". Taip pat įkurtos buvo kitos aukštesniosios mokyklos, kur buvo dėstomos teologija, poezija, retorika, matematika ir muzika.

VIII ir IX amž. bažnytiniai susirinkimai labai rūpinosi, kad būtų įkurtos katalikiškos pradžios ir kitos mokyklos. Taip darė, pav., šie susirinkimai: Prancūzijoj—Mâlon - sur Saôn (813 m.—kan. 3 ir 19), Attingry (822 m.—kan. 2—4), Paryžiuj (829 m.—kan. 30) Vokietijoj—Mainz (813 m.—kan. 45 ir 47), Aachen (817 m.—kan. 45), Ispanijoj—Valence (855 m.—kan. 18) ir tt. Nuo kalbamojo laiko išgarsėjo parapinės mokyklos.

XIV amž. kai kurie miestai įkūrė savo pradžios mokyklas. Bet tai nebuvo Bažnyčios opozicija—jos egzistavo greta bažnytinių mokyklų.

Kiek mokyklų buvo viduriniais amžiais, rodo statistika, būtent: 1378 m. Paryžiuj vien pradžios mokyklų buvo 41; 1400 m. Kölne—8, Breslave—18, Pragos vyskupijoj—640 mokyklų[4]).

---

[1]) Kalbamosios mokyklos buvo panašios į šiandienykštes vidurines mokyklas. Jose buvo dėstoma graikų ir romėnų literatūros, matematika, astronomija ir muzika.

[2]) Tai pradžios mokyklos rūšis Joj buvo mokoma skaityti ir rašyti, ir dėstoma tikyba ir bažnytinis giedojimas.

[3]) Tai buvo aukštesniųjų mokyklų rūšis, kur labiausiai buvo mokoma taisyklingai galvoti ir gerai išdėstyti mintys.

[4]) Vz. V. Cathrein. Moralphilosophie, II 604—605.

Pakilus protestantizmo bangai, apverktinai pašlijo mokyklos. Tuo patys reformatoriai guodėsi. „Visur“, rašo Liuteris 1524 m.: „dabar nyksta mokyklos“[1]). Be to, Liuteris kviečia valstybę kurti savo mokyklas. Todėl valstybė vis daugiau ir daugiau įsidrąsina kištis į mokyklą ir ją visai pavergti sau. Neveizint į tai, net Westfalijos santaikos (1648 m.) mokykla tebelaikoma prišlieta prie Bažnyčios (adnexa Ecclesiae).

Po reformacijos katalikai dar uoliau kūrė savo pradžios ir kitas mokyklas. XIX amžiuj įvyksta mokyklų sekularizacija arba supasaulinimas. Šiai negerovei Bažnyčia smarkiai priešinosi. Čia daugiausia dirbo šv. tėvai Pijus IX ir Leonas XIII. Jųdviejų katalikiškos mokyklos kalbos yra gausiausios, kuo plačiausios ir detaliausios.

Žemaičių vyskupas Lopeta (1767—1778) įsakė kiekviename parapijos miestelyj iš Bažnyčios fondo įkurti mokyklą. Joj vaikus mokyti turėjo kunigai. 1841 m. Rusijos valdžia leido Lietuvoj kurti parapines mokyklas. Todėl vysk. M. Valančauskis 1852 m. įsakė įkurti parapines pradžios mokyklas kiekvienoj parapijoj ir net didesnėj filijoj. Taip ir buvo padaryta beveik visoj Žemaičių vyskupijoj, kur įėjo taip pat Kuršas. Kalbamosiose mokyklose buvo lietuviškai dėstomas mokslas. Klebonai joms duodavo butą ir jas prižiūrėdavo. Šias mokyklas Rusijos valdžia uždarė 1863 m. Jų vietoj didesniuose miestuose įkūrė „cerkovno prichodskija školy“.

Skyrium paminėtini yra universitetai.

Universitetai gimė XII amžiuj iš aukštesniųjų mokyklų. Pirma juos kūrė privatiniai asmens. Ilgainiui juos ima kurti ar bent patvirtinti Bažnyčia ir valstybė. Universitetams duota daug privilegijų.

Nuo XIV amžiaus šv. tėvas vis daugiau ir daugiau universitetų patvirtina ir net kuria. Taip daugumas universitetų buvo įkurtas. Be to, šv. tėvas tvarkė universitetus, būtent, tvirtino jų statutus, steigė katedras, leido davinėti akademinius laipsnius (labiausiai teologijos ir bažnytinių teisių) ir tt. Kalbamąsias Bažnyčios teises į katalikiškus universitetus gynė Tridento susirinkimas[2]).

Iki 1400 m. Vakarų Europoj buvo 46 universitetai. 1509 m. Europoj jau buvo apie 70 universitetų, o reformacijos pradžioj net 81. Iš paskutiniųjų daugiau už 50 universitetų buvo įkurta ar bent patvirtinta šv. tėvo[3]).

Šiek tiek prieš ir tikrai po reformacijos universitetai vis labiau ir labiau emancipuojami iš Bažnyčios valdžios ir pavergiami valstybės; bet vis dėlto įkurtas ne vienas naujas katalikiškas universitetas. Juo labiau po Prancūzijos revoliucijos daug universitetų suvalstybinta. Juose, tiesa, paliko teologijos fakultetai. Bet kadangi

---

[1]) „Allenthalben zergehen jezt die Schule“. Vz. V. Cathrein, t. p., 605.
[2]) Sess. XXV, *de ref.*, c. 2.
[3]) „Židinys“, nn. 8—9(1928) 146—147: Pr. Dovydaitis, Katalikybė ir mokslas.

jie priklausė valstybės, tai ilgainiui ar visai išnyko ar buvo panaikinti, pav., Italijoj 1872 m. ir Prancūzijoj 1882 m., ar atsidūrė labai sunkioj būklėj, pav., Vokietijoj ir tt.

XIX amžiuj įkurti šie katalikiški universitetai: Liuvene (Belgijoj) 1835 m., Dubline (Airijoj), Waschingtone (Š. Amerikos J. Valstybėse) 1887 m., Friburge (Šveicarijoj) 1889 m., Prancūzijoj ir tt.

XX amžiuj įkurta daug katalikiškų universitetų, pav., Tokio 1913 m., Liubline (Lenkijoj) 1919 m, Milane (Italijoj) 1921 m., Nijmegen (Olandijoj) 1923 m., Pekine (Kinijoj) 1924 m. ir tt. 1922 m. 16 vas. įkurtas Lietuvos, šiandien Vytauto Didžiojo, Universiteto Teologijos - Filosofijos Fakultetas. 1928 m. 15 birž. Apaštališkasis Sostas jį galutinai arba kanoniškai įkūrė ir leido davinėti akademinius teologijos, filosofijos, bažnytinių teisių ir humanitarinių mokslų laipsnius, t. y. licenciatą ir daktaratą.

152. Tėvų teisė ir priedermė mokyt ir auklėti vaikai. — 1. Tėvų dalykas yra mokyt ir auklėti vaikai. Tai jų priedermė ir teisė — teisė ir priedermė įgimta.

Kalbamąjį dalyką įrodo štai kas:

1) Žmogus gimsta silpnutis kūno ir dvasios atžvilgiais. Jam būtinai reikia kitų pagalbos. To dalyko reikia nuolat ilgai ilgai. Kas vaikui padės? Į šį klausimą sveikas protas atsako stačiai: „Tėvai". Nes jie pagimdė vaikus arba yra šokie tokie netobulos būtybės autoriai. Darbas pradėtas, bet nebaigtas. Kas pradėjo, tas taip pat turi baigti. Darbas nebaigtas kūno atžvilgiu. Todėl tėvai vaikus augina, atsieit, saugoja jų gyvybę, maitina, apdaro ir tt. Darbas taip pat nebaigtas dvasios atžvilgiu. Žmogaus dvasios dalykai savo įgimtimi yra kur kas svarbesni už kūno reikalus. Todėl tėvai juo labiau turi rūpintis vaikais dvasios atžvilgiu, būtent, turi juos mokyt ir auklėti. Be to, pati gamta lenkia tėvus auginti ir auklėti vaikus — tėvams įgimta meilė ir užuojauta vaikų, o vaikams meilė ir glaudimasis prie tėvų. Toliau, tėvams įgimtas tam tikras sugebėjimas ir galios ne tik auginti, bet taip pat auklėti vaikai. Mat, auklėjimas vaikų yra labai švelnus, labai sunkus ir ilgas darbas. Jam atlikti reikia daug kantrybės, artimiausių santykių, nuolatinės ir nesuinteresuotos meilės. Reikia malonaus ir neišnykstančio autoriteto—autoriteto, kurs verčia pasitikėti ir reikalauja klausyti. Tėvai natūrališkai, amžinai ir karščiausiai myli savo vaikus. Nebaisios jiems sunkumai, pasišventimas ir aukos. Iš antros pusės, vaikai taip pat myli savo tėvus, prie jų yra prisirišę ir natūrališkai jais pasitiki. Tarp tėvų ir vaikų yra glaudžiausias santykis. Todėl niekas kitas negali taip išstudijuoti, suprasti ir taisyti vaikų savumų ir tt., kaip tėvai.

2) Vyriausias moterystės tikslas yra auginti, mokyt ir auklėti vaikai. Moterystė yra įgimtosios teisės padaras. Todėl tėvų teisė ir priedermė mokyt ir auklėti vaikai taip pat yra įgimtosios teisės dalykas.

3) Visos senovės ir šiandienykštės tautos manė ir mano, kad tėvų dalykas esąs auginti, mokyt ir auklėti vaikai. Todėl Hugo

Grotius rašo: „Senovės teisininkai sako, jog auklėjimas vaikų kyląs iš įgimtosios teisės“[1]). O civilizuotųjų šiandienykščių tautų kodeksai tėvams įsako mokyt ir auklėti vaikus. Nuo paskutiniojo dalyko neatsiliko nė Lietuvos valstybė; nes senoji Lietuvos Valstybės Konstitucija, n. 78, sako: „Vaikų auklėjimas yra tėvų aukščiausia teisė ir naturalinė pareiga“, o naujoji Lietuvos Valstybės Konstitucija, § 79: „Vaikų auklėjimas yra tėvų aukščiausia pareiga“. Visuotiniai ir amžini dalykai turi taip pat visuotinę ir amžiną priežastį. Tokia mūsų atveju tėra žmogaus įgimtis. Taigi tėvų kalbamoji teisė ir priedermė yra įgimtosios teisės dalykas.

4) Šv. tėvas Pijus IX rašo: „*Komunistai* ir *socialistai* moko ir išpažįsta kenksmingiausią klaidą, būtent, jog šeima kilimo tesanti pasaulinių teisių ir konsekvenčiai tik iš pasaulinių teisių kylančios ir jų priklausančios visos tėvų teisės vaikų atžvilgiu, pirmų pirmiausia teisė mokyt ir auklėti“[2]). Šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Visi geri gimdytojai turi rūpintis, kad jų vaikai, kai tik ima suprasti dalykus, sužinotų tikybos įsakymus ir mokyklose nebūtų nieko tai, kas įžeistų tikėjimą ir dorovę. Kalbamasis dalykas yra Dievo ir įgimtosios teisės ir niekas negali atleisti tėvų nuo to dalyko“[3]). „Tėvai težino, kad tose priedermėse, kurios kyla iš pagimdymo vaikų, pačia įgimtimi ir teisingumu glūdi tiek pat teisių ir nuo jų visai negalima atsisakyt ir jų niekas negali susiaurinti. Nes niekas negali atleisti nuo tų priedermių, kurios saisto žmogų Dievo atžvilgiu“[4]). „Įgimtimi tėvai turi teisę mokyti tuos, kuriuos pagimdė, ir turi taip mokyt ir auklėti, jog tai sutiktų su Dievo paskirtu vaiko tikslu“[5]). „*Vaikai yra kažkas tėvo* ir lyg tam tikras jo tęsinys... Dėl tos priežasties, kad vaikai *natūrališkai yra kažkas tėvo,... tai jais turi rūpintis tėvai iki tolei, kolei jie įgys visišką protą.* Švenčiausia įgimtoji teisė tėvams liepia maitinti ir ug-

---

[1]) De iure belli et pacis, II 7, 4.

[2]) Ep. encycl. „Quanta cura“, 8 dec. 1864: „Funestissimum *Communismi* et *Socialismi* docentes et profitentes errorem asserunt sosietatem domesticam seu familiam totam suae existientiae rationem a iure dumtaxat civili mutuari; proindeque ex lege tantum civili dimanare ac pendere iura omnia parentum in filios, cum primis vero ius institutionis educationisque curandae“.

[3]) Ep. encycl. „Nobilissima“, 8 dec. 1884: „Omnino parentes bonos curare oportet, ut sui cuiusque liberi, cum primum sapere didecerunt, praecepta religionis percipiant, et quid occurrat in scholis, quod fidei morumque integritatem offendat. Et ut ista in instituenda sobole diligentia adhibeatur, divina est naturalique lege constitutum neque parentes ullam causam solvi ea lege possunt“.

[4]) Ep. „Officio sanctissimo“, 22 dec. 1887: „Hisce in officiis simul cum procreatione liberorum susceptis, noverint patres-familias, totidem iura inesse secundum naturam et aequitatem, atque esse eiusmodi, de quibus nihil liceat sibi remittere, nihil quivis hominum potestati liceat detrahere, quum officii solvi quibus homo teneatur ad Deum, sit per hominum nefas“.

[5]) Ep. encycl. „Sapientiae“, 10 ian. 1890: „Natura enim parentes habent ius Suum instituendi, quos procreaverint, hoc adiuncto officio, ut cum fine, cuius gratia sobolem Dei beneficio susceperunt, ipsa educatio conveniat et doctrina poerilis“.

dyti tuos, kuriuos jie pagimdė“[1]). Šv. tėvas Pijus XI rašo: „Anie dalykai kalba, jog auklėti pirmiausia yra Bažnyčios ir šeimos, Bažnyčios ir tėvų ir motynų dalykas. Tai jiems pridera įgimtąja ir Dievo teisėmis ir todėl pridera neatšaukiamai, neišdildomai ir nepakeičiamai“[2]). „Šeima turi stačiai iš Dievo gautas pareigas ir konsekvenčiai teisę auklėti vaikus. Tos teisės negalima numesti į šalį, nes yra susijusi su didžiausia priederme ir yra pirmesnė už bet kurią valstybės teisę. Todėl jos negali laužyti jokia pasaulinė valdžia... Kadangi tėvai turi rūpintis kalbamuoju dalyku, iki vaikai patys save galės aprūpinti, tai aišku, jog ta tėvų teisė auklėti vaikai nepakrutinamai turi galią iki to pat termino“[3]). Kan. 1113 rašo: „Tėvai turi didžiausią priedermę, kiek galėdami, auklėti vaikus taip tikybiškai ir morališkai, taip fiziškai ir civiliškai ir net pasirūpinti pasauline jų gerove“[4]).

2. Tėvai teisę ir priedermę auklėti vaikus turi taip pat pozityviais Dievo įstatymais, nes šv. Povilas sako: „Jūs tėvai neveskite savo vaikų į rūstybę, bet auklėkite juos drausmėj ir Viešpaties perspėjime“[5]).

3. Tėvų teisė auklėti vaikai yra nepašalinama. Jos negali paliesti nei valstybė nei kas kitas. Nuo jos nė patys tėvai negali atsisakyti. Nes kalbamoji teisė yra įgimta arba stačiai įgimtosios teisės dalykas. O kas įgimta, to niekas negali atimti ir tt. „Tėvų valdžia yra tokia“, sako šv. tėvas Leonas XIII: „kurios atšaukti ar atimti negali valstybė. Nes ji yra to pat kilimo, kur ir žmogaus gyvybė... Todėl *socialistai*, kurie, pamynę po kojų tėvų apvaizdą (rūpinamąsi vaikais), sugalvojo valstybės apvaizdą (rūpinimąsi), eina *prieš natūralinį teisingumą* ir ardo šeimos ryšius[6]). Šv. tėvas Pi-

[1]) Litt, encycl. „Rerum novarum“, 15 maii 1891: „*Filii sunt aliquid patris*, et velut paternae amplificatio quaedam personae... Atque hac ipsa causa, quod filii sint *naturaliter aliquid patris*,... *antequam usum liberi arbitrii habeant, continentur sub parentum cura*... Sanctissima naturae lex est ut victu omnique cultu paterfamilias teneantur, quos ipse procreaverint“.

[2]) Discorso agli alunni del Collegio di Mondragone, 14 maggio 1929: „Essi dicono che la missione dell' educatione spetta innanzi tutto, sopratutto, in primo luogo alla Chiesa e alla famiglia, alla Chiesa e ai padri e alle madri; spetta a loro per diritto naturale e divino o perciò in modo inderogabile, incluttabile, insurrogabile“.

[3]) Litt. encycl. „Divini illius Magistri“, 31 dec. 1929: „Habet igitur familia a Creatore munus proptereaque ius prolis educandae; quod quidem ius cum abiici nequeat, quia cum gravissimo officio coniunctum, tum cuivis societatis civilis et reipublicae iuri antecedit, eaque de causa nulli in terris potestati illud infringere licet... Cum vero ad hanc curam parentes teneantur, donec sibi ipsa consulere soboles valeat, patet, idem parentum in violatum ius sobolis educandae eo usque proferri“.

[4]) „Parentes gravissima obligatione tenentur prolis educationem tum religiosam, tum physicam et civilem pro viribus curandi, et etiam temporali eorum bono providendi“.

[5]) Efez. 6, 4.

[6]) Litt. encycl. „Rerum novarum“, 15 maii 1891: „Patria potestas est eiusmodi, ut nec extingui, neque absorberi a respublica possit, quia et commune habet cum ipsa hominum vita principium... Quod igitur *socialistae*, posthabita providentia parentum, introducunt providentiam reipublicae, faciunt: *contra iustitiam naturalem*, ac domorum compaginem dissolvunt“.

jus XI rašo: „Anie dalykai kalba, jog auklėti pirmiausia yra Bažnyčios ir šeimos, Bažnyčios ir tėvų ir motynų dalykas. Tai jiems pridera įgimtąja ir Dievo teisėmis ir todėl pridera neatšaukiamai, neišdildomai ir nepakeičiamai“[1]). „Šeima turi stačiai iš Dievo gautas pareigas ir konsekvenčiai teisę auklėti vaikus. Tos teisės negalima numesti į šalį, nes yra susijusi su didžiausia priederme ir yra pirmesnė už bet kurią valstybės teisę. Todėl jos negali laužyti jokia pasaulinė valdžia... Kadangi tėvai turi rūpintis kalbamuoju dalyku, iki vaikai patys save galės aprūpinti, tai aišku, jog ta tėvų teisė auklėti vaikai nepakrutinamai turi galią iki pat to termino“[2]).

4. Tėvų auginimo, mokymo ir auklėjimo teisė vis dėlto nėra absoliutiška ar neribota. Nes tėvai, gimdydami vaiką, neįgyja paties vaiko nuosavybės, kuria galėtų naudotis ir piktanaudoti. Ne; vaikas yra žmogus, o ne daiktas ar gyvulys. Pats žmogus — nei šeimos, nei valstybės, nei Bažnyčios nuosavybė ir todėl negali būti konfiskuojamas, pavergiamas ar naudojamas savotiškiems kitų tikslams, pav., šeimos ar tautos garbei kelti, rasei gerinti ir t. t. Vaikai, tiesa, kūną gavo kaip ir iš tėvų. Bet sielą jiems betarpiškai davė Dievas pats. Dievas taip pat yra vyriausias žmogaus tikslas, ir Jam reikės atsiskaityti iš gyvenimo elgimosi. Todėl vaikas pridera pirmų pirmiausia Dievui ir paskui pats sau. Toliau, vaikas turi tam tikrų teisių. Be kitko, jis turi teisę, kad būtų išaugintas, išmokytas ir išauklėtas. Turi teisę, kad kalbamasis dalykas būtų atliktas žmoniškai, tikybiškai ir t. t. Kitaip sakant, vaikas turi teisę būti tinkamai parengtas pasauliniam ir dvasiniam gyvenimui. Galop, šeima, valstybė ir Bažnyčia egzistuoja žmogui padėti — padėti pasiekti tikslą. Kalbamoji priedermė taip pat yra matas jų teisės vaiko atžvilgiu.

Jeigu smulkiau kalbėsim apie tėvų teisės auginti, mokyti ir auklėti vaikus ribas, tai pasakytina štai kas:

1) Tėvų valdžia, arba teisės vaikų atžvilgiu priklauso Dievo. Todėl tėvai vaikus auginti, mokyt ir auklėti turi taip, kaip reikalauja įgimtoji teisė ir pozityvūs Dievo įstatymai.

2) Morališkas ir tikybiškas auklėjimas vaikų pridera ne tik tėvams, bet taip pat Bažnyčiai Dievo teisėmis ir kalbamajame dalyke tėvai visai priklauso Bažnyčios. Nes Dievas kiekvieną žmogų paskyrė antagamtiniam tikslui — amžinajam gyvenimui. Todėl tėvai,

[1]) Discorso agli alunni del Collegio di Mondragone, 14 maggio 1929: „Essi dicono che la missione dell'educatione spetta innanzi tutto, supratutto in primo luogo alla Chiesa e alla famiglia, alla Chiesa e ai padri e alle madri, spetta a loro per diritto naturale e divino e perciò in modo inderogabile, inclutabile, insurrogabile“.

[2]) Litt. encycl. „Divini illius Magistri“, 31 dec. 1929: „Habet igitur familia proxime a Creatore munus proptereaque ius prolis educandae; quod quidem ius cum abiici nequeat, quia cum gravissimo officio coniunctum, tum cuivis societatis civilis et reipublicae iuri antecedit, eaque de causa nulli in terris potestati illud infringere liœt... Cum vero ae hane curam parentes teneantur, donec sibi ipsa connclare soboles valeat, patet, idem parentum inviolatum ius sabolis educandae coasque proferri“.

augindami, mokydami ir auklėdami vaikus, visada turi turėti akis įsmeigtas į tą tikslą. „Įgimtimi tėvai“, sako šv. tėvas Leonas XIII: „turi teisę mokyti tuos, kuriuos pagimdė ir turi taip auklėt ir mokyti, jog tai sutiktų su Dievo paskirtu vaiko tikslu“ [1]). Bet antagamtinis žmogaus tikslas tėra pasiekiamas antagamtinėj draugijoj, arba Bažnyčioj. Todėl tėvai gimusį vaiką turi kuo greičiausiai įrašyti į tą draugiją, arba pakrikštydinti. Paskiau tėvai vaiką turi padaryti gerą krikščionį. Kaip tai padaryti, reikia klausti ir klausyti Bažnyčios. Todėl šv. tėvas Benediktas XV rašo: „Vyskupai turi autoritetyviškai tvarkyti... katalikišką jaunuomenės auklėjimą“ [2]). Jeigu taip, tai tėvai turi laikytis kalbamojo dalyko. Todėl Šv. Tėvas Pijus XI sako: „Labai svarbu gimdytojams neužmiršti to, kad, turėdami teisę ir priedermę gerai išauklėti vaikus, to dalyko padaryti negali, nesilaikydami vyskupų ir dvasiškių nurodymų; o taip išauklėję vaiką, daug gera padarys Bažnyčiai ir valstybei“ [3]). „Bet iš čia neišplaukia tai, kad tėvų teisė auklėti būtų absoliutiška ir neribota, nes labai priklauso taip vyriausio tikslo, tam įgimtosios teisės ir pozityvių Dievo įstatymų“ [4]).

3) Net valstybė negali visai nesiinteresuoti tuo, kaip jos valdiniai yra mokomi ir auklėjami. Taip, ji turi saugoti vaikus nuo tėvų piktanaudojimo (tai chimeriškas atvejis) ir apsileidimo. Nes valstybės dalykas yra rūpintis visuomenės gerove, kur, be kitko, turi ginti individualines žmonių teises. Plačiau apie tai kalbėsime žemiau (n. 155).

5. Tėvai vaikus auklėti turi tam tikru būdu, būtent, morališkai, tikybiškai, katalikiškai, fiziškai ir civiliškai. Nes kan. 1372, § 2 sako: „Ne tik tėvai kan. 1113, bet taip pat visi tie, kurie jų vietoj yra, turi teisę ir didžiausią priedermę rūpintis tuo, kad vaikai būtų krikščioniškai išauklėti“ [5]). O cituotas kan. 1113 sako: „Tėvai turi didžiausią priedermę, kiek galėdami, auklėti vaikus taip tikybiškai ir

---

[1]) Ep. encycl. „Sapientiae“, 10 ian. 1890: „Natura enim parentes habent ius suum instituendi, quos procreaverint, hoc adiuncto officio, ut cum fine, cuius gratia sobolem Dei benefitio susceperunt, ipsa educatio conveniat et doctrina puerilis“.

[2]) Ep. ad delegatum apostolicum in Indiis Orientalibus, 15 oct. 1921: „Episcopi teneri debent et auctorative modorari... catholicam educationem“.

[3]) Ep. ad episcopos Lithuaniae, 24 iun. 1928: „Quo in genere valde interest ut adolescentulorum parentes ne obliviscantur cum sibi esse ius officiumque bene educandi, eum facere se non posse quin episcoporum et cleri utriusque sollertiae obsecundent, quo per sobolem ita excultam facilius Ecclesiae civitatisque bonum promoveant“.

[4]) Lit. encycl. „Divini illius Magistri“, 31 dec. 1929: „Unde tamen non sequitur, ius educandi, quo parentes fruuntur, absolutum esse atque imperiosum, utpote quod et fini supremo et legi naturali divinaeque coniunctissime subiiciatur“.

[5]) „Non modum parentibus ad normam can. 1113, sed etiam omnibus qui eorum lovum tenent, ius et gravissimum officium est curandi christianam liberorum educationem“.

morališkai, taip fiziškai ir civiliškai ir net pasirūpinti pasauline jų gerove“ [1]).

Morališkas auklėjimas būna tada, kai auklėjama dorovės pradais. Jie rodo, kas yra gera ir bloga. Morališkai auklėtina yra dėl to, kad auklėjimas turi teisingai išauklėti žmogaus valią. O šio teisingumo norma yra pati dorovė. Be to, vyriausias šiaipjau auklėjimo tikslas yra morališkas išauklėjimas. Šiaipjau auklėjimas gali turėti įvairių betarpiškų ir tarpiškų kitų tikslų. Bet niekada neturi trūkti morališko auklėjimo. Toliau, be dorovės auklėjimas pridera gyvuliams ir įžeidžia laisvą ir moralinę žmogaus įgimtį. Galop, šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Šiandien ne tik Bažnyčiai, bet taip pat valstybei labai svarbu jaunuomenė nuo pat jaunystės mokyti krikščioniškos dorovės ir išminties. Tai aiškiausiai supranta tie, kurie teisingai galvoja“ [2]). „Teatkreipia akis (tėvai), kokias dideles ir šventas Dievo paskirtas priedermes turi savo vaikų atžvilgiu, būtent, vaikus turi išauklėti taip, jog mokėtų tikybą, būtų labai dorovingi ir pamaldžiai garbintų Dievą, ir daro skriaudą, jeigu tikintį ir neprityrusį amžių be skirtumo paveda įtartiniems mokytojams... Taigi tėvai teatsimena tai, kad didelė yra jų priedermė saugoti vaikai, o dar didesnė priedermė yra vaikai išauklėti kuo geriausiais dvasiškai“ [3]).

Tikybiškai auklėti reiškia tai, kad morališko auklėjimo dorovės pradai yra imtini ne iš kur kitur, tik iš tikybos. Taip auklėti reikia dėl to, kad tikyba yra dorovės pamatas. Nes tikyba moko, kurios yra priedermės Dievo, kitų žmonių ir paties savo atžvilgiais. Taip pat ji moko, jog Dievas yra vyriausias žmogaus tikslas ir yra antagamtinė blogo ir gero sankcija. Be to, žmogų tikybiškai auklėti reikalauja religinė žmogaus įgimtis. Toliau, šv. Povilas sako: „Jūs tėvai neveskite į rūstybę savo vaikų, bet auklėkite juos drausmėje ir Viešpaties perspėjime [4]). Galop, šv. tėvas Leonas XIII rašo, jog vadinamoji civilinė ir natūralinė dorovė esanti neužtektina mokiniams auklėti, „nes žmogaus negali vesti prie vyriausio tikslo, paskirto Dievo gerumo, kur palaimintai matysime Dievą: net neturi pakankamos jėgos doriškai ir dorovingai išauklėti vaiko dvasią ir

---

[1]) „Parentes gravissima obligatione tenentur prolis educationem tum religiosam et moralem, tum physicam et civilem pro viribus curandi, etiam temporali eorum bono providendi“.

[2]) Ep. encycl. „Quod multum“, 22 aug. 1886: „Adolescentes vel a pueritia ad christianos mores christianamque sapientiam infor nari, non modo Ecclesiae se etiam reipublicae hodie tanti interest, ut plurius interesse non possit“.

[3]) Ep. „Officio sanctissimo“, 22 dec. 1887: „Velint animadvertete, quam magna sanctaque officia sibi cum Deo intercedant de liberis suis: ut scientes religionis, bene moratos, Deum pie colentes educare debeant; ut faciant damnose, si aetatem credulam et incautam suspectis praeceptoribus indiscrimen committant... Hoc igitur parentes repetent, se magnum quidem onus gerere de liberorum tuitione, multo tamen gerere maius, ut eos ad meliorem potioremque vitam, quae animarum est, educant“.

[4]) Efez. 6, 4.

nesutinka su tikru ir apčiuopiamu reikalu žmogaus, kurs yra animal religiosum taip pat, kaip yra animal sociale, ir joks mokslo progresas niekada negali išrauti iš žmogaus giliausių tikybos ir tikėjimo šaknų“ [1]). „Įgimtimi tėvai turi teisę mokyti tuos, kuriuos pagimdė, ir turi taip auklėti ir mokyti, jog tai sutiktų su Dievo paskirtu vaiko tikslu“ [2]). „Ne plikas mokymas, ne miglotos ir paviršutinės dorovės sąvokos katalikų auklėtinius mokykloj padarys tokius, kokių trokšta ir laukia tėvynė. Jiems yra dėstytina svarbesnii ir didesni dalykai ir tuo būdu jie galėtų tapti gerais krikščionimis ir dorais piliečiais, būtent, jie turi būti auklėjami tais pradais, kurie giliai glūdi jų sąžinėje ir kurių turi klausyt ir laikytis, nes jie savaime išplaukia iš tikėjimo ir tikybos. Be tikybos juk negali būti tikro ir sėkmingo morališko auklėjimo. Nes kiekvienos priedermės forma ir jėga išplaukia labiausiai iš tų priedermių, kurios žmogų jungia su Dievu, liepiančiu, draudžiančiu ir sankcionuojančiu gera ir bloga. Todėl dvasia norėti be tikybos išauklėti gera yra tokia pat nesąmonė, kaip siūlyti dorybę, išardžius jos pamatą. Taigi teisingumas ir protas reikalauja, kad auklėtiniai būtų mokomi ne tik pasaulinio, bet taip pat kalbėtojo katalikų dorovės mokslo, be ko visas mokslas bus ne tik nevaisingas, bet net skriaudingas“ [3]). Šv. tėvas Benediktas XV rašo: „Vyskupai turi rūpintis ir autoritetyviškai tvarkyti... katalikišką jaunuomenės auklėjimą, kurio niekada negalima išskirti su tikybos mokslu“ [4]). Šv. Tėvas Pijus XI

[1]) Ep. „In mezzo“. 26 iun. 1878: „Non può guidare l'uomo all'altissimo fine destinatogli da divina Bontà nella visione beatifica di Dio, neppure ha forza bastevole sull'animo del fanciullo per educarlo a virtù e mantenerlo saldo nei bene, nè risponde ai veri e sentiti bisogni dell'uomo, il quale è animal religioso nel modo che è animale socievole, e nessun progresso di scienza può mai svellergli dall'animo le radici profondissime di religione e di fede“.

[2]) Litt. encycl. „Sapientiae“, 10 ian. 1890: „Natura enim parentes habent ius suum instituendi, quos procreaverint, hoc adiuncto officio, ut cum fine, ciuius gratia sobolem Dei benefitio susceperunt, ipsa educatio conveniat et doctrina puerilis“.

[3]) Ep. encycl. „Affari vos“, 8 dec. 1897: „Non mera institutione litteraria, non solivaga ieiunaque cognitione virtutis posse fieri, ut alumni catholici tales e schola aliquando prodeant, quales patria desiderat atque expectat. Tradenda eis graviora quaedam et maiora sunt, quo posint et christiani boni et cives probique evadere; videlicet informentur ad ipsa illa principia necesse est, quae in eorum conscientia mentis alte insederint, et quibus parere et quae sequi debeant, quia ex fide ac religione sponte efflorescunt. Nulla enim est disciplina morum digna quidem hoc nomine atque efficax, religione posthabita. Nam omnium officiorum forma et vis ab iis officiis maxime ducitur, quae hominem iungunt iubenti, vetanti, bona malaque sanciendi Deo. Itaque velle animos bonis imbuere moribus, simulque esse religionis expertes tam est absonum, quam vocare ad percipiendam virtutem, virtutis fundamento sublato. Ergo iustitia ratioque postulat, ut non modo cognitionem litterarum alumnis schola suppeditet, verum etiam eam, quam diximus scientiam morum cum praeceptionibus de religione nostra apte coniunctam, sine qua nedum non fructuosa, sed perniciosa plane omnis futura est institutio“.

[4]) Ep. ad delegatum apostolicum in Indiis Orientalibus, 15 oct. 1921· Episcopi teneri debent et auctorative moderari... catholicam iuventutis educationem, quae quidem numquam a religiosa institutione seiungenda est“.

rašo: „Galop, sugalvota išskirti Dievas ir Kristus su jaunuomenės mokymu. Bet savaime pasiekta tai, jog mokyklose ne tik nebėra tikybos, bet dar tyliai ir net atvirai su ja kariaujama, ir jog vaikai ima manyti, kad ir gyvenime tikrai nedaug ar visai nieko nereiškia tai, apie ką visai nekalbama ar labai įžeidinėjama. Tuo būdu, pašalinus Dievą, Jo įstatymus ir mokslą iš mokyklos, jaunuomenės sielų visai nebegalima mokyti to, kad vengtų bloga, dorovingai ir šventai gyventų, ir drauge būtų pagaminta šeimai ir valstybei dorovingų, tvarkingų, ramių ir visuomenei naudingų žmonių“ [1]).

Katalikiškai auklėti reiškia tai, kad čia reikalaujamoji tikyba turi būti katalikų. Nes ji viena tėra teisinga. Be to, šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Tėvai būtinai turi stengtis ir įtempti savo jėgas tam, kad būtų pašalintas bet kuris neteisingumas ir pergalėta visa tai, kas jiems kliudo krikščioniškai, kaip turėtų būti daroma, auklėti vaikai“ [2]). „Katalikui viena katalikų tikyba tėra teisinga. Todėl niekis jam yra tas tikybos ir dorovės mokslas, kurs kyla ne iš giliausios katalikiškos išminties“ [3]). Galop, Šv. Tėvas Pijus XI rašo: „Vyskupai turi rūpintis ir autoritetyviškai tvarkyti... katalikišką jaunuomenės auklėjimą“ [4]).

Atbulai, negalima auklėti priešingai katalikų tikybai ir dorovei arba bent be tikybos ir dorovės. Pamatas yra tas pat, kuriuo įrodinėjome pozityvaus tokio auklėjimo reikalingumą.

Morališkai ir tikybiškai auklėti reikia nuo pat mažens. Nes ką jaunas įprasi, tai ir senas teberasi. Jeigu tik suaugusiam amžiui būtų atidedamas kalbamasis auklėjimas, tai būtų per vėlai: žmogus jau bus paskendęs indiferentizme ar net ateizme. Kadangi auklėjama turi būti morališkai ir tikybiškai, tai pats auklėjimas yra moralinis ar dorovės dalykas.

Fiziškas auklėjimas yra mažne tas pat, kurį lietuviškai vadi

---

[1]) Litt., encycl. „Ubi arcano“, 23 dec. 1922: „Denique ab institutione iuventutis Deum et Christum eis segregari visum est: at necessario est consecutum, ut religio non tam in scholis abesset quam in scholis tacite vel etiam aperte oppugnaretur, et pueri sibi persuaderent, nihil aut certe parum ista omnia ad bene vivendum valere, de quibus aut nullus haberetur sermo aut verba utique plena contemptionis fierent. Ita vero, Deo eiusque lege et disciplina studiorum exsulantibus, iam non intelligitur quo pacto adolescentulorum animi ad malum devitandum atque ad aetatem honeste sancteque agendum institui possint: et simul quemadmodum domestico et civili convictui copia suppetat hominum, qui sint bene morati, ordinis pacisque amatores et ad communem idonei utilesque prosperitatem“.

[2]) Litt. encycl. „Sapientiae“, 10 ian. 1890: „Parentibus est necessarium eniti et contendere, ut omnem in hoc genere propulsent iniuriam, omninoque pervincant ut sua in potestate sit educare liberos, ut par est, more christiano“.

[3]) Ep. encycl. „Affari vos“, 8 dec. 1897: „Catholico homini una atque unica vera est religio catholica: propterea que nec morum is potest, nec religionis doctrinam ullam accipere vel agnoscere, nisi ex intima sapientia catholica petitam ac depromptam“.

[4]) Ep. ad delegatum apostolicum in Indiis Orientalibus, 15 oct. 1921: „Episcopi tenere debeant et auctorative moderari... catholicam iuventutis educationem“.

name auginimu. Į jį įeina gyvybė, maistas, apdaras ir kūno kultūra.

Civiliškas auklėjimas — pasauliniai mokslai, amatas, verslas ir t. t.

6. Tėvai turi padėti Bažnyčiai mokyt ir auklėt jaunuomenę. Nes Šv. Tėvas Pijus XI rašo: „Ne tik šeima, bet taip pat valstybė turi padėti Bažnyčiai teisingai mokyti jaunuomenę, nes ji (Bažnyčia) yra tikėjimo sargas ir dorovės mokytoja“[1]).

153. Tėvai ir mokykla. — 1. Auginti, mokyt ir auklėti vaikus turi patys tėvai. Tai daryti liepia įgimtoji teisė. Nes, be kitko, tėvai savaime geriau už kitus sugeba auklėt ir t. t. savo vaikus. Tik tėvai, apskritai, nėra nei tiek išsilavinę, nei tiek žino pedagogikos, nei tiek turi laiko, jog vieni patys galėtų tinkamai išmokyt ir išauklėti vaikus. Tai spragai užkišti arba tam darbui padirbti tėvai gali vartoti kitus asmenis padėjėjus. Tik ir šiuo atveju tėvai vis dėlto atsako už blogą auklėjimą vaikų. Todėl jie šimtą kartų turi apsižiūrėti, kam duoda vaikus mokyt ir auklėti.

Mokyt ir auklėti vaikai galimi namie. Tai namų mokykla Bet kalbamasis dalykas atlikti galimas taip pat kur kitur, su kitais drauge. Tai šiaipjau mokykla. Tik namų mokslas ir auklėjimas yra brangus ir konsekvenčiai turtuoliams tepakeliamas. O šiaipjau žmonės vaikus mokyt ir auklėti turi bendrose mokyklose.

2. Mokykla yra šeimos padėjėja, įgaliotinė, papildytoja vaikų mokymo ir auklėjimo atžvilgiais. Todėl ji galima vadinti šeimos tęsiniu, net antrąja šeima.

Toliau, mokykla turi ne tik mokyti, bet taip pat auklėti. Nes taip daryti turi patys tėvai, o mokykla yra jų įgaliotinė šiam darbui atlikti.

Dar toliau, mokykla vaikus mokyt ir auklėti turi taip, kaip tai daryti turi pati šeima. Nes ji, kaip jau sakėme, yra tėvų įgaliotinė. Be to, jeigu mokykla ar mokytojas kitaip auklėtų, tai nebūtų šeimos ir mokyklos auklėjimo vienodumo, mokykla sunaikintų šeimos darbą ir atbulai. Tas antagonizmas panertų nepritysusio jaunuolio dvasią abejojimuose ir skepticizme ir panaikintų taip tėvų, taip mokyklos auklėjimo sėkmingumą. Todėl kard. M. von Faulhaber teisingai ir gražiai sako: „Nepedagogiška jaunas daigas, kurs iki šešerių metų amžiaus (iki mokyklos meto) buvo įleidęs daigus šiltoj tikinčios šeimos srityj, dabar, septintaisiais metais amžiaus, persodyt į netikinčios mokyklos žiaurų klimatą“[2]). Taip jau yra mokyklos pra-

---

[1]) Ep. ad episcopos Lithuaniae, 24 iun. 1928: „Non modo a familia sed etiam a civitate ipsa iuvandam esse Ecclesiam in recta iuvenum institutione, utpote quae, et fidei custos sit et bonorum morum magistra“.

[2]) Zeitfragen und Zeitaufgaben, Freiburg in Br. 1923, 103: „Es wäre erziehlich nicht zu verantworten, die junge Pflanze, die bis zum sechsten Jahre in der warmen Zone einer religiösen Familie ihre Wurzeln einsenkte, nun auf einmal im sechsten Jahre in das rauhe Klima einer religionslosen Schule zu verpflanzen“.

džioj. Tolimesniam kalbamajam darbui apšviesti gali tikti šis palyginimas: Paimk kurią gėlę. Laikyk ją kurį laiką saulėj ir tamsumoj. Gėlė greit nuvys — jaunuolio siela sudžius.

Galop, mokykla turi taip auklėti vaikus, kaip teisiai reikalauja tėvai. Nes vaikai auklėt yra įgimta, nepašalinama ir nepaliečiama tėvų teisė. Visi kiti auklėtojai tėra jų padėjėjai ir įgaliotiniai. Padėjėjas ir įgaliotinis darbą dirbti turi taip, kaip nori padedamasis asmuo ar įgaliotojas. Be to, šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Todėl tėvai teisingai reikalauja to, kad mokytojas prisitaikintų prie vaikų tikybos. Kalbamojo dalyko jie norėt ir reikalauti turi“[1]).

3. Tėvai turi teisę dėtis į draugijas su kitomis šeimomis bendroms šeimų mokykloms kurti ar laikyti. Nes jeigu jie turi įgimtą teisę laisvai mokyt ir auklėti vaikus patys ar namie, tai taip pat turi turėti tokią pat teisę dėtis į krūvą su kitais asmenimis ir draugе padirbti vienam nepakeliamą darbą. O mokyklos iš tikrųjų vienas, apskritai, neišlaikysi ir daugelio šeimų mokykla bus ideališkesnė. Be to, Šv. Oficijos kongregacija rašo: „Labai naudinga tėvams ir motynoms draugiškai susidėt į krūvą tam dalykui, kad bendromis jėgomis galėtų tinkamai rūpintis ir sėkmingai pasiekti savo vaikų išganymą ir geriau juos išmokyti“[2]).

4. Tėvai gali laisviausiai ir niekieno nepriklausomai pasirinkti iš esančiųjų mokyklų privatinę ar viešąją ir tt. Pasirinkti tokią, kuri daugiau tinka jų auklėjimo idealui, tikėjimo ir dorovės įsitikrinimui ir sąžinei. Tai logiškai išplaukia iš tėvų teisės auklėti vaikai, tai išeina iš šeimos įgimties ir mokyklos priedermės auklėti. Jeigu būtų galima tėvams stačiai ar nestačiai užmesti tam tikra mokykla, priešinga jų principams ir tikybai, tai jų auklėjimo teisė tebūtų iliuzija ir mokykla paliautų buvusi tėvų auklėjimo padėjėja ir t. t.

5. Tėvų teisėj pasirinkti mokykla glūdi teisė pasirinkti mokyklos mokytojai. Nes mokytojas yra mokyklos siela ir gyvybė ir, galima sakyti, koks yra mokytojas, tokia pat yra mokykla — nuo mokytojo pareina geras ar blogas mokyklos mokymas ir auklėjimas. Toliau, mokytojas tėra tėvų padėjėjas, dalinis ir laikinis jų pavaduotojas ir tt. Jis moko ir auklėja ne savo vardu, tik šeimos įgaliotas ir jos vardu. Dar toliau, tėvai, būdami nepaliaujami auklėtojai vaikų, atsako net už mokyklos auklėjimą. Galop, šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Tėvų dalykas yra veizėti, kurie yra vaikų šiaipjau mokytojai ir kas moko gyventi. Todėl tėvai teisingai reikalauja to, kad mokytojas prisitaikintų prie vaikų tikybos. Kalbamojo dalyko jie norėt ir reikalauti turi. Ir vienoda negerovė yra būti pri-

---

[1]) Ep. encycl. „Affari vos“, 8 dec. 1897: „Quocirca cum catholici volunt, quod et velle et contendere officium est, ut ad liberorum religionem institutio doctorum accommodetur, iure faciunt“.

[2]) Instr. 10 maii 1884: „Perutile etiam est, hinc patres illinc matresfamilias fraterno foedere coniungere eum in finem, ut viribus unitis aeternae propriae sobolis saluti rectaque institutioni aptius studere et efficacius consulere possint“.

verstam pasirinkti viena iš dviejų, būtent, ar vaikai visai nemokyti ar būti tikrame svarbiausių dalykų pavojuj“ [1]).

Jeigu kartais ne visi tėvai teišmanytų mokytojų mokymo ir auklėjimo kvalifikacijų, tai dar neatima jų kalbamosios teisės. Tam dalykui tinkamai atlikti jie gali betarpiškai įgalioti ką kitą, kompetentingą asmenį. Paskučiausioj bėdoj galima skirti mokytojo savumai nuo savumų, būtent, cenzas ir dorovė ar tikyba. Paskutiniuosius du dalykus tėvai visada gali gerai suprasti ir atskirti. Taigi bent tai jiems būtinai pripažintina.

6. Tėvai gali pašalinti netinkamus mokytojus. Nes kieno dalykas yra skirti ir rinkti mokytojai, to taip pat turi būti dalykas jie pašalinti [2]).

7. Tėvai turi teisę kontroliuoti mokyklos mokymą ir auklėjimą. Čia įeina dėstomasis objektas, mokyklos vadovėliai, skaitomosios knygos, mokytojų elgimasis mokykloj ir nemokykloj ir visa tai, kas yra pavojinga tiesai ir vaikų dorovei. Nes tėvai yra įgimti, būtini ir vyriausi savo vaikų auklėtojai. Sakysi, jog tėvai, kišdamiesi į mokyklą, ardysią tai, ką teisingai statanti mokykla. Bet atsiminkime ir tai, jog nė mokykla negali rauti lauk to, ką tėvai teisingai buvo pasėję ar sėja. Be to, jeigu vaikai yra blogai mokomi ar auklėjami, tai tėvai gali ir turi pašalinti netinkamus mokytojus. Kitaip gaus atsiimti savo vaikus iš mokyklos ir t. t. Kaip tai galės padaryti, jeigu negalėtų kontroliuoti mokyklą — nežinotų dalyko. Galop, Šv. Oficijos kongregacija rašo: „Tėvai patys ar tie, kurie jų vietoj yra, uoliai teprižiūri savo vaikus ir patys ar nesugebėdami per kitus tepaklausinėja apie klausytas pamokas, teprižiūri jiems duotas knygas ir, radę ką kenksminga, tesigriebia priemonių tai negerovei visai pašalinti ir teuždraudžia draugaut ir santykiauti su tais mokiniais, iš kurių galėtų kilti tikėjimo ar dorovės pavojus ar kurie yra ištvirkę“ [3]). Šv. tėvas Leonas XIII sako: „Geri gimdytojai visai turi rūpintis tuo, kad jų vaikai, kai tik ima suprasti dalykus,

---

[1]) Ep. encycl. „Affari vos“, 8 dec. 1897: „Videre aut de suis quemque liberis, apud quos instituantur, quos habeant vivendi praeceptores, magnopere pertinet ad patriam potestatem. Quodcirca cum catholici volunt, quod et velle et contendere officium est, ut ad liberorum suorum religionem institutio doctoris accomodetur, iure faciunt. Nec sane iniquius agi cum iis queat, quam si alterutrum malle compellantur, aut rudes et indoctos, quos procrearint, adolescere aut in aperto rerum maximarum discrimine versari“.

[2]) Pradžios mokyklos įstatymas, 10 lapkr. 1922 m., § 40 sako: „Mokytojas, netinkamai einąs savo pareigas, dviem trečdaliams mokinių tėvų ir globėjų raštu pareikalavus ir Švietimo Ministerijos jų reikalavimą patvirtinus mokslo metams pasibaigus, iš vietos iškeliamas“ („Vyriausybės Žinios“, n. 117 [1922] eil. 914).

[3]) S. C. S. Off., 24 nov. 1875: „Ipsi vero parentes, quive eorum loco sunt, liberis suis sollicite invigilent, ac vel ipsi per se, vel, si minus idonei ipsi sint, per alios, de lectionibus auditis eos interrogent, libros iisdem traditos recognoscant, et si quid noxium ibi deprehenderint, antidota praebeant, eosque a familiaritate et consortio discipulorum, a quibus fidei vel morum periculum imminere possit, seu quorum corrupti mores fuerint omnino arceant atque prohibeant“.

sužinotų tikybos įsakymus ir mokyklose nebūtų nieko tai, kas įžeistų tikėjimą ir dorovę“ [1]). „Teatkreipia akis (tėvai), kokias jie dideles ir šventas Dievo paskirtas priedermes turi savo vaikų atžvilgiu, būtent, kad vaikus turi išauklėti taip, jog mokėtų tikybą, būtų labai dorovingi ir pamaldžiai garbintų Dievą, ir jog daro skriaudą, jeigu tikintį ir nepritysusį amžių be skirtumo paveda įtartiniems mokytojams“ [2]). „Tėvai būtinai turi stengtis ir įtempti savo jėgas tam, kad būtų pašalintas bet kurs neteisingumas ir nugalėta visa tai, kas jiems kliudo teisingai krikščioniškai auklėti vaikus, ir labiausiai uždrausti lankyti tas mokyklas, kur kyla pavojus prisigerti nedorovės nuodų“ [3]).

Tėvai mokyklą kontroliuoti gali patys ar per kitus, savo rinktus atstovus. Paskutiniuoju būdu pati kontrolė kartais gali būti tvarkingesnė ir ideališkesnė. Kalbamąjį dalyką mini ką tik cituotoji Šv. Oficijos kongregacijos instrukcija, 1875 m. 24 lapkr.

154. Bažnyčios teisės. — 1. Bažnyčios dalykas yra mokyti jaunuomenę katalikų tikybos bet kuriose mokyklose. Kalbamojo darbo niekas kitas negali dirbti be Bažnyčios įgaliojimo. Taip pat Bažnyčios dalykas yra skirti katalikų tikybos mokslo objektas ir įsakyti metodas.

Mokymas tikybos turi dvi dalis, būtent, teoriją ir praktiką. Pirmasis dalykas yra ne kas kita, kaip dėstyti tikybos ir dorovės mokslas. Antrasis dalykas — katalikų tikyba praktikuoti privatiniame asmens ir viešame mokyklos ir Bažnyčios gyvenime. Todėl šv. Tėvas Pijus XI rašo: „Jaunuomenė viešosiose mokyklose turi būti išmokoma krikščionių mokslo ir tinkamai išlavinama krikščioniškos dorovės. Nes kadangi jaunutis amžius yra apsuptas taip giliu klaidų duburkiu ir pasileidimo šiukšlėmis, tai Bažnyčiai ir valstybei labai svarbu, kad jaunuomenė išaugtų kuo geriausia“ [4]).

Jaunuomenė čia suprantama katalikų.

---

[1]) Ep. encycl. „Nobilissima“, 8 dec. 1884: „Omnino parentes bonos oportet, ut sui cuiusque liberi cum primum sapere didicerunt, praecepta religionis percipiant, et ne quid occurat in scholis, quod fidei morumve integritatem offendat“.

[2]) Ep. „Officio sanctissimo“, 22 dec. 1887: „Velint animadvertere, quam magna sanctaque officia sibi cum Deo intercedant de liberis suis: ut scientes religionis, bene moratos, Deum pie colentes educare debeant, ut faciant damnose, si aetatem credulam et incautam suspectis praeceptoribus in discrimen committant“.

[3]) Litt. encycl. „Sapientiae“, 10 ian. 1890: „Parentibus est necessarium eniti et contendere, ut omnem in hoc genere propulsent iniuriam; omninoque pervincant ut sua in potestate sit, educare liberos, ut par est, more christiano, maximeque prohibere scholis iis a quibus periculum est ne malum venenum imbibant impietatis“.

[4]) Ep. ad episcopos Austriae, 8 nov. 1927: „Instandum est igitur ut iuvenes in scholis publicis christiana doctrina imbuantur atque ad christianos mores rite informentur; si quidem iuvenilis aetas tanta errorum colluvie vitiorumque coeno circumvenitur, plurimum sane cum Ecclesiae tum Reipublicae interest ut ipsa in spem melioris aevi succrescat“.

Mokyklos suprantamos visos tos, kuriose mokosi katalikai. Nesvarbu, ar jos yra pradžios, ar vidurinės, ar aukštesniosios ir aukštosios. Taip pat nesvarbu, ar mokyklos yra privatinės ar valstybės ir t. t.

Kalbamąsias Bažnyčios teises įrodo štai kas:

1) Bažnyčiai Kristus yra davęs galią vesti žmones į antagamtinį gyvenimą. Todėl Jai pridera tos priemonės, kurių reikia anam tikslui pasiekti. Be tikybos katalikų jaunuomenė, galima sakyti, tinkamai nepasieks antagamtinio tikslo. Taigi Bažnyčiai pridera teisė mokyti tikybos katalikų jaunuomenė. Be to, Bažnyčios vienos dalykas tėra rūpintis tikyba. Todėl jai vienai ir tepridera mokyti tikybos.

2) Mokyti tikybos katalikų jaunuomenė, kaip sakėme aukščiau, yra ne kas kita, kaip mokyt ir praktikuoti katalikų tikyba ir dorovė. Į kalbamąją praktiką įeina, be kitko, Dievo kultas ir ėjimas sakramentų. O šiuos dalykus tvarkyti kaip tik tegali Bažnyčia.

3) Šv. tėvas Pijus IX pasmerkė šiuos tvirtinimus: „Visas tvarkymas tų mokyklų, kuriose mokama kurios krikščionių valstybės jaunuomenė, išskyrus tam tikru atžvilgiu tik vyskupų seminarijas, galimas ir turi būti priskirtas pasaulinei valdžiai ir tai taip, jog niekas kitas neturi teisės kištis į mokyklų mokymą, laipsnių davimą ir mokytojų rinkimą ar tvirtinimą“[1]). „Valstybės gerovei labai svarbu tai, kad tos pradžios mokyklos, kurias gali lankyti visų luomų vaikai, ir visos kitos viešosios mokyklos, kuriose dėstoma literatūra ir kiti svarbieji pasauliniai mokslai ir auklėjama jaunuomenė, būtų visai laisvos nuo Bažnyčios valdžios, tvarkymo ir kišimosi ir visai tepriderėtų pasaulinei ir politinei valdžiai taip, kaip tik nori valstybės valdovai ir tų dienų visuomenės nuomonė“[2]). Šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Labai neteisinga yra drausti Bažnyčios valdžiai kištis į mokyklos darbą, nes Dievas Bažnyčią paskyrė mokyti to dalyko, kurio reikia amžinam kiekvieno žmogaus išganymui pasiekti, būtent, tikybos. Kalbamosios galios niekam nėra duota ir niekas nekali jos pasisavinti. Todėl Bažnyčia teisingai tvirtina, jog turinti tą teisę, ir ją sulaužytą atsiieško“[3]). Kan. 1381, § 1 sako:

---

[1]) Syllabus errorum, prop. 45: „Totum scholarum publicarum regimen in quibus iuventus christianae alicuius Reipublicae instituitur, episcopalibus dumtaxat, seminariis aliqua ratione exceptis, potest ac debet attribui auctoritati civili et ita quidem attribui, ut nullum alii cuicumque auctoritati recogniscitur ius immiscendi se in disciplina scholarum, in graduum collatione, in delectu aut approbatione magistrorum“.

[2]) Syllabus errorum. prop. 47: „Postulat optima civilis societatis ratio, ut populares scholae, quae patent omnibus cuiusque e populo classis pueris, ac publica universim Instituta, quae litteris severioribusque disciplinis tradendis et educationi iuventutis curandae sunt destinata, eximantur ab omni Ecclesiae auctoritate, moderatrice vi et ingerentia plenoque civilis ac politicae auctoritatis arbitrio subiiciantur ad imperantium placita et ad communium aetatis opiniones amussim“.

[3]) Ep. „Officio sanctissimo“, 22 dec. 1887: „De litterarum doctrinarumque

„Jaunuomenė bet kuriose mokyklose mokyti tikybos ir tikybiškai auklėti ir tai prižiūrėti yra Bažnyčios dalykas“ [1]).

2. Bažnyčios dalykas yra morališkai auklėti katalikų jaunuomenė bet kuriose mokyklose. Kalbamajame dalyke net tėvai priklauso Bažnyčios. Nes:

1) Dorovės dalykai pridera Bažnyčiai.

2) Morališkai auklėti negalima be tikybos (n. 153, 5). O tikybos mokytoja yra Bažnyčia.

3) Morališkas ir tikybiškas katalikų jaunuomenės auklėjimas turi būti katalikiškas (n. 152, 5). O tai dar labiau pridera Bažnyčiai.

4) Šv. tėvas Pijus IX pasmerkė šį tvirtinimą: „Valstybės gerovei labai svarbu tai, kad tos pradžios mokyklos, kurias gali lankyti visų luomų vaikai, ir visos kitos viešosios mokyklos, kuriose dėstoma literatūra ir kiti įsvarbieji pasauliniai mokslai ir auklėjama jaunuomenė, būtų visai laisvos nuo Bažnyčios valdžios, tvarkymo ir kišimosi ir visai tepriderėtų pasaulinei ir politinei valdžiai taip, kaip tik nori valstybės valdovai ir tų dienų visuomenės nuomonė“ [2]). Šv. tėvas Benediktas XV sako: „Vyskupai turi rūpintis ir autoritetyviškai tvarkyti... katalikišką jaunuomenės auklėjimą“ [3]). Šv. Tėvas Pijus XI rašo: „Labai svarbu gimdytojams neužmiršti to, kad, turėdami teisę ir priedermę gerai išauklėti vaikus, to dalyko padaryti negali, nesilaikydami vyskupų ir dvasiškių nurodymų: o taip išauklėję vaiką, daug gero padarys Bažnyčiai ir valstybei“ [4]) „Gerai žinome tai, kas yra ir kaip reikia krikščioniškai auklėti ir lavinti. Tam reikalui atlikti tėra įgaliota ir teturi priemones Bažnyčia. Todėl labai nuliūdome ir susirūpinome, patyrę tai, kad iš vienos pusės, nuolat stengiamasi arba, geriau sakant, palengvėl siekiama tikrai monopolizuoti ne tik fiziškas, bet taip pat

---

domiciliis auctoritati Ecclesiae catholicae prohibere, maxime iniurium est, eo quod munus religionis docendae, eius videlicet rei qua nemo homo non indiget ad salutis aeternae adoptionem, Ecclesiae a Deo sit datum; nulli vero alii datum est hominum societati, neque societas ulla sibi potest adsciscere; ideoque ipsa suum propriumque ius merito affirmat, labefactum conqueritur“.

[1]) „Religiosa iuventutis institutio in scholis quibuslibet auctoritati et inspectioni Ecclesiae subiicitur“.

[2]) Syllabus errorum, prop. 47: „Postulat optima civilis societatis ratio, ut populares scholae, quae patent omnibus cuiusque e populo classis pueris, ac publica universim Instituta, quae litteris serverioribusque disciplinis tradendis et educationi iuventutis curandae sunt destinata, eximantur ab omni Ecclesiae auctoritate, moderatrice vi et ingerentia, plenoque civili ac politicae auctoritatis arbitrio subiiciantur ad imperantium placita et ad communium aetatis opiniones amussim“.

[3]) Ep. delegatum apostolicum in Indiis Orientalibus, 15 oct. 1921: „Episcopi teneri debent et auctorative moderari... catholicam iuventutis educationem“.

[4]) Ep. ad episcopos Lithuaniae, 24 iun. 1928: „Quo in genere valde interest ut adolescentulorum parentes ne obliviscantur cum sibi esse ius officium que liberos bene educandi, tum facere se non posse quia episcoporum et cleri utriusque sollertiae obsecundent, quo per sobolem ita excultam facilius Ecclesiae Civitatisque bonum promoveant“.

morališkas ir dvasiškas jaunuomenės auklėjimas, ir, iš antros pusės, tas darbas dirbti kliudomas ir persekiojamas“ [1]). „Tie dalykai kalba, jog auklėti pirmiausia yra Bažnyčios ir šeimos, Bažnyčios, tėvų ir motynų dalykas. Tai jiems pridera įgimtąja ir Dievo teisėmis ir todėl pridera neatšaukiamai, neišdildomai ir nepakeičiamai“ [2]). „Auklėti yra ne atskirų žmonių, bet tikrai visuomenės dalykas... Konsekvenčiai viso žmogaus, taip atskiro, taip visuomenės nario, auklėjimas natūralinėj ir Dievo malonės arba antagamtinėj srityse šiandienykščia Dievo tvarka pridera respektyviai trims draugijoms (šeimai, Bažnyčiai ir valstybei), kaip sutinka su kiekvienos jų savu tikslu... Bet pirmiausia tai labiausiai Bažnyčiai pridera, būtent, dviem antagamtinės srities Jai vienai Dievo duotais titulais — titulais kur kas svarbesniais ir vertesniais už bet kuriuos natūralinės srities titulus. — Pirmasis kalbamojo dalyko pamatas guli vyriausioj magisterijos valdžioj ir pareigose, kur Dievas, Bažnyčios Įkūrėjas, Jai (Bažnyčiai) davė šiais žodžiais: „Man duota visa valdžia danguj ir ant žemės. Eikite tat ir mokykite visas tautas, krikštydami juos vardan Tėvo ir Sūnaus, ir Šventosios Dvasios, ir mokydami juos laikyti visa, ką tik esu jums įsakęs. Ir štai aš esu su jumis per visas dienas iki pasaulio pabaigos“... Antrasis teisės pamatas kyla iš tų motyniškų pareigų, kur Bažnyčia, nekalčiausia Kristaus sužieduotinė, žmonėms davinėja Dievo malonės gyvenimą, jį maitina ir laiko savo sakramentais ir įsakymais. Todėl šv. Augustinas teisingai sako: „Dievo neturės tėvu tas, kurs Bažnyčios nenori laikyti motyna“... Būtina išvada yra ta, kad Bažnyčia taip savo auklėjimo dalyke, taip vykdydama aną dalyką, nepriklauso jokios pasaulinės valdžios... Bažnyčios dalykas auklėti liečia visas tautas, be jokių vietos ir laiko ribų, Kristaus įsakymu: „Mokykite

---

[1]) Alloc. 25 mart. 1928: „Sapiamo pare che, ben sapendo che cosa é e che cosa dev'essere educazione eformazione christiana, di cui sola la Chiesa ha la missione ed mezzi, rimangono profondamenti contristati e impensioriti contastando da una parte continui conati o piuttosto tutto un piano tendente ad una vero monopolio del'educacione giovanile non soltanto fisica ma anche morale e spirituale, dall'altra le dificultà, le angherie, gli ostaculi“.

[2]) Discorso agli alunni del Collegio di Mondragone, 14 maggio 1929: „Essi dicono che la missione dell'educazione spetta innanzi tutto, sopratutto, in primo luogo alla Chiesa e alla famiglia, alla Chiesa e ai padri e alle madri; spetta a loro per diritto naturale e divino e perciò in modo inderogabile, ineluttabile, insurrogabile“.

[3]) Litt. encycl. „Divini illius Magistri“, 31 dec. 1929: „Educandi munus non singulorum hominum, sed necessario societatis est... Consequens est, educationem, quae ad totum respicit hominem, qua hominem singulatim quoque societatis humanae participem, sive in naturae sive in divinae gratiae ordine constitutum ad necessarias has societates tres, fini cuiusque proprio congruenter, pro praesenti ordine divinitus constituto aequaliter pertinere... Ac primo loco, praestantiore quodam modo ea ad Ecclesiam pertinet, duplici scilicet titulo ordinis supernaturalis, quem Deus ipsi tantummodo contulit, adeoque potiore omnino ac validiore quam quilibet alius naturalis ordinis titulus —Prima iuris nuiuscemodi ratio in supremo magisterii auctoritate ac munere nititur, quod divinus Ecclesiae Conditor eidem tradidit

visas tautas“ [3]). Lietuvos konkordatas, str. XIII, n. 4 sako: „Kai dėl katalikų jaunuomenės auklėjimo, tai Valstybė pripažįsta Vyskupams teises numatytas Kanono 1381 nuostatu, ir sutiks su teisėtais Vyskupų nurodymais“ [1]).

Bažnyčia teisę auklėti turi Dievo teisėmis. Jos niekas negali atimti ar susiaurinti. Todėl šv. Tėvas Pijus XI sako: „Anie dalykai kalba, jog auklėti pirmiausia yra Bažnyčios ir šeimos, Bažnyčios, tėvų ir motynų dalykas. Tai jiems pridera įgimtąja ir Dievo teisėmis ir todėl pridera neatsišaukiamai neišdidomai ir nepakeičiamai“ [2]). „Sako, jog taip pat norima išauklėti jaunuomenė tėvų tikyboj. Tai gera. Ir mes šiandien galime pasakyti, jog daug gera padaryta šioj srity. Bet reikia pažymėti, jog kalbamojoj srity tikroji ir specifikiška kompetencija ir valdžia pridera Bažnyčiai, ir valstybės valdžia turi ne tik laikytis Dievo duotos magisterijos, bet taip pat jai padėti“ [3]).

3. Bažnyčia turi relatyvinę ir netiesioginę arba negatyvią teisę žiūrėti, kad bet kuriose katalikų lankomose mokyklose nieko nebūtų mokoma ar daroma prieš tikėjimą ir dorovę. Nes:

1) Tarp tikro šiaipjau ir katalikų tikybos ir dorovės mokslo nėra ir negali būti prieštaravimo. Todėl jau Vatikano susirinkimas paskelbė: „Niekada negali būti tikro nesutikimo taip tikėjimo ir proto“ [4]). O šv. tėvas Leonas XIII sako: „Nėra to mokslo, kurs

---

hisce verbis:, Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti: docete eos servare omnia quaecumque mandavi vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem soeculi'... Altera iuris ratio e supernaturali illo oritur matris munere, quo Ecclesia, purissima Christi sponsa, divinae gratiae vitam hominibus largitur, eamque sacramentis praeceptisque suis alit ac provehit... Merito igitur S. Augustinus ait:, Non habebit Deum patrem, qui Ecclesiam noluerit habere matrem'... Necessario consequitur Ecclesiam, ut in sui educandi muneris causa, ita in eiusdem exercitatione, nulli terrenae potestati subiici... Munus autem educandi, quod in Ecclesia insidet, ad omnes populos, nullis locorum temporumque finibus, pertinet, ex Christi mandato: „docete omnes gentes, nullaque in terris legitime oppugnari ac praepediri potest“.

[1]) „En ce qui concerne l'education' de la jeunesse catholique l'Etat reconnait aux Ordinaires les droits prevus par canon 1381 et il donnera suite auc remontrances justitiées des mêmes Ordinaires“.

[2]) Discorso agli alunni del Collegio di Mondragone, 14 maggio 1929: „Essi dicono che la missione del'educazione spetta inanzi tutto, sopratutto, in primo luogo alla Chiesa e alla famiglia, alla Chiesa e ai padri e alle madri; spetta a loro per diritto naturale e divino e perciò in modo inderogabile, ineluttabile, insurrogabile“.

[3]) Lettera al Card. Arcivercovo di Milano Schuster, 26 apr. 1931: „Si dice di voler anche educare i giovani nella religione dei padri, e sta bene; e Noi non abbiamo aspettato oggi a riconescere quanto di bene si è venuto avviando e facendo in questo campo. Non è però mai superfluo l'osservare che appunto in questo campo la competenza e l'autorità propia e pecifica appartengono alla Chiesa, e che il Regime hajil dorove non solo di sequirne il Magistero ad essa divinamente affidata, ma anche di favorirve la practica“.

[4]) „Nalla unquam inter fidem et rationem vera dissentio esse potest“.

negalėtų geriausiai sutikti su katalikų tikybos mokslu ir mokymu“ [1]). Prieštaravimas tegali būti atsitiktinis. Jis gali pareiti nuo neteisingo laikymo nesugriaunama mokslo išvada to, kas tokia išvada nėra, ar nuo nesupratimo tikėjimo dalyko. Bažnyčios dalykas yra neklystančia magisterija arba teise mokyti tikėjimo ir dorovės autentiškai paskelbti tai, kas pasaulinių mokslų, mokomųjų, auklėjamųjų ar stačiai mokyklos dalykų nesutinka su tikėjimu ar dorove.

2) Pasaulinis ir tikybiškas auklėjimas jaunuomenės turi eiti iš vien. Paskutinysis net yra kur kas svarbesnis, vyriausias. Nes šv. tėvas Pijus X rašo: „Mokyklose tikybos mokslas taip turi būti pirmojoj mokymo ir auklėjimo vietoj ir vyrauti, jog jaunuomenės ėjimas kitų mokslų atrodytų lyg priedas“ [2]). Todėl Bažnyčiai ir pridera teisė prižiūrėti kalbamaisiais atžvilgiais tos mokyklos, kuriose mokosi katalikų jaunuomenė. Kitaip Jos teisė tikybiškai auklėti vaikai nueitų niekais.

3) Šv. tėvas Pijus IX pasmerkė šiuos tvirtinimus „Visas tvarkymas tų mokyklų, kuriose mokoma kurios krikščionių valstybės jaunuomenė, išskyrus tam tikru atžvilgiu tik vyskupų seminarijos, galimas ir turi būti priskirtas pasaulinei valdžiai ir tai taip, jog niekas kitas neturi teisės kištis į mokyklų mokymą, laipsnių davimą ir mokytojų rinkimą ar tvirtinimą“ [3]). „Valstybės gerovei labai svarbu tai, kad tos pradžios mokyklos, kurias gali lankyti visų luomų vaikai, ir visos kitos viešosios mokyklos, kuriose dėstoma literatūra ir kiti svarbieji pasauliniai mokslai ir auklėjama jaunuomenė, būtų visai laisvos nuo Bažnyčios valdžios, tvarkymo ir kišimosi ir visai priderėtų pasaulinei ir politinei valdžiai taip, kaip tik nori valstybės valdovai ir tų dienų visuomenės nuomonė“ [4]). Šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Bažnyčia, tikėjimo sargas ir gynėjas, kurios dalykas yra savo Įkūrėjo Dievo valdžia mokyti tautos krikščioniškos išminties ir uoliai žiūrėti, kaip mokomas yra Jos jaunimas, visada atvirai smerkė vadinamąsias mišrias arba neutra-

[1]) Ep. encycl. „Affari vos“, 8 dec. 1897: „Nullum est genus scientiae, nulla elegentia doctrinae, quae non optime possit cum doctrina atque institutione catholica consistere“.

[2]) Ep. „Quum non sine“, 14 iul. 1864: „In... scholis religiosa praesertim doctrina ita primarium in institutione, et educatione locum habere, ac dominari debet, ut aliarum cognitiones, quibus iuventus ibi imbuitur, veluti adventitiae appareant“.

[3]) Syllabus errorum, prop. 45: „Totum scholarum publicarum regimen, in quibus iuventus christianae alicuius Reipublicae instituitur, episcopalibus dumtaxat seminariis aliqua ratione exceptis, potest ac debet attribui auctoritati civili et ita quidem attribui, u nullum alli cuicumque auctoritati recognosciturі ius immiscendi se in disciplina scholarum, in graduum collarione, in delectu aut approbatione magistrorum“.

[4]) Syllabus errorum, prop. 47: „Postulat optima civilis societatis ratio, ut populares scholae, quae patent omnibus cuiusque e populo classis pueris, ac publica universim Instituta, quae litteris severioribusque disciplinis tardendis et educationi iuventutis curandae sunt destinata, eximantur ab omni Ecclesiae auctoritate, moderatrice vi et ingerentia, plenoque civilis ac politicae auctoritatis arbitrio subiiciantur ad imperantium placita et ad communium aetatis opinionum amussim“.

lines mokyklas ir nuolat įspėja tėvus, kad taip svarbiame dalyke būtų atsargūs"[1]). „Bažnyčia... turi didžiausią priedermę žiūrėti, kad neįsiskverbtų nieko prieš tikėjimą ir dorovę, kas kenktų krikščionims"[2]). „Jūs, Gerbiamieji Broliai, labiausiai raginam uoliai žiūrėti, kad būtų palaikomas nesugedęs ar reikale atitaisomas tikėjimas mokyklose, įkurtose senelių ar neseniai, ne tik pradžios, bet net vadinamosiose vidurinėse ir akademijose"[3]). Šv. Vyskupų ir Vienuolių kongregacija rašo: „Taip pat (vyskupai) turi žiūrėti, kad net pasaulinių mokslų mokytojai, prideramai laikydamiesi Bažnyčios minties, gerbtų tikybą ir ne tik neitų prieš, bet net tinkamai padėtų, kiek galėdami, tikybos mokytojui jo darbą dirbti"[4]). „Be to, Bažnyčia turi neatsisakomą teisę ir nepametamą priedermę prižiūrėti visą auklėjimą tikinčiųjų vaikų viešosiose ir privatinėse įstaigose ne tik ten dėstomos tikybos, bet taip pat bet kurio kito mokymo ir daiktų tvarkymo atžvilgiais, kai tik paliečiami tikybos dalykai ir dorovės įsakymai"[5]). Kan. 1381, § 2 sako: „Vietos ordinarai turi teisę ir priedermę žiūrėti, kad bet kuriose savo teritorijos mokyklose nebūtų ko dėstoma ar daroma prieš tikėjimą ir dorovę"[6]). Paskutinįjį dalyką taip pat pripažįsta Lietuvos konkordatas, str. XIII, n. 4.

Be to, kadangi Bažnyčia gali žiūrėti, ar mokyklose nėra ko prieš tikėjimą ir dorovę, tai kan. 1382 sako: „Vietos ordinarai patys ar per kitus taip pat gali vizituoti bet kurias mokyklas, kop-

---

[1]) Ep. encycl. „Nobilissima", 8 dec. 1884: „Ecclesia vero, integritatis fidei custos et vindex, quae, delata sibi a Deo conditore sua auctoritate, debet ad sapientiam christianam universas vocare gentes, itemque sedulo videre quibus excolatur praeceptis institutisque iuventus quae ir ipsius potestate sit, semper scholas quas appellant *mixtas* vel *neutras*, aperte damnavit, monitis etiam atque etiam patribusfamiliis, ut in re tanti momenti animum attenderent ad cavendum",

[2]) Ep. encycl. „Caritatis providentiaeque", 19 mart. 1894: „Ecclesia... tenetur gravissimo officio providendi ne quid usquam irrepat, ab integritate alienum fidei, morumve, quod christiano populo noceat".

[3]) Ep. encycl. „Militantis Ecclesiae", 1 aug. 1897: „Vos in primis vehementer hortamur, Venerabiles Fratres, ut scholis in fidei integritate retinendis, aut ad ipsam, si opus fuerit, revocandis sedulo advigiletis, sive suae a maioribus institutae, sive quae conditae recentius fuerunt, nec pueriles tantum, sed etiam quas medias et quas academias vocant".

[4]) S. C. Ep. et Reg., instr (ad episcopos Hungariae), 28 maii 1896: „Evigilandum quoque etiam profanarum disciplinarum magistri mentem Ecclesiae in docendo, ut par est, observantes, religionem revereantur, atque magistro religionis non solum non adversentur, sed cum pro ratione numeris sui opportune etiam iuvent".

[5]) Litt encycl. „Divini illius Magistri", 31 dec. 1929: „Est praeterea et ius, quod abdicare, et officium, quod deserere nequit, pro tota vigilandi educatione, qualiscumque filiis suis, scilicet fidelibus, in institutis vel publicis vel privatis impertitur, non quod attinet ad religiosam quae ibidem tradatur, doctrinam, sed etiam quod ad quamlibet aliam disciplinam rerumve ordinationem quatenus cum religione morumve praeceptis aliquid habent necessitudinis".

[6]) „Ordinarii locorum ius est vigilandi ne in quibusvis scholis sui territorit quidquam contra fidem vel bonos mores tradatur aut fiat".

lyčias, rekreacijos vietas, globos vietas ir t. t. tikybos ir dorovės mokymo atžvilgiais. Iš kalbamojo vizitavimo nėra išimtos nė vienuolių mokyklos, nebent jeigu jos būtų išimtųjų pačių vienuolių, padariusiųjų apžadus, reikalui“ [1]). Dėl tos pat priežasties Bažnyčia gali reikalauti, kad katalikų lankomosios mokyklos praneštų tikybos ir dorovės būklę ir t. t.

4. Bažnyčios dalykas yra skirti ar tvirtinti katalikų tikybos mokytojai ir vadovėliai. Be to, Bažnyčia gali reikalauti, kad dėl tikybos ir dorovės dalykų būtų pašalinti bet kurių objektų mokytojai iš mokyklos.

Kalbamasis tikybos ir vadovėlių skyrimas ar patvirtinimas savaime išplaukia iš Bažnyčios teisės mokyti tikybos, apie ką kalbėjom aukščiau (sub. 1). O Bažnyčios teisė reikalauti, kad dėl tikybos ir dorovės būtų pašalinti bet kurių dalykų mokytojai iš mokyklos, yra natūrališka netiesioginės Jos valdžios mokykloj išvada, apie ką kalbėjome sub 3. Be to, šv. tėvas Pijus IX pasmerkė šį tvirtinimą: „Visas tvarkymas tų mokyklų, kuriose mokoma bet kurios krikščionių valstybės jaunuomenė, išskyrus tam tikru atžvilgiu tik vyskupų seminarijas, galima ir turi būti priskirtas pasaulinei valdžiai ir tai taip, jog niekas kitas neturi teisės kištis į mokyklos mokymą, laipsnių davimą ir mokytojų rinkimą ar tvirtinimą“ [2]). Šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Bažnyčia teisingai daro, kišdamasis į tikybos mokymą, mokytojų dorovingumą ir sugebėjimą, parinkimą knygų. Kalbamojo dalyko nedaryti Ji negali, nes turi didžiausią priedermę žiūrėti, kad neįsiskverbtų nieko prieš tikėjimą ir dorovę, kas kenktų krikščionims“ [3]). Kan. 1381, § 3 sako: „Jie (vietos ordinarai) taip pat gali tvirtinti tikybos mokytojus ir knygas, ir dėl tikybos ir dorovės reikalauti, kad mokytojai ir knygos būtų pašalinta“ [4]). Paskutinysis kanonas yra pripažintas Lietuvos konkordato,

---

[1]) „Ordinarii locorum sive per se sive per alios possunt quoque scholas quaslibet, oratoria, recreatoria patronatus ect. in iis quae religiosam et moralem institutionem spectat, visitare: a qua visitatione quorumlibet religiosorum scholae exemptae non sunt, nisi agatur de scholis internis pro professis religionis exemptae“.

[2]) Syllabus errorum, prop. 45: „Totum scholarum regimen, in quibus iuventus christianae alicuius Reipublicae instituitur, episcopalibus dumtaxat seminariis aliqua ratione exceptis, potest ac debet attribui auctoritati civili et ita quidem attribui, ut nullum alii cuicumque auctoritati recognoscitur ius immiscendi se in disciplina scholarum, in graduum collatione, in delectu aut approbatione magistrorum“.

[3]) Ep. encycl. „Caritatis providentiaeque“, 19 mart. 1894: „Quod vero de ratione sacrae doctrinae tradendae, de magistrorum probitate et peritia, de librorum delectu, quasdam Ecclesia censet vindicare rationes, quosdam modos praefinire, id sane suopte iure facit; neque id potest non facere, pro eo quo tenetur gravissimo officio providendi ne quod usquam irrepat, ab integritate alienum fidei morumve, quod christiano populo noceat“.

[4]) „Eisdem similiter ius est approbandi religionis magistros et libros itemque, religionis morumque causa, exigendi ut tum magistri tum libri removeantur“.

str. XIII, n. 4. O to paties konkordato str. XIII, n. 1 sako: „Visose viešose, arba Valstybės šelpiamose mokyklose, religijos mokslas yra privalomas. Kompetentinga dvasiškoji Vyresnybė nustatys programą ir parinks vadovėlius. Tikybos mokytojų skyrimas ir tikybos mokslo priežiūra, kiek tai liečia mokslo turinį ir dėstančiųjų dorą, bus atliekama laikantis Kanonų Teisės. — Jei vyskupas atimtų iš mokytojo leidimą dėstyti tikybą, tai šis tuo pačiu nustos teisės dėstyti religijos mokslą. — Tie patys mokytojų skyrimo ir atšaukimo principai bus taikomi Valstybės lėšomis laikomo Teologijos-Filosofijos fakulteto profesoriams, profesorių padėjėjams ir universiteto adjunktams".

5. Bažnyčia gali kurti savas pasaulines pradžios, vidurines, aukštesniąsias ir aukštąsias mokyklas arba universitetus ir t. t. Tai daryti gali greta privatinių asmenų, valstybės ir t. t.

Be to, Bažnyčia kartais net turi kurti savo mokyklas. Tai būna tada, kai visai nėra ar trūksta privatinių ar valstybės mokyklų. Tas pat pasakytina tada, kai kitaip katalikai turėtų lankyti neutralines, mišrias ar bedieviškas mokyklas.

Toliau, tik visai pasaulines mokyklas, kuriose einamas visai pasaulinis mokslas, pav., karo ar aeronautikos, Bažnyčia kurti tegali taip pat, kaip tai daryti gali kiti, privatiniai asmens.

Galop, Bažnyčios dalykas yra tvarkyt savo įkurtosios arba stačiai savos mokyklos.

Tai teoretiškai.

Gyvenime arba iš tiesų Bažnyčia dažnai tenkinasi tomis pat teisėmis, kurias turi privatiniai asmens valstybės įstatymais kurti ir tvarkyti mokyklas. Todėl Bažnyčia savo mokyklose prisitaiko prie valstybės įstatymų, pav., visuomenės sveikatos, statymo namų ir t. t.

Tą dalyką, kad Bažnyčia gali kurti ir tvarkyti savas mokyklas, įrodo:

1) Bažnyčia yra tobula draugija. Todėl jai pridera visos tos priemonės, kurių reikia jos tikslui pasiekti. O mokyklos eina tokiomis priemonėmis. Nes atmesk mokyklas ar neveizėk į jų veidą, tai katalikas dvasiškai ir morališkai skursi ir net sudžiusi ar visai nueisi kreivais keliais.

2) Katalikai turi būti ne tik mokomi, bet taip pat auklėjami. Šiandien jaunuomenė mokoma ir auklėjama labiausiai mokyklose. Be to, auklėjama turi būti morališkai ir tikybiškai. Toliau, Bažnyčios dalykas yra veizėti, kad mokyklose nebūtų katalikų jaunuomenės tikėjimo ir dorovės pavojaus. Visa tai Bažnyčia padaryti sėkmingai tegali savo mokyklose.

3) Kan. 1375 sako: „Bažnyčia turi teisę kurti ne tik pradžios, bet taip pat ir vidurinės, aukštesniąsias ir aukštąsias mokyklas" [1]). O kan. 1376 rašo: „§ 1. Kanoniškas katalikiško universiteto ar

[1]) „Ecclesiae est ius scholas cuiusvis desciplinae non solum elementarias, sed etiam medias et superiores condendi".

fakulteto įkūrimas yra rezervuotas Apaštališkajam Sostui. — § 2. Katalikiškas universitetas ar fakultetas, net bet kurių vienuolių, turi turėti savo statutą, patvirtintą Apaštališkojo Sosto“ [1]).

4) Lietuvos konkordatas, str. XIII, n. 5 sako: „Visos mokyklos, kurios yra tiesioginėje Vyskupo žinioje ir prisitaiko prie Švietimo Ministerijos programos, diplomų įvertinimo atžvilgiu bus prilygintos į Valstybines mokyklas“ [2]).

6. Bažnyčia negali uždrausti, kad jos valdiniai nelankytų ar neleistų vaikų į tam tikras nedoras mokyklas. Nes nedoros vengti įsako pačios Dievo teisės. Jų saugotoja, mokytoja ir aiškintoja yra Bažnyčia. Paskutinioji čia autentiškai ir aiškina, kas nesutinka su Dievo teisėmis.

Toliau, Bažnyčia net gali įsakyti, kad valdiniai lankytų ar leistų vaikus į geras arba katalikiškas mokyklas. Nes tėvai ne visada tegali tinkamai išmokyt ir išauklėti vaikų namie ar bet kokioj mokykloj. O to dalyko būtinai reikia katalikams, tai būtina priemonė Bažnyčios tikslui pasiekti.

Galop, Bažnyčia gali įsakyti, kad katalikai kurtų savo mokyklas; nes kitaip katalikai taip pat negali tinkamai išmokyt ir išauklėti vaikų.

155. Valstybės teisės. — 1. Valstybė neturi tiesioginės teisės ir priedermės auginti, mokyt ir auklėti vaikų. Be to, valstybė negali kištis į tėvų teisę auginti, mokyt ir auklėti vaikus. Juo labiau ji negali atimti iš tėvų anos teisės. Nes:

1) Kalbamoji teisė pačia įgimtimi pridera tėvams. Tai juridinė teisių sritis. Fizinėj srity negalima eiti prieš gamtos dėsnius. Taip pat teisių srity valstybė negali atimti tų teisių, kurios yra įgimtos arba įgimtosios teisės.

2) Šeima yra senesnė už valstybę. Todėl jos teisės yra tvirtesnės už valstybės. „Štai šeima“, sako šv. tėvas Leonas XIII: „mažutė, tiesa, draugija, bet vis dėlto tikra draugija ir senesnė už bet kurią valstybę. Be to, jai savaime pridera tam tikros teisės, kurios visai nepriklauso valstybės“ [3]).

3) Jaunuomenė auklėti reikia morališkai ir tikybiškai. O valstybė nėra tikybos ir dorovės mokytoja. Be to, valstybė neturi savo pasaulėžvalgos. O mokykla negali būti be pasaulėžvalgos (n. 156, 1).

4) Valstybės tikslas, kaip kalbėjome aukščiau, yra visuomenės

---

[1]) „§ 1. Canonica constitutio catholicae studiorum Universitatis vel Facultatis Sedi Apostolicae reservatur. — § 2. Universitas vel Facultas catholica, etiam religiosis familiis quibuslibet concredita, sua debet habere statuta a Sede Apostolica probata“.

[2]) „Toutes les écoles qui se trouvent sous la dependance de l'Ordinaire et se conformant an programme du Ministère de l'Instruction publique sont assimilées, pour ce qui regarde la valeur des diplomes, aux Ecoles d'Etat“.

[3]) Litt, encycl. „Rerum novarum“, 15 maii 1891: „En igitur familia seu societas domestica, perparva illa quidem, sed vera societas, eademque omni civitate antiquior; cui praeterea sua quaedam iura officiaque esse necesse est, quae minime pendeant a republica“.

gerovė. Čia valstybė turi saugoti atskirų asmenų arba individualines teises (valstybės apsauga) ir aktingai remti, padėt ir papildyti privatinę iniciatyvą (valstybės parama — n. 65, 5). Padeda ar papildo dalyką tik tada, kai privatiniai asmens nebegali patys padirbti visuomenei reikalingo darbo ir kitaip būtų visuomenės skriauda. Atbulai, ne valstybės tikslas tiesiog siekti atskirų asmenų ar šeimų arba privatinė piliečių gerovė. Todėl valstybė negali dirbti to, ką padirbti gali ir dirba privatiniai asmens patys (n. 68). O mokymas ir auklėjimas jaunuomenės tiesiog nori padaryti tinkamą ir gerą žmogų. Tas darbas savo įgimtimi pridera šeimai. Paskutinioji niekada nėra išsižadėjusi ir negali išsižadėti kalbamojo dalyko, arba teisių niekieno naudai, konsekvenčiai nė valstybės naudai. Auginimas, mokymas ir auklėjimas jaunuomenės valstybei tegali būti svarbu ir rūpėti tada, kai žmogus norimas padaryti geras pilietis ir naudingas visuomenės narys. Bet ir čia valstybė negali kištis tada, kai privatinė iniciatyva arba stačiai įgimtieji vaikų mokymo ir auklėjimo organai, būtent, šeima, sugeba padirbti savo darbą ir tarpiškai aprūpina šį visuomenės reikalą.

5) Jeigu šeima ir valstybė drauge galėtų mokyt ir auklėti jaunuomenę, tai sunku būtų išlaikyti vienuodumas. Tai negera, nepedagogiška.

6) Ne valstybė pagimdė vaikus. Todėl ne jos dalykas turi būti tas darbas toliau dirbti arba baigti, atsieit, mokyt ir auklėti.

7) Jeigu mokymas ir auklėjimas vaikų priderėtų valstybei, tai ji taip pat turėtų vaikus auginti, pav., maitinti, apdaryti, duoti butą ir t.t. O šios funkcijos neįeina į valstybės sritį ir pasisavinimas tokių individualinių teisių ir priedermių būtų nesąmonė. Todėl Šv. Tėvas Pijus XI rašo: „Gerai žinome tai, kas yra ir kaip reikia krikščioniškai auklėt ir lavinti. Tam reikalui atlikti tėra įgaliota ir teturi priemones Bažnyčia. Todėl labai labai nuliūdom ir susirūpinome, patyrę tai, kad, iš vienos pusės, nuolat stengiamasi arba, geriau sakant, palengvėl siekiama tikrai monopolizuoti ne tik fiziškas, bet taip pat morališkas ir dvasiškas jaunuomenės auklėjimas, ir, iš antros pusės, tas darbas dirbti kliudomas ir persekiojamas“ [1]).

2. Valstybei tepridera visuomenės gerovės atžvilgiu tam tikra netiesioginė ir lyg hipotetiška arba devoliutyvi teisė mokyti ir auklėti jaunuomenė. Taip, ji gali priminti tėvams apsileidėliams priedermę auginti, mokyt ir auklėti vaikus, gali net priversti, kad tinkamai eitų savo pareigas. Paskutinysis dalykas būna bent tada, kai tėvai yra per daug apsileidę. Jeigu nė prievarta nieko nepadėtų, tada tik valstybė gali vartoti tėvų teisę ir atlikti jų priedermes. Nes tokie

[1]) Alloc. 25 mart. 1928: „Sapiamo pare che, ben sapendo che cosa èe che cosa dev' essere educazione et formazione cristiana, di cui sola la Chiesa ha la missione ed mezzi, rimangono profondamente contristati e impensieriti contastando da una parte continui conati o piuttosto tutto un piano tendente ad una vero monopolio del' educazione giovanile non soltanto fisica man anche morale e spirituale, dall' altra le difficultà, le angherie, gli ostaculi“.

piliečiai valstybei bus našta ir pavojingi. Tik ir kalbamuoju atveju jaunuomenė reikia auklėti morališkai, tikybiškai ir, kiek galint, tėvų tikyboj. Nes tėvų teisė yra auklėti vaikai, o valstybė čia teina jų pareigas ir todėl reikia respektuoti ana teisė. Be to, šiam atvejui tinka šv. tėvo Leono XIII žodžiai: „Pasaulinė valdžia, skiepydama jaunuomenei mokslą ir žinias, reikalingas bendrai gerovei, taip pat turi rūpintis, kad jaunuomenė būtų auklėjama tikybiškai ir morališkai Bažnyčios priemonėmis“ [1]).

3. Valstybė gali kurti savo mokyklas. Tik čia reikia skirti šiaipjau mokyklos ir vadinamosios kai kurių valdininkų parengiamosios, pav., karo, policijos.

Pirmuoju atveju valstybė gali kurti mokyklas tada, kai patys tėvai pakankamai nesirūpina savomis mokyklomis arba nėra privatinės iniciatyvos; nes tada valstybei būtų tam tikra visuomenės skriauda.

Kalbamosios mokyklos tegalimos toleruoti greta privatinių mokyklų. Nes tik paskutiniosios tėra normališka mokykla.

Toliau, valstybės mokyklos neturi jokiu būdu būti privilegiuotesnės už privatines mokyklas; lygybė turi būti materiališka ir pilietybės. Materiališka — privatinės mokyklos turi būt išlaikomos taip pat, kaip ir valstybės, pav., duodamas mokyklos namas, apmokama administracija, mokamos mokytojų algos ir pensijos ir t.t. Pilietybės — kai lygiu būdu pripažįstami privatinių ir valstybės mokyklų diplomai, mokslo laipsniai ir t.t. Kitaip bus mokyklos monopolizacija. O tai bloga (sub 6).

Dar toliau, valstybės mokykla turi atsižvelgti į tėvų ir Bažnyčios teises ir reikalavimus, nes jų teisės yra paprastosios ir nepašalinamos.

Antruoju atveju valstybė visai gali kurti mokyklas, nes jos yra speciališkiausios, savotiškos. Tik ir čia turi būti respektuojamos šeimos ir valstybės teisės [2]).

4. Valstybė gali įsakyti, kad jos piliečiai išeitų tam tikrą mokslą. Nes kitaip daugelis gali visai apsileisti, o be tam tikro bendro mokslo sunku krašto kultūrai plėstis ir tuo būdu tormozuojamas yra visuomenės gerovės tarpimas, progresas. Įsakyti tegalimas yra pradžios mokslas, nes jo užtenka kalbamajam reikalui. Kelerių metų pradžios mokslas turi būti, tai pridera nuo krašto kultūros, reikalų, aplinkybių ir t.t. Tik valstybė vis dėlto negali įsakyti, kad įsakomasis mokslas būtų išeinamas valstybės mokyklose. Tai būtų mokymo ar mokyklos monopolis. O šis yra blogas dalykas.

Lietuvos Valstybės Konstitucija (sen. n. 81, o naujoji § 82) sako: „Pradžios mokslas yra privalomas. — Privalomojo pradžios mokslo įvedimo laiką ir tvarką nurodo įstatymas. — Pradžios mok-

---

[1]) Vz. Guerry, Katalikų Veikimo Kodeksas, Kaunas 1928, str. 92.
[2]) Pius XI, litt. encycl. „Divini illius Magistri“, 31 dec. 1929.

slas Valstybės arba savivaldybių laikomose mokyklose yra nemokamas".

5. Valstybė turi padėti tėvams ir Bažnyčiai mokyt ir auklėti jaunuomenę. Nes šv. Tėvas Pijus XI rašo: „Kadangi nuo tikybos pridera respublikos būklė ir visuomenės gerovė, tai ne tik šeima, bet taip pat valstybė turi padėti Bažnyčiai teisingai mokyt ir auklėti jaunuomenę, nes Ji yra tikėjimo sargas ir dorovės mokytoja. Tuo būdu jaunuomenė, vedama Bažnyčios, reikia laukti, taps gerai išsilavinusiais piliečiais, kurie, sąžiningai laikydamiesi įstatymų ir tinkamai eidami savo pareigas, labai prisidės prie tėvynės klestėjimo ir gerovės"[1]). „Valstybė tikrai negali, tikrai neturi nesiinteresuoti piliečių auklėjimu, bet tik tuo atžvilgiu, kad padėtų tai, ko individas ir šeima nebegali patys padaryti. Valstybė įkurta ne individui ir šeimai į save įsiurbti, praryti ar panaikinti. Tai būtų nesąmonė, būtų prieš gamtą, nes šeima yra pirmesnė draugija, yra senesnė už valstybę. Taigi valstybė negali nesirūpinti auklėjimu, bet turi pakankamai duoti to, ko reikia padėti, bendradarbiauti ir pabaigti šeimos akciją, visai sutinkant su tėvo ir motynos norais ir labiausiai respektuojant Bažnyčios teisę. Valstybė tam tikru atžvilgiu galima pavadinti šeimos darbo papildytoja, nes Ji daugiau už kitus turi priemonių — priemonių, kurios duotos yra visų reikalams patenkinti, ir teisinga yra grąžinti tiems patiems, kurie jas davė." [2]) „Visa tai, kas pridera prie auklėjimo, valstybė turi teisę ir, teisingiau išsireiškiant, priedermę savo įstatymais saugoti pirmesnę šeimos teisę — kurią aukščiau minėjome — būtent, krikščioniškai auklėti vaikus, žiūrėti į Bažnyčios krikščioniško auklėjimo teises... Valstybė labiausiai turi, kaip reikalauja visuomenės gerovė, įvairiais būdais padėti auklėti ir mokyti jaunuomenę. Visų pirma, ir savaime

---

[1]) Ep. ad episcopos Lithuaniae, 24 iun. 1928: „Quoniam vero pendet a religione, qua Deus colitur, reipublicae status; multaque inter hunc et illam cognitio et familiaritas intercedit, sequitur non modo a familia sed etiam a civitate ipsa iuvandam esse Ecclesiam in recta iuvenum institutione, utpote quae et fidei custos sit et bonorum morum magistra. Ea igitur duce, illi expectandi sunt cives lectissimi qui, conscientia quidem legibus optemperantes, in morum perfunctione munerum ad patriae Deus prosperitatemque plurimum conferent".

[2]) Discorso agli alunni del Collegio di Mondragone, 14 maggio 1929: „Lo Stato certamente non può, non deve disinterressarsi dell'educazione dei cittadini, ma soltanto per porgere aiuto in tutto quello che l'individuo e la famiglia non potrebbero dare de se. Lo Stato non è fatto per assorbire, per ghiottire, per annichilire l'individuo e la famiglia, sarebbe un assurdo, sarebbe contro natura, giachè la famiglia è prima della società e dello Stato. Lo stato non può dunque dissinteressarsi dell'educazione, ma deve contribuire e procurare quello che è necessario e sufficiente per aiutare, cooperare, perfezionare l'azione della famiglia, per corrispondere pienamente ai desideri del patre e della madre, per rispettare sopra tutto; e diritto divino della Chiesa. In un certo modo si può dire che esso è chiamato a completare l'opera della famiglia e della Chiesa per che lo Stato più di chiunque altro è proveduto dei mezzi che sono messi a sua disposizione per le necessità di tutti ed è giusto che li adoperi a vantaggio di quelli itessi dai quali essi vengono".

turi būti prielanki ir materiališkai padėti Bažnyčiai ir šeimai. To dalyko didelę naudą įrodo istorija ir gyvenimas... Bet niekas tenepriki̇ša, jog visai negalima esą padaryti to, kad valstybė, sudėta iš įvairių tikybų, vaikus mokytų ne vadinamosiose neutralinėse ir mišriose mokyklose. Atbulai, valstybė išmintingiau turėtų ir lengviau galėtų išauklėti piliečius, jeigu čia Bažnyčiai ir šeimai leistų laisvai dirbti jų sumanytą ir dirbiamą darbą, jiemdviem būtų prielanki ir prideramai padėtų. Kad tai padaryti galima šeimų, auklėjimo ir santaikos didelei naudai, aiškiai įrodo tos tautos, kur, nors jos yra įvairių tikybų, laikomų mokyklų sutvarkymas ir suskirstymas nieku gyvu neįžeidžia tėvų teisių ne tik mokslo atžvilgiu (labiausiai, kad katalikams yra katalikiškos mokyklos), bet taip pat teisingo išlaidų atlyginimo atžvilgiu, kur valstybė duoda šeimų teisingai reikalaujamoms mokykloms.“[1]) „Sako, jog norima taip pat išauklėti jaunuomenė tėvų tikyboj, ir gera; ir Mes šiandien galime pasakyti, jog daug gera padaryta šioj srity. Bet reikia pažymėti, jog kalbamojoj srity tikroji ir specifikinė kompetencija ir valdžia pridera Bažyčiai ir valstybės valdžia turi ne tik sekti Jai Dievo duotą magisteriją, bet taip pat Jai padėti“ [2]).

6. Valstybė negali drausti kurti ir laikyti privatinių mokyklų.

Privatinių mokyklų valstybė negali drausti stačiai ir net nestačiai. Paskutinysis dalykas bus tada, kai valstybė bet kuriuo būdu

---

[1]) Litt. encycl. „Divini illius Magistri“, 31 dec. 1929: „Quod ad educationem spectat, ius est vel, ut rectius loquamur, officium est reipublicae tutandi suis legibus antecedens familiae ius — quod supra memoravimus — christiano nempe more prolem educandi, adeoque supernaturali Ecclesiae iuri in christianam eius modi educatimem obsequendi... Praecipue vero civitatis est, ut commune bonum postulat, educationem ipsam iuventutis atque eruditionem pluribus modis promovere. Primum ac per se, operae ab Ecclesia familiisque susceptae fovendo atque opitulando, quae quam sit efficax historia usuque rerum comprobatur... Nam tamen obiiciat, fieri omnino non posse, ut ea respublica, quae homines diversa quod ad religionem sentientes complectitur, puerorum institutioni aliter consulat quam per scholas quae neutrae ac mixtae vocantur, cum contra, ipsa respublica civium eruditioni prospicere et prudentius debeat et facilius queat, si Ecclesiae familiarumque hac in re coepta operamque libere perfici atque adhiberi sinat, aequis praeterea alteram alteramque fovendo muniandique, subsidiis. Id autem magno cum familiarum gaudio itemque profectu publicae sive eruditionis sive tranquilitatis, effici posse, ea plane demonstrant, quae vidimus usu evenire apud nationes, in quibus, et si alii aliam religionem sectamve sequuntur, ordo dispertitioque scholarum nullo pacto iura familiarum offendunt, non solum quod pertinet ad doctrinas (praesertim cum illic catholici ludi catholicis adolescentibus praesto sint), sed etiam quod spectat ad aequam rectamque suu ptuum compensationem a republica collatam scholis illis quas familiae iure suo postulant“.

[2]) Lettera al Card. Avcivescovo di Milano Schuster, 26 apr. 1931: „Si dice di voler anche educare i giovani nella religione dei padri, e sta bene; e Noi non abbiamo aspettato oggi a riconoscere quanto di bene si è venuto avviando e facendo in questo campo. Non è però mai superfluo l'osservare che appunto in questo campo la competenza e l'autorità propria e specifica appartengono alla Chiesa e che il Regime ha il dovere non solo di seguirne il Magistero ad essa divinamente affidata, ma anche di favorirve la practica“.

apsunkina, kliudo, spaudžia privatines mokyklas. Pavyzdžiais gali eiti šie atvejai: a) Kai valstybė privatinei mokyklai kurti reikalauja leidimo. Nes valstybė tegali reikalauti, kad, mokyklai įsikūrus, būtų jai pranešta. To reikalauja policijos ir statistikos dalykai. b) Kai privatinės mokyklos mokiniai turi laikyt atskirus valstybės egzaminus. Nes kas yra egzaminų ponas, tas taip pat yra mokyklos ponas. Tik valstybė gali atsiųsti savo atstovą į privatinės mokyklos egzaminus. Tai tik informacijai ir vienas egzaminatorius daug bloga nepadarys. c) Kai valstybė kontroliuoja privatinių mokyklų administravimą, mokslo dėstymą ir metodą, vadovėlius, mokinių mokytumą ir t. t. d) Kai valstybė privatinėms mokykloms nepripažįsta tų pat padarinių, kur pripažįsta savo mokykloms, pav., diplomų, mokslo laipsnių ir t. t.

Kalbamieji dalykai vadinasi valstybės mokyklos ar stačiai mokyklos monopolis.

Jeigu valstybė viena pati tekuria mokyklas, neleidžia kurti privatinių mokyklų, tai bus mokyklos monopolis suglaustąja prasme. Jeigu valstybė privatinėms mokykloms kurti reikalauja leidimo ar kišasi į jų gyvenimą, kaip ką tik kalbėjome, tai bus mokyklos monopolis plačiąja prasme.

Mokyklos monopolio net suglaustąja prasme reikalauja labiausiai socialistai ir liberalai. Pirmųjų taktika suprantama, nes jie visa nori monopolizuoti. Antrieji patys sau prieštarauja; nes kituose dalykuose, bent teoretiškai, pripažįsta individualinę laisvę, o čia ne. Be to, valstybės mokyklos monopolio reikalauja tos valstybės ir politinės partijos, srovės, kurios turi tam tikrą siaurą tikslą ir jį be atodairos siekia. Šiuo pavyzdžiu gali eiti prieškarinė Rusija, kuriai rūpėjo surusinti kitos tautos, išlaikyti „samoderžavije“ ir t. t.

Abu valstybės mokyklos monopoliai yra blogas dalykas. Nes:

1) Mokyklos monopolis suglaustąja prasme įžeidžia įgimtąją tėvų teisę mokyt ir auklėti vaikus. Be to, jis dažnai įžeidžia katalikų sąžinę, atseit, tėvai vaikus turi leisti į antikatalikiškas ar bent nekatalikiškas mokyklas (o valstybės mokyklos dažniausiai yra tokios).

2) Mokyklos monopolis plačiąja prasme yra ne kas kitas, kaip neteisingas kišimasis į šeimos dalykus, šeimos teisių siaurinimas ir t. t.

3) Valstybės dalykas yra tvarkyti visuomenės gerovės dalykai. O čia individualiniai dalykai. Šiandien valstybė monopolizuoja mokyklas, rytoj savo piliečiams gali lygia teise įsakyti, pav., rūkyti valstybės cigarus, kasdien po kokius 10—12. Tapatybė. Nesąmonė!

4) Valstybė yra ne mokslo, tik s o c i a l i n ė s t v a r k o s į s t a i g a. Todėl jos mokslo darbas negali būt ideologiškas.

5) Jau bet kurį šiaipjau pasaulinį mokslą dėstant, susiduriama su pasaulėžvalga. Juo labiau be pasaulėžvalgos negalima auklėti. Todėl mokyklas steigti ir tvarkyti tegali tie, kurie turi pasaulėžvalgą.

O valstybė ir teritorialinės savivaldybės neturi ideologijos pobūdžio ir todėl negali spręsti pasaulėžvalgos klausimų.

6) Privatinės mokyklos kuriamos ir tvarkomos ideologijos ar pasaulėžvalgos dėsniais. Tai padeda teisingai mokyt ir auklėti jaunuomenę.

7) Privatinėj mokykloj galima laikytis to pedagogikos reikalavimo, kad mokykloj būtų vienodumas tarp šeimos ir mokyklos, tarp mokytųjų ir mokinių ir t. t. — jie yra vienodos pasaulėžvalgos.

8) Privatinės mokyklos, kaip rodo viso pasaulio praktika, yra, apskritai, geresnės už valstybės mokyklas, nes daugiau išmoko ir geriau išauklėja jaunuomenę.

9) Jeigu mokykla yra monopolizuota, tai nėra mokyklos įvairumo, progreso, maža iniciatyvos ir t. t. Ar Pestalozzi, Fröbel, Ziller ir Stoys mokyklos ne privatinės?

10) Valstybinės mokyklos monopolis yra dvasios nelaisvė, kur verčiama mokyt ir auklėti arba būti išmokytam ir išauklėtam taip, kaip nori valstybės valdininkai.

11) Valstybės mokyklos nėra laisvos nuo politikos ar politiškos prievartos. Sakykim stačiai, valstybės mokyklos yra politiškos. O nuo kalbamojo dalyko mokykla būtinai turi būti visai laisva. Nes mokykla yra susijusi su pasaulėžvalga, o ši nieku būdu nekenčia išorinės prievartos.

12) Bažnyčia reikalauja laisvės mokyt ir auklėti. Nes šv. tėvas Pijus IX pasmerkė šiuos tvirtinimus: „Visas tvarkymas tų mokyklų, kuriose mokoma bet kurios krikščionių valstybės jaunuomenė, išskyrus tam tikru atžvilgiu vyskupų seminarijas, galimas ir turi būti priskirtas pasaulinei valdžiai ir tai taip, jog niekas kitas neturi teisės kištis į mokyklos mokymą, laipsnių davimą ir mokytojų rinkimą ar tvirtinimą“[1]). „Valstybės gerovei labai svarbu tai, kad tos pradžios mokyklos, kurias gali lankyti visų luomų vaikai, ir visos kitos viešosios mokyklos, kuriose dėstoma literatūra ir kiti svarbieji pasauliniai mokslai ir auklėjama jaunuomenė, būtų visai laisvos nuo Bažnyčios valdžios, tvarkymo ir kišimosi ir visai tepriderėtų pasaulinei ir politinei valdžiai taip, kaip tik nori valstybės valdovai ir tų dienų visuomenės nuomonė“[2]). „Jaunuomenė mokyti katali-

[1]) Syllabus errorum, prop. 45: „Totum scholarum publicarum regimen, in quibus iuventus christianae alicuius Reipublicae instituitur, episcopalibus dumtaxat seminariis aliqua ratione exceptis, potest ac debet attribui auctoritati civili et ita quidem attribui, ut nullum alii cuicuimque auctoritati recogniscitur ius immiscendi se in disciplina scholarum, in graduum collatione, in delectu aut approbatione magistrorum“.

[2]) Syllabus errorum, prop. 47: „Postulat civilis societatis ratio, ut populares scholae, quae patent omnibus cuiusque e populo classis pueris, ac publica universim instituta, quae litteris serverioribusque disciplinis tradendis et educationi iuventutis curandae sunt destinata, eximantur ab omni Ecclesiae auctoritate, moderatrice vi et ingerentia, plenoque civilis ac politicae auctoritatis arbitrio subiiciantur ad imperantium placita et ad communium aetatis opinionum amussim“.

kams užtenka be katalikų tikybos ir nepriklausomai Bažnyčios, atsieit, vien ar bent pirmiausia pasaulinių mokslų“[1]). Šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Tikėjimui ir dorovei mokyti Dievas Bažnyčiai davė mokymo arba magisterijos teisę ir privilegiją neklysti. Todėl Bažnyčia yra vyriausia ir tikriausia mokytoja ir turi nesulaužomą teisę laisvai mokyti. Iš tikrųjų Bažnyčia, laikydamasi Dievo mokslo, nuo senų senovės rūpinasi šventai eiti savo pareigas; niekada, labiausiai paskesniais laikais, nesiliovė kariavusi dėl laisvės mokyti“[2]). Be to, Bažnyčia kartkartėmis kalba, ragina ir net liepia katalikus kurti savas mokyklas Pav., šv Tėvas Leonas XIII rašo: „Labiausiai rūpintinasi yra tuo..., kad katalikai turėtų ne mišrias, labiausiai pradžios, bet visur savas mokyklas“[3]). Šv. Tėvas Pijus XI sako: „Valstybė negali taip sau rezervuoti auklėjimo ir mokymo dalykus, jog šeimos prieš krikščioniškos savo sąžinės priedermę ir teisią laisvę fiziškai ar morališkai būtų verčiamos savo vaikus siųsti į valstybės mokyklas“[4]). Kan. 1375 rašo: „Bažnyčia turi teisę kurti bet kurias ne tik pradžios, bet taip pat vidurines, aukštesniąsias ir aukštąsias mokyklas“[5]). O kan. 1379 sako: „§ 1. Jeigu nėra katalikiškų pradžios, vidurinių ir aukštesniųjų mokyklų kan. 1373, tai, labiausiai vietos ordinarai, turi pasirūpinti, kad jos būtų įkurtos. — § 2. Taip pat jeigu viešieji universitetai nėra persisunkę katalikiško mokslo ir minties, tai geistina, kad krašte ar tautoj būtų įkurtas katalikiškas universitetas“[6]). Šv. Tėvas Pijus XI Lietuvos konkordate išsilygo str. XIII, n. 5, kuris skamba šiaip: „Visos mokyklos, kurios yra tiesioginėje Vys-

---

[1]) Syllabus errorum, prop. 48: „Catholicis viris probari potest ea iuventutis instituendi ratio, quae sit a catholica fide et ab Ecclesiae potestate seiuncta, quaeque rerum dumtaxat naturalium scientiam ac terrenae socialis vitae fines tantummodo, vel saltem primario spectet“.

[2]) Litt. encycl. „Libertas“, 10 iun. 1888: „In fide atque in institutione morum, divini magisterii Ecclesiam fecit Deus ipse participem, eamdemque divino eius beneficio falli nesciam: quare magistra mortalium est maxima ac tutissima, in eadem inest non violabile ius ad magisterii libertatem. Revera doctrinis divinitus acceptis se ipsa Ecclesia sustentans, nihil habuit antiquius, quam ut munus sibi demandatum, a Deo sancte expleret: eademque circumfusis undique difficultatibus fortior, pro libertate magisterii sui propugnare nullo tempore destitit“.

[3] Ep. encycl. „Militantis Ecclesiae“, 1 aug. 1897: „Haec potissimum curanda, primum ut catholici scholas, praesertim puerorum, non mixtas habeant, sed ubique propriąs“.

[4]) Litt. encycl. „Divini illius Magistri“, 31 dec. 1929: „Nefas est, vivitatem educationis institutionisque causam ita ad se redigere totam, ut familiae, contra christianae conscientiae officia vel contra quam legitime malint, physice aut moraliter ad civitatis ip-ius scholas liberos suos mittere cogantur“.

[5]) „Ecclesiae est ius scholas cuiusvis disciplinae non solum elementarias, sed etiam medias et superiores condendi“.

[6]) „§ 1. Si scholae catholicae ad normam can. 1373 sive elementariae seve mediae desint, curandum, praesertim a locorum Ordinariis, ut condantur.— § 2. Itemque si publicae studiorum Universitates doctrina sensuque catholico imbutae non sint, optandum ut in natione vel regione Universitas catholica condatur“.

kupo žinioje ir prisitaiko prie Švietimo Ministerijos programos, diplomų įvertinimo atžvilgiu bus prilygintos į Valstybines mokyklas“[1]).

13) Lietuvos Valstybės Konstitucija (sen n. 79, nauj. § 80) sako: „Mokyklas steigia vyriausybė, savivaldybės, visuomenės organizacijos ir atskiri asmens. Visos mokyklos yra vyriausybės priežiūroje nurodytose įstatymų ribose“.

7. Valstybė privatinėse mokyklose tegali daryti štai ką:

1) Gali įsakyti minimumą mokslo programos. Nes čia kartais gali būti piktanaudojimų. Tai liečia visuomenės gerovę. Tik kalbamasis dalykas neturi būti didesnis už tokių pat valstybės mokyklų. Kitaip, tai būtų mokyklos monopolis plačiąja prasme.

2) Gali uždrausti mokyti tiems, kurie yra žinomi visai netikę mokytojo darbui dirbti, pavojingi visuomenės tvarkai ar įtariami asmens. Nes valstybė turi saugoti viešą visuomenės tvarką ir dorovę.

3) Gali reikalauti tam tikro mokytojų cenzo, mokslo laipsnio, kultūros, didaktikos ir pedagogikos požymio ir t. t. Nes jeigu kitose srityse reikia tam tikrų profesijos savumų ar sugebėjimo, tai juo labiau reikia mokytojui. Reikia dėl to, kad jis reikalą turi su gyvu ir protingu organizmu, su tautos ir valstybės ateitimi ir t. t. Kitaip gali būti piktanaudojimų. Tik čia valstybė turi žiūrėti, kad neįsakytų neįvykdomų ar bent labai sunkiai tejvykdomų sąlygų. Tai savaime bloga. Be to, čia valstybei turi rūpėti mokyklos gerovės ir kultūros progresas. Tik kalbamasis reikalas valstybei vis dėlto neduoda mokytojo cenzo davimo monopolio. Jai užtenka pasiinformuoti tose įstaigose, kurios ex professo davinėja mokytojų cenzą. Nes valstybė yra ne mokslo, tik socialinės tvarkos įstaiga.

4) Gali kištis į mokyklos gyvenimą sveikatos, viešos tvarkos ir viešos dorovės atžvilgiais. Nes tie dalykai įeina į valstybės darbo sritį. Todėl valstybė gali įsakyti sveikatos taisykles, gali kištis į mokyklos skandalus, piktanaudojimus, apsaugoti vaikus nuo pavojaus sugesti. Gali ir turi neleisti skleisti neteisingą mokslą, prieštautiškas ir priešvalstybiškas idejas ir t. t. Tik su tautos ir valstybės ideja nereikia stačiai ar nestačiai indentifikuoti atskiros politinės srovės ir partijos idejų, reikalų ir siekimų. Nes mokyklos gyvenimas turi būti normališkas ir patvarus. O politika nuolat kaitaliojasi. Keisdamosi destruktyviškai ir demoralizuojančiai atsilieptų mokyklai.

8. Valstybė turi finansuoti arba stačiai išlaikyti privatines mokyklas, pav., mokėti mokytojams algas, duoti mokyklai butą, kūrą ir t. t. Tai daryti įsako pats t e i s i n g u m a s (iustitia distributiva). Nes:

1) Šiandien mokyklos taip pabrango, jog privatiniai asmens

[1]) „Toutes les écoles qui se trouvent sous la dependance de l'Ordinaire et se conformant au programme du Ministère de l'Instruction publique sont assimilées, pour se qui regarde la valeur des diplomes, aux Ecoles de l'Etat“.

nieku gyvu nebegali patys jų išlaikyti. Kitaip vėjais nueitų tėvų teisė mokyt ir auklėti vaikai ir kurti savo mokyklos. O mokytų žmonių reikia. Tai visuomenės reikalas.

2) Žmonės valstybei moka švietimo mokesčius. Valstybės dalykas tėra kalbamieji mokesčiai surinkti ir teisingai paskirstyti piliečių mokykloms — mokykloms privatinėms, valstybės ir t. t. Todėl valstybės išlaikymo privatinių mokyklų niekaip negalima priskirti prie malonės ar pašalpos. Ne; čia valstybė turi sugrąžinti mokesčius tiems, iš kurių paėmė. Turi suvartoti tam dalykui, kuriam paimti — tinkamoms pačių švietimo mokesčio mokėtojų mokykloms. Tokių dalykų ir reikalauja teisingumas. Valstybė privatinių mokyklų neišlaikyti gal galėtų ar bent galėtų teisintis tada, kai iš piliečių neimtų švietimo mokesčių. Todėl kard. M. von Faulhaber Bavarijos katalikų mokyklos draugijų susirinkime (Landesverband der katholischen Aeltervereinigungen Bayers) Münchene 1929 m. 12-13 sausio labai teisingai ir atvirai pasakė: „Mūsų dabartinė mokykla yra valstybinė. Mes esame taip linkę garbinti valstybę, jog visų mokyklų suvalstybinimo šūkį ramiai priimame.. Žymus teisių mokslo dėstytojas Müncheno universitete pareiškė, jog mokyklų suvalstybinimas yra persenusi valstybės absoliutizmo liekana — liekana buvusių laikų, kai dėl Hegelio filosofijos valstybė buvo tapusi dievaičiu ir absoliutišku valdžios šaltiniu. Ar negalima manyti, kad kurią dieną piliečiai susipras ir iš valstybės mokyklos absoliutizmo pareikalaus sau laisvės. Nes jeigu valstybė mums nori užmesti mokyklas, kurios nesutinka su mūsų sąžine, ir mūsų vaikus nori atiduoti tokiam mokytojui, kurs sugriauna visa tai, ką tėvai buvo pastatę namie, tai mes kuriame savo katalikiškas mokyklas. Tik mes nedarysime taip, kaip Prancūzijos katalikai, kurie moka dvejus mokesčius, būtent, vienus valstybės, antrus privatinėms mokykloms išlaikyti, nes jie kadaise nebuvo susiorganizavę. Mes laikysimės Olandijos katalikų, kurie iš valstybės išreikalavo laisvos mokyklos, nemokėdami dviejų mokesčių“[1]).

3) Šv. Tėvas Pijus XI sako: „Valstybė tam tikru atžvilgiu galima pavadinti šeimos darbo papildytoja, nes ji daugiau už kitus turi priemonių — priemonių, kurios duotos yra visų reikalams patenkinti ir teisingai gražinti tiems, kurie jai davė“[2]). „Valstybė labiausiai turi, kaip reikalauja visuomenės gerovė, įvairiais būdais padėti auklėti ir mokyti jaunuomenę. Visų

[1]) Vz. „Tiesos Kelias“, n. 2 (1929), 126: Kardinolas Faulhaber apie mokyklas; „Osservatore Romano“, n. (1929): Per la concordia tra la casa e la scuola, tra sacerdote e il maestro; „Germania“, n 29 (1929): Katholische Schulorganisation in Bayern.

[2]) Discorso agli alunni del Collegio di Mondragone, 14 maggio 1929: „In un certo modo si può dire che esso è chiamato a completare l'opera della famiglia e della Chiesa perchè lo stato più di chiunque altro è proveduto dei mezzi che sono messi a sua dispozizione per le necessità di tutti ed è giusto che li adoperi a vantaggio di quelli stessi dai quali essi vengono“.

pirma ir savaime turi būti prielanki ir materiališkai padėti Bažnyčiai ir šeimai. To dalyko didelę naudą įrodo istorija ir gyvenimas... Bet niekas teneprikiša, jog visai negalima esą padaryti to, kad vastybė, sudėta iš įvairių tikybų, vaikus mokytų ne vadinamosiose neutralinėse ir mišriose mokyklose. Atbulai, valstybė išmintingiau turėtų ir lengviau galėtų išauklėti piliečius, jeigu Bažnyčiai ir šeimai leistų laisvai dirbti jų sumanytą ir dirbiamą darbą, jiemdviem būtų palanki ir prideramai padėtų. Kad tai padaryti galima šeimų, auklėjimo ir santaikos didelei naudai, aiškiai įrodo tos tautos, kurios yra įvairių tikybų, laikomų mokyklų sutvarkymas ir suskirstymas nieku gyvu neįžeidžia tėvų teisių ne tik mokslo atžvilgiu (labiausiai, kad katalikams yra katalikiškos mokyklos), bet taip pat teisingo išlaidų atlyginimo atžvilgiu, kur valstybė duoda šeimų teisingai reikalaujamoms mokykloms. Bet kitose taip pat mišrios tikybos tautose visai kitaip yra didelei skriaudai katalikų, kurie, prižiūrimi ir vedami vyskupų ir padedami visų pasaulinių ir vienuolių kunigų, vien savo pinigais išlaiko mokyklas savo vaikams teisingai išmokyti — atsimindami didžiausią savo priedermę ir girtinu duosnumu ir ištverme vykdo savo sumanymą, tai laikydami svarbiausiu savo veikimu, būtent, aprūpina katalikiško jaunimo katalikišką auklėjimą katalikiškose mokyklose. Šį sumanimą, nors valstybė neišlaiko, ko reikalauja pats teisingumas, vyriausybė visai negali kliudyti ar drausti, kitaip būtų ne kas kita, kaip mindžiojimas šventų šeimos teisių ir ardymas tikrosios laisvės nervų“ [1]).

---

[1]) Litt. encycl. „Divini illius Magistri“, 31 dec. 1929: „Praecipue vero civitatis est, ut commune bonum postulat, educationem ipsam iuventutis atque erudicionem pluribus modis promovere. Primum ac per se, operae ab Ecclesia familiisque susceptae fovendo atque opitulando, quae quam si efficax historia usuque rerum comprobatur... Nemo tamen obiiciat, fieri omnino non posse, ut ea republica, quae homines diversa quod ad religionem sentientes complectitur, puerorum institutioni aliter consulat quam per scholas quae neutrae ac mixtae vocantar, cum, contra ipsa respublica civium eruditioni prospicere et prudentius de eat et facilius queat, si Ecclesiae familiarumque hac in re coepta operamque libere perfici atque adhiberi sinat, aequis praeterea alteram alteramque fovendo muniendoque subsidiis. Ibi autem magno cum familiarum gaudio itemque profectu publicae sive eruditionis sive tranquilitatis, effici posse, ea plane demonstrant, quae videmus usu evenire apud nationes, in quibus, et si alii aliam religionem sectamve sequuntur, ordo dispertitioque scholarum nullo pacto iura familiarum offendunt, non solum quod pertinet ad doctrinas (praesertim cum illic catholici ludi catholicis adolescentibus praesto sint), sed etiam quod spectat ad aequam rectamque iure suo postulant. — At vero in aliis, mixtae item religionis, nationibus res se longe aliter habent, haud exiguo cum catholicorum hominum detrimento; qui, auspicibus ducibusque Episcopis et sacerdotibus omnibus utriusque cleri onem ferentibus, pecunia dumtaxat sua scholas sustentant ad filios suos recte instituendos — memores ut sunt gravissimi quo obstringuntar officii — et, laudabili liberalitate ac constantia, in suo perstant proposito, illud tamquam insigne suae actionis praeferentes ut scilicet omni catholicae iuventuti catholicam educationem in scholis catholicis omnino provideant. Quod quidem coeptum etsi sumptu publico minime fulcitur, ut lex iustitiae postularet, tamen a magistratibus praepediri ac vetari, nullo modo potest, nisi si velint sacra familiae iura conculcare et germanae libertatis nervos infringere“.

4) Lietuvos Valstybės Konstitucija (sen. n. 82, nauj. § 83) sako: „Privatinės konfesinės mokyklos, jei jos išpildo įstatymų nustatytą programos minimumą, gauna iš Valstybės iždo švietimo reikalams skiriamą biudžeto dalį, kuri atatinka, oficialiniai priklausančių tai tikybinei organizacijai, kurios mokslu tos mokyklos vedamos, Lietuvos piliečių ir mokinių skaičiui".

Teisingiausias yra proporcingas mokyklų išlaikymas. Pagal šią sistemą valstybė išlaiko taip savo, taip privatines mokyklas. Tai įvykdyti galima dvejaip, būtent, kiekvienai mokyklai duodant proporcingai jos mokinių skaičiui ar kiekvienas mokesčių davėjas savo švietimo mokestį pažymėtai paskiria mokyklai arba tam tikros pasaulėžvalgos mokykloms. Be proporcingos mokyklų sistemos skriaudžiamas yra daugumas piliečių. Nes į valstybės mokyklas leisti vaikus dažnai draudžia jų sąžinė, o švietimo mokestį turi mokėti valstybei ir skyrium turi išlaikyti privatinę mokyklą ir t. t. Tai, aišku, neteisinga.

Proporcinga mokyklų sistema visai ar bent iš dalies jau yra išleista kai kuriose kultūringose valstybėse. Pav., Anglijoj valstybė išlaiko privatines ir savo pradžios mokyklas (mūsų vidurines). Išimtis— mokyklos žemė ir trobesiai. Be to, Anglijos valstybė daugiau ar mažiau šelpia privatines aukštesniąsias ir aukštąsias mokyklas. Danijos, Švedijos ir Norvegijos valstybės subsidijuoja privatines mokyklas. Proporcinga sistema iš dalies yra Belgijos pradžios mokyklose, ir visiškai ji išleista Olandijoj 1920 m. Kanadoj, Kebeko (Quebec) provincijoj, nė viena mokykla nepriklauso valstybei. Visos mokyklos suskirstytos pasaulėžvalgomis. Mokyklų sistema proporcinga, kur kiekvienas mokesčio davėjas švietimo mokestį skiria tam tikros arba pažymėtos pasaulėžvalgos mokyklai. Š. Amerikos J. Valstybių Massachussetts štate viešas mokyklas išlaiko valstybė, o privatines — tėvai patys. Tik paskutinieji, mokindami savo vaikus privatinėse mokyklose ar net namie, valstybei nebemoka švietimo mokesčio [1]). Proporcinga mokyklų sistema teorijoj yra net Lietuvoj, nes Lietuvos Valstybės Konstitucija (sen. n. 82, nauj. § 83) sako: „Privatinės konfesinės mokyklos, jei jos išpildo įstatymų nustatytą programos minimumą, gauna iš Valstybės iždo švietimo reikalams skiriamą biudžeto dalį, kuri atatinka, oficialiniai priklausančių tai tikybinei organizacijai, kurios mokslu tos mokyklos vedamos, Lietuvos piliečių ir mokesnių skaičiui". Tai bereikia įgyvendinti.

Proporcinga mokyklų sistema yra fiksuota mažumų naudai kai kuriose tarptautinėse sutartyse, pav., Versalės pakte (1919 m.).

156. K a t a l i k a i i r m o k y k l o s. — 1. Katalikai negali lankyt ir leisti vaikų į nekatalikiškas (kur nedėstoma katalikų tikybos, kitų tikybų profesines ir bedieviškas), neutralines ir mišrias mokyklas—mokyklas pradžios, vidurines ir aukštesniąsias. Nes šv. tėvas

[1]) St. Š a l k a u s k i s, Racionali Mokyklų Organizacijos Sistema, Kaunas 1927, 27—33; „Židinys", nn. 6—7 (1926), 453—455; K. P a k š t a s, Kultūrinės autonomijos problema.

Pijus IX pasmerkė šį tvirtinimą: „Jaunuomenė mokyti katalikams užtenka be katalikų tikybos ir nepriklausomai Bažnyčios, atsieit, vien ar bent pirmiausia pasaulinių mokslų“ [1]). Šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Bažnyčia tikėjimo sargas ir gynėja, kurios dalykas yra įkūrėjo Dievo valdžia mokyti tautos krikščioniškos išminties ir uoliai žiūrėti, kaip mokomas yra Jos jaunimas, visada atvirai smerkė vadinamąsias *mišrias* arba *neutralines* mokyklas ir nuolat įspėja tėvus, kad taip svarbiame dalyke būtų atšargūs“ [2]). „Labiausiai rūpintasi yra tuo, kad katalikai turėtų ne mišrias, labiausiai pradžios, bet visur savas mokyklas“ [3]). Šv. Tėvas Pijus XI sako: „Atkartojam ir patvirtiname... tuos kanonų įsakymus, kurie katalikų jaunuomenei visai draudžia lankyti neutralines ir mišrias mokyklas, būtent, kurias be skirtumo katalikai ir nekatalikai lanko“ [4]). Kan. 1373 rašo: „§ 1. Kiekvienoj pradžios mokykloj turi būti dėstoma tikyba vaikams, atsižvelgiant į jų amžių. — § 2. Ta jaunuomenė, kuri lanko vidurines ar aukštesniąsias mokyklas, tebūna plačiau mokoma tikybos mokslo“ [5]). Kan 1374 sako: „Vaikai katalikai tenelanko nekatalikiškų, neutralinių ir mišrių, būtent, kur taip pat gali lankyti nekatalikai, mokyklų“ [6]).

Nekatalikiškos ir bedieviškos mokyklos lankyti draudžiamos štai dėl ko:

1) Mokykla turi ne tik mokyti, bet taip pat auklėti (n. 150, 12). Kalbamosios mokyklos dažnai užmiršta auklėti.

2) Auklėti reikia morališkai (n. 152, 5). Ar tai galima padaryti be tikybos?

3) Kalbamosiose mokyklose veda iš kelio mokytojai, mokiniai, knygos ir t. t.

---

[1]) Syllabus errorum, prop. 48 „Catholicis viris probari potest ea iuventutis instituendi ratio, quae sit a catholica fide et ab Ecclesiae potestate seiuncta, quaeque rerum dumtaxat naturalium scientiam ac terrenae socialis vitae fines tantummodo, vel saltem primario spectet“.

[2]) Ep. encycl. „Nobilissima“, 8 febr. 1884: „Ecclesiae vero integritatis fidei custos et vindex, delata sibi a Deo conditore suo auctoritate, debet ad sapientiam christianam universas vocare gentes, itemque sedulo videre quibus excolitur praeceptis institutisque iuventus quae in ipsius potestate sit, semper scholas quas appellant *mixtas* vel *neutras* aperte damnavit, monitis etiam atque etiam patribusfamilias, ut in re tanti momenti animum attenderent ad cavendum“.

[3]) Ep. encycl. „Militantis Ecclesiae“, 1 aug. 1897: „Haec potissimum curandum, primum, ut catholici scholas, praesertim puerorum, non mixtas habeant, sed ubique proprias“.

[4]) Litt. encycl. „Divini illius Magistri“, 31 dec. 1929: „Iteramus ac confirmamus... Sacrorum Canonum praescripta, quibus catholici adolescentes prohibentur ne scholas cum neutras tum mixtas, eas scilicet ad quas nullo discrimine, catholici et acatholici instituendi conveniunt, quavis de causa frequentent“.

[5]) „§ 1. In qualibet elementaria schola, pueris pro eorum aetate tradenda est institutio religiosa. — § 2. Iuventus, quae medias vel superiores scholas frequentat, pleniore religionis doctrina excolatur“.

[6]) „Pueri catholici scholas acatholicas, neutras, mixtas, quae nempe etiam acatholicis patent, ne frequentent“.

4) Tokia mokykla yra netikėjimo ir nedorovės šaltinis. Tai iškalbingai rodo Prancūzijos ir SSSR mokyklos. Jų vaisiai — didžiausias mindžiojimas bet kurio autoriteto, jaunuomenės ištvirkimas, labai gausingi vaikų nusižudymai ir t. t. Pav., viename Paryžiuj nusikaltėlių nuo 13—18 metų amžiaus teismai konstatavo nuo 1914 m. 6 kovo iki 1917 m. 31 gruodžio — 10,000; nuo 1918 m. 1 saus. iki 1920 m. 5 liep.—9,000; o nuteista: 1914 m. — 1,866 asmens, 1919 m.—3,725 asmens, 1920 m. per šešis mėn. — 2,634 asmens [1]). Statistika sako, jog 89% kalbamųjų nusikaltėlių buvę bedieviškų mokyklų mokiniai [2]). Visoj Prancūzijoj 1872 m. mažamečių nusikaltėlių buvo 18,000, 1889 m.—27,000, 1901 m.—34,000 ir 1911 m.—40,333 [3]). Todėl Paryžiaus teismo teisėjas J. Boujeau 1907 m. rašo: „Jaunuomenės piktadarių dauginimasis Prancūzijoj yra gyvybės ir mirties klausimas. Betikybiškos mokyklos, be abejojimo, yra svarbiausia sulaukėjimo priežastis“ [4]). Vienoj Maskvoj 1922 m. vaikų nusikaltėlių buvo 4,606 [5]). Visoj SSSR 1926 m. vaikų ir jaunuomenės iki 20 metų amžiaus nusikaltėlių buvo 96,000, o 1927 m. per šešis mėn.—76,000 [6]). Todėl visai išsipildo šv. tėvo Leono XIII žodžiai: „Kas, pašalinus Dievą, begalės jaunuomenę priversti, kad atliktų savo priedermes, ar sugrąžinti atgal jau išklydusią iš teisingo doros tako ir nukritusią nuo blogų įpročių skardžio?“ [7]).

5) Mokykla žmogų turi paruošti visam gyvenimui, t. y. kad žmogus galėtų sėkmingai vartoti visas kūno jėgas ir dvasios galias. To dalyko nepadarys vienas mokslas, būtinai reikia tikybos pagalbos.

6) Be tikybos neįmanoma seksualinė pedagogika. Nes tada daugiau sukurstysi lyties aistras, nekaip ką gera padarysi kalbamoj srity. Todėl Fr. W. Foerster seksualinės pedagogikos susirinkime Mannheim 1907 m. teisingai pasakė, jog tikyba esanti seksualinės pedagogikos jėga ir šaltinis [8]). Be to, šv. Oficijos kongregacija rašo: „Ganeralinėj Šv. Oficijos Kongregacijoj trečiadienį, 1931 m. 18 kovo, į šiuos klausimus: — I) Ar galimas pateisinti vadinamasis lytiško auklėjimo ar lytiško įsąmoninimo metodas?... Eminencijos ir Reverencijos kardinolai, paskirti nesuterštam tikėjimui ir dorovei saugoti, uoliai ištyrę dalyką ir įsigilinę į Gerb. Tarėjų žodį, nutarė atsakyti šiaip: — Į I) Negatyviai: ir visai laikytinasi to jaunuomenės auklėjimo metodo, kurio iki

[1]) „Tiesos Kelias“, n. 3 (1927), 167; A Kučinskas, Mokyklų klausimu.
[2]) Ant. Maliauskis, Mokykla, Kaunas 1927, 17.
[3]) Ant. Maliauskis, t. p.
[4]) Vz. Ant. Maliauskis, t. p., 18.
[5]) Vz. „Osservatore Romano“, n. 7 (1929): Nella Rusia del Sovieti.
[6]) Vz. „Osservatore Romano“, n. 40 (1928): Infanzia criminale.
[7]) Ep. encycl. „Militantis Ecclesiae“, 1 aug. 1897: „Quid enim, Deo sublato, adolescentes poterit aut in officio retinere, aut iam a recta virtutis semita devios et in praerupta vitiorum praecipites revocare?“.
[8]) Vz. Kard. M. von Faulhaber, Zeitfragen und Zeitaufgaben, III.

šiolei laikėsi Bažnyčia ir šventi asmens ir Šv. Tėvas įsakė enciklika „De christiana iuventutis educatione“, 1929 m. 31 gruod. Vadinasi, pirmų pirmiausia reikia visai, patvariai ir be paliovos tikybiškai auklėti abiejų lyčių jaunuomenę; sužadinti ją gerbti, trokšti, mylėti angeliška skaistybės dorybę; labai įkalbėti, kad melstųsi, įprastų eiti išpažinties ir eucharistijos, sūniškai garbintų Šv. Panelę, Šventos Skaistybės Motyną, ir visai atsiduotų Jos globai, nuolat viengtų skaityti pavojingus rašinius, žiūrėti į bjaurius spektaklius, santykiauti su blogais asmenimis, ir visai vengtų bet kurių progų nusidėti. — Todėl nieku gyvu negalima pateisinti tų dalykų, ką, labiausiai paskutiniais laikais, net kai kurie katalikai rašytojai yra parašę ir išleidę naujo metodo naudai.“ [1])

7) Be tikybos taip pat neįmanoma visuomenės pedagogika. Nes mokykla žmones turi išauklėti visuomeniškai, kur jie suprastų visuomenės priedermes atskirų asmenų, visos visuomenės ir valstybės atžvilgiais. O visuomenės dorovės dėsniai yra giliai įleidę šaknis į tikybą. Tik tikyba tegali priversti žmogų išsižadėti savęs ir reikale pasiaukoti visuomenei. Meilė tėvynės, teisingumas, meilė artimo, gerbimas vyriausybės turi geriausią dirvą tikyboj. Todėl šv. tevas Leonas XIII rašo: „Tie, kurių pirmasis amžius nėra tikybiškai išmokytas, auga, nežinodami tų svarbiausių dalykų, kurie vieni tegali auginti dorybes ir numalšinti protui priešingus geidulius. Kalbamieji dalykai yra Dievas Tvėrėjas, Dievas Teisėjas ir Baudėjas, būsimojo gyvenimo atpildas ir bausmės, Jėzaus Kristaus išleistos priemonės šioms priedermėms uoliai ir šventai atlikti. Jų nežinant bet kuri sielos kultūra tebus menka: Jaunuomenė, neįpratusi bijotis Dievo, visai negalės laikytis dorovingo gyvenimo drausmės, niekada nedrįs pasipriešinti savo geiduliams ir lengvai pasiduos įtraukiama į valstybės sumišimus“ [2]). „Kas, mokydamas

---

[1]) S. C. S. Off., decr. 21 martii 1931: „In Congregatione Generali Sancti Officii habita feria IV, die 18 martii 1931, propositis dubiis quae sequuntur:— I) An probari queat methodus, quam vocant, educationis sexualis' vel etiam, initiationis sexualis'?... — G. mi ac Rev. mi DD. Cardinales fidei morumque integritati tuendae praepositi, re diligenti examine discussa praehabitoque Rev. morum Patrum Consultorum suffragio, respondendum decreverunt: — Ad I) Negative: et servandam omnino in educatione iuventutis methodum ab Ecclesia sanctisque viris hactenus adhibitam et a SS.mo Domino Nostro in Encyclicis Litteris, De christiana iuventae educatione' datis sub die 31 decembris 1929 commendatam. Curandam scilicet imprimis plenam, firmam, nunquam intermissam iuventae utriusque sexus religiosam institutionem; excitandam in ea angelicae virtutis aestimationem, desiderium, amorem; eique summopere inculcandum ut instet orationi; Sacramentis Poenitentiae et SS. mae Eucharistiae sit assidua; Beatam Virginem sanctae puritatis Matrem filiali devotione prosequatur eiusque protectioni totam se committat; periculosas lectiones, obscoena spectacula, improborum conversationem et quaslibet peccandi occasiones sedulo devitet. — Proinde nullo modo probari possunt quae ad novae methodi propugnationem, postremis hisce praesertim temporibus, etiam a nonnullis catholicis auctoribus, scripta sunt et in lucem edita“.

[2]) Ep. encycl. „Nobilissima“, 8 febr 1884: „Quorum prima aetas ad religionem erudita non est, sine ulla cognitione adolescunt rerum maximarum,

pasaulinių mokslų, išsiskirtų su tikyba, tas sunaikintų pačias grožio ir dorovės užmazgas ir užtrauktų ne tėvynės gerovę, tik žmonijos marą ir prapultį“ [1]). „Negalima nutylėti to dalyko, kad krikščioniškai mokyti labai naudinga yra pačiai valstybei. — Iš tikrųjų tikrai nesuskaičiuojamos ir didžiausios skriaudos tykoja tą valstybę, kur pasauliniai mokslai dėstomi ir drausmė laikoma be tikybos arba, dar blogiau, priešingai tikybai. Nes kai tik nekreipiama akies į vyriausią Dievo magisteriją, kai niekinama vyriausia Dievo magisterija, kuri mums įsako gerbti Dievo autoritetą ir tikrai tikėti į visus Dievo apreikštuosius dalykus, tuoj linkstama į baisiausias pasaulinių mokslų klaidas, pirmiausia į *natūralizmo* ir *racionalizmo* griuvesius. O kadangi kiekvienam žmogui leidžiama laisvai galvot apie visa ir labiausiai visa daryt ir visas viešas autoritetas yra susilpnintas ir sužeistas, būtent, manoma, kad visai nesaistanti Dievo valdžia ir tvarka, tai nuostabu būtų klausyti bet kurios valdžios, ją apkęsti. Nes sugriovus visų autoritetų pamatą, griūna ir šįra pati valstybė, nebegali gyventi respublika ir pradės viešpatauti šautuvai ir nusikaltimai“ [2]).

Neutralinės mokyklos draudžiamos dėl to pat pamato, kur ir bedieviškos mokyklos. Nes jos iš tiesų yra bedieviškos. Todėl šv. tėvas Leonas XIII sako, jog jis tam tikras netikybiškas mokyklas pasmerkęs taip pat, kaip „visada Apaštališkasis Sostas išmintingai ir autoritetyviškai smerkė vadinamąsias vidurines arba

---

quae in hominibus alere virtutum studia, et appetitus regere rationi contrarios solae possunt. Cuiusmodi illae sunt de Deo creatore notiones, de Deo iudice et vindice, de praemiis poenisque alterius vitae expectandis de praesidiis coelestibus per Iesum Christum allatis ad illi ipsa officia diligenter sancteque servanda. Illis non cognitis, male sana omnis futura est animorum cultura: insueti ad verecundiam Dei adolescentes nullam ferre poterunt honeste vivendi disciplinam, suisque cupiditatibus nihil unquam negare ausi, facile ad miscendas civitates pertrahentur“.

[1]) Ep. encycl „Militantis Ecclesiae“, 1 aug. 1897: „Qui rerum cognitionem sic instituat, ut nihil habeat cum religione coniunctum, is germina ipsa pulchri honestique corrumpit, is non patriae praesidium, sed humani generis pestem ac perniciem parabit“

[2]) Ep. „Officio sanctissimo“, 22 dec. 1887: „Neque silentio praetereundum est, christianam institutionem in maximam ipsius reipublicae verti utilitatem. — Sane innumerabilia et ingentia damna ei civitati metuenda esse, in qua docendi ratio et disciplina sit expers religionis, aut quod est deterius, ab ea dissideat. Statim enim ac posthabitum et contemptum sit supremum illud divinumque magisterium, cuius admonitione iubemur vereri Dei auctoritatem, eiusdemque firmamento omnia Dei oracula tenere certissima fide, iam proclivis est humanae scientiae ad perniciosissimos errores, in primis *naturalismi* et *rationalismi* ruina Hinc fiet, ut iudicium arbitriumque de rebus intelligendis, ac proclivius de agendis, homini cuilibet permittatur, et continuo publica imperantium auctoritas debilitata iaceat et afflicta: quibus namque inserta sit pessima opinio, se nullo pacto obligari dominatione et rectione Dei, permirum si hominis ullum imperium observant et patiantur. Fundamentis vero, in quibus omnis auctoritas nititur, excisis, societas coniunctionis humanae resolvitur et dissipatur, nulla erit respublica, dominatus armarum plenus et scelerum occupabit omnia“.

neutralines mokyklas, kurios savaime visai nepripažįsta Dievo“ [1]). „Betikybiška mokykla atidaro bedievybės ir uždaro tikybos duris“[2]). Prancūzijos ministeris, bedievis René Viviani 1904 m. rašo: „Mes kalbame apie mokyklų bešališkumą. Bet tas bešališkumas tebuvo diplomatiškas melas ir veidmainiavimas. Mes tuo naudojomės bailiųjų sąžinės neramumams užmigdyti. Dabar tai mes jau galime viešai pasakyti. Mes niekada neturėjome kito tikslo, kaip sudaryti tikybai priešingą mokyklų tinklą, kurs pultų tikybą ir su ja kovotų“ [3]).

Prie neutralinių mokyklų draudimo pamato bepridėsime štai ką:

1) Kaip galima pamilti savo tikyba ten, kur jos nėra nė šešelio? Todėl jau vien dėl to dalyko mokiniai virsta indiferentais.

2) Bešališkų mokyklų nėra ir negali būti. Nes mokytojas, dėstydamas savo dalyką, visada laikysis tam tikros pedagogikos sistemos. O kiekviena pedagogikos sistema yra pagrįsta tam tikra pasaulėžvalga. Kitaip sakant, kiekvienas turi savo pasaulėžvalgos įsitikrinimus ir jie visada iškils į viršų. Be to, kiekviename pasauliniame moksle būtinai susitinkame su pasaulėžvalga. Taip, istorijos įvykiai dažnai neįmanomi teisingai įvertinti be pasaulėžvalgos. Pav., be tikybos teisingai neišdėstysi vidurinių amžių Šv. Tėvo valdžios ir reformacijos. Kur gali nuvesti senovės literatūros aiškinimas ir įvertinimas be tikybos, rodo renesansas ir neohumanizmas. Tai antikrikščioniškos pažiūros. Labiausiai sunku yra be tikybos dėstyti gamtos mokslai, atsieit, evoliucija, biologija ir t. t. [4]) Kame dar filosofijos problemos? O paskutiniųjų daug sutiksime mokykloj. Nes jaunuomenė įdomaujasi įvairiais gyvenimo klausimais. Ją tepatenkinsi tada, kai išspręsi visas gimusias problemas. Taigi mūsų kritikuojamoji mokykla negali mokiniui duoti visa tai, ko jam būtinai reikia, būtent, trūksta mokslo ir gyvenimo prasmės gilumo, supratimo įvairių problemų ir šaipjau gyvenimo sintezės.

3) Neutralinės mokyklos prieštarauja krikščioniškam, labiausiai katalikiškam, auklėjimui. Todėl Šv. Tėvas Pijus XI sako: „Iš čia būtinai išplaukia, kad vadinamosios neutralinės arba pasaulinės mokyklos| išklibina, išverčia visą krikščioniško auklėjimo pamatą, nes visai pašalina tikybą. Neutralinių mokyklų nėra, nes jos tikrai yra tikybos priešai ar jais išvirs“[5]).

[1]) Allocut. „Summi Pontificatus“, 20 aug. 1880: „Quam rem more agimus institutisque Apostolicae Sedis, quae semper iudicit atque auctoritatis suae pondere scholas per cuiuslibet religionis expertes, quas medias seu neutras appellant, quaeque suapte natura illuc tandem evadunt ut Deum prorsus non agnoscunt“.

[2]) Ep. „Au milieu“, 16 febr. 1892.

[3]) Vz. Ant. Maliauskis, Mokykla, 13.

[4]) Bažnyčia yra uždraudusi ne vieną istorijos, literatūros ir net geografijos knygą, pav.: E. Renan. Marc-Aurèle et la fin du monde antique (istorinis veikalas), decr. 3 apr. 1882; Histoire générale et systéme comparé des langues sémitiques, decr. 7 iul. 1859; H. A. Taine, Histoire de littérature anglaise, decr. 11 iun. 1866; F. Gregorovius, Apulische Landschaften (Istorijos ir geografijos veikalas), decr. 15 dec. 1882 ir t.t.

[5]) Litt. encycl. „Divini illius Magistri“, 31 dec. 1929: „Inde necessario con-

Mišrios mokyklos lankyti draudžiamos dėl šių priežasčių:

1) Mišriose mokyklose tikyba teturi labai maža vietos, būtent, pora valandų teorijos ir daugiau mažne nieko. Todėl ji negali patenkinti viso mokinio, negali atsispirti prieš kreivus mokytojus ir mokiniai ima tikybą laikyti nesvarbiu, menku objektu.

2) Kalbamojoj mokykloj susitiksi su tokiais dalykais, kurie liečia įvairias tikybas, pav., Šv. Tėvo istorija, reformacija, Rytų atskala ir t. t. Jie vienaip atrodo katalikui, kitaip protestantui, dar kitaip pravoslavui ir t. t. Todėl dėstant kalbamąjį dalyką, lengvai galimi įžeisti skirtingos tikybos vaikai.

3) Mišrių mokyklų mokytojai yra įvairių tikybų ar pasaulėžvalgų. Todėl tose mokyklose negali būti mokslo ir auklėjimo vienodumo. Tai ne pedagogiška.

4) Jaunuomenė, santykiaudama su įvairių tikybų ar pasaulėžvalgų draugais, tikybiškai atšala ir virsta indiferentais.

5) Vz. P. Malakauskis, Katalikiška mokykla, Kaunas 1929, 42 psl.; „Tiesos Kelias", n. 3 (1929) 170: P. Malakauskis, Katalikiška mokykla.

Viena tėra išimtis, kai katalikai gali lankyti ar leisti savo vaikus į nekatalikiškas, neutralines ar mišrias mokyklas. Tai kan. 1374, kuris sako: „Bet vietos ordinaro dalykas yra išspręsti Apaštališkojo Sosto normomis, kokiose aplinkybėse ir kuriomis atsargos taisyklėmis suklydimo pavojui išvengti galimos toleruoti tos mokyklos[1])". Apie tą dalyką Sv. Tėvas Pijus XI taip kalba: „Kalbamosios mokyklos (neutralinės ir mišrios) tegalimos lankyti, išmintinga ordinaro nuožiūra, tik tam tikrose vietos ir laiko aplinkybėse, laikantis tam tikrų kaucijų"[2]).

Iš tikrųjų kartais gali būti tam tikros aplinkybės, kad reikia mokyt ar leisti vaikai į nekatalikiškas, neutralines ar mišrias mokyklas, pav., didesnei negerovei išvengti, nesant ar negalint įkurti katalikiškų mokyklų, neturint iš ko leisti vaikus į katalikišką mokyklą, nesant tinkamos katalikiškos mokyklos ir t. t. Kas tada daryti, sako Šv. Oficijos kongregacija: „Visų pirma reikia veizėti, kad norimoj lankyti mokykloj būtų pašalintas artimasis pavojus suklysti; kalbama apie tą pavojų, kurs kyla, pav., dėstant ar darant prieš katalikų tikybą ir dorovę, ko negalima nei klausyti nei daryti be sielos skriaudos. Tokio pavojaus, savaime aišku, reikia vengti, nors iš to būtų bet kuri pasaulinė, net gyvybės skriauda"[3]). Kalbamosios mokyklos

---

sequitur, per scholas, quas *neutras* vel *laicas* nuncupant, omne fundamentum christianae educationis disiici atque everti, utpote a quibus religio omnino removeatur; quae ceterum scholae nullo modo nisi specie neutrae erunt, cum religioni plane infensae reapse aut sint aut futurae sint".

[1]) „Solius autem Ordinarii loci est decernere ad normam instructionum Sedis Apostolicae, in quibus rerum iniunctis et quibus adhibitis cautelis, ut periculum perversionis vitetur, tolerari possit ut eae scholae celebrentur".

[2]) Litt. encycl. „Divini illius Magistri", 31 dec. 1929: „Quas tamen adire licebit, prudenti dumtaxat Ordinarii iudicio, in certis quibusdam locorum temporumque conditionibus, modo peculiares cautiones adhibeantur".

[3]) S. C. S. Off., instr. 24 nov. 1975: „Est ergo primis videndum utrumvi

lankyti tegalimos tada, kai pavojus suklysti tėra tolimesnis ar toks galimas padaryti. Nes Šv. Oficijos kongregacija dar sako: „Tam dalykui, kad viešosios mokyklos (kur čia kalbame) būtų galimos leistinai lankyti, nuolatinis šioks toks pavojus suklysti turi būti tinkamomis priemonėmis ir kaucijomis padarytas tolimas“[1]).

Normos, apie kurias kalba ką tik cituotas kan. 1374, yra šios: S. C. S. Officii, instr. 21 mart. 1866; instr. (ad ep. Stat. Foeder. Americae Septentrion.) 24 nov. 1875 ir t. t. Jų įsakytos štai kurios atsargos taisyklės: a) mokiniai turi būti mokomi katalikų tikybos (kur to dalyko nėra mokykloj) ir katalikiškai auklėjami skyrium, b) reikia prižiūrėti mokyklos vadovėliai, knygos ir mokslas, c) mokiniai neturi draugauti su ištvirkusiais mokiniais ir t. t.

2. Katalikai negali lankyti bedieviškų ir neutralinių universitetų ir t. t., nes jie yra pavojingi sielai, gimdo indiferentizmą ir t. t. Bet ir jiems galima taikinti ką tik kalbėta išimtis[2]).

3. Katalikai turi turėti savo katalikiškas mokyklas. Tai pasakytina taip apie pradžios, taip apie vidurines, taip apie aukštesniąsias mokyklas. Nes:

1) Nekatalikiškos, atsieit, aukščiau kalbėtosios, mokyklos katalikams netinka. Katalikai, apskritai, jų net negali lankyti, į jas leisti vaikų. Todėl bėra savos arba katalikiškos mokyklos.

2) Katalikiškos mokyklos tikrai tinka katalikams. Nes:

a) Katalikiškose mokyklose dėstoma katalikų tikyba. Dėstoma ne bet kaip, bet teoretiškai ir praktiškai.

b) Pasauliniai mokslai sutaikinti su katalikų tikyba ir mintimi. Žinome, kad tarp pasaulinių mokslų ir katalikų tikybos mokslo nėra ir negali būti esminio prieštaravimo. Prieštaravimas tegali būti atsitiktinis. Paskutinysis dalykas čia ir pašalinamas. Net kur nėra nė atsitiktinio kalbamojo prieštaravimo, katalikiškos mokyklos dalykus vis dėlto išdėsto katalikams tinkamiau. Pav., geografijoj nenutylima tų vietų, kurios yra svarbios katalikams; istorijoj neužmirštama paminėti tų asmenų, kurie krašte ar pasauly įžiebė tikrosios tikybos liepsnelę ar įkūrė jos ugnį ir tuo būdu įdėjo plytą į tikrąją pasaulio kultūrą.

c) Katalikiškose mokyklose ne tik mokoma, bet taip pat auk-

---

in conscientia adiri possint, periculum perversionis, cum propia ipsorum ratione fieri remotum plane nequeat: velut ibi aut docentur quaedam, aut aguntur, catholicae doctrinae bonisve moribus contraria, quaeque citra animae detrimentum neque audire possunt, nedum peragi Enim vero tale periculum, ut per se patet, omnimo vitandum est cum quocumque damno temporali, etiam vitae“.

[1]) S. C. S. Off., instr. 24 nov. 1875: „Tunc autem ut scholae publicae in conscientia adiri possint, periculum perversionis, cum propia ipsorum ratione plus minusve nunquam non coniunctum, opportunis remediis cautionibusque fieri debet ex proximo remotum“.

[2]) Pav., Apaštališkasis Sostas paaiškino, jog, nesant katalikiško universiteto Anglijoj, katalikai galį lankyti Oxfordo ir Cambridge universitetus tam tikromis sąlygomis.

lėjama. Auklėjama ne paprastai, bet morališkai, tikybiškai ir katalikiškai.

d) Mokytojai yra geri ir praktikuoją katalikai. Todėl čia mokoma ir auklėjama ne tik teoretiškai, bet taip pat praktiškai arba pavyzdžiu. Tai svarbu. Mokytojai yra vienodų pažiūrų. Todėl vienodai mokoma ir auklėjama. Tai labai svarbu.

e) Mokiniai yra katalikai. Todėl nėra ko bijoti draugų nekatalikų pavojaus.

f) Tikybos dėstymą, morališką, tikybišką ir katalikišką auklėjimą prižiūri Bažnyčia. Tai apsaugoja mokyklą ir jaunuomenę nuo pasaulėžvalgos klaidų ir įvairių klampynių.

3) Konfesinė katalikų mokykla tinkamai paruošia žmogų gyvenimui. Nes žmogaus gyvenime tikyba ir dorovė užima labai svarbią vietą. Nepripažįsti konfesinės mokyklos, tai tikyba, matyt, laikai privatiniu dalyku. O tai katalikui griežtai draudžiama.

4) Šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Labiausia rūpintinasi yra tuo, kad katalikai turėtų ne mišrias, labiausiai pradžios, bet visur savas mokyklas“ [1]).

Be to, katalikai turi turėti savo katalikiškus universitetus. Pamatas yra tas pat, kur ir kitų katalikiškų mokyklų. Bepridėsime tai, kad kitaip katalikai negalės turėti gerų katalikų inteligentų, profesionalų, žurnalistų, rašytojų, mokytojų, profesorių ir t. t. Negalės turėti tokių asmenų, kurie sėkmingai dirbtų katalikiškoj dirvoj ir transformuotų Kristaus dvasia pasaulį atskirų asmenų, visuomenės ir valstybės gyvenime. Todėl Šv. Tėvas Pijus XI sako: „Jau pats katalikiško universiteto egzistavimas įrodo tai, kad mokslas ir tikėjimas gyvena santaikoj, tikėjimas kelia ir apšviečia mokslą, o mokslas savo išradimais tarnauja tikėjimui. Be to, katalikiškas universitetas parengia tinkamus katalikų veikimo vadus, be kurių organizuota masė būtų bejėgiška“ [2]).

Lietuvos bažnytinės provincijos Arkivyskupas ir Vyskupai, laiške katalikams, 1928 m. 14 lapkr., rašo: „Negalime neiškelti Teologijos-Filosofijos fakulteto reikalo mūsų universitete. Toks fakultetas mums būtinai reikalingas. Jei mes turime ir privalome turėti katalikiškų mokyklų, tai juk joms reikia ir katalikų mokytojų. Aukštąjį gi katalikišką išsilavinimą tegali duoti tik katalikiškas fakultetas. Todėl mes, katalikai, negalime pasitenkinti, kad mūsų universitetas teduotų aukštąjį išlavinimą tik vieniems kunigams. Universitetas

---

[1]) Ep. encycl. „Militantis Ecclesiae“, 1 aug. 1897: „Potissimum curandum, primum, ut catholici scholas, praesertim puerorum non mixtas habeant, sed ubique proprias“.

[2]) Discorso agli Amici dell' Università Cattolica Coure, 6 mart. 1923: „Una Università Cattolica prova per la sua vivente realtà l'armonia della scienza con la fede che innalza ed illumina la scienza, la scienza che, alla sua volta, pone al servizio della fede le sue conquiste. In secondo luogo una Università cattolica prepare per l'Azione catholica dirigenti capaci, senza dei quali, le masse organizzate sarrebbero in forza vana“ (Vz. „Osservatore Romano“, n. 32 [1928]: Le Università Cattoliche).

turėtų lavinti katalikiškai visų aukštojo mokslo profesijų žmones: gydytojus, teisininkus, inžinierius, rašytojus, mokytojus ir t. t. Jei jau to nėra, tai bent viename fakultete privalo būti apsaugotos mūsų visuomenės daugumos — katalikų — teisės“ [1]).

4. Jeigu nėra katalikiškų pradžios, vidurinių ir aukštesniųjų mokyklų, tai katalikai turi įkurti. Nes kan. 1379, § 1 sako: „Jeigu nėra katalikiškų pradžios, vidurinių ir aukštesniųjų mokyklų kan. 1373, tai, labiausiai vietos ordinarai, turi pasirūpinti, kad jos būtų įkurtos“ [2]).

Be to, jeigu kur nėra katalikiško ar bent katalikiško mokslo ir minties persisunkusio šiaipjau universiteto, tai reikia įkurti katalikiškas universitetas. Nes kan. 1379, § 2 sako: „Jeigu viešieji universitetai nėra persisunkę katalikiško mokslo ir minties, tai geistina, kad krašte ar tautoj būtų įkurtas katalikiškas universitetas“ [3]).

Katalikai, kiek galėdami, turi padėti įkurti ir išlaikyti katalikiškas pradžios, vidurines, aukštesniąsias ir net aukštąsias mokyklas arba universitetus, akademijas ir t. t. Nes šv. tėvas Leonas XIII sako: „Masonerija įsiviešpatavo valstybės mokyklose. Todėl jūs drauge su tėvais, uoliais dvasiškiais ir abiejų lyčių vienuoliais rūpinkitės mokyti ir auklėti krikščionių vaikus ir jaunuomenę privatiškose mokyklose“[4]). Šv. tėvas Benediktas XV rašo: „Reikia atsiminti, kad ne kitaip galimos sėkmingai nugalėti vadinamosios neutralinės arba pasaulinės mokyklos, kaip įkuriant katalikiškas mokyklas, pirmiausia universitetus, kur būtų padaromi mokytojai. Tai daryti yra geriausias ir našiausias darbas“ [5]) Šv. tėvas Pijus XI sako: „Bet kitose taip pat mišrios tikybos tautose visai kitaip yra didelei skriaudai katalikų, kurie, prižiūrimi ir vedami vyskupų ir padedami visų pasaulinių ir vienuolių kunigų, vien savo pinigais išlaiko mokyklas savo vaikams teisingai išmokyti — atsimindami didžiausias savo priedermes — ir girtinu duosnumu ir ištverme vykdo savo sumanymą, laikydami tai svarbiausiu savo veikimu, būtent, aprūpina katalikiško jaunimo katalikišką auklėjimą katalikiškose mo-

---

[1]) „Tiesos Kelias“, (of. dal.) n. 12 (1928) 184.

[2]) „Si scholae catholicae ad norman can. 1373 sive elementariae sive mediae desunt, curandum, praesertim a locorum Ordinariis, ut condantur“.

[3]) „Itemque si publicae studiorum Universitates doctrina sensuque catholico imbutae non sint, optandum ut in natione vel regione Universitas catholica condatur“.

[4]) Ep. „Custodi di quella“, 8 dec. 1892: „La massoneria si è impadronata delle schole publiche: e voi con le schole private, con le paterne, con quelli di zelanti ecclesiastici e di religiosi dell'uno e l'altro sesso contendetale l'instruzione e l'educazione della puerizia e gioventù cristiana“.

[5]) Ep. ad moderatorem comitatis catholicae Universitatis studiorum condendae, 9 febr. 1921: „Qui quidem considerare debent non aliter se posse scholam neutram vel laicam (quam vocant) efficaciter oppugnare, nisi catholicas scholas condendo, in primisque universitarias, in quibus ipsi conformantur doctores: eademque reapse promovere cum bonorum omnium sit munus, tum maxime sapientiorum esse atque locupletium“.

kyklose“ [1]). Kan. 1379, §1 rašo: „Tikintieji, kiek galėdami, tepadeda įkurti ir išlaikyti katalikiškas mokyklas“ [2]). Tas darbas yra net labai labdaringas. Nes jeigu girtina yra kūno pagalba, tai jo labiau yra didelis dalykas dvasios pagalba. Todėl šv. tėvas L e o n a s XIII sako: „Nebegalima geriau padaryti savo išganymui ir valstybės gerovei, kaip, kiek galint, padedant mokykloms“ [3]). Šv. tėvas P i j u s XI, papasakojęs Marijos Magdalenos patepimą Kristaus kojų, lyg ekstazėj kalba: „Aišku, jog šis Evangelijos pasakojimas turi būti pritaikintas katalikiško universiteto „Draugų“ draugijai ir labdarybei. Nes jeigu visa kita labdarybė tenka Viešpaties kojoms, t. y. skurdžioj žemėj vaikščiojantiems elgetoms, tai mielai įstaigai (Milano katalikų universitetui) duotoji labdarybės auka galima pavadinti gyvu ir tikru atsiteisimu mūsų Viešpaties Galvai, tai Dievo Galvai, kurioj eina ir spindi Dievo mintys — mintys, kurios turės nešti viso pasaulio šviesą, tikrą civilizaciją ir progresą“ [4]). „Visa tai, ką tikintieji daro katalikiškai mokyklai platinti ir padėti, be jokio abejojimo, yra tikybiškas darbas ir konsekvenčiai geriausias „Katalikų Akcijos“ darbas. Todėl Jūsų Tėvo širdžiai labai mielos ir tam tikrai girtinos yra tos draugijos, kurios įvairiais būdais tam tikrai ir uoliausiai dirba taip būtiną aną darbą“ [5]).

5. Katalikiškas pradžios, vidurines, aukštesniąsias, aukštąsias mokyklas (ir universitetus) finansuoti arba stačiai išlaikyti turi valstybė. Nes jos katalikams yra būtinai reikalingos, katalikiai moka švietimo mokesčius mokykloms išlaikyti ir t.t., kaip kalbėjome

---

[1]) Litt. encycl. „Divini illius Magistri“, 31 dec. 1929: „At vero in aliis mixtae item religionis, nationibus res se longe aliter habent, haud exiguo cum catholicorum hominum detrimento; qui, auspicibus ducibusque Episcopis et sacerdotibus omnibus utriusque cleri opem ferentibus, pecunia dum taxat sua scholas sustentant ad filios suos recte instituendos — memores ut sunt gravissimi quo obstringuntur officii — et, laudabili liberalitate ac constantia, in suo perstant proposito, illud tamquam insigne suae actionis praeferentes ut scilicet omni catholicae iuventuti catholicam educationem in scholis catholicis omnino provideant“.

[2]) „Fideles ne omittant adiutricem operam pro viribus conferre in catholicas scholas condendas et sustentandas“.

[3]) Ep. encycl. „Affari vos“, 8 dec. 1897: „Non de salute ipsorum sua nec de prosperitate civitatum mereri melius queant, quam si scholarum puerilium tuitionem contulerint, quantum sua cuique sinat facultas“.

[4]) Discorso agli „Amici“ et Comitato di Onore, 1930: „Ci sembre proprio che questo tratto dell'Evangelio possa, anzi debba essere applicato alla amicizia e carità degli, Amici' del Università Cattolica: giacchè, se tutte le altre carità vanno ai piedi del Signore, cioè ai poveri passeggianti nell'infima terra, la particulare generosità esplicata per la cara Instituzione ben può dirsi essere in raporto vivo e vero con il Capo di Nostro Signore, con quella Testa divina nella quale passerono e splendettero i piensieri, i divini pensieri, che devevano portare la luce, la civiltà vera, il progresso in tutta l'umanità“.

[5]) Litt. encycl. „Divini illius Magistri“, 31 dec. 1929: „Quidquid autem ad scholam catholicam in filiorum suorum usum provehendam ac tuendam a christifidelibus agitur, opus religionis sine ulla dubitatione est, proptereaque potissimum, Actionis Catholicae' munus; ita ut paterno animo Nostro pergratae sint, sintque praecipuis laudibus dignae sodalitates illae omnes, quae multifariam in opus tam necessarium peculiari modo ac studiosissime incumbant“.

aukščiau (n. 155). Čia geriausia pritaikinti proporcinga mokyklų sistema, apie kurią taip pat kalbėjome aukščiau (n. 155).

Jeigu kuri valstybė nepaiso kalbamųjų katalikų teisių, tai katalikai patys turi sumesti reikalingus pinigus. Kaip paskutinysis dalykas galimas įvykdyti, moko Šv. Tėvas P i j u s XI. Jis sako: „Svenčiausiam darbui (katalikiškam universitetui išlaikyti), žinoma, kasmet reikia daug pinigų išleisti. Juos surinkti turite Jūs patys (vyskupai), padedami dvasiškių. Tai nepalikite padaryti universiteto vedėjams ar rektoriui. Nes Jums turi būti kaip ant delno aišku tai, kad universiteto naudai duotieji pinigai neišnešami iš vyskupijų ar parapijų, bet grąžinami su paaugusiais dvasiniais procentais —sėkmingai padidina dvasiškių ir žmonių gerovę. Mes pontifikato pradžioj jau rašėme: „Nors Universitetas tvarkyti ir administruoti pavedamas nedaugeliui, vis dėlto visiems turi rūpėti; nes jis (Waschingtono universitetas) yra įkurtas visų Amerikos vyskupijų gerovei". Todėl naudingiausiu dalyku laikome paskirti tam tikras sekmadienis, tas pat visoj Amerikoj, galimas pavadinti Universiteto diena. Tą dieną dvasiškiai visose bažnyčiose, išdėstę Waschingtono universiteto reikalo pamatą ir reikalingumą, teparagina žmones aukoti, kiek galint, daugiau ir pasirūpinti surengti rinkliavą vyskupų nuožiūra. Tas pat tebūna padaryta dar kitu metu. Be to, kiekvienoj vyskupijoj ir parapijoj tie dvasiškiai ir tikintieji, kurie norėtų patys padėti universitetui, gali įkurti draugiją, suskirstytą į įvairias klases arba skyrius, atsižiūrint į didesnę ar mažesnę metinę pinigų sumą, kurią kiekvienas pasižada duoti. Kalbamajame dalyke negalima nustumti į šalį nė vaikų, kurie, būdami jautresnės ir tauresnės dvasios, padedami ir raginami tėvų, lengvai pamils Jūsų aukštą įstaigą, sužinos ją esančią ir būsiančią tikybos ir tėvynės pirmininkę ir tikrai rūpinsis jai padėti smulkučiais savo pinigais. Nes labai pritinka tai, kad jie nuo pat vaikystės turtintų Universitetą, kur paaugę sems išmintį ir visa tai, kas pridera prie gyvenimo garbės"[1]).

---

[1]) Ep. ad Archiepiscopos et Episcopos Foederatorum Americae Civitatum (De incrementis catholicae Universitatis studiorum Washingtoniensis promovendis), 10 oct. 1829: „Ad sanctissimum igitur perfeciendum opus magna, uti liquet, pecuniae vis quotannis corroganda est; cuius quidem colligendae curam non moderatoribus nedum Universitatis Rectori relinquatis, sed in vosmetipsos, clero adiutore suscipiatis oportet, cum vobis, persuasissimum esse debeat, quidquid in Universitatis incrementum confertur, non id a dioecesibus vel paroeciis detrahi, sed potius reddi collatum pecuniam usuris auctam spiritualibus, quibus cleri populique profectus feliciter augeatur. Id ipsum Nos quidem vobis vel ab inito Pontificatu scripsimus: „Quod si paucis necessario Universitas committitur regenda atque administranda, omnibus tamen cordi incrementum eius esse debet, cum bonum omnium Americae dioecesium eadem excitata sit. Quo in genere putamus utilissimum fore Universitati si certus quidam dominicus dies, unus et idem pro America universa, constituatur, quem Universitatis diem nuncupari licebit: quo die clerus in omnibus templis, propositis rationibus ac necessitatibus Athenaei Washingtoniensis, populum ad maiorem quam poterit largitatem excitet et stipem, quo modo Ordinario placuerit, corrogandam curet. Idque ceteroquin per reliquum anni tempus negligendum non erit. Quid

Italijoj skiriamos yra Milano Universiteto dienos arba rinkliavos. Jos vadinasi „Giornata Universitaria“. Surenkama labai daug ir kasmet vis daugiau ir daugiau pinigų. Pav., 1925 m. surinkta 1,924,983 liros 98 centezinos, 1926 m. — 2,404,147 liros 90 cent., 1927 m. — 3,035,990 liros 75 cent.[1]), 1928 m. — 3,087 461 lira ir 1929 m. — 2,984,754 liros 20 cent[2]).

enim vetat quominus in unaquaque dioecesi et paroecia ex iis sacerdotibus et fidelibus, qui velint Universitati aliqanto certiora et firmiora, quantum in se erit, caritatis suae beneficia impertire, consociatio quaedam coalescat in varias distinctas classes seu ordines pro maiore vel minore annua pecuniae vi, quam se quisque daturum promittat ac spondeat? In qua cavendum ne suus pueri locus et ordo desit, ut meliore sunt animo et ad nobilissima quaeque plerumque comparato, maximum institutun vestrum, quod didicerint esse et fore suae religionis et patriae praesidium facile, parentibus ducibus, suasoribus, amabunt et de suo peculiolo certatim iuvare studebunt: si quidem consentaneum plane est ut Universitati ab ipsa pueritia opitulentur qui cum adoleverit, sapientiam ibidem hauriet et omnia quae ad vitae laudem pertineant“.

[1]) „Osservatore Romano“, n. 48 (1928): La giornata universitaria del 1927.

[2]) „Osservatore Romano“, n. 59 (1930): Verso la Giornata Universitaria.

Alfabetinė rodyklė.

(Skaitlinės reiškia nn.).

Administratyvinė, valdžia 18,42.
Administravimas, bažnytinių turtų 42, 135, 138.
Akcija, katalikų 135, 138.
Algos, dvasiškių 135, 138.
Ambasadorius 138.
Amerika, Š. A. J. Valstybės 82, 156.
Anarchistai, draugijos 147.
Anglija 82.
Aristokratinė, valdžios forma 66.
Arkivyskupas, 53, 138.
Asmuo, neliečiamumas 41.
Auklėjimas 152, 153, 154, 155, 156.

Baudžiamoji, valdžia 18, 43.
Bausmė, mirties 43.
Bavarija 125, 137.
Bažnyčia, apibrėžimas 28, savumai 29, valdžia 30, įstatymų leidyba 32, galia bausti 43, hegemonija 79, 80, išskyrimas su valstybe 82, 83, 84, ir pasaulinė valdžia 90, priedermės katalikiškos valstybės atžvilgiu 97, 98, B. ir šiaipjau krikščioniška valstybė 100, B. ir nekrikščioniška valstybė 101, B., ekonomija ir politika 111, 145, 147, neliečiamumas 135, 138, draugijos 145, mokykla 154.
Bažnytiniai, turtai 41, 135, 138.
Belgija 82.
Beneficija 135, 138.
Brachium saeculare 95, 138.
Brazilija 82.
Brolijos 138.
Bylos 17, 37, 138.

Darbininkai, draugijos 147.
Degraduotas, dvasiškis 138.
Demokratija 66.
Depozicija, karalių 91.
Diktatūra 66.
Direktyvinė, valdžia 86.
Draugijos, apibrėžimas 7, padalinimas 8, 142, istorija 143, teisė organizuotis 144, Bažnyčia ir draugijos 145, valstybė ir draugijos 146, katalikai ir draugijos 147, slaptos 147, jaunuomonės 147, mokytojų 147, darbininkų 147, labdarių 147, ūkio ir politinės 147, teosofų 147, modernistų 147, sukilėlių 147, įtariamos 147, vengiančios teisios Bažnyčios priežiūros 147, draudžiamos 147, socialistų 147, anarchistų 147, masonų 147, intersindikalinės 147.
Dvasiškiai 138

Ekonomija, draugijos 8, 147, ek. ir Bažnyčia 110, 111.

Fakultetas, Teol.-Filosofijos fakultetas 135, 138, 156.
Filija 138.
Formališkai, skirtingos draugijos 8.
Fundamentalinės, bažnytinės teisės 3.

Gimnastika, draugijos 147.
Globa, dvasiškių 135, 138.

Jaunuomenė, auklėjimas 135, 138, draugijos 147.

Individas, ind. ir valstybė 70.
Indiferentizmas, politinis 73.

Intersindikalinės, draugijos 147.
Internuncijus 138.
Irlandija 82.
Įstatymai, leidyba 16, 34, 68.
Italija 125.

Jungtuvės 135, 138.

Kalba, kalbos laisvė ir valstybė 72.
Kanonas, privilegija 41, 135, 138.
Kapinės 138.
Karalius, depozicija 91.
Katalikai, liberalai 83, k. ir draugijos 147, k, ir mokyklos 156.
Kardinolas 51.
Kariuomenė, dvasiškiai yra laisvi nuo priedermės tarnauti kariuomenėj 41, 135, 138, kapelionai 135, 138.
Koedukacija 150.
Kompetencija, privilegija 41, 135, 138.
Konfiskavimas, bažnytinių turtų 138.
Konkordatas, vardas 121, apibrėžimas 122, padalinimas 123, istorija 124, aktyvus subjektas 125, objektas 126, forma 127, ratifikavimas 128, įgimtis 129, pasyvus subjektas 130, priedermė laikytis konk. 131, aiškinimas 132, baigimasis 133, reikalingumas 134, Lietuvos Konkordato tekstas 135, L. k. paaiškinimas 136, 137, 138, 139.
Konstitucinės, bažnytinės teisės 2.
Koordinuotas, draugijos 8.
Koplyčia, neliečiamumas 135, 138.

Labdariai, draugijos 147.
Laisvė, kalbos ir spaudos 72, Bažnyčios 135, 138, draugijų 135, 138, 144, mokyklos 152, 153, 154.
Legatas 48.
Liberalai, katalikai 83, draugijos 147.
Lygios, draugijos 8.

Magisterija, 33.
Malda, už Lietuvos Respubliką ir prezidentą 135, 138.
Masonai, draugijos 147.
Materiališkai, skirtingos draugijos 8.
Meksika 82.
Metas, šventas 33.
Metrikos 135, 138.
Metropolitas 53, 135, 138.
Mišrus, bylos 37, dalykai 103, 104, 105, 106, 107, 108, mokyklos 156.
Mirtis, bausmė 43.
Modernistai, draugijos 147.
Mokestis, už bažnytinius turtus 135, 138.
Mokykla, apibrėžimas 149, padalinimas 150, istorija 151, tėvai ir mokykla 152, 153, Bažnyčia ir mokykla 154, valstybė ir mokykla 155, katalikai ir mokykla 156.
Mokytojas, draugijos 147.
Monarchija 66.
Monopolis, mokyklos 155.
Moterystė, tvarkymo sąvoka 113, bet kurios moterystės tvarkymas 114, pakrikštytųjų moterystės tvarkymas 115, pasaulinės valdžios galia tvarkyti moterystę 116, 118, moterystės tvarkymo istorija 117.

Natūralizmas 73.
Neliečiamumas, asmens 41, 135, 138, vietos 41, 135, 138, šv. tėvo 49.
Nelygios, draugijos 8.
Neutralinės, mokyklos 156.
Netiesioginė, Bažnyčios valdžia 86, 87.

Nihilistai, draugijos 147.
Non interventus 22.
Nuncijus 138.

Olandija 82, 155.
Olearchija 66.
Palijus 44.
Parapija 135, 138.
Patriarchas 52,
Plenipotenciaras 125.
Politika, draugijos 8, 147, p. ir Bažnyčia 110, 111.
Portugalija 82.
Prancūzija 82.
Prezidentas 135, 138.
Prieglauda, teisė 41, 138.
Primatas 52,
Privatinės, bažnytinės teisės 2.
Privilegija, teismo 41, 138, kanono 41, 138, kompetencijos 41, 138, exemptionis 41, 138.
Proporcinga, mokyklos sistema 155.

Rinkimai, šv. tėvo 46.

Seminarija, kunigų 135, 138, auklėtiniai yra laisvi nuo priedermės tarnauti kariuomenėj 135, 138.
Skautai, draugijos 147.
Skirtingos, draugijos 8.
Socialistai, draugijos 147.
Spauda, laisvė 72.
Sportas, draugijos 147.
Subordinuota, draugija 8.
Sufraganas 56.
Sukilėliai, draugijos 147.

Šaltiniai, viešųjų bažnytinių teisių 4.
Š. Amerikos J. Valstybės 83, 156.
Šv. tėvas, rinkimai 46, valdžia 47, teisės 48, valdžios kadencija 49.
Šventas, apeigos 33, daiktai 33, metas 33, vieta 33.
Šventorius 41, 138.

Teismas 17, 36, 37, 38, 41, 135, 138.
Teologijos-Filosofijos fakultetas 135, 138.
Teosofai, draugija 147.
Tėvai, teisė ir priedermė mokyti ir auklėti vaikai 152, t. ir mokykla 153.
Tikslas, valstybės 65.
Tobula, draugija 8, 13, 15, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26.

Ūkininkai, draugijos 147.

Universitetas, 135, 138, 156

Valdžia, sąvoka 10, kilimas 11, kiekybė 12, administratyvinė 6, vykdomoji 18, verčiamoji 43.
Valstybė, apibrėžimas 61, kilimas 62, 64, valstybės valdžios kilimas 63, 65, forma 66, valdžia 68, valdžios ribos 69, v. ir individas 70, v. ir šeima 71, v. ir kalbos ir spaudos laisvė 72, v. ir tikyba 73, politinis natūralizmas 73, politinis indiferentizmas 73, v. ir Bažnyčios santykiai 74, hegemonija 76, 77, v. ir Bažnyčios išskyrimas 82, 83, 84, v. priedermės Bažnyčios atžvilgiu 93, 94, 95, v. ir draugijos 146, v. ir mokykla 155.
Varpai 33.
Viešosios, bažnytinės teisės 2, 3, 4, 5.
Vieta, šventa 33, neliečiamumas, 41, 135, 138.
Vyskupas, sąvoka 55, padalinimas 56, skyrimas 57, 135, 138, valdžia 58, kadencija 59, priesaika 135, 138.
Vykdomoji, valdžia 18, 41.

Klaidos.

237 psl., 2 strofoj, 3 eilutėj parašyta P i j u s X — turi būti P i j u s IX.

To paties autoriaus kiti rašiniai:

1) Kryžiaus kelias (vertimas iš Antanavičiaus), Kaunas 1912, 95 pusl. in 24^0 (nebėra).

2) Ar moteris Joana kadaise buvo papa? Kaunas 1913 in 18^0; 1930^2, 18 in 16^0; 1931^3, 18 in 16^0.

3) Krikščionijos laimėjimas 313 m. Kaunas 1913, 10 pusl. in 8^0.

4) Vyskupų rinkimai, Kaunas 1919, 15 in 8^0.

5) Moterystės teisės, Kaunas-Klaipėda 1923-1926, I-II tom. I-XXIV+538 pusl. in 8^0.

6) Diecezinis sinodas, Kaunas 1926, 16 in 8^0.

7) Civilinės jungtuvės, Kaunas 1926, 31 in 16^0.

8) Baudžiamosios teisės, Kaunas 1928, I-VIII+404 in 8^0.

9) Konkordatai ir Lietuvos konkordatas, Kaunas 1928, 40 in 8^0.

10) Katalikiška mokykla, Kaunas 1929, 46 in 8^0.

11) Katalikiškos draugijos, Kaunas 1930, 51 in 3^0.

12) Bažnytinė cenzūra ir draudžiamos knygos, Kaunas 1931, 30 in 8^0.